P. OVIDIVS NASO

EX ITERATA R. MERKELII RECOGNITIONE

VOL. II

METAMORPHOSES

CVM EMENDATIONIS SVMMARIO

LIPSIAE

IN AEDIBVS B. G. TEVBNERI.

MDCCCXC.

22501

LIPSIAE: TYPIS B. G. TEUBNERI.

O. SCHNEIDERO

CALLIMACHEO

INDECLINATAE PER ANNOS

DVODEQVADRAGINTA AMICITIAE

ET STVDIORVM IVCVNDI SAEPE

AC MVLTIMODIS CONCILII

MONVMENTVM VTI SIT

EMENDATIONIS
CONSPECTUS ET RATIONES. RETRACTATA.

LIB. I v. 2 ILLAC, quod dedi, magis eo significatu intellego, quo est IV 435 VIII 186, *eadem* 290, quam quo IV 360 aut in loco a me correcto XIII 694. namque viae quaedam faciendae imago obversatur, longae per tot aetates, tortuosae et confragosae propter argumenti varietatem et novitatem, inter Romanos certe, ut alias gloriari solitus. in ea via velut per stationes suis vicibus dei duces et comites expetuntur, qui aut aliqui rebus intersunt, aut suasmet ipsi formas mutant. parentheseos idem in eadem sententia locus et modus est IV 661 XIII 597. huius interpretationis perspicuitas perit in vulgata scriptura. pronomen *illas* nihil dicit, quin ultro intellegatur, tollit adeo illud de mutatis deis ipsis; ac quod antecedit *et* aut sententiae molestiam aut sermonis creat insolentiam. Hauptii fuit explicatio, ut dei invocentur eius potentiae nomine, cuius inter alia illae mutationes documentum sint: cui, si optandum esset, praeferrem, ut neglegentia poetae excusetur, similis Horatianae Serm. I 6 101, qua nimis ambigue *et* pro *quoque* dixerit, uti posuit *etiam* IX 433 652 XIII 84; sensu eo, quo hoc est X 223. fecisse videtur etiam VIII 247, putatur X 501. sed enim „ἐν ἀρχῇ ποιήσεως παράλογον οὐ μὴ ποιήσω“.

15 UTQUE ERAT ET TELLUS ILLIC ET PONTUS ET AER. sprevi observatiunculam de *ut* pro *ubi* posito, quae orta videtur e comparatis duabus scripturis, *Utque erat tellus illic et* (cod. Bern.; mox, puto, *fuit*) et *Quaque fuit tellus illic ut* (Porph., ex parte M, Planud.), quarum

posterior fuit eruditi grammatici, qui nosset locutionem Ovidianam *ut–sic*, et acumen addere vellet, sed non attendit ad id, quod adest, si *erat* cum emphasi legatur, 'quamquam aderant omnia, tamen singula numeris suis manca erant'. simili modo intellectum non est comma a me pridem positum v. 20 post *pondere;* praecipitur etiamnum, *sine pondere* esse pro dativo, quod satis absonum. pro nominativo, omisso aliquo participio, potest esse, ut IX 639; poeta variare voluit structuras, uti fecit V 546 *in alis, in caput*, *ungues* (qui est accusativus eius modi ut VII 183 quos notavi), VII 43 *vultus in illo, nobilitas animo, gratia formae.* 36 FRETA DIFFUNDI. hoc rectene partim ex Bern. dederim, pendebit ex Lactantii codice Bononiensi, quem nimis obiter versavi. nam eiusdem Lactantii et cod. Bernensis v. 173 dicitur esse, quod dedi, *hac. a fronte* non potest opponi *diversis locis*, nisi dicatur, quae ea frons sit. attingit hoc ad quaestionem illam difficillimam topographicam de aditu montis Palatini: *frons Palatii,* si memini, est in Mirabilibus Urbis.

190 INMEDICABILE CURA. *corpus* libri meliores: *vulnus* interpolati, ut II 606 et saepius. vitium sine dubio inveteratum, sive litteris capitalibus scriptum fuit CURP., affecta postrema A, ut in titulis lapideis passim observatur, sive de scriptura cogitandum, qualis in fragmento Pont. Guelferb., aut Plinii Veronensi; sed in hac malim redire ad compendium quod est editionis Moneanae p. 18, 4 in PRA°, ac reponere *inmedicabile* CURAE, ut IX 262 legimus *populabile flammae. cura* et *curare* scilicet est medicorum. 207, 208. hos versus proscripsi atque interpolationis generi, quod tertium appello, accenseo, cum saeculo eo fere, quo Ekkehardi Waltharius edolatus est, in scholasticae lectionis fabulis, quales scriba Bernensis selegit, aut salebrae dictionis laevigabantur, aut multa a multis apte, inepte amplificabantur. visum hic alicui, ut etiam VIII 95, deesse quod sermonem insequentem denunciaret. omisit poeta XII 176 542 XIII 127 XIV 464; XI 622 XI 389 XII 182 XIII 640. 268 MANU LATA.

scripturam Heinsii revocavi. ita enim legisse Seneca videtur, qui Nat. qu. II 28 3: *lato, ut ita dicam, ictu et totum globum simul dissipante opus est, ut sonitus erumpat, qualis auditur, cum tonat.* idem autem quae scripsit initio c. XXVI de origine imbrium, valde dubiam mihi faciunt correctionem, quam v. 269 dedi, INCLUSI *nimbi,* explicant illud *hinc*, quod in vulgata scriptura male me habuit. velim deleri coniecturam ceteroquin solitis scribae M erroribus satis munitam. 405 SED UTI EST DE MARMORE COEPTIS — SIGNIS. EST sine libris inserui eo loco, quo est in versu XIII 135. poterat abesse hoc loco, si, ut in illo vel III 178, XV 170, nudum praedicatum esset: sed iunctum est dativo possessivo *signis;* ab adiectivo *simillima* non hic, sed *rudibus* pendet. quam ob rem rasuram in M *cept*... non supplevi scriptura aliorum librorum, quam manus secunda in illum intulit, eraso scilicet, quod leviori opera corrigi non posset. 470 QUOD FACIT, HAMATUM EST. *auratum est* libri omnes. correctio certior fortasse Heinsiana V 80, ubi M ..*ammoto*, olim sine dubio *hammoto.* perpetuo hic scriba ineptit in adicienda aut detrahenda ea littera. etiam II 799 et IV 720 dedit *amatis*, *amo.* vulgatam non tuetur VII 673 *iaculum, cuius fuit aurea cuspis;* at emendationem V 384, Propert. III 12 9 Haupt. 545, 547 recepi quae in proecdosi posthabui. non est probabile solum Peneum invocatum voluisse poetam, a patre filiam mutatam fuisse. Tellurem aut crediderim desumptam ex Aesch. Promethei vv. 565 581 H., quam fabulam relegisse eum oportet antequam versum abhinc vigesimum conscriberet, aut ex fabula Antiochena, quam habet Nonnus Dion. XXXIII 214 (Munro, Aetna p. 43). 640 RICTUS NOVAQUE UT CONSPEXIT IN UNDA CORNUA. *ripas* libri. tuendum reor, quod nemo probare ausus. *rictus* et *cornua* redeunt vv. 740 741: *rictus bovis* est apud Plinium Nat. h. VIII 74: *vultus et cornua vidit in unda* etiam Actaeon III 200. quantum accedere putatur tenerioris affectus ex anaphora vulgatae scr., tantum deperit ex narrationis partium con-

venientia. 664 TALIA MAERENTES. *maerenti* multi libri, inter quos L, qui cum MBE accusativorum pluralium in *is* tot exempla vel vestigia servavit, ut restitui deinceps pridem potuerint. *s* hic abstulit proximum *sub*. *submoveri* sollemniter dicitur cum lictor iussu et auctoritate magistratus multitudinem itineri obstantem dissipat. quae quia in partes diversas decedere solet, *submovere* est interdum *dividere*. *Germaniam ab Italia submovent Alpes* apud Plinium. sed adest hic turba, pater et sorores, v. 643, quas recessisse quis putaverit? iter impeditur a circumsistentibus. qui auctoritate agit, *animadvertit,* iter aperit, est Argus. Hae sunt meae in hoc libro emendationes. aliorum aeque faciles recepi Heinsii 560 677, Burmanni 435, Luc. Muelleri 601, incertorum auctorum 313 580; uti nec, quis primus 343 344 hoc ordine dederit, novi: ipsum me fecisse olim non notavi. scripturas reliquas tenacius paulo et plenius quam olim codicis M reddidi, cui accedebat in hoc et proximo libro interdum codex Bernensis 363 saec. IX, olim monasterii Floriacensis ad Ligerim, qui Servium P. Danielis, puto, servavit, cuius collatio perdiligens H. Keilii apud me inventa est. qui ubi aperte fidem fallebant, descendi proxime ad L, antiquissimum ex interpolatis. is sine fraudis suspicione versus aliquot in M omissos et scripturas viginti suppeditavit, quarum loco glossemata M 307 622 710, rasuras 152 720 habebat. Erfurtanus eiusdem notae, saeculo uno recentior, adhibitus est 484. reliquorum librorum prorsus incognitorum opem precariam defugi: quae 72 340 637 recepi, in ipso limite, quem mihi scripsi, posita sunt. sed tamen ad partes vocavi locis undeviginti, quibus, praeter 552, unius litterulae discrimine probabilia habebant; praeterea dederunt 660 quod erasum in M, 678 cuius vestigium servavit in *nova,* 747 de quo adnotavi ad VII 162.

LIB. II v. 244 CUM PHEGIACO ERYMANTHO. ita dedi in proecdosi anni MDCCCL. Psophis vetere nomine

fuit Φηγία secundum Pausan. VIII 24 2 et 8, Φήγεια secundum Herodianum I p. 280, 10. ab hoc est *Phegeïus* IX 412, ab illo *Phegiacus*. non opus est rediri ad Glareani *Psophiacum*, quod debebat esse *Psophīdium*, Herodian. II p. 883, 2, etsi Ovidius a *Phocide* fecit *Phocaicum* II 569 et *Phoceum* Am. II 6 15. 399 STIMULOQUE DOLENS ET VERBERE SAEVIT; SAEVIT, ERUM —. quod in proecdosi dederam, petiveram ex codicum trium Heinsii scriptura apud Jahnium omissa. *stimulos* M, inutiliter; deinde *Saevit enim* omnes libri. sustuli vitium, quod redit VII 687, tum interpunxi post *saevit,* quae virgula loco esset particulae copulativae in huius modi anaphora subsequi solitae: V 539 542 et XIII 580 582 *vidit — Vidit et*, XIV 698 700 *Viderat — Viderat et*, XIII 427 428 *crinem — crinem lacrimasque.* 'erum insuper habitum obiectat, natum perditum imputat.' 497 TER QUINQUE FERE NATALIBUS AUCTUS. ita dederam, quod M *fere* a ma. pr., postremam vocem erasam habere notabatur. *annos. annis*, *actis* reliqui libri. *crescentes anni* sunt X 24.

774 VULTUMQUE INITA AD SUSPIRIA DUXIT. *ima* (hoc in ras. a ma. sec. M) *ad suspiria, deae ad suspiria* libri, alterum vix satis latine, alterum ab interpolatione. *ducere, trahere vultum* dixit poeta Pont. IV 1 3, 8 12. ipsam emendationem non habeo nunc, quo adstruam. 823 FRIGUSQUE PERURGUET. hoc minus etiam praestiterim. *per ungues* libri meliores, *per artus* interpolati. Hauptius *per inguen* et proximo versu *callent*, mira infelicitate. putabam versum adiectum esse, quia corruptela verbum, quo opus, abstulerat. simile factum apparebit, idque clarissime, IX 415. sed cum *adurguere*, *inurguere, suburguere* proba sint, *perurguere* ante Suetonium vix reperitur, in Lucilii Aetna v. 227 explosum est ab editore Cantabrigiensi. 808 GLACIES INSERTO SAUCIA SOLE. *incerto* libri, cui nullus hic locus. *inserti radii solis* sunt apud Lucretium II 115; quod cum Vergilius in versu apud Munroem adposito improbasse videretur, invenit Ovidius, ubi appositius diceretur. 871 FISSA PEDUM — VESTI-

GIA sine libris scripsi, qui *Falsa,* aperte mendosum. Aliorum coniecturas, etsi factae sunt, nullas recepi. redii hic quoque paulo quam olim attentius ad scripturas M et B (habet hic v. 11 *uidetur*, 19 *adclyui* adscripto *l' adcliuo*); debebam etiam in *cygnus*, uti B in indice libri, *.IIII. cygnus in auem cygnus,* M perpetuo, 367 377 539, quod toto libro XII exhibui, quamvis, ut *Progne*, discedat a codice Vergiliano; poteram in *Non* 14 cum B, nisi forte M, quod videor notasse, rasuram habet; poteram etiam 527 529. secutus sum bis grammaticorum testimonia, L in locis undetriginta eius plane modi, quo, quae genuina is liber servaverit, satis iudicari potest; dubius eram 132 et 819. ad codices incognitos confugi viciens quinquiens, sed aut in parvi momenti discriminibus, aut ubi scribam M deliquisse more suo pateret, glossematis receptis 284 376 723, syllabis permutatis 485, ut infra ad VII 162 adnotavi, halucinantem aliorum locorum memoria 792, aut ubi scriptura M in rasura extaret, 688 *vicina tota* 788 *successibus atque* 821 *flectitur.* ex E poterant fortassis admitti, quae olim dedi, 701 *suo pretium*, *Aglauros Peneos* 739 749 243; ascivi *Maeandros* 246.

LIB. III v. 151 PHOEBUS UTRAQUE DISTAT IDEM CRETA. *idem terra* libri, suspectum iam Bentleio, qui *meta* ex 145 iteratum volebat. loco IV 214 nihil inest, quod II 68 XI 258 et tot similibus opponi possit. quod dedi, ad romani moris ludos circenses ita referebam, ut cretam, *qua circum praeduxerunt ad victoriae notam*, Plin. N. h. XXXV 199, pertinuisse putarem inter carceres et spinae partem inferiorem, in qua *metas* et a dextra parte *metam ultimam* poeta Trist. IV 8 35 Am. III 15 2 adsignificaret; quo loco Olympiae, περὶ τέρμα δρόμου, Pind. Ol. III 33, arbores Hercules plantaverat: ut id metarum discrimen ad cretam translatum sit. stadii metae X 597 664 alienae sunt a cursus Solis comparatione. 368 TANTUM HAEC IN FINE LOQUENDI. *tamen haec* libri. atqui explicatio sequi videtur, non oppositio, plane ut

XIV 98 100, *abstulit usum Verborum — posse queri tantum — reliquit;* I 655 *retices — tantum suspiria ducis;* IV 264 IX 265 XI 280. compendia utriusque vocis leviter differunt.

474 AD SPECIEM REDIIT. *ad faciem (fatiem* ·E) libri, quod cum numquam intellegerem, olim posui *laticem*, ut est 499 *spectantis in undam,* IV 353: nunc SPECIEM, eo sensu, quo extat IX 473 XI 677 XV 199 252 420. 641 INQUIT OPHELTES. olim *inquit Acoete* dederam, quod sub rasura M latere visum. est id satis veri simile; sed tamen *ofeltes*, quod nunc habet, est a manu prima, ac putaverim in archetypo antiquitus fuisse supra adscripto *acoete* et adiecto aliqui versu proximo spurio, quo pro subiecto enunciati *quisque* inducitur, *tenet* ad supplendam aposiopesin scriptum fuisse videtur: habent tamen *timet* MLE, atque ea causa fuit, cur scriptum *acoete* in M deleretur, cuius scribam intellectui prospicere videas VII 756 X 653 697 XII 70. interpolator *nutu* addidit, quia ignorabat *significare* id ipsum esse, nutu et signis loqui, ut lexica docent. *maxima* et ipsum imperitam manum prodit, nec post '*laevam pete*' omnium locum habet. 675 SANNAMQUE CUTIS DURATA TRAHEBAT. AT LIBYS ABSTENTOS —. quae a v. 672 antecedunt, olim a me emendata, vulgo recepta sunt. correxeram ex *et presso* ML *expresso*, quod fere dicit Plinius IX 102 *in dorsum elatum:* interpunxeram post *flecti* et iunxi *Incipit huic*, quamvis sequente *dixit;* namque ita IV 790 *excipit unus — quaerens*, VII 681 *Excipit — et — dixit.* sequitur igitur in libris omnibus *squamamque cutis trahebat,* nimis absurdum apud Halieuticon poetam. *delphines teguntur corio tantum* Plin. N. h. IX 40. putaveris scribae locum obfuisse IV 577 *Durataeque cuti squamas increscere.* sed, puto, maxime nocuit vocabuli insolentioris ignoratio et quod *squamam trahere* dictum videretur ut V 205 *naturam trahere,* VII 289 *colorem rapere*, VIII 760 *pallorem ducere,* neque aliud significari quam XIV 282 *Osque meum sensi pando occallescere rostro:* cum artificiosius duplex indicetur, et indurari corium et ipso eo rigore servari san-

nam. versu proximo *obstantes remos* librorum omnium ut potui emendavi. remi cum a remigibus relinquuntur, in mediocribus navigiis haerent scalmis et struppis suspensi, et aut natant manubriis introrsum versis, aut pendent propter latus, navi vento eunte, x 475. hoc autem loco, cum navicula sistitur, v. 660, remi implicantur et impediuntur, 664, simulac deseruntur, 670, eriguntur, abstant, abstinentur. credibile est *obstituros* fuisse, si manus admoverentur, *obverti* temptarentur; nam *obvertuntur* fere quae e motu fortuito ad certum finem diriguntur, II 470 XI 475 XII 605: sed ipsae manus extra parietem navis porrigi non poterant, v. 676. 724 TRUNCA SED OSTENDENS DEIECTIS VULNERA MEMBRIS. dederam olim et editur vulgo e libris plurimis *disiectis membris*, uti est XII 367 *disiectum vulnere.* sed neque disiectas, sed *ablatas* manus legimus, neque aliud dici attinebat, cum ablativus uterque pendeat ab adiectivo *trunca. deicere* verbum est impensae violentiae, qua animantes aut inanimata tolluntur et absumuntur, III 303 IX 196 Verg. Aen. IX 770 XI 642 665 Val. Fl. I 191. denique haec est M auctoritas atque prima eius modi scriptura, cuius, longe saepe graviora, exempla quovis abhinc libro terna aut quaterna, XIV sex, nova proferentur; eodem fere numero, quo in proecdosi aut emendationes aut emendationum sustentacula ex eo libro sunt desumpta. Aliorum coniecturas in hoc libro non memini recipi praeterquam Hauptii 597, quam praeiverat Lachmannus Lucr. IV 1130; et, puto, typothetarum olim meorum 576 *quendam;* nam et MLE habent *quondam*, quod Hauptius revocaverat, neque ullum librum aut auctorem novi, cui alterum tribuam. in manifestis M mendis removendis grammaticorum, codicis L et Heinsianorum idem usus fuit, qui in superioribus libris. sed coepi abhinc enotare quae Erfurtanus vetustior, olim a Zinzerlingio adhibitus, mihi suppeditavit. admisi haec quoque paulo quam olim parcius, nec sum dignatus quamvis argute interpolata et eruditione eius aevi delibuta ad

effugiendum vel obelum vel dubitationis angorem reddere; sunt tamen saepenumero graviora quam aut in Heinsianis repperi, aut, si repperissem, ab illis accepturus eram. ex E igitur hoc libro ascivi quae differunt a M: 463 (M *Ipse*, nisi fallor) 482 (cum L?) 506 567 varia scr. adn. 597 *delon* 631 (*pectore* M) 695 713 728.

LIB. IV v. 46 MOTASSE. ita pro *mutasse* scripsi ac probaverunt tantumnon omnes. corruptela non infrequens: XIII 937 *motare latus* habet E, perpetuo eadem confundit Charisii codex. vox est Vergiliana, reddita Propertio III 19 extr. ab Hauptio, puto, anno post proecdosin meam. maxime se tuebitur loco, quem expressit Ovidius, Cypriorum, apud Athen. p. 334 d: καὶ Νέμεσις — ἰχθύϊ εἰδομένη πόντον πολὺν ἐξορόθυνεν. 48 ALBIS IN TURRIBUS EGERIT ANNOS. ita M. Columella VIII 8: *totus autem locus et ipsae columbarum cellae poliri debent albo tectorio, quoniam eo colore praecipue delectatur hoc genus avium.* 90 LUX TARDE DISCEDERE VISA EST. EST addidi ex M. deletum esse videtur ab artifice proximi versus: sed cum eae interpolationes a posteriori manu in archetypum codicis M illatae essent, huius scribam haerere interdum dubium inter verum et fraudem videas, uti supra III 641 demonstravi, infra 769 attingam, cui loco simillimus est VIII 656. etiam VIII 86 87 de versibus et XI 181 de scripturis inconstanti iudicio usum, ac XIV 383 et 722 plane uti hoc loco a vetere scriptura ad interpolationem perrexisse apparebit. circa Babylonem praeter Euphraten, qui mediam a septentrione perfluit, paludes commemorat Diodorus II 7 extr.; Plinius IX 175 *Babylonis rigua*, diversa ea fortassis a *riguis* et *paludibus*, quas dicit V 90 et VI 124, Strabo p. 741, 12. aquae continuae, quales v. 91 indicare videtur, nullae sunt, urbs ἐν πεδίῳ Straboni p. 738. versus edolatus, puto, ab ecclesiastico homine secundum Apocal. XVII, *sedens super aquas multas; colei che siede sopra l'acque,* Dantes Inf. XIX; aut Ierem. LI 12 τοὺς κατοικοῦντας Βαβυλῶνα,

κατασκηνοῦντας ἐφ' ὕδασι πολλοῖς. 131 RIGUA COGNOSCIT IN ARBORE FORMAM. coniecturam posui quarundam Heinsii similiorem quam veri; vitalem non puto. dixeris tale aliquid requiri secundum v. 90, et *riguos hortos*, *riguas ulmos* qui dixerint, habent lexica, et *visa in arbore* quod M praebet, ieiunum ac debile est, et profecta ea vox ab interpolatoribus infra 676. attamen ipse poeta in eo participio usurpando multus est nec ubique felix: III 428 si emendare itidem temptes, restat tamen II 443 770 778 (780) III 173 185 416 492 725 IV 146 316 713 V 209 VI 554 VII 86 IX 196. poterit admitti *visam in arbore formam* ex LE.

260 NYMPHA, PARUM PATIENS. *Nimpharum patiens* ML. corruptela non longe abludit ab illo genere, quod patet in M IX 253 *immune simul nullaque* pro *immune (ne)cis nul nullaque*, XI 71 *Quippe dum dig.* pro *Quippe pedum*, IV 562 *summis mincides* pro *summis ismenides*. *parum patiens* fuit *amorum* (XIV 39) infelicium, quod supplendum e versu superiore, uti habes XIV 716 *Non tulit impatiens longi tormenta doloris*, vel intellegendum quod expressum XIII 859, *contemptus essem patientior huius*.

388 INCESTO. *incerto*, scripto *r* in rasura, M. correxeram pridem ex XV 319: possit de eodem cogitari IX 630. 408 TENUIQUE INCLUDIT BRACCHIA PINNA. *includit* in proecdosi e M me dedisse putaverim, et *pinna* scripseram secundum Plin. N. h. X 168: *vespertilio — cui et membranaceae pinnae uni*, nec intellegebam lanuginem aut quidquid *pennae* simile esset, sed membranam pinnata figura, qualis II 375 *iunctura* digitorum et qualis, puto, informanda est alatorum draconum Medeae VII 234 350 391, etsi scripturas eas mutare non ausim, cum *pennae* etiam sint apium: nisi forte ubivis scribendum *pinna* cum Vergilii codice. 454 CUMQUE SUIS — PECTEBANT CRINIBUS ANGUES. *Deque suis* librorum nimis mihi absonum visum. *alternis inmixtos crinibus angues* gerit Medusa infra 792. πρῶτος δέ σφισιν Αἰσχύλος δράκοντας ἐποίησεν ὁμοῦ ταῖς ἐν τῇ κεφαλῇ

θριξὶν εἶναι Pausan. I 28, 6. *cum* ita est I 180 *Caesariem*, *cum qua — movit*, IV 546 *scissae cum veste capillos*, VI 168 *movens — Cum capite — capillos*. 487 PALLORQUE FORES INFECIT AVERNUS. pristinam coniecturam tuendam arbitror. *pallor* sine epitheto habet quo offendat, vix habet exemplum locorum 435 XIV 407, quorum utrovis Nox Erebos Styx adsunt. *Avernae valles*, *Averna Iuno* sunt X 51 XIV 116, δνοφερὰ ἀχλὺς κατὰ δώματος, Στυγία ἀχλύς apud Aeschylum Eum. 571 Pers. 669. 757 ANDROMEDAN ET TANTI PRAEMIA FACTI IN DOTATA RAPIT. dispescui quod librorum est *Indotata*. neque causa talis modestiae erat, neque mos is est aevi heroum, neque de abitu etiamtum Persei mentio V 27 222 229. elocutio huius loci alius est modi quam VII 157 X 680 *spolia portans*, *duxit praemia*, ideo, quod quae cerimonia posteriori loco indicatur, hoc repraesentatur: rapitur ritu nuptiali Andromeda potissimum: *praemia* Hymenaei et Amoris figurate adiciuntur. loci igitur indicium, quo nova nupta rapitur, requiri videtur: fuerit ea pars aedium regiarum dotali apparatu instructa. similis est pluralis in *ista* supra 336, h. e. *loca* v. 337, neutrum v. 585 *totum* et V 622 *caligine tectum*, h. e. 'quod tectum erat'. 769 QUI SIMUL EDOCUIT. libri tantumnon omnes *Quae simul*, quod in M resedisse putabam ex interpolatione ea, cuius v. 767 eiusdem M auctoritate missum feci. poeta cum conventus et convivia inducit, consuevit interlocutores aliquot ad partes vocare, suppressis scilicet nominibus et ea sermonum parte, quae ad argumentum carminis promovendum non pertinebat, v. 790 VI 382 383 XI 751. *simul* impatientiam depingit aut breviter complectentis, quae copiose dici poterant, aut aliqui salva verecundia a responsione ad quaestionem festinantis. Hauptius pro *Perseu* suasit *Cepheus*, quod interpolator, si hominem novi, si scriptum invenit, non magis, puto, mutaturus erat quam *Qui* in *Quae*.

Coniecturas recepi Bentleii 506, Lachmanni 340 700. ex E ascivi quae a M discedunt: 20, 31 cum L (53 ex Erf.

recentiore) 121 156 cum L; in M rasura pervicax 181 198, 231, 298 cum L (437 *stig. quod ducit* ME: secutus sum L, nescio, quam recte) 459 498 cum L 567 717 cum L; *misso* M sub ras. 726.

LIB. V v. 81 MURRAEQUE IN PONDERA MASSA INGENTEM — CRATERA. *multaeque in pondere massae Ingentem* libri. *ingens in pondere* vix latinum, nedum poetae est. *ingens in pondera* dictum volui ut *celsum in cornua cervum* X 537, *spatiosum in guttura mergum* XI 753, et simili praepositionis usu *crescere in spatium*, *fugere in spatium, pendere in auras, flecti in anguem,* V 547 VII 783 VIII 145 881. poterat hoc sufficere; nam etiam *multae in pondera massae crater* emendate dicitur: sed videbatur compages orationis aptior, si *que* particula ista cum *ingentem* necterentur. quamobrem dedi *massa; multae*, quod supererat, languidum iampridem, removi. Cephenum regio cum ipsa Andromedae fabula pertinuit ad Sidonios illos, quos Strabo p. 42 ἐν τῇ κατὰ Πέρσας θαλάττῃ commemorat. murrina maxime in Carmania inveniri testis est Plinius N. h. XXXVII 21; qui cum massae solidae modum modicos abacos superare negat, poetas non curavit. 97 TUM QUOQUE — HODITES ENSE IACET. Hauptius *Tu quoque — iaces* edidit. sed Ovidius *quoque* particulae locum variat mirifice; habet eodem, quo hic XIV 158 *Hic quoque substiterat*, XV 431 *Nunc quoque Dardaniam.* alia ex hoc carmine sunt VIII 21 356 XII 403 XIII 734 XV 247 359 531. 117 RETENTAT. ita M; etiam L a prima manu mutatum. apud Vergilium cod. Med. V 278. 131 TOLLEBAT TURIS ACERVOS. ita M sub rasura cum aliquot Heinsianis; reliqui *farris aceruos.* Nasamones far habuerint, an zeam, uti discernit Plinius N. h. XVIII 82, ignoratur. tura Arabiae felici attribuunt Diodorus II 49 et Plinius XII 52, isque tam definite et enixe alibi inveniri negat, quasi vulgatis erroribus occurrendum putaverit. ac videmus 56, 57, 59 Iubam regem et grammaticum varia genera tradidisse in Arabia, Carmania, Aegypto, Sardibus; Ale-

xandriae non modo tura interpolari, sed etiam legi ab opificibus. pervulgata erat fabula Euhemeri de Panchaia, derisa a Strabone pp. 104, 299, commemorata apud Eusebium Praep. ev. II 2, p. 59, recantata apud Diodorum olim libro VI, nunc V 41, ubi legis descriptum λιβανωτόν, quem Panchaei κομίζουσιν εἰς τὸ πέραν καὶ πωλοῦσι τοῖς τῶν Ἀράβων ἐμπόροις κτλ. itaque si Ovidius cum Vergilio Panchaiae tribuit X 309, Achaemeniae IV 212 255, Assyriis XV 394, auctores sequi potuit; de Nasamonibus num habuerit, vix refert. quod *acervos tolli* dicit, convenit cum eis, quae de messe sive vindemia, quam dicit, Plinius tradit XII 58 ad 63. 301 AUXERUNT VOLUCRUM VICTAE CERTAMINE TURBAM. vereor, ne interpolatum hoc sit: M *certamine poenam* habere videtur, quod acceperim *pennam*, significatu eo, quo est singularis apud Silium III 344 *pennae sagacem*, pluralis apud Propertium IV 10 11, Val. Fl. I 234. 387 CYCNORUM. *cygnorum* oportuit secundum M. 390 TYRIOS — FLORES. ita M, sed a sciolo inductum puto ex IX 340, fere ut in eodem M est VIII 568 *lelex pariis iam*, superscripto *albis*, scilicet, quia ita inventum fuerat III 419 *e pario (albo) marmore.* 460 APTUMQUE PUDORI NOMEN HABET. ita M, nec dubium videtur de interpolatione vulgati *colori. stelio* apud Apuleium, *stelionatus* multis Ulpiani locis, quorum Dig. XIII 7 36 Edictum interpretatur, XL 79 *graviores* adlegantur, non sunt posterioris aevi vocabula. 536 POENICEUM — POMUM, GLUPTAQUE CALLENTI —. *Poeniceum* M, ut aliquotiens, quod sciam; XII 104 quidem *Phenicen. Glupta* scripsi pro *Sumpta* librorum, quod esse oportebat *sumenda*, si proprietas requiratur. deinde *pallenti* libri. mirum pomum versicolor: nam ipse cortex est, qui rubeat, nisi forte ab interiore parte *pallet;* Plinius quid dicat XV 100, *nec cutis ulla singulis praeter communem, quae est candida,* non satis perspicio. *callum* idem quod *corticem* dixit Plinius XIX 33. *lentus cortex* infra est X 736. Coniecturae receptae sunt 48 Ungeri, 163 Sucherii, 461 512

Lachmanni. ex E desumpta quae differunt a M vv. 175 446 482 *Falsa* cum M, *Sparsa* pro v. scr. nihil mutandum putavi; significatus, qui XV 155 509, 558, 576, 607 (M?) cum L (619 *Diana* cum ML, fortassis rectius) 634 *lacus* pro v. scr. 665 *iacerent,* uti etiam M sub rasura.

LIB. VI v. 27 ADDIT ET INFIRMOS BACULUM QUOD SUSTINET ARTUS. *baculum quoque* libri. removi offensionem, quae est in *et–quoque:* 'addit canos et baculum'. hoc neutro genere est non solum XV 655, sed etiam II 681 789. 46 TAMEN EXSILUIT. *erubuit* libri, quod in litteratura archetypi M proxime abest ab eo, quod scribendum putavi. namque *erubuit — notavit ora rubor* simile est vitioso illi in M XIII 581 *rubor, quo rubescunt,* dissimile IV 329 330. reliquae adsistunt deae, ut II 428; Arachne, etsi non territa, tamen *exsilit,* quod est timoris III 670 671, pavoris IX 314, furoris X 410. 54 HAUD MORA, CONSTITUUNT — TELAS. reduxi hoc ex MLE; edi solet *consistunt*, quod in E var. scr. *stantis telae* est IV 275. 200 QUA QUANTUM DISTAT AB ORBA? ITE, SATIS PRO PROLE SACRIST, LAURUMQUE CAPILLIS PONITE. *qua quantum*, si Bentleii est correctio, est etiam M et aliorum auctoritas. versus ipse etsi loco suo motus, genuinus est; ad quem refertur 212. in proximo rasurae quae sunt in libris M et Neap., restant examinandae: Heinsii est testimonium *propere* extare in vestigio ampliore. quae nuper temptata sunt, ab Hauptio *Ite*, *satis*, *propere ite*, *sacri est,* Alexandro Riese *Ite*, *satis, properate*, *sacri est,* Nic. Madvigio *Ite*, *sat est, propere a sacris*, hyperbatis ipsis et locutionis intemperie personae dignitatem tollunt. non spoponderim me verum invenisse, sed peroratio aptior erit: dimittuntur a sacro Thebanae formula consimili ac fuerant admotae vv. 159, 160: dictum fuerat *ite, date Latonae et Latonigenis duobus, lauro innectite:* iteratur *ite*, *satis est pro numinum isto numero, ponite laurum.* 237 CRURA ADNISA. vereor, ut haec satis certa sit correctio. *crura admissa*

librorum omnium non putabam equi accipi posse, iuvenis ipsius volebam ea positura, qua in anaglyphis *proni* equis insident, velut in metopio Parth. occid. III et XIII.

505 LACRIMAE DITES INTER MANDATA CADEBANT. nec huic coniecturae nimis confido. libri *lacrimae mites.* id quid esset, non intelligebam, uti nec *Mitis habebatur* VIII 262 aut *mite parentis ingenium* XIII 187, praesertim sequentibus hic singultibus et praesagiis vv. 509 510. memineram loci Pont. III 1 102 *flendi copia dives adest.*

576 STAMINA BARBARICA SUSPENDIT PALLADE TELAE. M cum paucis servavit *pallida tela*, quod cum interpolatores male haberet, fecerunt *callida* et *candida,* ut E. Palladem interpretor quod in simili re dicitur Pont. III 8 9 *Palladis uti Arte Tomitanae non didicere nurus,* ut est *intempestiva Minerva* IV 33, *tenuis Minerva* apud Verg. Aen. VIII 409. *stamina telae* erant IV 275 VI 54, *pendens vestis* IV 395. 583 DOLOR ORSA REPRESSIT. *ora repressit* libri, quod non intellegebam, quantumvis *ora opprimantur* III 296, *pudor ora teneat* IX 515, *ore premantur voces* XIV 779. *orsa* rectius ad *verba*, quod sequitur, referetur, quam pro substantivo erit, quod tamen Vergilio et recentioribus frequentatum.

673 PRAELONGA CUSPIDE ROSTRUM. *pro longa cuspide* libri, quod non egregie interpretatus Hauptius. *rostra* habent cuspidem, acumen II 376 XIV 503. *praevalidus* dixit poeta III 219, *praedives* IX 91, *praedurus* XII 349. 701 VI SED FACIENDUS. differt hoc minimo discrimine a scriptura E *m* (superposito apice) *sed.*

Coniecturas Heinsii reddidi 234 614. ex E, partim solo, dedi versus 117 (sed *aloyd*) 174 *genetrix* 212 *recidat* (*reccidat* Erf. recentior) 224 249 313 334 417 *Cleonae* 422 *subvectaque* pro var. scr. 448 457 *faenil.* (*foen.* M) 495 *obortis* (versuum ordinem ex Erf. rec., ex quo et Prisc. etiam 506) 579 *illa* (ut etiam M sub rasura). omitto ubi in orthographicis aut insignioribus scripturis aut M aut L adstipulatur: commemoro 617 *Abstulerunt* esse in M.

LIB. VII v. 8 obelum posui ut in re ancipiti, barbariem prohibui. quod proecdosis habuit, ex E petiveram, *Voxque* tolerabile, *numeris* nullo modo, nec si tres quidem labores putentur ex vv. 29—31, 35, qui apud Apollonium III 410 415 duo sunt; *numero* autem mutasse librarios non magis credibile est, quam libros plurimos habere *Minyis.* habent *Visq;* ML, *numeris* MLE. *vis horrenda laborum datur* latinum esse, certe poetae, nemo velim existimet. dedi igitur quod proximum est et ad sententiam fere huius modi collineat, 'etiamtum mora iniciebatur', interpunctione post v. 8 mutata, ut quod v. 9 est *interea* ad eam moram referatur. legitur ita X 643 *nec opis mora longa dabatur,* h. e. 'requirebatur'. quae vox moram significare et ab indoctis librariis in *numeris* corrumpi potuerit, visa mihi est *remoris.* est id adiectivum apud Festum p. 277 *Remores item in auspiciis aves dicuntur* rell. sed quae similia habentur, p. 197 *Oscines aves — quae,* p. 245 *Praepetes aves dicuntur, quae,* Paul. p. 109, 19 *Inebrae aves, quae,* cum glossa Labbaei apud Müll. p. 76 *Inebra* ὄρνεον μαντευτικόν, Plin. N. h. X 37 *clivia avis, subis avis,* sunt scilicet pleraque apud Varronem, Ovidium, Plinium pro substantivis. indicata igitur puto quae apud Apollonium sunt III 502—520, non ipsum illud augurium v. 540. multa enim sunt, quae ab Ovidio obiter delibantur, de sorore v. 54, de herbis allatis 95, Apoll. 738, 844, de dracone 149, utpote e Varronis Atacini poesi in vulgus nota. hinc erat quod 99 *in* TESCA dederam, qua voce ἕλος Ap. 168 489 interpretatus videbatur. *tecta* Hauptius Aeetae aedes quomodo accipi posse putet, non assequor. etiam post certamen, v. 143, ad navem victorem heroas deduxisse consentaneum est; quam ob rem 147 pro satis inepto *aspectu lactaris* malim SECTARIS, fere secundum Apoll. 446 νόος δέ οἱ — ἑρπύζων πεπότητο μετ' ἴχνια νεισομένοιο. Statius Theb. V 483 *Prosequimur visu.* 155 IGNOTOS OCULOS SIBI facile persuasi, ut posthac ederetur. *oculos ubi* MLE, ut supra VI 46 *exsi, eru.* 162 VOTA LITAT, ut XV 794.

uota facit MLE: corruptela eius fere modi mihi visa, qualia in M I 746 *linigera niligera*, II 485 *tamen manet*, V 276 *milite limite*, VII 476 *Expetit Excipit* 763 *Pestis Cessit*, VIII 775 *funibus nubibus*, IX 387 *natum tantum*, X 493 *it in init*, XIII 122 *relatis lacertis*, XIV 97 *uelato leuato*, in aliis XV 818 *locetur colatur*, 834 *reget geret*.

183 NUDIS UMEROS INFUSA CAPILLIS. edi consuevit *nudos umeris — capillos*, qualis est in M confusio XI 175 XIV 97. restitui loquendi genus vulgatissimum, ut est X 432 XI 3. sed est aliud satis memorabile, quod fraudi fuit Bentleio, qui improbasse dicitur VI 59 *cinctaeque ad pectora vestes*, geminum plane aut adfine his: X 536 *vestem ritu succincta Dianae*, IV 511 *sumptumque recingitur anguem*, V 338 *immissos hedera collecta capillos*, V 575 *virides manu siccata capillos*, XII 77 *canentia colla iugo pressos*, XII 431 *hominem protectus equumque*, XIII 732 *atram canibus succingitur alvum*, XIII 894 *incinctus flexis cornua cannis* XIV 345 *fulvo chlamydem contractus ab auro*. 223 DISPICIT ET TRICCES REGIONIBUS APPLICAT ANGUES. ita inauspicatam meam olim aut Heinsii correctionem, quam tamen plerique receperunt, redemisse me opinor. libri qui innotuerunt, *cretes* M *cretis* LE *creteis* Vaticanus. etiam Lachmannianum *Dispicit* ad rem facit. scilicet consentaneum erat, ut ad vitam senis refocillandam Medea eas herbas requireret, quibus ad reddendam mortuis usus fuerat Aesculapius. is et natus ferebatur et sacrarium habebat Triccae in ipsis Tempeon Thessalorum confinibus. Strabo p. 647 ὁ περὶ Τρίκκην, ἐφ' ᾧ ὁ Ἀσκληπιὸς γεννηθῆναι λέγεται, p. 437 Τρίκκη, ὅπου τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ τὸ ἀρχαιότατον, p. 360 δείκνυται — Τρικκαίου ἱερὸν Ἀσκληπιοῦ, ἀφίδρυμα τοῦ ἐν τῇ Θετταλικῇ Τρίκκῃ.

248 NUMINA CIVIT. *leuit* ML fere soli (et *civit* ex ipso M notavi); *poscit* plerique reliqui, glossema. 276 PROPOSITUM INSTRUXIT REMORARI TARTARA MUNUS. *instr. mortali barbara* MLE; *barbara maius* M. non incuria hanc M scripturam olim insuper habui, sed accensui eis,

de quibus in praef. proecd. p. v obiter adnotavi, putabam vocem in extremo versu evanidam suppletam ascita glossa aliqua e margine. ascripta fuisse suspicabar verba v. 175 *exp. maius dare munus Iason*, scilicet ad illustrandum *munus;* ut talia adscripta adeo in ordinem recepta videmus in ML infra post 293, XII 192, XIV 768 (ex VI 309). commentum ipsum si paulo praestat eis, quae hic scriba, quotiens aut ipse peccavit, aut incertus haesit, consarcinat, non excedit certe interpolatorum eorum artificium, quorum tot versus in M extant: poeta ipso indignum habeo. sententia inest vulgaris, male enunciata. nam quae *ingentia ausa* dicuntur, cum incipiuntur, v. 178, ad finem perducta dici vel possunt *mortali maiora:* sed siquis *propositum* aliquod *mortali maius* dicit, deinde ab eadem mortali aliquotiens, v. 295, effectum narrat, inepte, puto, dicit. sed maxime nullus bonus poeta tam graphicam et copiosam descriptionem inficeta admonitione interpellabit. ipsa locutio *propositum instruxit*, si modo latina, pedestris est et facticia nec Ovidiani commatis: id verbum efficacius et cum proprietate usurpatur, v. 196 et VI 591. videtur hoc fefellisse etiam Hauptium, qui ita: '*nachdem sie durch diese Dinge die Gabe (die Zaubermischung), die sie zu bereiten sich vorgesetzt hatte* [propos.], *mit der Kraft ausgestattet hatte* [instr.], *die Unterwelt, den Tod, aufzuhalten*'. putavit me infinitivum *remorari* suspendisse ab *instruxit;* atqui volueram dici paulo rectius ad graecam normam, *propositum remorari*, 'destinatum ad remoranda Tartara', quae *properantur* v. 250. *moram lucrabere fati* ait Statius Th. 779. quod superest, corruptela vetus loci non est peior, quam quae plurimae in M extant aliorum librorum beneficio innocuae. *b* et *t* confundi mirum ne sit, habes in M X 431 *celebrātait* pro *celebrabant*, XIV 574 *barbarus* pro *dardanus;* nam *d* in archetypo fuit ea forma, quae *t* proxima, ut *audiat* legeretur *auolat* V 382. syllabae omittuntur, *re* VIII 675, *er* I 235, *me* IX 149, *va* X 122, *ni* X 169. 434 CRETAEIS. credo hoc ab officiosis

typographis postmodo correctum: sed tamen ita Apollonius II 1236 IV 1692, uti etiam in Amoribus et apud Propertium editur. IX 666 Herodianum secutus sum.
509. OMNIA HABET. RERUM STATUS ISTE MEARUM. *omnia quae* M *omnis eat* LE. posueram locutionem sermonis Attici, quam nunc quindecim comicorum locis variatam exhibet H. Jacobii olim nostri Com. dict. ind. pp. 811 812. post *habet,* si levius interpungas, *iste*, quod sequitur, respiciet ad ante dicta, ut v. 485 *ea foedera nobis;* si gravius, ut feci, proxima intellegentur, quasi dicatur, *ut non desint*, fere uti habes IX 630 *tanta est discordia mentis: — libet temptare.* proxima dubito num intellecta sint: *superat mihi miles,* h. e. tanto sunt numero, ut bona pars hosti proici possint; quod omen deinde Cephalus deprecatur, meliora et contraria optat. Hauptius longe obscurius. 529 IGNAVOS INCLUSIT NOCTIBUS AESTUS. *nubibus aestus* libri, quod scaevi aliquid habet. memineram Plinii Epp. VI 16 17: *iam dies alibi, illic nox omnibus noctibus nigrior densiorque.*
612 NATORUM QUERIBUNDAE ANIMAE. *Natorumque uirumque animae* libri, vitiose sine dubio; sed nec coniectura ista satisfacit. elisio eiusmodi, ut IV 445 *antiquae imitamina*, Hor. Epod. 3 16: similes IV 228 VI 656 XII 407 XV 217 497 776. 636 ET PROMITTERE IDEM TOTIDEMQUE. verissima haec solius M scriptura ab interpolatoribus et editoribus, ex quo innotuit in praef. proecd. p. IV, intellecta non est. *promittere* non est ‘polliceri’, sed significatu proprio, quo *arbor ramos promittit* apud Columellam, *se promittit* apud Plinium. in ea proprietate verborum maxime in re rustica nihil est frequentius usu intransitivo transitivorum. *idem* est accusativus, sed non obiecti qui dicitur; quem admodum III 152 *distat idem* est X 175 *spatio pari distabat.* quercus patulis ramis, v. 622, prominet in *arva subiecta,* v. 638, quo decutiuntur formicae. locus luculento exemplo erit eius nefariae interpolationis, quae inde ab aetate codicis L hoc carmen infestavit. 687 SED ENIM NARRARE PUDORI EST.

cct erum M *et cetera (caetera* E*) nota pudori* LE. eiusdem interpolationis manum cognoscas. medelam adhibui eandem, quam II 400; neque video, quid in particularum frequentissima copulatione culpetur. 741 MALE VICTA REA EST. sic propius aliquanto ad scripturam M, nam L interpolationem orditur, accedere temptavi, secundum Amor. II 5 12 *Cui petitur victa palma cruenta rea* et XIII 58 *male convicti;* v. 397 *Ulta se male mater.* 837 SILVAMQUE PETO; VICTORQUE PERERRANS. *uictorque per herbas* libri. *victor* recte explicatum ab Hauptio: est ita VIII 445 *nato victore.* IV 510 *Sic victrix.* sed reliqua eodem fere artificio explicat, a quo commentariolum occoeperat. latuit corruptela. intemperies ubique occurrit scribae M praefigentis aut infercientis *h* litteram: quae barbaries cum hoc loco omnes libros pervaserit, ex archetypo aliquo tradux apparet: at XI 645 *populos alii plebemque pererrant,* solus M *populis alii plebique per herbam.* intelleges 'post venationem silvas pererrans, pervagans'.

Coniecturas recepi duas a N. Madvigio publicatas, in quas et ipse incideram, 195 et 559, de posteriori dubius etiamnum propter Lucretii locum ab Hauptio indicatum et *Dura cutis* VIII 803; alterum tamen est VIII 413 415 IX 83 VII 191 X 184. Salv. Boessii et Gronovii sunt emendationes 435 764. E fortasse rectius in vulgata scriptura secuturus eram 47 et 76, ubi quod dedi, in M est correctio primae, puto, manus ex *recederat.* secutus sum E solum: 82 *lentus*, sub rasura quod adesse visum 152 177 in proecdosi, quod abieci propter v. 215 181 205 volebam *tremiscere,* ut M 637 298 fortasse cum L (M *a limine*) 304 305 cum aliquot Prisc. 308; nam L videtur habere *rogantes* 384 ut M ma. sec. 395 410 413 (*adtrax*, ut etiam M) 417 422 cum L (M?) 439 *eleusim* (440 *senis* Erf. alter) 469 *(senos)* 486, cuius scripturae glossemata in ML 506 *sceptri* pro gloss., non var. scr. adpositum 509 var. scr. 520 576 577 580 589 *tulit,* ut puto; certe M a prima manu supra scriptum 689 710 731 736 cum L (M *Servoricubiq; est*) 739

756 (cum L?) 763 806 807 823 *putans* pro var. script. 856.

LIB. VIII v. 87 in M omissum abieci, quamvis apud Priscianum l. v p. 152 libris praeter Leidensem traditum omnibus, absurda quidem scriptura, quae est etiam in E nostro. neque codicis nostra auctoritas sola eum damnat, neque Prisciani tuebitur, cuius loci pristina, quae in L servatur, forma quem admodum sublecto e margine Ovidii versu turbari coeperit, D commonstrare videtur. extat eiusdem modi adnotatio in margine LK p. 128, 6. Ovidii libros aeque quam Prisciani pervulgatos ab huius lectoribus aut scribis saepe, nec multo iudicio, adhibitos ipsae scripturae docent, velut cum paulo inferius p. 156, 18 in archetypis RDAHK, non GL, glossa interlinearis codicum recepta est. quodsi vel constaret Priscianum ipsum libris Ovidii non egregiis usum fuisse, nihil efficeretur nisi hoc, ut interpolationis quoddam genus, quod secundum appello, saeculo quinto antiquius haberetur. ac primum quod dico, estque doctrina fere eadem, qua spuriae Heroides insigne, multo est vetustius; secundum cuius aevi sit, plane mihi dubium: quo non laevigantur, exornantur, quae vel vitium traxerant, vel aliqui displicebant eruditulis saeculi IX aut X, ut de tertio indicabam p. VI, sed vetustissimae tantum, quae adesse videbantur, lacunae mira plerumque barbarie supplentur, versuum particulae aut hemistichia a poeta Vergiliano exemplo relicta. suspicatus de his fuerat Heinsius ad XIII 333 et coeperant indicari in proecdosi. imperfectos versus uterque, puto, dixeramus. sed nuper cum Senecae locum Controv. XVI extr. relegerem, visus mihi sum deprendere alius modi testimonium. videntur iam tum fuisse, qui data opera nec sine artificio Vergilium ista posuisse statuerent: quibus cum illic aperte Ovidium accessisse narretur, vix ullum eorum locorum, quos pridem eo genere habueram, longe distare ab exemplo illo ex Atacini versu petito reperio. puto hoc quoque nihil relictum a poeta, quam dimidiatum v. 86, alterum dimi-

dium et 87 88 suppletos, non fortassis uno tempore, ut de 87 tantum testimonium ad codicis M scriptorem pervenerit. 117 EXPONIMUR ORBE. obelum posui ad scripturam M, quod emendationi diffidebam. *exponimus orbem* libri aliquot meliores Heinsii. *obstruximus orbem* interpolati cum L, puto. temptabam EXPUNXIMUS ORBEM, ut figurate tabulae informentur, in quibus subsidia sua consignata habuerit Scylla, quibus inspectis, ut Iuppiter apud Plautum Rud. prol. 31 et in proverbio notissimo Zenob. IV 11, rationem ducat vv. 114 ad 118: quicum convenit *ut pateret* 118: nam apud Ciceronem pro Rosc. com. 2 5 adversaria *perscriptiones et lituras* habent, in ea quod relatum nec expunctum est, *patet;* et alterum eius verbi significatum, qui est XI 294, excludit quod M dedit *Hanc* v. 119. 261 SUMPTIS PRO SUPPLICE COCALUS ARMIS MITIS HABEBATUR. excidit hic obelus. quid de *mitis* voce iudicem, p. XIX dictum. putabam MACTUS *habebatur*, si modo usitatior ea vox esset. nam locutione simili in successu aliquo utitur poeta: *habetur coniuge felix* IX 333, *Turno sospite dicta potens* XIV 573, *clarum vincendo nomen habebat* VI 425. occisum Minoem Camicis (Strab. p. 279) non videtur significari, nam vivit IX 437; sed tamen abhinc formidari desitum, quod ex eis, quae de Athenis liberatis adnectuntur, patet.
371 EURYTIDAE. satis dubia correctio. *orithie* ML *orythyae* E. Hippasi, qui est 313, pater Eurytus est apud Hyginum f. CLXXIII. 397 PRONOS SUSPENSUS IN ARTUS. *primos — in artus* librorum non intellegebam.
411 OBSTIPA. *abscisa* M. *aesculea* LE et reliqui interpolati. 535 TRISTIA PERSEQUERER MISERARUM VOCE SORORUM. *miser. vota sor.* ML. *dicta* E et interpolati. restitui quod ad *ora sonantia* convenit; *mea voce repono* XIII 235. *tristia sororum* graecissat, ut in titulo librorum et Fast. VI 463, ut Trist. I 8 31 *tot mea seria*, Met. VI 462 *ingentia data*, XI 200 *suscepta magna*, 283 *commoda nostra*, XIII 188 et apud Horatium *publica commoda*, XIV 92 *gentis admissa:* VI 660 *meritis dictis*, quod restitui,

h. e. 'dictis eis omnibus, quae meruisset', ut XIII 48 *precaris quae meruit.* 543 hemistichia duo habui pro exemplo primi ac vetusti interpolationis generis, de quo plerumque indicare supersedi. Deianiram, quo tempore Meleager obiit, mortuam putasse poetam oportet: nam IX 8 *tandem* et 9 *quondam* et quod 17 Hercules deus iam factus, et quod 149 Meleager vivus, puto, indicatur, non faciunt ad Nicandri fabulam, qui Gorgen et Deianiram praesentes in fratris funere, nec mutatas tradidit, Ant. Lib. f. II; quam secutus Hygini f. CLXXIV exemplo videtur, qui Her. IX 165 166 scripsit. indidem haec interpolata putabam, inutilia ideo, quod apud Nicandrum irata, apud nostrum placata Diana puellas transformat.

637 PLACITOS TETIGERE PENATES. *parvos* L et plerique libri, quod nihili est, quia Penates non tanguntur; ad domum, penates aditur, hospitium petitur, ut v. 628. *paucos* M, unde feci quod est VII 226: locutio similis IV 218. 656 IMPOSITUM. *impositus* libri. dixi de hoc genere p. XIII. ablativus qui sequitur, est eius modi, ut X 648. 714 NAVARENT CURAS. correctio fortassis calidius recepta. poterat edi quod M habet, *Narrarent casus.* sed id manum poetae, si usquam, his paginis tersam et argutam, non referre ipsi interpolatores senserunt, qui comptius, *Inciperent*, dederunt; idque olim verum habui. *renarrare* est VI 315, *retractare* et *relegere* IV 569 in re specie simili, sed diversa ideo, quod eo sermone aditus paratur ad novam fabulam. idem si hoc loco poeta spectaret, causae aliquid dicendum erat, cur steterint uterque coniunx ante aedem eo loco, quo arbores posthac conspectae. senes autem decrepiti, v. 712, tam otiosa confabulantur sedentes. nec quod antecedit, aedituorum munere functos ad extremum usque spiritum, frustra posuisse poetam consentaneum est. itaque aream templi verrentes vel simile quid operantes informavi.

719 OSTENDIT ADHUC CIBYREIUS ILLIC INCOLA. *thineius* LM, *thyneius*, *thyrneius*, *chineius* alii. correctio Sucherii *Dinieius* ea re commendatur, quod ita fabula haec

in ea loca conferri videtur, quibus circumlatam fuisse poetae aevo videmus in Act. apost. XIV 11. Diniae oppidum commemoratur apud Livium in itinere a Cn. Manlio consule e Pamphylia et Pisidia in Galatiam directo, quantum videtur, haud procul a confinibus Isauriae, quibus adiacent Lystra ac Derbe. sed tamen displicet loci obscuri in re exili mentio et incerta nominis prosodia et quod locutio ipsa, nisi fallor, magis ad regionis amplioris, non unius oppiduli indicium videtur accommodata. probaremus, opinor, notabile aliquod nomen positum regionum earum, quibus conventus et fora agentem Aemilium Macrum comitari potuit Ovidius; Trist. I 834, Pont. II 10 21. enumerantur hi conventus apud Ciceronem Epp. ad Att. V 21 9 et Plinium N. h. V 105 ad 120, quantum huc pertinent. quod enim dicitur *illic* v. 719, respicit ad *colles Phrygios* et *Pelopeia arva* 621 622; Pelops, qui Phryx est etiam Sophocli et Herodoto, Sipylo tamen potissimum ab Ilo Phryge expellitur, Paus. II 22 3: de anteriore Phrygiae parte cogitandum erit, quam quidem prope totam unus conventus Cibyraticus complectitur. Κιβύρα πόλις πρὸς νότον Μαιάνδρου, Κιβύρας ἀδελφὸς Μαρσύου, apud Herodianum: Polyb. XXII 17, Strabo libro XIII extr. prosodiam habet Horatius Ep. I 6 33. litteraturae merovingicae *th* satis simile est syllabae *cib* carolingicae. 829 INMENSAQUE VISCERE. *uiscera* libri omnes, sine sensu. restitui frequentissimam transpositae copulae figuram. Coniecturas alias praeter Heinsianas, vix satis certas, 724 750 recipi non memini. ex E dedi vv. 49 59 60 *Ut* pro *Et*. *qui si* fortassis E alter sub ras. 61 *mea*, si id omissum in M, qui *reseret* in latiore ras. habet 63 *superare* ante rasuram in ME videtur fuisse *superasse* 123 *generis* et *uerus* pro v. scr. 141 146 Heinsio teste; non ipse notavi 162 *Maeandros* 266 *adorant* 278 *pr.* et *lathoidos* (M *latoides*) 281 *oeneos* (ut etiam L) 283 298 cum M et paucis 301 v. spurium post 317 om. 323 *possis* cum M, quod rectius olim receperam 351 (ferro M) 514 533 563 *l' lacunabant .ι. arcu-*

abant 557 *uertice* 594 *perit.* sed praestat L 641 701, 702 740 765 *Obstitpuere* 784 *quatinus* 818.

LIB. IX· v. 74 DOMITAMQUE RECLUSI. *reduxi* M; interpolatio et emendatio late evagata. edunt fere *perussi* vel *praeussi*, Heinsii coniecturas; cum tamen non domita perusta, sed perusta domita hydra fuerit. domita quid factum sit, bifariam tradit Apollodorus II 5 25 τῶν ἀναφυομένων κεφαλῶν περιγενόμενος, τὴν ἀθάνατον ἀποκόψας κατώρυξε καὶ βαρεῖαν ἐπέθηκε πέτραν — τὸ δὲ σῶμα ἀνασχίσας τῇ χολῇ τοὺς ὀιστοὺς ἔβαψεν. alterum intellexit Planudes, quod aegre scripturis traditis, nec idoneorum auctorum exemplis correctioni nostrae, satis, ut puto, leni, adcommodatur. at *pectora*, *iugulum*, *vulnera tecta* RECLUDI, technicum medicorum esse verbum, docent lexica. 249 ISTAS, NE, SPERNITE FLAMMAS. est haec praeter interpunctionem ipsa M scriptura: *Oetaeas spernite* E et reliquorum omnium. 294 LUCINAM NIXOSQUE PATRES. *Luc. nexosque pares* M. *Luc. ad nexos partus* cum gl. *uel secundum hoc quod quidam libri habent nexasque deas* E. quod pridem dedi, putabam intellegi posse. dei omnes *patres* audiunt, maxime obscuriores et indigitamentorum, Semo pater, pater Matutinus, pater Indiges. *Nixi di*, de quibus Festus tradit, si doctrinae Varronianae fuerunt, quod non statim memini, dubium non est, quin accusativum habuerint *Nixios:* si superstitione vulgi consecrati sunt, signa ante cellam Minervae *genibus nixa* (Fest. Qu. IX 25 l. 1, 2) advenerantis, *Nixos* mansisse putaverim; nec vel poetam dedecebat morem popularem, quem ad graecam personam transfert, soloece parumper inducere. 406 SUBDUCTAQUE SITOS MANES TELLURE VIDEBIT. *suos manes* libri, id quod sensum mihi non habet. *Stygios manes adire* dixit poeta XIII 465, *nigros manes videre* Lucil. Aetna 76: simile hic dictum volui. *Marii sitas reliquias* dixit Cicero Legg. II 22 56, et quae alia lexica dabunt. 416 IUPPITER HIS AUCTUS, PRIVIGNAE DONA NURUSQUE, PRAECIPIET.

Iupp. his motus priu. omnes libri, vitio, ut opinor, satis vetusto, fortassis ex litteratura capitali. *his* si pro ablativo sit, dicetur Iovem dona Iuventutis *praecepisse,* quod fortassis erunt, qui intellegant 'maturasse, accelerasse': atqui non potest praecipi donum, quod in alterum conferatur. accedit quod *his motus* satis, siquid sentio, absurde dicitur de duplici, puto, petito illo vv. 414, 415, ut annos et ut ultionem det; satisque probabile habeo, versum posteriorem inepte confictum esse ad ineptam interpretationem fulciendam. participium illud *motus* impedimento fuit, quominus *his* iungeretur cum *praecipiet,* 'Iuppiter infantibus illis anticipata largietur ea, quae Hebe olim datura erat'. restat subtumida oratio, nisi ea dona disertius nuncupentur, cuius modi nomen praemissum appositioni *dona* latuit scilicet in *motus.* substantivum *auctus* eodem numero est Fast. I 679, verbum cum vetusta non indocta glossa supra IV 660 *tum partes auctus (altus) in omnes Crevit.* nec Lucretii *arboris auctus* VI 168 ad rhetoricae figurae inanitatem revocaverim: ligna arboris incrementis annuis adaugentur, eorumque vestigia non in omnibus, multis tamen, olea, quercu, pinu etiam in Italia servant: perspicacis poetae ea est animadversio. Coniecturam Raph. Regii (nisi scriptura M est,) admisi 221, Burmanni *fando* 8 paulum aberat, quin darem propter locorum XV 497 Verg. Aen. II 81 similitudinem. ex E adsumpsi 17, puto, *regem* et 26 *malis* (M *males*) 33 *varas* (etiam M pro var. scr.) 39 40 46 (*fortes vidi* M) 65 71 *centum* var. scr. (ut etiam M) 93 (*fugit* M) 123 127 179 *si tibi* (ut etiam L teste Madv.) 243 *iste voluptas* (M?) 273 279 286 289 326 332 334 in ras. 348 356 *(amphysos)* 367 381 387 (*tantum* M) 397 405 413 (*petit* M) 417 422 (*mitem* M) et 423 440 452 *praestanti* (in M dubium) 475 488, 489 (quos contraxit M) 513 529 537 (M?) 541 560 569, puto 578 (M?) 581 583 595 606 (*-ret* M?) 639 651 656 675 679 706 741 753 760 767.

LIB. X v. 58 PRENDERE CERTUS. *captans*, quod edi solet, cum infinitivo non videtur egregiae latinitatis et librorum est interpolatorum. *certans* M; unde effeci, quod mutata leviter interpunctione, Jahnio praeeunte, vel Dantem non dedeceret. *certas*, *certant* confusa etiam XV 647. 94 CIRRATAQUE GLANDIBUS ILEX. arboris eius Italicae graphica est imago. *curvataque* libri omnes, E, ut notavi, obscurius scriptum. obelum olim posueram. 115 PARILIQUE AETATE NITEBANT. ipsa haec est ME auctoritas; neuter, quantum notavi, *ex aetate*. eam dederam sine obelo, quod in bullis consules perscribi solitos opinabar. non vidi exemplum aut invenio testimonium. sed tamen inscriptiones eius modi commemorat Plinius N. h. VIII 119: *vita cervis in confesso longa, post centum annos a quibusdam captis cum torquibus aureis, quos Alexander Magnus addiderat, adopertis iam cute in magna obesitate.* 133 AT UTILITER. ita scripsi quod in M *ad hunc leviter*, in reliquis *et ut leviter* traditum est. *ut* in archetypo fuisse crediderim, quod a scriba M non putaverim depravatum in *hunc*, quamquam alibi fecit, sed expulsum recepta glossa, quam accommodavit antecedenti *ad*, quod olim fuit *at*. *et ut* iterasse poetam post 131 vix credibile, *ut* ipsum commodius abest: partem fuisse eius vocabuli suspicor, quod restitui. sanam mentem significat apud Ovid. Her. II 129, aequum bonum apud Ictos. *leviter*, quod ad versum explendum vel ipse scriba M comminisci potuit, quamvis respondeat *gravius* III 334, durius est hoc loco et rusticius quam pro poeta. *at* ex ipsius dei orationis impatientia desumptum putabimus, velut est I 678 IV 654 VIII 279 X 351 631 724 XIII 808. 184 REPERCUSSO SUBIECIT VERBERE. dedi ut probabilius aliis. *subiecit inhere* cum rasura postremae syllabae M, *in aere*, *ab aere*, *in aera* interpolati.

225 INGLUVIE SCELERIS. *Inlugubris sceleris* M. *Illugubris sceleris* E. transpositae potissimum duae litterae fuisse videntur. ac praestiterit fortassis INGLUVIES *sceleris*, ut est XI 206 *perfidiae cumulum*, *periuria* XIV 52.

translati in illo vocabulo sensus exemplum e Petronio sistunt lexica. addo alterum Plinii N. h. IX 122: — *histrioni nulla sponsione ad hoc producto*, — *sed ut experiretur* INGLUVIE *palati*, *quidnam saperent margaritae.* ita enim corrigo quod editur, *in gloria palati.* 297 DE QUA TENET INSULA NOMEN. ita M; et Κινύρας Ἀπόλλωνος καὶ Πάφου scholiastae Pindari ad Pyth. II 15.

381 PATIENTI VINCULA COLLO. sic scripsi, uti VI 134 contrarium habemus *laqueoque animosa ligavit Guttura. pallenti collo* librorum omnium nihili est.
500 EST HONOR E LACRIMIS. libri *et lacrimis.* ipse Fast. V 228 *De quorum per me vulnere surgit honos.*
637 QUID FACIT, IGNORANS. manifestus, quantum puto, barbarismus et sine exemplo. graeca structura non ultra id genus, quod est supra v. 393, *Ut sibi committat, quicquid dolet*, usi videntur poetae; sed in interrogatione coniunctivos *sit*, *esset*, reticent. itaque correxeram QUID FACTUM, *ignorans*, qualia leguntur II 859 III 721 IV 330 V 520 573 VII 566 IX 2 X 552 651 XI 683 XIII 497 XV 68. sed tametsi in scripturae compendio una tantum littera differt, duriuscule id et ipsum accidere visum. delevi in plagulis, nec plane ad proscribendos versus 636 637 adducebar. Coniecturae insunt Heinsii 98, Ungeri 162, Gronovii 271, Bergkii 718. E praebuit 10 *talum* 15 omissum in M 21 *nec uti* (M?) 23 61 68 93 113 121 173 175 231 243 *pigm. neuum per crimina gentes* 295 333 346 359 408 430 434 446 468 482 483 501 543 550 554 (*en solitus* M, fortasse longe rectius) 558 559 569 612 613 615 626 648 653 654 660 673 682 687 691 697 700 709 710 716 731 732 734.

LIB. XI v. 45 TE CARMINA. *te* pro *tua* sine libris me dedisse in proecdosi indicaveram p. XIV. poterant duo hemistichia circumscribi: sed toto hoc loco inde a v. 15 ad 49 satis multa sermonis aut rerum discrimina interpolationes diversarum manuum prodere videntur.
104 MUNERA SOLVIT. obelum appositum volueram. munus

condictum, confirmatum putes; nam persolutum, praestitum, ratum factum paulo post videmus et v. 135 *datis muneribus* hic ipse, qui accesserat, eventus demitur. potest ex hoc versu olim adscripto, uti ad VII 276 commemoravi, *solvit* huc irrepsisse. si aliter erravit scriba, potest adfuisse SIVIT, ut supplendum sit e proximis verbum: *sivit*, *petisset*, sive *petisse*, quem admodum fere VI 269 *superos* ex *superi*, XIV 659 *quam umquam* ex *qualia numquam*. 247 USQUE DEOS. *Isque* M, *Inque*, alia alii. quod scripsi, eodem versus initio est V 607 Heroid. I 45. *usque — donec* est Horatii. 259 CUBILIA SAXO. ita M, quod mutatum ab interpolatoribus, quia versu superiore *relicto* scriptum viderunt pro eo, quod restitui, RELECTO. *relicto ponto* ieiunius est quam pro poeta. *saxum* convenit RIGIDO *antro* quod et ipsum v. 251 ex M produxi: *relegisse* quod dicitur, inesse ei verbo putaverim indicium quoddam conciliatae per Proteum voluntatis ac fati in Thetide reverentiae; ipse Proteus potiorem divinationis partem supprimere visus. 294 FRATER ERAT. coniectura est Bentleii, audax sed admirabilis. libri omnes *Acer erat.* sprevit magnus criticus non modo locutionis huius tenuitatem et versus antecedentis barbariem, sed etiam perspexit nexu nullo opus esse inter 292 et 294. immorandum ei cogitationi, fratrem in accipitre latere, non erat Ceyci: aversatur talia humanior sensus. interpolatores, vitiata littera illa initiali admoniti, quidquid ad captum vulgarem et aliorum locorum, ut V 298, similitudinem deerat, etsi ne barbare quidem suppleverunt, invenerunt tamen novissime mentis suae interpretes. etiam Heinsii subtile fuit iudicium in confodiendis vv. 299 300: bella commemorantur, quo rectius intelligatur, cur peregre absenti solacia mittantur v. 329. 319 PROGENITORE COMANTI. retinui meam correctionem, quia *tonanti* ME et meliorum Heinsii eo ducit; *m* et *n* eodem sicilico in M saepissime indicatur, XI 63 448 567 718 XII 96 163 284; quia ipsa altera scriptura *nitenti*, quamquam mera glossa non videtur, ad sensum certe collineat. Luciferi

stemma varie traditur, sed Astraei adeo et Aurorae parentes Titanes, Iovi locus nusquam, nec, si esset, id v. 286 praetermitti debuit; omitti certe Luciferi mentio v. 319 nullo modo potuit. nec *progenitor* necesse est longius distet a genitore, quam proavus ab avo aut pronepos a nepote. postremo *comae* et *comare* de ignibus usurpata sunt a Catullo, Seneca, Silio, ipso Ovidio, puto, XV 749; nam quae 849 sunt, de ascensu accipienda; *Iulium sidus*, quod in numis est, non est cometes.
366 MUCISQUE PALUSTRIBUS EXIT. haec est praecipua corruptelae in his versibus sedes, quam codicum ME ope expedivi. *palustribus* E et alter Heinsianus soli servarunt: antecedit in interpolatis, etiam E, *siluisque*, in M *niueisque*, quod inepte, fere ut VII 190, sed sine fraude pro vocabulo minus noto scriptum est. pluralis adeo nostris lexicis incognitus, extat autem etiam apud Senecam Nat. qu. III 162 *muci salivaeque et lacrimae.* lupus igitur ille mucis et spumis oblitus emergit. sequuntur duae locutiones, quarum bini ablativi *sanguine flamma.* bini accusativi *rictus lumina* dignoscuntur: participium, quod posteriora coniungit, *suffusus*, nec in prioribus defuerit; latet in scriptura M *et sparsus*, quae, ut potui, Vergilii exemplo Aen. III 625 coniunxi: itaque sanguine rictus exspersos, oculos igne suffusos lupus habuisse dicitur. *fulmineos*, h. e. qui *fulmen* in dentibus habent, X 550, aliquot Heinsii libri dant. 387 PRAESTET UT AUXILIUM. interpolati *Mittat ut aux.*, M *Euctat aux.* puto in archetypo fuisse compendium praepositionis *Prae*, deinde *st* superne litura absumptum. *P* lineola superposita similius est *E*, quam, quod saepe pro ea littera habitum est, *Per*, aut *Pro* pro *A*. *se praestare* est in Tristibus II 169 IV 10 104. 529 NOVIENS emendavi olim ad Trist. I 2 49, e quo carmine non pauca huc transtulisse interpolatores credibile est. 697 MULTUM FUIT UTILE. est haec M scriptura iniuria neglecta ab interpolatoribus et criticis. IV 155: *O multum miseri.*

711—714 indicatum volui duplex supplementum,

quo nervosam et incomptam narrationem ampliaverunt et diluerunt interpolatores ne Heinsio quidem intercedente.

783 QUA RAUCA. visum hoc latere in M scriptura *quo*. *quem* cum reliquis omnibus E. Aliorum emendationes recepi 381 Bentleii 763 veterem nescio cuius. in Erf. notabilem inveni orthographiam *Dissicit* 386, ut proximo libro 58 *addicit*, de qua Lachm. ad Lucr. pp. 128, 188. desumpsi ex eo quidquid a M differt in vv. 17 37 40 46 48 57 60 64 66 *tuto* (M quid habeat, non notavi) 72 74 76 (M aliter) 94 (M al.) 101 (M al.) 112 137 (*Sardinibus* M) 147 149 160 164 166 (*-tus* M) 175 176 194 218 261 265 273 (*-lemq;* M) 282 291 (*raptor* M) 300 *tysbeas* 301 314, 315 hoc ordine 318 (*displic.* M) 343 401 ab acri (*in agri* M) 421 422, sed omisso *est* 426 436 439 449 456 458 464 469 493 507 562 597 610 626 (M al.) 635 645 655 659 (*nunc* M) 674 680 (*Num tulerant* M) 687 695 739, partim pro v. scr. 759 769, sed *eperyen* 774 786 795.

LIB. XII v. 17 ABSCONDIDIT mea, puto, correctio fuerat secundum M *quas condidit.* 23 ET SUPERAT SERPENTIS IMAGINE. habet M *et servat serp.* quod edideram, non verebar, ne ad ineptias detorqueretur. putabam notum aut e lexicis peti posse, *superare* saepe significare *superesse;* etiam permutari a scribis *supare* cum lineola et *servare* memini. sicui tamen displiceret, poterat periclitari *et* SERPIT *serpentis imagine saxum.* 268 IN LUMINA RAMO. solus M *lumina uultu:* latere possit VALLO, ut est Amor. I 14 15 *vallum pectinis*, *valli* apud Plinium XVIII 296. 327 VELLERE. *tollere* M. 356 SOLIDO DIVELLERE DUDUM ANNOSAM PINUM — TEMPTAT. *divellere dumo* M et codd. plerique, a qua scriptura nec interpolatores longe discedere ausos videas. *solidum* substantivi loco habeo, ut Fast. IV 821 *Fossa fit ad solidum.* 'dudum,' quod adverbium praesenti iungi solet, 'temptat,' h. e. eo temporis spatio, quo geruntur, quae versibus decem superioribus insunt; deinde non

tulit, non potuit, misit. 408 CULTU QUOQUE. *cultus* libri omnes. 433 TECTAPHON OLENIDEN A SUMMO VERTICE FRENDIT. *Tecta* (interpolati *Iuncta*) *phonoleniden — fregit* M et plerique. TECTAPHON olim dederam, quod nomen est apud Nonnum Dion. XXX 128 133 184. addidi nunc, quo locutionis insolentia reliqua removeatur. similia narrantur V 56, franguntur ossa, confunduntur ora: *a summo vertice frangi* aliquem nihili est. *frendere* est *frangere*, Paul. Diac. p. 91, 12, sed 'confringere, conterere, contundere,' p. 74, 17. inest quaedam dictionis asperitas, inusitata Ovidio: simile tamen XIII 492. nominum quorundam in proximis 450 460 correctio non egregie mihi cessit. 488 PERCUSSO LAMMINA CALLO. emendavi olim. libri *collo.* 527 HANC IBI scripsi. *ubi* libri. 566 LATERI QUA SUBDITUR ALA. propius hoc ad M auctoritatem *lateri qua funditur* (supra scripto *i*) *ala* accedit, quam quod interpolatores introduxerunt, *iungitur.* ala ipsa percussa erat, v. 570. alae latus cingunt, ut est VI 718, cum volucris complicatis adstat: sed alarum ternae sunt partes, geniculi bini, quorum alter latus tegit, alter ad iugulum erigitur. 570 INFERIUS PENNIS, ET QUAE. *Infirmis — et qua* M, *Infirmus* unus liber paulo melior, *quae* pauci, ut ait Heinsius. infirmae pennae absurde dicuntur. ala dextra praepedita sinistra movebatur, dextrum corpus inclinatum pendebat. *inferius* adverbium volui esse, ut II 208, *interius* VI 306, *exterius* VI 420. nescio, an pro *affixi* legi praestet *offixi.* Coniecturas recepi Heinsii 61 256 382 454 618 Huygensii 69 Lenzii 131 Roscheri 308 353 Al. Riese 449. Erfurt. Marciano praestabat 17 *avidoque* 18 30 var. scr. 46 60 64 70 71 var. scr. 104 *elusa* (M?) — *sensit* 106 110 *Solus echionias* 120 121 122 133 158 167 var. scr. 176 195 244 268 295 298 300 *reuulsit*, quod recipiendum duxi, uti ex M VIII 585 XI 38, quandoquidem Charisii p. 249, Diomedis p. 372, Prisciani lib. X p. 526, 527 testimoniis tutum est 313 *dederas* 321 332 336

347 370 422 445 473 474 *Vel quid* 477 543 573 608 609.

LIB. XIII v. 312 VIDISTIS PRAESTOQUE OBIECTA PATEBANT. *pretioque* libri omnes, quod aptam structuram non habet. PRAESTO iunxerim cum *obiecta*, quem admodum *praesto video*, *praesto adesse* dici consuevit et *visum obiectum*, *species obiecta* apud Ciceronem, ut iteretur, quod antecessit *crimina vidistis*, non *facinus* v. 310, sed criminatio, ut v. 60. durius paulo foret *obiecta*, 'quae ei obieceram', *praesto patebant*, ut legebatur apud Cic. Epp. fam. XIII 29 2 *praesto fuit ac patuit.* 423 IN MEDIIS HECUBA EST NATORUM INVENTA SEPULCHRIS. libri *est* omittunt, vitio vetusto, quod redit infra 556, estque a barbaris illis in versum suppositicium 549 inlatum. ignoratum est frequentissimum illud hyperbaton, quo substantivum prioris enunciati in proximum differtur, ut infra 426, 716; V 102 553 651 VI 54 98 191 396 (583?) VII 80 167 181 241 481 VIII 187 IX 597 X 2 715 XIV 740. 458 QUIN TU. *aut tu* M et libri longe plurimi. *at tu* aliorum neque auctoritatem, neque, puto, locum habet. 556 'TOLLE MORAS, HECUBA, ET' DIXIT. inserui ET librorum scripturae.
619 PARENTALI MORITURAE LUCE. *moriturae more* E et plerique. *mor. morte* pauci. at M, quantum notavi, *mor. uoce*, unde effeci, quo opus erat, ne mense tantum certo, v. 618, sed die ab avibus parentetur, uti habet Pausanias X 31 6, ἐν εἰρημέναις ἡμέραις. *parentales dies* sunt Fast. II 548. 632 QUO REGE HOMINES, ANTISTITE PHOEBUS RITE COLEBATUR. corrupta puto. suspicabar *quo rege* FIDES, *ant.*, quod in archetypo M scripturae genus videretur fuisse, in quo *hnes*, cum lineola, non longe distaret a *fides*. similis sermonis argutia est XIV 109 ac passim. 684 HYLEUS. ita solus E, citra interpolationis suspicionem, ut multa. dederam iam in proecdosi. 687 PYRAEQUE. hoc putavi latere in scriptura M *gyroque*, nisi transpositae syllabae putandae sunt reliquorum omnium scripturae *rogique*. *pyrae* sunt

IX 231 XIV 80. 692 NATAS ORIONE THEBIS HAC, NON FEMINEUM IUGULO DARE VULNUS APERTO, ILLAC, DEMISSO PER INERTIA VULNERE TELA PRO POPULO CECIDISSE. M: *natas aborigine* (*ab orione* E) *thebis Agmen* (*Hanc non* reliqui) *femineum* — *Illas* (*Illam* rell.) *dimisso per inertia* (*demisso per fortia* E alii) *uulnera* (*pectora* E alii) *telo.* fabula Nicandrea traditur apud Antoninum Liberalem XXV, quae in amphora exposita fuit strigarum sive ordinum, ut videtur, duorum sigillis ternis; inferiora haec sunt, quae voculis *Hac*, *Illac*, *Tum* indicantur. primum habebat virgines sublatis dextris acumina radiorum (VI 56) iugulis (παρὰ τὴν κλεῖδα, τὴν σφαγήν Ant. L.) intentantes: proximum iam mortuas (*cecidisse* v. 695) impositas feretro, extantibus e vulnere radiis, telis *inertibus.* singularis est vocis usus, quam certe ad *vulnera* vetui pertinere, etsi v. 693 e codicis M scriptura *modo femineum* fortasse praestiterit: confunduntur *mō* et *nō* in M VIII 852. *demittitur* autem non solum *ferrum* (IV 119), sed etiam *vulnus*: Seneca Epp. VII 5 13 *vulnera parum demissa laxantem.* hyperbati, quod dedi, compages eadem V 436 VI 217. tertium sigillum erat Coronarum, quiqui intelligendi. 724 PINNIS. ita pridem e M dedi. *linguis* interpolati. 794 NOBILIOR FORMA AC PLATANO CONSPECTIOR ALTA. particulam inserui; elisionis exempla sunt apud Vergilium, Horatium, I 539 587 IV 319 XIII 277 728 XIV 227 462. *forma* nominativum putaverim, sensu vocis, qui est IV 676 aut Prop. II 5 28 *Cynthia forma potens.* 883 EXTREMUS QUAMVIS PERVENIT AD ILLUM, ANGULUS IS MOLIS TOTUM TAMEN OBRUIT ACIN. *Ang. is motus*, extremis litteris in litura positis M. *Ang. e saxo* reliqui, interpolati. reliqui *is*, quod est III 284, scripsi *molis*, quod redit 887 et 890 ac simili in re usurpatur VIII 357. potest tamen aliud latere: quem admodum etiam v. 890 praestabat obelum ponere in scriptura M: *tum moles tacta dehiscit.* 911 LONGUS AB AEQUORIBUS CONVEXUS IN AEQUORA VERTEX. M et libri plerique *Longa*

sub arboribus conu. scripsi LONGUS AB pro *ga sub*, uti XIV 145 in M est *numero sub* pro *ros ut. longus vertex* offensionem non habet: *longum caelum* est VI 64. nomina similiter geminantur VIII 585: eadem prope τοποθεϲία VII 779 VIII 330. 928 APIS INDE TULIT COLLECTOS FEMINE FLORES. M et 'praestantiores Heinsii' *coll. semine:* alii *collectos sedula;* interpolatio manifestaria eius commatis, quod inde a codice L grassatur, et tamen hoc loco libros omnes Prisciani VI p. 242 iam insedit. de correctione minor haesitatio: Verg. Ge. IV 181 *Crura thymo plenae*, Plin. Nat. h. XI 21 *quae flores comportant, prioribus pedibus femina onerant propter id natura scabra.*

967 SCYLLA FURENS. ita M. *Sc. deum* reliqui libri. putabam latere FAVENS. est sane ubi scriba M errores commissos mutatis proximis ita compensat, ut metrum certe servetur, I 166 X 113; I 720 II 567 VIII 279 IX 423, ac potest ea audacia accrevisse hoc libro, qui scatet vitiis eius plurimis et gravissimis. Correctiones aliorum insunt: 144 nescio, cuius; Bentleii 235; Heinsii 276 487 719 833. ex E, quibus depravato M obrogatum est, notavi 7 16 27 omissa 33 53 plura 64 82, 83 omissa 91 119 129, 154 132 158 174 *cillan* om. 175 *scyrum* (M al.) 177 195 197 211 om. 221 226 247 *quod* (M al.) 276 ad 343 om. 360 374 384 *ignem* 416 432 466 523 539 562 607 615 663 684 720 731 736 748 852 865 868 877 *aetne*, ut M sub ras. 895 905 914 (M al.) 925 933 *casus* (M. al.) 937 940 949 957 960.

LIB. XIV v. 160 MEDIIS, EN, RUPIBUS. *mediis e rup.* M; *mediis qui rup.* E alii. particula, quam posui, etsi in narratione poetae eodem loco, quo *ecce*, velut edita est ab Hauptio VII 317, usurpari non videtur, potest tamen e sermone Macarei eius modi, ut V 518 *En quaesita diu—reperta est*, reddita putari. 185 FLUCTUS IACTUSVE. *fluctus uentusue* M. *fluctusue lapisue* reliqui. putabam scribam M lapsum in terminatione vocabulorum, ne lituram faceret, aliud substituisse. possunt alia in-

veniri, vel adeo E admitti. 244 PROCUL EST, MIHI CREDE, VIDENDA INSULA VISA MIHI. *procul hinc m. cr. videnda Insula* M; *hinc m. cr. videndum Ins.* E. secutus sum alios Heinsii libros. non erat, cur *hinc* potissimum Circeios spectaret, cui a Caieta cursum persecuturo istuc praetervehendum fuit: satis erat, si procul absistere iuberetur, *videre, non etiam sentire fera facta*, ut est III 247; quod fit efficaciter post *procul* inserto, quod abesse non potest, verbo. 250 NEGABAMUS SED—. *negabamus uel* M. *negabamus et* E. uterque veterem scripturam *set* corruptam accepit; sed M quae metro adversantur, immutat, ut I 114. interpunctionem novavi.

252 NIMIUMQUE ELPENORA VINO. ita fere M. *nimiumque* bonus unus liber Heinsii: reliqui cum E *nimiique elp. uini*, sollertem interpolationem, ut V 267. *nimium mero Hylaeum* Hor. C. II 12 5. 334 DICITUR INNOCUO PEPERISSE VENILIA IANO. *Dic. hionio* M. *ionio* aut *ancipiti* magno utrimque numero codd. reliqui, alterum eruditae superstitionis argumentum, alterum nefariae interpolationis. memorabiles sunt nugae de Iano e Perrhaebia in Italiam delato apud Athenaeum p. 692 d, quas notas habuisse Hyginum Macrobius Sat. I 7 videtur testari. sed nec Hyginum, cui Ovidius Trist. III 14 19 Metamorphoses has commendat, cuius interventu suppletas prima, quam dignoscere mihi videor, interpolatione putaverim, a fluminis Ἴωνος, qui apud Strabonem est p. 327, nomine *Ionium Ianum* introductum probaturum fuisse, inde Arrium aliquem Catullianum aut scribam M more solito dedisse *Hionium*, sed erratum alio modo in scripturae genere, quod ı́ litteram non puncto, sed apice, lineola inclinata, signaverit, mihi persuasi. apud Priscianum lib. IX p. 482, 20 in versu Ovidiano *hiophino captus amore* scriba Sangallensis dedit pro *inopino;* hoc ipso libro v. 609 *innominis* pro *binominis* scriba M. itaque hoc loco, si repperit *iňocuo*, apicem huncce attribuisse credibile dimidiato secundo elemento, ut esset $\bar{i}$, in postremis *ocuo* denuo simili modo errasse, ac vidimus XI 366 in *mucis*,

niucis. innocuus Ianus ille Fastorum, I 247 ad 253, dicitur, ut Deucalion I 327; satis convenienter ad nativam et defaecatam narrationis reliquae simplicitatem. 383 NEQUE' AIT 'REDDERE. sic ME et, quod modo video, maxima pars librorum; ut scriptura vulgata *neque enim reddere* ne vetustioris quidem interpolationis esse videatur: quamquam de ea re ampliandum censeo. de vv. sequentibus, quibus *disce* E, non mutaverim iudicium. 396 NEC QUICQUAM ANTIQUI. ita plane M. 427 obelum apposui scripturae M. videtur inesse loci clarius aliquod indicium: meminerint, siqui via Ostiensi ultra lapidem fere decimum progressi fuerint. quod olim in inficeta interpolatione acquieveram, versus emendationem ex inhospitalis ripae partis investigatione non quaesivi, quem admodum postero die *Atria Tiberina* dextra ripa post lapidem tertium feliciter sunt reperta. 467 DANAAS PAVERUNT PERGAMA DIRAS. *pergama dextras* adscripto in margine *danais patuerunt pergama dextris* M et paucissimi Heinsii. *pergama flammas* reliqui omnes, nequissima interpolatione. in archetypo fuisse puto DEIRAS. *Dirae ultrices* Vergilii Aen. IV 473 VI 610 secundum Aeschylum Eum. 409 dictae videntur, locus hic Aeschylum refert, Ag. 125, 721. 476 AB AGRIS. malim ARGIS, ut I 601: τὴν μάλιστα προσήκουσαν αὐτοῖς (Diomedi et Alcmaeoni) ἀρχήν dicit Strabo p. 462, et antea iam exclusum ab Agamemnone. 489 EST LOCUS IN VULNUS. *Est locus in uultum* M. *Est locus in uoto* aut *Est in vota locus* reliqui. Ciceronianum in primis *vulnus* pro infortunio. 493 MAGNILOQUENTIA. *magna potentia* M cum omnibus. *magniloquus* hoc significatu, qui in substantivo est posterioris aetatis, dixit poeta VIII 396.

494 TALIBUS IRRITANS. *iratam* M et plurimi. *iratae veterem iram, Venerem verbis instimulare* locutiones sunt inconditae; emendatio mea non violenta. 515 LEVIBUS CANNIS NUTANTIA. *leuibus guttis* (*gutis* E) maior pars librorum Heinsii. post haec *manantia* libri omnes. ab hoc interpolationem profectam esse patet: ipsum inde

natum videtur, quod syllaba *nut*, scripto *t*, ut erat in cod. Sarrav., ad graeci similitudinem, habita pro *mā* cum lineola, quae pro *n* esset: usurpatur ea in M maxime in fine vocabulorum, *oeten*, *aeacidcn*, *eurydicen*, *cypron*; in B, qui litteratura anglosaxonica exaratus, etiam in mediis, *ĭdignantia*, *ĭicere*, *tētata* I 181 184 190. idem dicitur ac VI 326 *tremulis circumdata cannis*. 632 BIBULAEQUE RETUNSAS RADICIS FIBRAS. *bĭbulaeque recuruas* libri praeter M, qui *repugnans*. illud glossema putaverim, hoc mendum ex oblitteratis in archetypo versuum extremis partibus, qualia in hoc potissimum libro, partim insana, abundant. vanum prope erat litterarum ductus rimari, nisi hoc, quod secundum Vergiliana *retunso*, *obtunsi*, Ge. II 301 I 262, exhibui, proprietatem illam prae se ferret, quam peculiarem poetae in hoc genere supra dicebam. ubicumque ad rei rusticae disciplinam defertur, Sabini ingenii, quo natus, sagacitatem agnoscas. radicum fibras, cum ariditate torpent, resiliunt, extenuantur, nihil dici potest signatius, quam retundi. 658 PLURAQUE LAUDATAE AC DEDIT OSCULA, QUALIA —. *Paucaque laudatae dedit* libri omnes; quod non intelligebam. audacius fortasse refinxi cum structurae imparilitate, qualis V 130 *quo non possederat alter latius*, *aut totidem* (quot ille) *tollebat turis acervos*. 662 QUAM COMPTA POSTQUAM PARITER VIRTUTE PROBAVIT. *Quam copiā p.* M, *Quam socia p.* reliqui. 'probavit (ut III 425) propter virtutem, quae simul (*pariter* II 505 VIII 324) ornatum haberet.' 671 NEC CONIUNX TIMIDI, AUT AUDACIS ULIXIS. retraxi obelum, quem olim posui. fatendum est affectata et grammatica illa reticentia usum poetam, quae praeterquam in Ibide vix IV 786, IX 123 occurrit. *timidus*, quem intellegi vult, est Adrastus, qui ἔφευγεν ἐκ Θηβῶν, εἵματα λυγρὰ φέρων σὺν Ἀρείονι κυανοχαίτῃ Paus. VIII 258. eius coniunx Amphithea Pronactis filia, Apollod. I 9 13, cuius proci Agathone apud Athen. p. 528 d teste Aetoliae omnis nobilitas, qui deinde Curetes dicti, fuerunt. 705, 706, 707 expunxi fide M, etsi paulo

sunt aptiores proximis, quos spurios notavi. nam 723 verbosus, *mei* 722 scaevum nec tuendum ex I 30 III 464 VII 745, si vel *amoris* haberi possit scribae M in clausula evanida supplementum: 733, 734 satis absurdi: 739, 740 qui infersit hemistichia, ne perspexit quidem, fores pulsatas dici pedibus, ut soleant manibus, V 448.
765 FORMA DEUS ACTA SENILI. *forma deus aptus* (*actus* in marg., eadem manu, ut puto) *anili* M. *deus aptus in omnes* E et reliqui. scriba, qui *u* pro *a*, errore satis facili in scripturis merovingica, longobardica, dederat, facile *anili* induxit, quod interpolatores noluerunt versibus continuis repeti. *acta forma senili* dictum fuit a poeta ut VI 468 *revertitur Ad mandata Prognes, et agit sua vota sub illa.* nec offendi par est in *senili* utriusque sexus: simile est V 400 *puerilibus* pro *puellaribus.* Alii profuerunt huic libro, v. 66 Heinsius, 95 Salmasius, 169 Naugerius, 288 Gruterus, 325 Capoferreus, 622 nescio quis. ex E edidi vv. 5 *Rhegi* var. scr. 8 13 14 20 *At* (M?) 27 31 32 *Neu* (M?) 44 49 55 59 61 *non cred.* (M?) 92 *admissa* (M?) 93 *In deforme* (M?) 96 97 127 129 (M?) 131 155 162 173 206 214 219 225 232 233 *lami-lestrigonis* 236 237 254 262 268, 272 ad 307 327 *fontana* (M?) 330 *farfarus* (M?) 357 359 360 361 365 377 384 386 411 431 435 445 509 513 *pluteciosque* (M?) 519 521 524 *suco liccat* 561 571 574 582 589 594 *cael. mun.* 600 630 ut M 646 670 679 680 711 731 790 798.

LIB. XV v. 73 PRIMUS QUUM TALIBUS ORA—. *primus quoque* libri: quod maxime offendit, si initio versus cum Heinsio *Arcuit* scribatur, quo quod significatur, ipsum versibus 75 ad 89 inest, ut desint plane, quae per *quoque* copulentur. *Arguit* summatim ex oratione Pythagorae anticipat id, quod inserendae causam praebuit, non ipsum interdictum, sed rationem eius, metempsychosin, quo spectant illa *docta sed non credita.* sed vel sic coniungenda sunt *Arguit* et *solvit*, cui rei inservit quod dedi *quum.* scriptum fuerit aliquando *quom,* ut passim fit in

codice Med. Verg., in L, si memini, ac recentissimis quibusvis, et in scriptura, qualis fragmenti Guelf., rotundum illud *m* proxime abest a *q*ↄ. 122 IMMEMOR EST, DEUS NEC FRUGUM MUNERE DIGNUS. *est demum* libri. ea particula, si modo a ratiocinatione, quae antecedit, prorsus separatur, locum fortasse tamen habere poterat, velut in meditationis, quae suppressa sit, conclusione. sed cuiusnam rei *immemorem* istunc hominem dici putabimus? certe non eorum, quae a bove sibi sint praestita, cum adiciatur *dempto modo p. a.;* credo, bonorum, quae eo opificio sibi obtigerint. quidni igitur *immemor frugum muneris* et *indignus eo munere* intellegatur eodem sensu, quo V 495 Ceres *Ingratasque vocat nec frugum munere dignas;* quo in munere arationis et bovis aratoris quantae partes sint, ipsum Triptolemi nomen demonstrat. ita plane Varro R. r. II 5, *hic socius hominum in rustico opere et Cereris minister — qua in re testis Attica, testis Peloponnesus.* id quo magis patescat, Cereris nomen induxi, scriptum fortassis *dēūs;* ignotum sane grammaticis, qui *Didus Inus Mantus Eratus* mentionem habent, Charisius maxime pp. 63 64 127 137. *Deoïda* tamen et *Deoïam* usurpat Ovidius. dubito adeo, an *Ruricolam suum* v. 125 levi in eo pronomine inconstantia, a qua alias non alienus, *Cereris* intellegi voluerit; nam *renov., condid.* de bove, non de domino dictum puto. 126 CONDIDERAT MESSES. *Tot dederat*, corr. *Quot ded. messes* E. *dare messes* ignota mihi locutio: *frumentum condunt* Cicero N. d. II 63 157. 138 nihil attinet commemorare, quibus periculis substantivum, cui iungatur *vesci*, aut interpolationis argumenta quaesiverim. v. 142 tamen notus fuisse videtur Plinio N. h. VIII 180. 217 MATRIS CUBITAVIMUS ALVO. *matris habitavimus* E. *materna habitavimus* meliores Heinsii. 271 ET AUT IMIS COMMOTA TREMORIBUS ORBIS. *et antiquis tam multa tremoribus* E. *antiqui t. m.* unus Heinsii, unde in proecdosi dederam *aut imi comm.* 311 ATHAMANAS. *athamantis* libri, unde facilius elicitur quod dedi, quam quod cum Tan. Fabro

Bentleius, *Athamanes* et proximo versu *Narrantur* sine libris. 364 IN SCROBE DEOOS MACTATOS OBRUE. *His quoque delectos*, *In quoque dilectos*, *deiectos* meliores Heinsii libri. *I quoque dilectos* E. *In scrobe* coniecit Heinsius, ut *scrobes* sunt VII 243. reliqua interpolatorum commenta vix ad emendationem usum ullum habent: vidimus abunde usquequaque a mendo aliquo codicis M exspatiantes. *Deoos* temptaveram iam in proecdosi, si per typographos licuisset. nihil est, quo adstruatur, praeter ea, quae ad v. 122 adhibui, et ipsam, si probari possit, eius versus correctionem. 574 mendosus sine dubio in libris omnibus: suspicabar scriptum fuisse *odoratis verbenar. ignibus* cum solito syllabae *rum* compendio, elisione in pede quinto, qualis v. 763, minime rara alias. Coniecturae aliorum sunt receptae, Scaligeri 20, ubi E *Micilus;* 39 Mureti, ubi *cuius caelum;* Burmanni 52, ubi *Nemesenque;* Heinsii 104, E *deorum;* 230, E *solidarum m. ferarum;* 624, *alti;* 677, *est deus est;* 701, 702, *templa — dea scilleaque;* 708, *Leucoriam;* F. Ursini 279, *Amasenus;* G. Barthii 396, *Ilicis;* Alexandri Riese 729. reddidi, ut in proecdosi, ubique codicem E: neque inveni fere, quem operae pretium fuisset in eum locum substituere. si M totum in rebus minutissimis excussissem, sperabam inventum iri quamvis recentem unum aut alterum, qui totus ex illo transcriptus cum alia eius detrimenta, tum huius libri defectum resarcire posset. ut nunc est, indicanda video, quae hodie ab E diversa eduntur, postquam quaedam in proecdosi praetermissa ex ipso ascivi, 114 Probi scripturam 282 320 351 *sulpura,* quod a prima manu scriptum erat; ut *sulpore* unus cod. Monacensis saec. IX servavit apud Diomedem p. 319, 15: etiam E paulo ante 349 depravasse videtur 569 680 709 (*promunctariumque*) 811 *concussum*, Lucretianum VI 290, ut alterum I 384 855 var. scr. adnotatam ad alterum 866. poteram etiam 202 *herba nitens* et 343 *exalantia.* differunt igitur 112 quod ex Probo, 447 471 484 706 769 quae ex adnotatis in E varr. scripturis

desumpta sunt. discrimina omnia enotari non est operae: sunt nec ea magni momenti, quae ex solo E recepta fuerunt, 100 *herbis* 173 *nec* 481 *Latiaris* 552 *Et* 694 *pressa estque* 696 cum paucissimis *classis*, quod e Vergilio inlatum vix putaverim. sed numeri ponentur. discessi ab E ad scripturas codicum aliquot Heinsii 22 41 107 *(potest)* 232 315 416 443 *(Externo)* 503 634 642 715 718 737 804: ad vulgatam, quae dicitur, aut extat apud Jahnium, 23 *(Quod)* 78 omissus 177 188 247 275 285 287 *(phorasque)* 311 *(Admotum)* 315 *(Gratis)* 326 *(Pretides)* 329 332 *(phaenum)* 337 *(ortygia)* 342 360 368 403 465 475 496 504 *(Dampnauit meritumque nichil pater eicit urbe)* 506 524 606 620 *(auratis)* 651 708 *(Leucoriam)* 711 *(fabias)* 720 723 739 ad 744 om. a manu pr. 728 760 789, 788 transp. 803 810 848 854 876.

Scripsi ineunte
anno MDCCCLXXV. R. M.

Anno deinde LXXVIII in verbis poetae errores typogr. aliquot sustuli. in praefatione operae et operis peperci; quae in marginibus adnotata vidi, hoc loco subieci.

I 190 *(c̃a, cura)*, *c̃p. corpus* Notae Magn. 46 p. 290. **664** add. fragm. Aesch. 120 Dind. **II 774** cfr. VI 628 IX 527, Winckelm. opp. VI p. 105 vv. 16—19, 23. **III 675** add. XI 60. **VII 757** cfr. Prop. IV 1 1 Hor. c. II 18 14. **VI 200** cfr. *quantum ira sinit*, *formosa* v. 167. '*colla schiuma in bocca ed arrotando gli rrr*' Az. Ric. 1 p. 256. **VII 276** cod. Harl. Mus. Brit. 2610 saec. XI Metam. III 157 *nemorale*] *mortale.* **VII 741** add. VIII 509. **VIII 118** cfr. Catull. 28, 6 *in tabulis patet.* **IX 406** Trist. V 14 12 spuria? **416** delenda omnia. **XI 366** cfr. Michelang. Terz. 2 sub fin. '*Che passò il mar, e poi affogò nei mocci*'. **XIII 632** FIDES, H̄NES.

METAMORPHOSEON LIBER PRIMUS.

In nova fert animus mutatas dicere formas
Corpora. di, coeptis — nam vos mutastis — et illac
Adspirate meis, primaque ab origine mundi
Ad mea perpetuum deducite tempora carmen.
Ante mare et terras et quod tegit omnia, caelum
Unus erat toto naturae vultus in orbe,
Quem dixere Chaos; rudis indigestaque moles
Nec quicquam nisi pondus iners congestaque eodem
Non bene iunctarum discordia semina rerum.
Nullus adhuc mundo praebebat lumina Titan,
Nec nova crescendo reparabat cornua Phoebe,
Nec circumfuso pendebat in aëre tellus
Ponderibus librata suis, nec bracchia longo
Margine terrarum porrexerat Amphitrite.
Utque erat et tellus illic et pontus et aër,
Sic erat instabilis tellus, innabilis unda,
Lucis egens aër. nulli sua forma manebat,
Obstabatque aliis aliud, quia corpore in uno
Frigida pugnabant calidis, umentia siccis,
Mollia cum duris, sine pondere, habentia pondus.
Hanc deus et melior litem natura diremit;
Nam caelo terras et terris abscidit undas
Et liquidum spisso secrevit ab aëre caelum.
Quae postquam evolvit caecoque exemit acervo,
Dissociata locis concordi pace ligavit.
Ignea convexi vis et sine pondere caeli
Emicuit summaque locum sibi fecit in arce.
Proximus est aër illi levitate locoque;
Densior his tellus, elementaque grandia traxit

Et pressa est gravitate sui. circumfluus umor
Ultima possedit solidumque coërcuit orbem.
Sic ubi dispositam quisquis fuit ille deorum,
Congeriem secuit sectamque in membra redegit,
Principio terram, ne non aequalis ab omni
Parte foret, magni speciem glomeravit in orbis.
Tum freta diffundi rapidisque tumescere ventis
Iussit et ambitae circumdare litora terrae.
Addidit et fontes et stagna inmensa lacusque,
Fluminaque obliquis cinxit declivia ripis,
Quae, diversa locis, partim sorbentur ab ipsa,
In mare perveniunt partim, campoque recepta
Liberioris aquae pro ripis litora pulsant.
Iussit et extendi campos, subsidere valles,
Fronde tegi silvas, lapidosos surgere montes.
Utque duae dextra caelum totidemque sinistra
Parte secant zonae, quinta est ardentior illis;
Sic onus inclusum numero distinxit eodem
Cura dei, totidemque plagae tellure premuntur.
Quarum quae media est, non est habitabilis aestu;
Nix tegit alta duas: totidem inter utramque locavit,
Temperiemque dedit mixta cum frigore flamma.
Imminet his aër; qui, quanto est pondere terrae
Pondus aquae levius, tanto est onerosior igni.
Illic et nebulas, illic consistere nubes
Iussit, et humanas motura tonitrua mentes
Et cum fulminibus facientes frigora ventos.
His quoque non passim mundi fabricator habendum
Aera permisit. vix nunc obsistitur illis,
Cum sua quisque regant diverso flamina tractu,
Quin lanient mundum; tanta est discordia fratrum.
Eurus ad auroram Nabataeaque regna recessit
Persidaque et radiis iuga subdita matutinis.
Vesper et occiduo quae litora sole tepescunt,
Proxima sunt zephyro: Scythiam septemque trionem
Horrifer invasit boreas. contraria tellus
Nubibus assiduis pluvioque madescit ab austro.

Haec super inposuit liquidum et gravitate carentem
Aethera nec quicquam terrenae faecis habentem.
Vix ita limitibus dissaepserat omnia certis,
Cum, quae pressa diu massa latuere sub illa,
Sidera coeperunt toto effervescere caelo.
Neu regio foret ulla suis animantibus orba,
Astra tenent caeleste solum formaeque deorum,
Cesserunt nitidis habitandae piscibus undae,
Terra feras cepit, volucres agitabilis aër.
Sanctius his animal mentisque capacius altae
Deerat adhuc, et quod dominari in cetera posset.
Natus homo est: sive hunc divino semine fecit
Ille opifex rerum, mundi melioris origo,
Sive recens tellus seductaque nuper ab alto
Aethere cognati retinebat semina caeli,
Quam satus Iapeto mixtam fluvialibus undis
Finxit in effigiem moderantum cuncta deorum;
Pronaque cum spectent animalia cetera terram,
Os homini sublime dedit, caelumque videre
Iussit et erectos ad sidera tollere vultus.
[Sic, modo quae fuerat rudis et sine imagine, tellus
Induit ignotas hominum conversa figuras.] f. 1.
Aurea prima sata est aetas, quae vindice nullo
Sponte sua, sine lege fidem rectumque colebat.
Poena metusque aberant, nec verba minacia fixo
Aere legebantur, nec supplex turba timebat
Iudicis ora sui, sed erant sine vindice tuti.
Nondum caesa suis, peregrinum ut viseret orbem,
Montibus in liquidas pinus descenderat undas,
Nullaque mortales praeter sua litora norant.
Nondum praecipites cingebant oppida fossae:
Non tuba directi, non aeris cornua flexi,
Non galeae, non ensis erant: sine militis usu
Mollia securae peragebant otia gentes.
Ipsa quoque immunis rastroque intacta nec ullis
Saucia vomeribus per se dabat omnia tellus;
Contentique cibis nullo cogente creatis

Arbuteos fetus montanaque fraga legebant
Cornaque et in duris haerentia mora rubetis
Et quae deciderant patula Iovis arbore, glandes.
Ver erat aeternum, placidique tepentibus auris
Mulcebant zephyri natos sine semine flores.
Mox etiam fruges tellus inarata ferebat,
Nec renovatus ager gravidis canebat aristis:
Flumina iam lactis, iam flumina nectaris ibant,
Flavaque de viridi stillabant ilice mella.
Postquam Saturno tenebrosa in Tartara misso
Sub Iove mundus erat, subiit argentea proles,
Auro deterior, fulvo pretiosior aere.
Iuppiter antiqui contraxit tempora veris, f. ii
Perque hiemes aestusque et inaequales autumnos
Et breve ver spatiis exegit quattuor annum.
Tum primum siccis aër fervoribus ustus
Canduit, et ventis glacies adstricta pependit.
Tum primum subiere domus. domus antra fuerunt
Et densi frutices et vinctae cortice virgae.
Semina tum primum longis Cerealia sulcis
Obruta sunt, pressique iugo gemuere iuvenci.
Tertia post illam successit aënea proles, f. iii.
Saevior ingeniis et ad horrida promptior arma,
Non scelerata tamen. de duro est ultima ferro. f. iv.
Protinus irrupit venae peioris in aevum
Omne nefas: fugere pudor verumque fidesque;
In quorum subiere locum fraudesque dolique
Insidiaeque et vis et amor sceleratus habendi.
Vela dabant ventis, nec adhuc bene noverat illos
Navita; quaeque diu steterant in montibus altis,
Fluctibus ignotis insultavere carinae.
Communemque prius ceu lumina solis et auras
Cautus humum longo signavit limite mensor.
Nec tantum segetes alimentaque debita dives
Poscebatur humus, sed itum est in viscera terrae:
Quasque recondiderat Stygiisque admoverat umbris,
Effodiuntur opes, irritamenta malorum.

Iamque nocens ferrum ferroque nocentius aurum
Prodierat: prodit bellum, quod pugnat utroque,
Sanguineaque manu crepitantia concutit arma.
Vivitur ex rapto; non hospes ab hospite tutus,
Non socer a genero; fratrum quoque gratia rara est.
Imminet exitio vir coniugis, illa mariti;
Lurida terribiles miscent aconita novercae;
Filius ante diem patrios inquirit in annos.
Victa iacet pietas, et Virgo caede madentes,
Ultima caelestum, terras Astraea reliquit.
Neve foret terris securior arduus aether,
Affectasse ferunt regnum caeleste Gigantas,
Altaque congestos struxisse ad sidera montes.
Tum pater omnipotens misso perfregit Olympum
Fulmine et excussit subiecto Pelion Ossae.
Obruta mole sua cum corpora dira iacerent,
Perfusam multo natorum sanguine Terram
Inmaduisse ferunt calidumque animasse cruorem,
Et, ne nulla suae stirpis monimenta manerent,
In faciem vertisse hominum. sed et illa propago f. v.
Contemptrix superum saevaeque avidissima caedis
Et violenta fuit: scires e sanguine natos.
Quae pater ut summa vidit Saturnius arce,
Ingemit et, facto nondum vulgata recenti
Foeda Lycaoniae referens convivia mensae,
Ingentes animo et dignas Iove concipit iras,
Conciliumque vocat. tenuit mora nulla vocatos.
Est via sublimis, caelo manifesta sereno;
Lactea nomen habet, candore notabilis ipso.
Hac iter est superis ad magni tecta Tonantis
Regalemque domum. dextra laevaque deorum
Atria nobilium valvis celebrantur apertis.
Plebs habitat diversa locis; hac fronte potentes
Caelicolae clarique suos posuere penates.
Hic locus est, quem, si verbis audacia detur,
Haud timeam magni dixisse Palatia caeli.
Ergo ubi marmoreo superi sedere recessu,

Celsior ipse loco sceptroque innixus eburno
Terrificam capitis concussit terque quaterque
Caesariem, cum qua terram mare sidera movit.
Talibus inde modis ora indignantia solvit:
'Non ego pro mundi regno magis anxius illa
Tempestate fui, qua centum quisque parabat
Inicere anguipedum captivo bracchia caelo.
Nam quamquam ferus hostis erat, tamen illud ab uno
Corpore et ex una pendebat origine bellum.
Nunc mihi qua totum Nereus circumsonat orbem,
Perdendum est mortale genus. per flumina iuro
Infera sub terra Stygio labentia luco,
Cuncta prius temptata. sed inmedicabile cura
Ense recidendum est, ne pars sincera trahatur.
Sunt mihi semidei, sunt rustica numina, nymphae
Faunique satyrique et monticolae Silvani:
Quos quoniam caeli nondum dignamur honore,
Quas dedimus, certe terras habitare sinamus.
An satis, o superi, tutos fore creditis illos,
Cum mihi, qui fulmen, qui vos habeoque regoque,
Struxerit insidias notus feritate Lycaon?'
Confremuere omnes, studiisque ardentibus ausum
Talia deposcunt. sic, cum manus impia saevit
Sanguine Caesareo Romanum extinguere nomen,
Attonitum tanto subitae terrore ruinae
Humanum genus est totusque perhorruit orbis.
Nec tibi grata minus pietas, Auguste, tuorum est,
Quam fuit illa Iovi. qui postquam voce manuque
Murmura compressit, tenuere silentia cuncti:
[Substitit ut clamor, pressus gravitate regentis,
Iuppiter hoc iterum sermone silentia rupit:]
'Ille quidem poenas, curam hanc dimittite, solvit.
Quod tamen admissum, quae sit vindicta, docebo.
Contigerat nostras infamia temporis aures:
Quam cupiens falsam, summo delabor Olympo
Et deus humana lustro sub imagine terras.
Longa mora est, quantum noxae sit ubique repertum,

Enumerare. minor fuit ipsa infamia vero.
Maenala transieram latebris horrenda ferarum
Et cum Cyllene gelidi pineta Lycaei:
Arcadis hinc sedes et inhospita tecta tyranni
Ingredior, traherent cum sera crepuscula noctem.
Signa dedi, venisse deum, vulgusque precari
Coeperat. irridet primo pia vota Lycaon,
Mox ait "experiar, deus hic, discrimine aperto,
An sit mortalis. nec erit dubitabile verum."
Nocte gravem somno necopina perdere morte
Me parat: haec illi placet experientia veri.
Nec contentus eo, missi de gente Molossa
Obsidis unius iugulum mucrone resolvit,
Atque ita semineces partim ferventibus artus
Mollit aquis, partim subiecto torruit igni.
Quos simul inposuit mensis, ego vindice flamma
In dominum dignosque everti tecta Penates.
Territus ipse fugit, nactusque silentia ruris
Exululat, frustraque loqui conatur; ab ipso
Colligit os rabiem, solitaeque cupidine caedis
Vertitur in pecudes, et nunc quoque sanguine gaudet;
In villos abeunt vestes, in crura lacerti:
Fit lupus, et veteris servat vestigia formae. f. vi.
Canities eadem est, eadem violentia vultus,
Idem oculi lucent, eadem feritatis imago.
Occidit una domus: sed non domus una perire
Digna fuit: qua terra patet, fera regnat Erinys;
In facinus iurasse putes. dent ocius omnes
Quas meruere pati, sic stat sententia, poenas.'
Dicta Iovis pars voce probant stimulosque frementi
Adiciunt, alii partes assensibus implent.
Est tamen humani generis iactura dolori
Omnibus, et, quae sit terrae mortalibus orbae
Forma futura, rogant: quis sit laturus in aras
Tura? ferisne paret populandas tradere terras?
Talia quaerentes, sibi enim fore cetera curae,
Rex superum trepidare vetat, subolemque priori

Dissimilem populo promittit origine mira.
Iamque erat in totas sparsurus fulmina terras:
Sed timuit, ne forte sacer tot ab ignibus aether
Conciperet flammas, longusque ardesceret axis.
Esse quoque in fatis reminiscitur, adfore tempus,
Quo mare, quo tellus correptaque regia caeli
Ardeat et mundi moles operosa laboret.
Tela reponuntur manibus fabricata Cyclopum.
Poena placet diversa, genus mortale sub undis
Perdere et ex omni nimbos demittere caelo.
Protinus Aeoliis Aquilonem claudit in antris
Et quaecumque fugant inductas flamina nubes,
Emittitque Notum. madidis Notus evolat alis,
Terribilem picea tectus caligine vultum:
Barba gravis nimbis, canis fluit unda capillis,
Fronte sedent nebulae, rorant pennaeque sinusque
Utque manu lata pendentia nubila pressit,
Fit fragor, inclusi funduntur ab aethere nimbi.
Nuntia Iunonis varios induta colores
Concipit Iris aquas, alimentaque nubibus adfert.
Sternuntur segetes et deplorata coloni
Vota iacent, longique perit labor irritus anni.
Nec caelo contenta suo est Iovis ira, sed illum
Caeruleus frater iuvat auxiliaribus undis.
Convocat hic amnes. qui postquam tecta tyranni
Intravere sui, 'non est hortamine longo
Nunc' ait 'utendum. vires effundite vestras,
Sic opus est. aperite domos, ac mole remota
Fluminibus vestris totas inmittite habenas.'
Iusserat. hi redeunt, ac fontibus ora relaxant,
Et defrenato volvuntur in aequora cursu.
Ipse tridente suo terram percussit. at illa
Intremuit motuque vias patefecit aquarum.
Exspatiata ruunt per apertos flumina campos,
Cumque satis arbusta simul pecudesque virosque
Tectaque, cumque suis rapiunt penetralia sacris.
Siqua domus mansit potuitque resistere tanto

Indeiecta malo, culmen tamen altior huius
Unda tegit, pressaeque latent sub gurgite turres.
Iamque mare et tellus nullum discrimen habebant:
Omnia pontus erant. deerant quoque litora ponto.
Occupat hic collem: cumba sedet alter adunca
Et ducit remos illic ubi nuper ararat;
Ille super segetes aut mersae culmina villae
Navigat, hic summa piscem deprendit in ulmo;
Figitur in viridi, si fors tulit, ancora prato,
Aut subiecta terunt curvae vineta carinae.
Et, modo qua graciles gramen carpsere capellae,
Nunc ibi deformes ponunt sua corpora phocae.
Mirantur sub aqua lucos urbesque domosque
Nereïdes. silvasque tenent delphines, et altis
Incursant ramis. [agitataque robora pulsant.]
Nat lupus inter oves, fulvos vehit unda leones,
Unda vehit tigres. nec vires fulminis apro,
Crura nec ablato prosunt velocia cervo.
Quaesitisque diu terris, ubi sistere detur,
In mare lassatis volucris vaga decidit alis.
Obruerat tumulos inmensa licentia ponti,
Pulsabantque novi montana cacumina fluctus.
Maxima pars unda rapitur: quibus unda pepercit,
Illos longa domant inopi ieiunia victu.
  Separat Aonios Oetaeis Phocis ab arvis,
Terra ferax, dum terra fuit: sed tempore in illo
Pars maris et latus subitarum campus aquarum.
Mons ibi verticibus petit arduus astra duobus,
Nomine Parnasus, superantque cacumina nubes.
Hic ubi Deucalion, nam cetera texerat aequor,
Cum consorte tori parva rate vectus adhaesit,
Corycidas nymphas et numina montis adorant,
Fatidicamque Themin, quae tunc oracla tenebat.
Non illo melior quisquam nec amantior aequi
Vir fuit, aut illa metuentior ulla deorum.
Iuppiter ut liquidis stagnare paludibus orbem,
Et superesse virum de tot modo milibus unum,

Et superesse videt de tot modo milibus unam,
Innocuos ambos, cultores numinis ambos,
Nubila disiecit, nimbisque aquilone remotis
Et caelo terras ostendit et aethera terris.
Nec maris ira manet, positoque tricuspide telo
Mulcet aquas rector pelagi, supraque profundum
Extantem atque umeros innato murice tectum
Caeruleum Tritona vocat, conchaeque sonanti
Inspirare iubet, fluctusque et flumina signo
Iam revocare dato. cava bucina sumitur illi
Tortilis, in latum quae turbine crescit ab imo,
Bucina, quae medio concepit ubi aëra ponto,
Litora voce replet sub utroque iacentia Phoebo.
Tunc quoque, ut ora dei madida rorantia barba
Contigit, et cecinit iussos inflata receptus,
Omnibus audita est telluris et aequoris undis,
Et quibus est undis audita, coërcuit omnes.
Flumina subsidunt, collesque exire videntur:
Iam mare litus habet, plenos capit alveus amnes,
Surgit humus; crescunt loca decrescentibus undis.
Postque diem longam nudata cacumina silvae
Ostendunt, limumque tenent in fronde relictum.
Redditus orbis erat. quem postquam vidit inanem
Et desolatas agere alta silentia terras,
Deucalion lacrimis ita Pyrrham affatur obortis:
'O soror, o coniunx, o femina sola superstes,
Quam commune mihi genus et patruelis origo,
Deinde torus iunxit, nunc ipsa pericula iungunt:
Terrarum, quascumque vident occasus et ortus,
Nos duo turba sumus: possedit cetera pontus.
Haec quoque adhuc vitae non est fiducia nostrae
Certa satis. terrent etiamnunc nubila mentem.
Quis tibi, si sine me fatis erepta fuisses,
Nunc animus, miseranda, foret? quo sola timorem
Ferre modo posses? quo consolante doleres?
Namque ego, crede mihi, si te quoque pontus haberet,
Te sequerer, coniunx, et me quoque pontus haberet.

O utinam possem populos reparare paternis
Artibus atque animas formatae infundere terrae!
Nunc genus in nobis restat mortale duobus;
Sic visum est superis: hominumque exempla manemus.'
Dixerat, et flebant. placuit caeleste precari
Numen, et auxilium per sacras quaerere sortes.
Nulla mora est, adeunt pariter Cephisidas undas,
Ut nondum liquidas, sic iam vada nota secantes.
Inde ubi libatos inroravere liquores
Vestibus et capiti, flectunt vestigia sanctae
Ad delubra deae, quorum fastigia turpi
Pallebant musco stabantque sine ignibus arae.
Ut templi tetigere gradus, procumbit uterque
Pronus humi, gelidoque pavens dedit oscula saxo.
Atque ita 'si precibus' dixerunt 'numina iustis
Victa remollescunt, si flectitur ira deorum,
Dic, Themi, qua generis damnum reparabile nostri
Arte sit, et mersis fer opem, mitissima, rebus.'
Mota dea est sortemque dedit, 'discedite templo,
Et velate caput, cinctasque resolvite vestes,
Ossaque post tergum magnae iactate parentis.'
Obstipuere diu, rumpitque silentia voce
Pyrrha prior, iussisque deae parere recusat,
Detque sibi veniam, pavido rogat ore, pavetque
Laedere iactatis maternas ossibus umbras.
Interea repetunt caecis obscura latebris
Verba datae sortis secum, inter seque volutant:
Unde Promethides placidis Epimethida dictis
Mulcet et 'aut fallax' ait 'est sollertia nobis,
Aut pia sunt nullumque nefas oracula suadent.
Magna parens terra est: lapides in corpore terrae
Ossa reor dici: iacere hos post terga iubemur.'
Coniugis augurio quamquam Titania mota est,
Spes tamen in dubio est: adeo caelestibus ambo
Diffidunt monitis. sed quid temptare nocebit?
Descendunt velantque caput tunicasque recingunt
Et iussos lapides sua post vestigia mittunt.

Saxa — quis hoc credat, nisi sit pro teste vetustas? —
Ponere duritiem coepere suumque rigorem, f. vii.
Mollirique mora, mollitaque ducere formam.
Mox ubi creverunt, naturaque mitior illis
Contigit, ut quaedam, sic non manifesta, videri
Forma potest hominis, sed uti est de marmore coeptis
Non exacta satis rudibusque simillima signis.
Quae tamen ex illis aliquo pars umida suco
Et terrena fuit, versa est in corporis usum:
Quod solidum est flectique nequit, mutatur in ossa:
Quae modo vena fuit, sub eodem nomine mansit:
Inque brevi spatio superorum numine saxa
Missa viri manibus faciem traxere virorum,
Et de femineo reparata est femina iactu.
Inde genus durum sumus experiensque laborum,
Et documenta damus, qua simus origine nati.
Cetera diversis tellus animalia formis
Sponte sua peperit, postquam vetus umor ab igne
Percaluit solis, caenumque udaeque paludes
Intumuere aestu, fecundaque semina rerum
Vivaci nutrita solo, ceu matris in alvo,
Creverunt faciemque aliquam cepere morando.
Sic ubi deseruit madidos septemfluus agros
Nilus et antiquo sua flumina reddidit alveo,
Aetherioque recens exarsit sidere limus,
Plurima cultores versis animalia glaebis
Inveniunt, et in his quaedam modo coepta sub ipsum
Nascendi spatium, quaedam inperfecta suisque
Trunca vident numeris, et eodem in corpore saepe
Altera pars vivit, rudis est pars altera tellus.
Quippe ubi temperiem sumpsere umorque calorque,
Concipiunt, et ab his oriuntur cuncta duobus.
Cumque sit ignis aquae pugnax, vapor umidus omnes
Res creat, et discors concordia fetibus apta est.
Ergo ubi diluvio tellus lutulenta recenti
Solibus aetheriis almoque recanduit aestu,
Edidit innumeras species, partimque figuras

Rettulit antiquas, partim nova monstra creavit.
Illa quidem nollet, sed te quoque, maxime Python,
Tum genuit, populisque novis, incognite serpens,
Terror eras; tantum spatii de monte tenebas.
Hunc deus arcitenens, et numquam talibus armis
Ante nisi in dammis capreisque fugacibus usus,
Mille gravem telis, exhausta paene pharetra,
Perdidit effuso per vulnera nigra veneno.
Neve operis famam possit delere vetustas,
Instituit sacros celebri certamine ludos
Pythia perdomitae serpentis nomine dictos.
His iuvenum quicumque manu pedibusve rotave
Vicerat, aesculeae capiebat frondis honorem.
Nondum laurus erat, longoque decentia crine
Tempora cingebat de qualibet arbore Phoebus.
  Primus amor Phoebi Daphne Peneïa, quem non
Fors ignara dedit, sed saeva Cupidinis ira.
Delius hunc nuper, victo serpente superbus,
Viderat adducto flectentem cornua nervo,
'Quid' que 'tibi, lascive puer, cum fortibus armis?'
Dixerat; 'ista decent umeros gestamina nostros,
Qui dare certa ferae, dare vulnera possumus hosti,
Qui modo pestifero tot iugera ventre prementem
Stravimus innumeris tumidum Pythona sagittis.
Tu face nescio quos esto contentus amores
Indagare tua, nec laudes assere nostras.'
Filius huic Veneris 'figat tuus omnia, Phoebe,
Te meus arcus;' ait 'quantoque animalia cedunt
Cuncta deo, tanto minor est tua gloria nostra.'
Dixit, et eliso percussis aëre pennis
Impiger umbrosa Parnasi constitit arce
Eque sagittifera prompsit duo tela pharetra
Diversorum operum; fugat hoc, facit illud amorem.
Quod facit, hamatum est et cuspide fulget acuta:
Quod fugat, obtusum est et habet sub harundine
Hoc deus in nympha Peneïde fixit; at illo [plumbum.
Laesit Apollineas traiecta per ossa medullas.

Protinus alter amat; fugit altera nomen amantis,
Silvarum tenebris captivarumque ferarum
Exuviis gaudens innuptaeque aemula Phoebes.
Vitta coercebat positos sine lege capillos.
Multi illam petiere, illa aversata petentes
Impatiens expersque viri nemorum avia lustrat,
Nec quid Hymen, quid Amor, quid sint conubia, curat.
Saepe pater dixit 'generum mihi, filia, debes.'
Saepe pater dixit 'debes mihi, nata, nepotes.'
Illa, velut crimen taedas exosa iugales
Pulchra verecundo suffunditur ora rubore,
Inque patris blandis haerens cervice lacertis
'Da mihi perpetua, genitor carissime,' dixit
'Virginitate frui. dedit hoc pater ante Dianae.'
Ille quidem obsequitur. sed te decor iste quod optas
Esse vetat, votoque tuo tua forma repugnat.
Phoebus amat, visaeque cupit conubia Daphnes,
Quodque cupit, sperat; suaque illum oracula fallunt.
Utque leves stipulae demptis adolentur aristis,
Ut facibus saepes ardent, quas forte viator
Vel nimis admovit, vel iam sub luce reliquit;
Sic deus in flammas abiit, sic pectore toto
Uritur et sterilem sperando nutrit amorem.
Spectat inornatos collo pendere capillos,
Et 'quid, si comantur?' ait. videt igne micantes
Sideribus similes oculos, videt oscula, quae non
Est vidisse satis; laudat digitosque manusque
Bracchiaque et nudos media plus parte lacertos:
Siqua latent, meliora putat. fugit ocior aura
Illa levi, neque ad haec revocantis verba resistit:
'Nympha, precor, Peneï, mane! non insequor hostis:
Nympha, mane! sic agna lupum, sic cerva leonem,
Sic aquilam penna fugiunt trepidante columbae,
Hostes quaeque suos. amor est mihi causa sequendi.
Me miserum! ne prona cadas, indignave laedi
Crura notent sentes, et sim tibi causa doloris.
Aspera, qua properas, loca sunt. moderatius, oro,

Curre, fugamque inhibe. moderatius insequar ipse.
Cui placeas, inquire tamen. non incola montis,
Non ego sum pastor, non hic armenta gregesque
Horridus observo. nescis, temeraria, nescis,
Quem fugias, ideoque fugis. mihi Delphica tellus
Et Claros et Tenedos Patareaque regia servit.
Iuppiter est genitor. per me quod eritque fuitque
Estque, patet: per me concordant carmina nervis.
Certa quidem nostra est, nostra tamen una sagitta
Certior, in vacuo quae vulnera pectore fecit.
Inventum medicina meum est, opiferque per orbem
Dicor, et herbarum subiecta potentia nobis.
Ei mihi, quod nullis amor est sanabilis herbis,
Nec prosunt domino quae prosunt omnibus, artes!'
Plura locuturum timido Peneïa cursu
Fugit cumque ipso verba inperfecta reliquit,
Tum quoque visa decens. nudabant corpora venti,
Obviaque adversas vibrabant flamina vestes,
Et levis inpulsos retro dabat aura capillos;
Auctaque forma fuga est. sed enim non sustinet ultra
Perdere blanditias iuvenis deus, utque movebat
Ipse amor, admisso sequitur vestigia passu.
Ut canis in vacuo leporem cum Gallicus arvo
Vidit, et hic praedam pedibus petit, ille salutem;
Alter inhaesuro similis iam iamque tenere
Sperat, et extento stringit vestigia rostro;
Alter in ambiguo est, an sit conprensus, et ipsis
Morsibus eripitur tangentiaque ora relinquit:
Sic deus et virgo; est hic spe celer, illa timore.
Qui tamen insequitur, pennis adiutus amoris
Ocior est requiemque negat tergoque fugacis
Inminet et crinem sparsum cervicibus afflat.
Viribus absumptis expalluit illa, citaeque
Victa labore fugae, spectans Peneïdas undas,
'Fer pater' inquit 'opem! Tellus,' ait, 'hisce, vel istam,
547 Quae facit, ut laedar, mutando perde figuram!'
Vix prece finita, torpor gravis occupat artus,

Mollia cinguntur tenui praecordia libro, f. viii.
In frondem crines, in ramos bracchia crescunt:
Pes modo tam velox pigris radicibus haeret,
Ora cacumen obit. remanet nitor unus in illa.
Hanc quoque Phoebus amat, positaque in stipite dextra
Sentit adhuc trepidare novo sub cortice pectus,
Complexusque suis ramos, ut membra, lacertis
Oscula dat ligno: refugit tamen oscula lignum.
Cui deus 'at quoniam coniunx mea non potes esse,
Arbor eris certe' dixit 'mea. semper habebunt
Te coma, te citharae, te nostrae, laure, pharetrae.
Tu ducibus Latiis aderis, cum laeta Triumphum
Vox canet et visent longas Capitolia pompas.
Postibus Augustis eadem fidissima custos
Ante fores stabis, mediamque tuebere quercum.
Utque meum intonsis caput est iuvenale capillis,
Tu quoque perpetuos semper gere frondis honores.'
Finierat Paean. factis modo laurea ramis
Adnuit, utque caput visa est agitasse cacumen.

Est nemus Haemoniae, praerupta quod undique claudit
Silva, vocant Tempe. per quae Penēus ab imo
Effusus Pindo spumosis volvitur undis
Deiectuque gravi tenues agitantia fumos
Nubila conducit, summisque aspergine silvis
Inpluit et sonitu plus quam vicina fatigat.
Haec domus, haec sedes, haec sunt penetralia magni
Amnis. in his, residens facto de cautibus antro,
Undis iura dabat nymphisque colentibus undas.
Conveniunt illuc popularia flumina primum,
Nescia, gratentur consolenturne parentem,
Populifer Sperchios et inrequietus Enipeus
Apidanusque senex lenisque Amphrysos et Aeas,
Moxque amnes alii, qui qua tulit impetus illos,
In mare deducunt fessas erroribus undas.
Inachus, unus, abest imoque reconditus antro
Fletibus auget aquas, natamque miserrimus Io
Luget ut amissam. nescit, vitane fruatur,

An sit apud manes. sed quam non invenit usquam,
Esse putat nusquam atque animo peiora veretur.
Viderat a patrio redeuntem Iuppiter illam
Flumine et 'o virgo Iove digna tuoque beatum
Nescio quem factura toro, pete' dixerat 'umbras
Altorum nemorum,' et nemorum monstraverat umbras
'Dum calet et medio sol est altissimus orbe.
Quodsi sola times latebras intrare ferarum,
Praeside tuta deo nemorum secreta subibis,
Nec de plebe deo, sed qui caelestia magna
Sceptra manu teneo, sed qui vaga fulmina mitto.
Ne fuge me!' fugiebat enim. iam pascua Lernae
Consitaque arboribus Lyrcea reliquerat arva,
Cum deus inducta latas caligine terras
Occuluit tenuitque fugam rapuitque pudorem.
Interea medios Iuno despexit in Argos,
Et noctis faciem nebulas fecisse volucres
Sub nitido mirata die, non fluminis illas
Esse, nec umenti sensit tellure remitti,
Atque suus coniunx ubi sit, circumspicit, ut quae
Deprensi totiens iam nosset furta mariti.
Quem postquam caelo non repperit, 'aut ego fallor,
Aut ego laedor' ait, delapsaque ab aethere summo
Constitit in terris, nebulasque recedere iussit.
Coniugis adventum praesenserat, inque nitentem
Inachidos vultus mutaverat ille iuvencam. f. ix.
Bos quoque formosa est. specicm Saturnia vaccae,
Quamquam invita, probat nec non et cuius, et unde,
Quove sit armento, veri quasi nescia quaerit.
Iuppiter e terra genitam mentitur, ut auctor
Desinat inquiri. petit hanc Saturnia munus.
Quid faciat? crudele, suos addicere amores;
Non dare, suspectum. pudor est qui suadeat illinc,
Hinc dissuadet amor. victus pudor esset amore:
Sed leve si munus sociae generisque torique
Vacca negaretur, poterat non vacca videri.
Paelice donata non protinus exuit omnem

Diva metum, timuitque Iovem et fuit anxia furti,
Donec Arestoridae servandam tradidit Argo.
Centum luminibus cinctum caput Argus habebat:
Inde suis vicibus capiebant bina quietem,
Cetera servabant atque in statione manebant.
Constiterat quocumque modo, spectabat ad Io:
Ante oculos Io quamvis aversus habebat.
Luce sinit pasci. cum sol tellure sub alta est,
Claudit et indigno circumdat vincula collo.
Frondibus arboreis et amara pascitur herba,
Proque toro terrae non semper gramen habenti
Incubat infelix, limosaque flumina potat.
Illa etiam supplex Argo cum bracchia vellet
Tendere, non habuit quae bracchia tenderet Argo;
Conatoque queri mugitus edidit ore,
Pertimuitque sonos propriaque exterrita voce est.
Venit et ad ripas, ubi ludere saepe solebat,
Inachidas: rictus novaque ut conspexit in unda
Cornua, pertimuit seque exsternata refugit.
Naides ignorant, ignorat et Inachus ipse,
Quae sit. at illa patrem sequitur sequiturque sorores,
Et patitur tangi seque admirantibus offert.
Decerptas senior porrexerat Inachus herbas:
Illa manus lambit patriisque dat oscula palmis,
Nec retinet lacrimas et, si modo verba sequantur,
Oret opem nomenque suum casusque loquatur.
Littera pro verbis, quam pes in pulvere duxit,
Corporis indicium mutati triste peregit.
'Me miserum!' exclamat pater Inachus, inque gementis
Cornibus et niveae pendens cervice iuvencae
'Me miserum!' ingeminat, 'tune es quaesita per omnes,
Nata, mihi terras? tu non inventa reperta
Luctus eras levior. retices, nec mutua nostris
Dicta refers, alto tantum suspiria ducis
Pectore, quodque unum potes, ad mea verba remugis.
At tibi ego ignarus thalamos taedasque parabam,
Spesque fuit generi mihi prima, secunda nepotum.

De grege nunc tibi vir, nunc de grege natus habendus.
Nec finire licet tantos mihi morte dolores:
Sed nocet esse deum, praeclusaque ianua leti
Aeternum nostros luctus extendit in aevum.'
Talia maerentes stellatus submovet Argus,
Ereptamque patri diversa in pascua natam
Abstrahit. inde procul montis sublime cacumen
Occupat, unde sedens partes speculatur in omnes.
Nec superum rector mala tanta Phoronidos ultra
Ferre potest, natumque vocat, quem lucida partu
Pleïas enixa est, letoque det, imperat, Argum.
Parva mora est alas pedibus virgamque potenti
Somniferam sumpsisse manu tegumenque capillis:
[Haec ubi disposuit, patria Iove natus ab arce]
Desilit in terras, illic tegumenque removit
Et posuit pennas: tantummodo virga retenta est.
Hac agit ut pastor per devia rura capellas,
Dum venit, abductas, et structis cantat avenis.
Voce nova captus custos Iunonius. 'at tu,
Quisquis es, hoc poteras mecum considere saxo,'
Argus ait 'neque enim pecori fecundior ullo
Herba loco est, aptamque vides pastoribus umbram.'
Sedit Atlantiades, et euntem multa loquendo
Detinuit sermone diem, iunctisque canendo
Vincere harundinibus servantia lumina temptat.
Ille tamen pugnat molles evincere somnos
Et, quamvis sopor est oculorum parte receptus,
Parte tamen vigilat. quaerit quoque — namque reperta
Fistula nuper erat — qua sit ratione reperta.
Tum deus 'Arcadiae gelidis in montibus' inquit
'Inter hamadryadas celeberrima Nonacrinas
Naïas una fuit, nymphae Syringa vocabant.
Non semel et satyros eluserat illa sequentes
Et quoscumque deos umbrosave silva feraxve
Rus habet. Ortygiam studiis ipsaque colebat
Virginitate deam. ritu quoque cincta Dianae
Falleret, et credi posset Latonia, si non

Corneus huic arcus, si non foret aureus illi.
Sic quoque fallebat. redeuntem colle Lycaeo
Pan videt hanc, pinuque caput praecinctus acuta
Talia verba refert' — restabat verba referre,
Et precibus spretis fugisse per avia nympham,
Donec harenosi placidum Ladonis ad amnem
Venerit. hic illam cursum impedientibus undis,
Ut se mutarent, liquidas orasse sorores:
Panaque cum prensam sibi iam Syringa putaret,
Corpore pro nymphae calamos tenuisse palustres. f. x.
Dumque ibi suspirat, motos in harundine ventos
Effecisse sonum tenuem similemque querenti;
[Arte nova vocisque deum dulcedine captum]
"Hoc mihi concilium tecum' dixisse 'manebit!"
Atque ita disparibus calamis compagine cerae
Inter se iunctis nomen tenuisse puellae.
Talia dicturus vidit Cyllenius omnes
Succubuisse oculos adopertaque lumina somno.
Supprimit extemplo vocem, firmatque soporem
Languida permulcens medicata lumina virga:
Nec mora, falcato nutantem vulnerat ense
Qua collo est confine caput, saxoque cruentum
Deicit et maculat praeruptam sanguine rupem.
Arge, iaces. quodque in tot lumina lumen habebas,
Exstinctum est, centumque oculos nox occupat una.
Excipit hos volucrisque suae Saturnia pennis f. xi.
Collocat et gemmis caudam stellantibus implet.
Protinus exarsit, nec tempora distulit irae,
Horriferamque oculis animoque obiecit Erinyn
Paelicis Argolicae, stimulosque in pectore caecos
Condidit, et profugam per totum terruit orbem.
Ultimus inmenso restabas, Nile, labori.
Quem simulac tetigit, positis in margine ripae
Procubuit genibus, resupinoque ardua collo
Quos potuit solos, tollens ad sidera vultus
Et gemitu et lacrimis et luctisono mugitu
Cum Iove visa queri est finemque orare malorum.

Coniugis ille suae complexus colla lacertis,
Finiat ut poenas tandem, rogat, 'in' que 'futurum
Pone metus,' inquit 'numquam tibi causa doloris
Haec erit' et Stygias iubet hoc audire paludes.
Ut lenita dea est, vultus capit illa priores,
Fitque quod ante fuit. fugiunt e corpore saetae,
Cornua decrescunt, fit luminis artior orbis,
Contrahitur rictus, redeunt umerique manusque,
Ungulaque in quinos dilapsa absumitur ungues.
De bove nil superest, formae nisi candor, in illa.
Officioque pedum nymphe contenta duorum
Erigitur, metuitque loqui, ne more iuvencae
Mugiat, et timide verba intermissa retemptat.
Nunc dea linigera colitur celeberrima turba.
  Huic Epaphus magni genitus de semine tandem
Creditur esse Iovis, perque urbes iuncta parenti
Templa tenet. fuit huic animis aequalis et annis
Sole satus Phaëthon. quem quondam magna loquentem
Nec sibi cedentem Phoeboque parente superbum
Non tulit Inachides, 'matri' que ait 'omnia demens
Credis, et es tumidus genitoris imagine falsi.'
Erubuit Phaëthon, iramque pudore repressit,
Et tulit ad Clymenen Epaphi convicia matrem:
'Quoque magis doleas, genetrix,' ait 'ille ego liber,
Ille ferox tacui. pudet haec obprobria nobis
Et dici potuisse et non potuisse refelli.
At tu, si modo sum caelesti stirpe creatus,
Ede notam tanti generis, meque assere caelo.'
Dixit et implicuit materno bracchia collo,
Perque suum Meropisque caput taedasque sororum,
Traderet, oravit, veri sibi signa parentis.
Ambiguum, Clymene, precibus Phaëthontis, an ira
Mota magis dicti sibi criminis, utraque caelo
Bracchia porrexit, spectansque ad lumina solis
'Per iubar hoc' inquit 'radiis insigne coruscis,
Nate, tibi iuro, quod nos auditque videtque,
Hoc te, quem spectas, hoc te, qui temperat orbem,

Sole satum. si ficta loquor, neget ipse videndum
Se mihi, sitque oculis lux ista novissima nostris.
Nec longus patrios labor est tibi nosse penates.
Unde oritur, domus est terrae contermina nostrae.
Si modo fert animus, gradere, et scitabere ab ipso.'
Emicat extemplo laetus post talia matris
Dicta suae Phaëthon et concipit aethera mente,
Aethiopasque suos positosque sub ignibus Indos
Sidereis transit patriosque adit impiger ortus.

LIBER SECUNDUS.

Regia Solis erat sublimibus alta columnis,
Clara micante auro flammasque imitante pyropo;
Cuius ebur nitidum fastigia summa tegebat,
Argenti bifores radiabant lumine valvae.
Materiam superabat opus. nam Mulciber illic
Aequora caelarat medias cingentia terras
Terrarumque orbem caelumque, quod imminet orbi.
Caeruleos habet unda deos, Tritona canorum,
Proteaque ambiguum, ballaenarumque prementem
Aegaeona suis immania terga lacertis,
Doridaque et natas, quarum pars nare videtur,
Pars in mole sedens virides siccare capillos,
Pisce vehi quaedam. facies non omnibus una,
Nec diversa tamen; qualem decet esse sororum.
Terra viros urbesque gerit silvasque ferasque
Fluminaque et nymphas et cetera numina ruris.
Haec super inposita est caeli fulgentis imago,
Signaque sex foribus dextris, totidemque sinistris.
Quo simul acclivo Clymeneïa limite proles
Venit et intravit dubitati tecta parentis,
Protinus ad patrios sua fert vestigia vultus
Consistitque procul: neque enim propiora ferebat
Lumina. purpurea velatus veste sedebat

In solio Phoebus claris lucente smaragdis.
A dextra laevaque Dies et Mensis et Annus
Saeculaque et positae spatiis aequalibus Horae
Verque novum stabat cinctum florente corona,
Stabat nuda Aestas et spicea serta gerebat,
Stabat et Autumnus calcatis sordidus uvis
Et glacialis Hiems canos hirsuta capillos.
Inde loco medius rerum novitate paventem
Sol oculis iuvenem, quibus aspicit omnia, vidit,
'Quae' que 'viae tibi causa? quid hac' ait 'arce petisti,
Progenies, Phaëthon, haud infitianda parenti?'
Ille refert 'o lux inmensi publica mundi,
Phoebe pater, si das huius mihi nominis usum,
Nec falsa Clymene culpam sub imagine celat:
Pignera da, genitor, per quae tua vera propago
Credar, et hunc animis errorem detrahe nostris.'
Dixerat. at genitor circum caput omne micantes
Deposuit radios, propiusque accedere iussit,
Amplexuque dato 'nec tu meus esse negari
Dignus es, et Clymene veros' ait 'edidit ortus.
Quoque minus dubites, quodvis pete munus, ut illud
Me tribuente feras. promissis testis adesto
Dis iuranda palus, oculis incognita nostris.'
Vix bene desierat, currus rogat ille paternos
Inque diem alipedum ius et moderamen equorum.
Paenituit iurasse patrem. qui terque quaterque
Concutiens illustre caput 'temeraria' dixit
'Vox mea facta tua est. utinam promissa liceret
Non dare! confiteor, solum hoc tibi, nate, negarem.
Dissuadere licet. non est tua tuta voluntas.
Magna petis, Phaëthon, et quae nec viribus istis
Munera conveniant nec tam puerilibus annis.
Sors tua mortalis. non est mortale quod optas.
Plus etiam, quam quod superis contingere fas est,
Nescius affectas. placeat sibi quisque licebit,
Non tamen ignifero quisquam consistere in axe
Me valet excepto. vasti quoque rector Olympi,

Qui fera terribili iaculatur fulmina dextra,
Non agat hos currus. et quid Iove maius habemus?
Ardua prima via est et qua vix mane recentes
Enitantur equi. medio est altissima caelo,
Unde mare et terras ipsi mihi saepe videre
Fit timor, et pavida trepidat formidine pectus.
Ultima prona via est et eget moderamine certo:
Tunc etiam quae me subiectis excipit undis,
Ne ferar in praeceps, Tethys solet ipsa vereri.
Adde quod assidua rapitur vertigine caelum
Sideraque alta trahit celerique volumine torquet.
Nitor in adversum, nec me qui cetera, vincit
Impetus, et rapido contrarius evehor orbi.
Finge datos currus: quid ages? poterisne rotatis
Obvius ire polis, ne te citus auferat axis?
Forsitan et lucos illic urbesque deorum
Concipias animo delubraque ditia donis
Esse? per insidias iter est formasque ferarum.
Utque viam teneas nulloque errore traharis,
Per tamen adversi gradieris cornua Tauri
Haemoniosque arcus violentique ora Leonis
Saevaque circuitu curvantem bracchia longo
Scorpion atque aliter curvantem bracchia Cancrum.
Nec tibi quadrupedes animosos ignibus illis,
Quos in pectore habent, quos ore et naribus efflant,
In promptu regere est. vix me patiuntur, ubi acres
Incaluere animi, cervixque repugnat habenis.
At tu, funesti ne sim tibi muneris auctor,
Nate, cave, dum resque sinit, tua corrige vota.
Scilicet ut nostro genitum te sanguine credas,
Pignera certa petis? do pignera certa timendo,
Et patrio pater esse metu probor. aspice vultus
Ecce meos. utinamque oculos in pectora posses
Inserere, et patrias intus deprendere curas!
Denique quicquid habet dives, circumspice, mundus,
Eque tot ac tantis caeli terraeque marisque
Posce bonis aliquid. nullam patiere repulsam.

Deprecor hoc unum, quod vero nomine poena,
Non honor est. poenam, Phaëthon, pro munere poscis.
Quid mea colla tenes blandis, ignare, lacertis?
Ne dubita, dabitur — Stygias iuravimus undas! —
Quodcumque optaris. sed tu sapientius opta.'
Finierat monitus. dictis tamen ille repugnat,
Propositumque premit flagratque cupidine currus.
Ergo qua licuit, genitor cunctatus, ad altos
Deducit iuvenem, Vulcania munera, currus.
Aureus axis erat, temo aureus, aurea summae
Curvatura rotae, radiorum argenteus ordo.
Per iuga chrysolithi positaeque ex ordine gemmae
Clara repercusso reddebant lumina Phoebo.
Dumque ea magnanimus Phaëthon miratur opusque
Perspicit, ecce vigil rutilo patefecit ab ortu
Purpureas Aurora fores et plena rosarum
Atria. diffugiunt stellae, quarum agmina cogit
Lucifer, et caeli statione novissimus exit.
Quem petere ut terras mundumque rubescere vidit,
Cornuaque extremae velut evanescere lunae:
Iungere equos Titan velocibus imperat Horis.
Iussa deae celeres peragunt, ignemque vomentes
Ambrosiae suco saturos praesepibus altis
Quadrupedes ducunt adduntque sonantia frena.
Tum pater ora sui sacro medicamine nati
Contigit et rapidae fecit patientia flammae,
Inposuitque comae radios, praesagaque luctus
Pectore sollicito repetens suspiria dixit:
'Si potes his saltem monitis parere paternis,
Parce, puer, stimulis, et fortius utere loris.
Sponte sua properant: labor est inhibere volentes.
Nec tibi directos placeat via quinque per arcus:
Sectus in obliquum est lato curvamine limes,
Zonarumque trium contentus fine polumque
Effugit australem iunctamque aquilonibus Arcton.
Hac sit iter. manifesta rotae vestigia cernes.
Utque ferant aequos et caelum et terra calores,

Nec preme, nec summum molire per aethera cursum.
Altius egressus caelestia tecta cremabis,
Inferius terras: medio tutissimus ibis.
Neu te dexterior tortum declinet ad Anguem,
Neve sinisterior pressam rota ducat ad Aram:
Inter utrumque tene. Fortunae cetera mando,
Quae iuvet et melius quam tu tibi, consulat opto.
Dum loquor, Hesperio positas in litore metas
Umida nox tetigit. non est mora libera nobis;
Poscimur: effulget tenebris aurora fugatis.
Corripe lora manu! — vel, si mutabile pectus
Est tibi, consiliis, non curribus utere nostris,
Dum potes, et solidis etiamnunc sedibus astas,
Dumque male optatos nondum premis inscius axes.
Quae tutus spectes, sine me dare lumina terris!'
Occupat ille levem iuvenali corpore currum,
Statque super, manibusque datas contingere habenas
Gaudet, et invito grates agit inde parenti.
Interea volucres Pyrois et Eous et Aethon,
Solis equi, quartusque Phlegon hinnitibus auras
Flammiferis implent pedibusque repagula pulsant.
Quae postquam Tethys, fatorum ignara nepotis,
Reppulit, et facta est inmensi copia mundi,
Corripuere viam pedibusque per aëra motis
Obstantes scindunt nebulas pennisque levati
Praetereunt ortos isdem de partibus Euros.
Sed leve pondus erat, nec quod cognoscere possent
Solis equi, solitaque iugum gravitate carebat.
Utque labant curvae iusto sine pondere naves
Perque mare instabiles nimia levitate feruntur,
Sic onere assueto vacuus dat in aëra saltus
Succutiturque alte similisque est currus inani.
Quod simulac sensere, ruunt tritumque relinquunt
Quadriiugi spatium nec quo prius, ordine currunt.
Ipse pavet. nec qua commissas flectat habenas,
Nec scit, qua sit iter; nec, si sciat, imperet illis.
Tum primum radiis gelidi caluere Triones

Et vetito frustra temptarunt aequore tingui.
Quaeque polo posita est glaciali proxima Serpens,
Frigore pigra prius nec formidabilis ulli,
Incaluit sumpsitque novas fervoribus iras.
Te quoque turbatum memorant fugisse, Boote,
Quamvis tardus eras et te tua plaustra tenebant.
Ut vero summo despexit ab aethere terras
Infelix Phaëthon penitus penitusque iacentes,
Palluit, et subito genua intremuere timore,
Suntque oculis tenebrae per tantum lumen obortae.
Et iam mallet equos numquam tetigisse paternos,
Iam cognosse genus piget, et valuisse rogando;
Iam Meropis dici cupiens ita fertur, ut acta
Praecipiti pinus borea, cui victa remisit
Frena suus rector, quam dis votisque reliquit.
Quid faciat? multum caeli post terga relictum,
Ante oculos plus est. animo metitur utrumque.
Et modo quos illi fatum contingere non est,
Prospicit occasus, interdum respicit ortus.
Quidque agat, ignarus stupet et nec frena remittit,
Nec retinere valet, nec nomina novit equorum.
Sparsa quoque in vario passim miracula caelo
Vastarumque videt trepidus simulacra ferarum.
Est locus, in geminos ubi bracchia concavat arcus
Scorpius, et cauda flexisque utrimque lacertis
Porrigit in spatium signorum membra duorum.
Hunc puer ut nigri madidum sudore veneni
Vulnera curvata minitantem cuspide vidit,
Mentis inops gelida formidine lora remisit.
Quae postquam summo tetigere iacentia tergo,
Exspatiantur equi, nulloque inhibente per auras
Ignotae regionis eunt, quaque impetus egit,
Hac sine lege ruunt, altoque sub aethere fixis
Incursant stellis, rapiuntque per avia currum.
Et modo summa petunt, modo per declive viasque
Praecipites spatio terrae propiore feruntur.
Inferiusque suis fraternos currere Luna

Admiratur equos, ambustaque nubila fumant.
Corripitur flammis ut quaeque altissima, tellus,
Fissaque agit rimas et sucis aret ademptis.
Pabula canescunt, cum frondibus uritur arbor,
Materiamque suo praebet seges arida damno.
Parva queror. magnae pereunt cum moenibus urbes,
Cumque suis totas populis incendia gentes
In cinerem vertunt. silvae cum montibus ardent,
Ardet Athos Taurusque Cilix et Tmolus et Oete
Et tum sicca, prius creberrima fontibus Ide
Virgineusque Helicon et nondum Oeagrius Haemos.
Ardet in inmensum geminatis ignibus Aetne,
Parnasusque biceps et Eryx et Cynthus et Othrys,
Et tandem nivibus Rhodope caritura, Mimasque
Dindymaque et Mycale natusque ad sacra Cithaeron.
Nec prosunt Scythiae sua frigora: Caucasus ardet,
Ossaque cum Pindo maiorque ambobus Olympus,
Aëriaeque Alpes et nubifer Appenninus.
Tum vero Phaëthon cunctis e partibus orbem
Aspicit accensum nec tantos sustinet aestus,
Ferventesque auras velut e fornace profunda
Ore trahit, currusque suos candescere sentit;
Et neque iam cineres eiectatamque favillam
Ferre potest, calidoque involvitur undique fumo,
Quoque eat, aut ubi sit, picea caligine tectus
Nescit, et arbitrio volucrum raptatur equorum.
Sanguine tunc credunt in corpora summa vocato f. xii.
Aethiopum populos nigrum traxisse colorem.
Tum facta est Libye raptis umoribus aestu
Arida. tum nymphae passis fontesque lacusque
Deflevere comis. quaerit Boeotia Dircen,
Argos Amymonen, Ephyre Pirenidas undas.
Nec sortita loco distantes flumina ripas
Tuta manent. mediis Tanais fumavit in undis,
Peneosque senex, Teuthranteusque Caicus,
Et celer Ismenos cum Phegiaco Erymantho,
Arsurusque iterum Xanthus, flavusque Lycormas,

Quique recurvatis ludit Maeandros in undis,
Mygdoniusque Melas et Taenarius Eurotas.
Arsit et Euphrates Babylonius, arsit Orontes,
Thermodonque citus, Gangesque, et Phasis, et Hister.
Aestuat Alpheus, ripae Spercheïdes ardent:
Quodque suo Tagus amne vehit, fluit ignibus, aurum:
Et quae Maeonias celebrarant carmine ripas
Flumineae volucres, medio caluere Caystro.
Nilus in extremum fugit perterritus orbem
Occuluitque caput, quod adhuc latet. ostia septem
Pulverulenta vacant, septem sine flumine valles.
Fors eadem Ismarios Hebrum cum Strymone siccat,
Hesperiosque amnes, Rhenum Rhodanumque Padumque,
Cuique fuit rerum promissa potentia, Thybrin.
Dissilit omne solum, penetratque in Tartara rimis
Lumen et infernum terret cum coniuge regem.
Et mare contrahitur, siccaeque est campus harenae
Quod modo pontus erat; quosque altum texerat aequor,
Exsistunt montes et sparsas Cycladas augent.
Ima petunt pisces, nec se super aequora curvi
Tollere consuetas audent delphines in auras.
Corpora phocarum summo resupina profundo
Exanimata natant. ipsum quoque Nerea fama est
Doridaque et natas tepidis latuisse sub antris.
Ter Neptunus aquis cum torvo bracchia vultu
Exserere ausus erat; ter non tulit aëris ignes.
Alma tamen Tellus, [ut erat circumdata ponto,
Inter aquas pelagi contractos undique fontes,
Qui se condiderant in opacae viscera matris,
Sustulit oppressos] collo tenus arida vultus,
Opposuitque manum fronti, magnoque tremore
Omnia concutiens paulum subsedit et infra
Quam solet esse, fuit; sacraque ita voce locuta est:
'Si placet hoc, meruique, quid o tua fulmina cessant,
Summe deum? liceat periturae viribus ignis
Igne perire tuo, clademque auctore levare.
Vix equidem fauces haec ipsa in verba resolvo' —

Presserat ora vapor — 'tostos en aspice crines,
Inque oculis tantum, tantum super ora favillae.
Hosne mihi fructus, hunc fertilitatis honorem
Officiique refers, quod adunci vulnera aratri
Rastrorumque fero totoque exerceor anno,
Quod pecori frondes alimentaque mitia, fruges
Humano generi, vobis quoque tura ministro?
Sed tamen exitium fac me meruisse, quid undae,
Quid meruit frater? cur illi tradita sorte
Aequora decrescunt et ab aethere longius absunt?
Quodsi nec fratris, nec te mea gratia tangit,
At caeli miserere tui. circumspice utrumque,
Fumat uterque polus. quos si vitiaverit ignis,
Atria vestra ruent. Atlas en ipse laborat,
Vixque suis umeris candentem sustinet axem.
Si freta, si terrae pereunt, si regia caeli,
In chaos antiquum confundimur. eripe flammis
Siquid adhuc superest, et rerum consule summae.'
Dixerat haec Tellus: neque enim tolerare vaporem
Ulterius potuit nec dicere plura, suumque
Rettulit os in se propioraque manibus antra.
At pater omnipotens, superos testatus et ipsum,
Qui dederat currus, nisi opem ferat, omnia fato
Interitura gravi, summam petit arduus arcem,
Unde solet latis nubes inducere terris,
Unde movet tonitrus vibrataque fulmina iactat.
Sed neque quas posset terris inducere, nubes
Tunc habuit nec quos caelo dimitteret, imbres.
Intonat et dextra libratum fulmen ab aure
Misit in aurigam pariterque animaque rotisque
Expulit, et saevis compescuit ignibus ignes.
Consternantur equi et saltu in contraria facto
Colla iugo eripiunt abruptaque lora relinquunt.
Illic frena iacent, illic temone revulsus
Axis, in hac radii fractarum parte rotarum,
Sparsaque sunt late laceri vestigia currus.
At Phaëthon, rutilos flamma populante capillos,

Volvitur in praeceps longoque per aëra tractu
Fertur, ut interdum de caelo stella sereno
Etsi non cecidit, potuit cecidisse videri.
Quem procul a patria diverso maximus orbe
Excipit Eridanus, fumantiaque abluit ora.
Naides Hesperiae trifida fumantia flamma
Corpora dant tumulo, signant quoque carmine saxum:
'Hic situs est Phaëthon, currus auriga paterni;
Quem si non tenuit, magnis tamen excidit ausis.'
Nam pater obductos, luctu miserabilis aegro,
Condiderat vultus: et si modo credimus, unum
Isse diem sine sole ferunt. incendia lumen
Praebebant, aliquisque malo fuit usus in illo.
At Clymene postquam dixit quaecumque fuerunt
In tantis dicenda malis, lugubris et amens
Et laniata sinus totum percensuit orbem:
Exanimesque artus primo, mox ossa requirens
Repperit ossa tamen peregrina condita ripa,
Incubuitque loco, nomenque in marmore lectum
Perfudit lacrimis et aperto pectore fovit.
Nec minus Heliades lugent et, inania morti
Munera, dant lacrimas, et caesae pectora palmis
Non auditurum miseras Phaëthonta querellas
Nocte dieque vocant, adsternunturque sepulchro.
Luna quater iunctis implerat cornibus orbem: f. xiii.
Illae more suo, nam morem fecerat usus,
Plangorem dederant. e quis Phaëthusa, sororum
Maxima, cum vellet terra procumbere, questa est
Deriguisse pedes. ad quam conata venire
Candida Lampetie subita radice retenta est.
Tertia, cum crinem manibus laniare pararet,
Avellit frondes. haec stipite crura teneri,
Illa dolet fieri longos sua bracchia ramos.
Dumque ea mirantur, complectitur inguina cortex,
Perque gradus uterum pectusque umerosque manusque
Ambit, et exstabant tantum ora vocantia matrem.
Quid faciat mater, nisi, quo trahat impetus illam,

Huc eat atque illuc et, dum licet, oscula iungat?
Non satis est; truncis avellere corpora temptat
Et teneros manibus ramos abrumpit. at inde
Sanguineae manant, tamquam de vulnere, guttae.
'Parce, precor, mater,' quaecumque est saucia, clamat,
'Parce, precor! nostrum laceratur in arbore corpus.
Iamque vale' — cortex in verba novissima venit.
Inde fluunt lacrimae, stillataque sole rigescunt
De ramis electra novis, quae lucidus amnis
Excipit et nuribus mittit gestanda Latinis.
Affuit huic monstro proles Stheneleïa Cycnus,
Qui tibi materno quamvis a sanguine iunctus,
Mente tamen, Phaëthon, propior fuit. ille relicto —
Nam Ligurum populos et magnas rexerat urbes —
Imperio ripas virides amnemque querellis
Eridanum implerat silvamque sororibus auctam:
Cum vox est tenuata viro, canaeque capillos
Dissimulant plumae, collumque a pectore longe
Porrigitur, digitosque ligat iunctura rubentes,
Penna latus vestit, tenet os sine acumine rostrum.
Fit nova Cycnus avis; nec se caeloque Iovique f. xiv.
Credit, ut iniuste missi memor ignis ab illo:
Stagna petit patulosque lacus; ignemque perosus
Quae colat, elegit contraria flumina flammis.
Squalidus interea genitor Phaëthontis et expers
Ipse sui decoris, qualis cum deficit orbem
Esse solet, lucemque odit seque ipse diemque,
Datque animum in luctus et luctibus adicit iram,
Officiumque negat mundo. 'satis' inquit 'ab aevi
Sors mea principiis fuit inrequieta, pigetque
Actorum sine fine mihi, sine honore laborum.
Quilibet alter agat portantes lumina currus!
Si nemo est, omnesque dei non posse fatentur,
Ipse agat; ut saltem, dum nostras temptat habenas,
Orbatura patres aliquando fulmina ponat.
Tum sciet, ignipedum vires expertus equorum,
Non meruisse necem, qui non bene rexerit illos.'

Talia dicentem circumstant omnia Solem
Numina, neve velit tenebras inducere rebus,
Supplice voce rogant. missos quoque Iuppiter ignes
Excusat, precibusque minas regaliter addit.
Colligit amentes et adhuc terrore paventes
Phoebus equos, stimuloque dolens et verbere saevit;
Saevit, erum natumque obiectat et inputat illis.
At pater omnipotens ingentia moenia caeli
Circuit, et ne quid labefactum viribus ignis
Corruat, explorat. quae postquam firma suique
Roboris esse videt, terras hominumque labores
Perspicit. Arcadiae tamen est inpensior illi
Cura suae. fontes et nondum audentia labi
Flumina restituit, dat terrae gramina, frondes
Arboribus, laesasque iubet revirescere silvas.
Dum redit itque frequens, in virgine Nonacrina
Haesit, et accepti caluere sub ossibus ignes.
Non erat huius opus lanam mollire trahendo
Nec positu variare comas. ubi fibula vestem,
Vitta coërcuerat neglectos alba capillos,
Et modo leve manu iaculum, modo sumpserat arcum,
Miles erat Phoebes. nec Maenalon attigit ulla
Gratior hac Triviae. sed nulla potentia longa est.
Ulterius medio spatium sol altus habebat,
Cum subit illa nemus, quod nulla ceciderat aetas.
Exuit hic umero pharetram lentosque retendit
Arcus, inque solo, quod texerat herba, iacebat
Et pictam posita pharetram cervice premebat.
Iuppiter ut vidit fessam et custode vacantem,
'Hoc certe furtum coniunx mea nesciet,' inquit
'Aut si rescierit, — sunt o sunt iurgia tanti.'
Protinus induitur faciem cultumque Dianae
Atque ait 'o comitum, virgo, pars una mearum,
In quibus es venata iugis?' de caespite virgo
Se levat et 'salve numen, me iudice,' dixit
'Audiat ipse licet, maius Iove.' ridet et audit,
Et sibi praeferri se gaudet et oscula iungit

Nec moderata satis nec sic a virgine danda.
Qua venata foret silva, narrare parantem
Impedit amplexu: nec se sine crimine prodit.
Illa quidem contra, quantum modo femina possit —
Aspiceres utinam, Saturnia, mitior esses! —
Illa quidem pugnat: sed quae superare puella,
Quisve Iovem poterat superum? petit aethera victor
Iuppiter. huic odio nemus est et conscia silva;
Unde pedem referens paene est oblita pharetram
Tollere cum telis et quem suspenderat, arcum.
Ecce suo comitata choro Dictynna per altum
Maenalon ingrediens et caede superba ferarum
Aspicit hanc visamque vocat. clamata refugit
Et timuit primo, ne Iuppiter esset in illa.
Sed postquam pariter nymphas incedere vidit,
Sensit abesse dolos, numerumque accessit ad harum.
Heu quam difficile est crimen non prodere vultu!
Vix oculos attollit humo, nec, ut ante solebat,
Iuncta deae lateri nec toto est agmine prima;
Sed silet et laesi dat signa rubore pudoris.
Et, nisi quod virgo est, poterat sentire Diana
Mille notis culpam. nymphae sensisse feruntur.
Orbe resurgebant lunaria cornua nono,
Cum dea venatu, fraternis languida flammis,
Nacta nemus gelidum, de quo cum murmure labens
Ibat et attritas versabat rivus harenas,
Ut loca laudavit, summas pede contigit undas:
His quoque laudatis 'procul est' ait 'arbiter omnis;
Nuda superfusis tinguamus corpora lymphis.'
Parrhasis erubuit. cunctae velamina ponunt:
Una moras quaerit. dubitanti vestis adempta est,
Qua posita nudo patuit cum corpore crimen.
Attonitae manibusque uterum celare volenti
'I procul hinc,' dixit 'nec sacros pollue fontes'
Cynthia, deque suo iussit secedere coetu.
Senserat hoc olim magni matrona Tonantis,
Distuleratque graves in idonea tempora poenas.

Causa morae nulla est, et iam puer Arcas — id ipsum
Indoluit Iuno — fuerat de paelice natus.
Quo simul obvertit saevam cum lumine mentem,
'Scilicet hoc etiam restabat, adultera,' dixit
'Ut fecunda fores, fieretque iniuria partu
Nota, Iovisque mei testatum dedecus esset.
Haud inpune feres. adimam tibi nempe figuram, f. xv.
Qua tibi, quaque places nostro, inportuna, marito.'
Dixit et adversa prensis a fronte capillis
Stravit humi pronam. tendebat bracchia supplex:
Bracchia coeperunt nigris horrescere villis,
Curvarique manus et aduncos crescere in ungues
Officioque pedum fungi, laudataque quondam
Ora Iovi lato fieri deformia rictu.
Neve preces animos et verba precantia flectant,
Posse loqui eripitur, vox iracunda minaxque
Plenaque terroris rauco de gutture fertur.
Mens antiqua tamen facta quoque mansit in ursa,
Assiduoque suos gemitu testata dolores
Qualescumque manus ad caelum et sidera tollit
Ingratumque Iovem, nequeat cum dicere, sentit.
A, quotiens, sola non ausa quiescere silva,
Ante domum quondamque suis erravit in agris!
A, quotiens per saxa canum latratibus acta est,
Venatrixque metu venantum territa fugit!
Saepe feris latuit visis, oblita, quid esset,
Ursaque conspectos in montibus horruit ursos,
Pertimuitque lupos, quamvis pater esset in illis.
Ecce, Lycaoniae proles, ignara parentis,
Arcas adest, ter quinque fere natalibus auctus:
Dumque feras sequitur, dum saltus eligit aptos,
Nexilibusque plagis silvas Erymanthidas ambit,
Incidit in matrem; quae restitit Arcade viso
Et cognoscenti similis fuit. ille refugit
Inmotosque oculos in se sine fine tenentem
Nescius extimuit, propiusque accedere aventi
Vulnifico fuerat fixurus pectora telo.

Arcuit omnipotens, pariterque ipsosque nefasque
Sustulit, et celeri raptos per inania vento f. xvi.
Inposuit caelo vicinaque sidera fecit.
Intumuit Iuno, postquam inter sidera paelex
Fulsit, et ad canam descendit in aequora Tethyn
Oceanumque senem, quorum reverentia movit
Saepe deos, causamque viae scitantibus infit:
‘Quaeritis, aetheriis quare regina deorum
Sedibus huc adsim? pro me tenet altera caelum.
Mentiar, obscurum nisi nox cum fecerit orbem,
Nuper honoratas summo, mea vulnera, caelo
Videritis stellas illic, ubi circulus axem
Ultimus extremum spatioque brevissimus ambit.
Est vero, cur quis Iunonem laedere nolit
Offensamque tremat? quae prosum sola nocendo?
O, ego quantum egi! quam vasta potentia nostra est!
Esse hominem vetui, facta est dea. sic ego poenas
Sontibus inpono, sic est mea magna potestas.
Vindicet antiquam faciem vultusque ferinos
Detrahat, Argolica quod in ante Phoronide fecit!
Cur non et pulsa ducat Iunone, meoque
Collocet in thalamo, socerumque Lycaona sumat?
At vos si laesae contemptus tangit alumnae,
Gurgite caeruleo Septem prohibete triones,
Sideraque in caelo stupri mercede recepta
Pellite, ne puro tinguatur in aequore paelex.’
Di maris adnuerant. habili Saturnia curru
Ingreditur liquidum pavonibus aethera pictis:
Tam nuper pictis caeso pavonibus Argo,
Quam tu nuper eras, cum candidus ante fuisses,
Corve loquax, subito nigrantes versus in alas.
Nam fuit haec quondam niveis argentea pennis
Ales, ut aequaret totas sine labe columbas,
Nec servaturis vigili Capitolia voce
Cederet anseribus nec amanti flumina cycno.
Lingua fuit damno. lingua faciente loquaci
Qui color albus erat, nunc est contrarius albo

Pulchrior in tota, quam Larissaea Coronis,
Non fuit Haemonia. placuit tibi, Delphice, certe,
Dum vel casta fuit, vel inobservata. sed ales
Sensit adulterium Phoebeïus, utque latentem
Detegeret culpam, non exorabilis index f. xvii.
Ad dominum tendebat iter. quem garrula motis
Consequitur pennis, scitetur ut omnia, cornix:
Auditaque viae causa 'non utile carpis'
Inquit 'iter: ne sperne meae praesagia linguae.
Quid fuerim quid simque, vide, meritumque require:
Invenies nocuisse fidem. nam tempore quodam
Pallas Erichthonium, prolem sine matre creatam,
Clauserat Actaeo texta de vimine cista,
Virginibusque tribus gemino de Cecrope natis
Et legem dederat, sua ne secreta viderent.
Abdita fronde levi densa speculabar ab ulmo,
Quid facerent. commissa duae sine fraude tuentur,
Pandrosos atque Herse. timidas vocat una sorores
Aglauros, nodosque manu diducit. et intus
Infantemque vident apporrectumque draconem.
Acta deae refero. pro quo mihi gratia talis
Redditur, ut dicar tutela pulsa Minervae
Et ponar post noctis avem. mea poena volucres
Admonuisse potest, ne voce pericula quaerant.
At, puto, non ultro, nec quicquam tale rogantem
Me petiit? ipsa licet hoc a Pallade quaeras:
Quamvis irata est, non hoc irata negabit.
Nam me Phocaica clarus tellure Coroneus,
Nota loquor, genuit; fueramque ego regia virgo:
Divitibusque procis, ne me contemne, petebar.
Forma mihi nocuit. nam cum per litora lentis
Passibus, ut soleo, summa spatiarer harena,
Vidit et incaluit pelagi deus. utque precando
Tempora cum blandis absumpsit inania verbis,
Vim parat et sequitur. fugio densumque relinquo
Litus, et in molli nequiquam lassor harena.
Inde deos hominesque voco, nec contigit ullum

Vox mea mortalem. mota est pro virgine virgo,
Auxiliumque tulit. tendebam bracchia caelo:
Bracchia coeperunt levibus nigrescere pennis. f. xviii.
Reicere ex umeris vestem molibar. at illa
Pluma erat inque cutem radices egerat imas.
Plangere nuda meis conabar pectora palmis:
Sed neque iam palmas, nec pectora nuda gerebam.
Currebam: nec, ut ante, pedes retinebat harena,
Sed summa tollebar humo. mox acta per auras
Evehor, et data sum comes inculpata Minervae.
Quid tamen hoc prodest, si diro facta volucris
Crimine Nyctimene nostro successit honori?
An quae per totam res est notissima Lesbon, f. xix.
Non audita tibi est? patrium temerasse cubile
Nyctimenen? avis illa quidem, sed conscia culpae
Conspectum lucemque fugit tenebrisque pudorem
Celat, et a cunctis expellitur aethere toto.'
Talia dicenti 'tibi' ait 'revocamina' corvus
'Sint precor ista malo: nos vanum spernimus omen,'
Nec coeptum dimittit iter, dominoque iacentem
Cum iuvene Haemonio vidisse Coronida narrat.
Laurea delapsa est audito crimine amanti,
Et pariter vultusque deo plectrumque colorque
Excidit. utque animus tumida fervebat ab ira,
Arma assueta rapit flexumque a cornibus arcum
Tendit et illa suo totiens cum pectore iuncta
Indevitato traiecit pectora telo.
Icta dedit gemitum, tractoque a corpore ferro
Candida puniceo perfudit membra cruore,
Et dixit 'potui poenas tibi, Phoebe, dedisse,
Sed peperisse prius. duo nunc moriemur in una.'
Hactenus, et pariter vitam cum sanguine fudit.
[Corpus inane animae frigus letale secutum est.]
Paenitet heu sero poenae crudelis amantem,
Seque, quod audierit, quod sic exarserit, odit:
Odit avem, per quam crimen causamque dolendi
Scire coactus erat, nec non arcumque manumque

Odit cumque manu temeraria tela, sagittas:
Collapsamque fovet seraque ope vincere fata
Nititur et medicas exercet inaniter artes.
Quae postquam frustra temptata, rogumque parari
Sensit et arsuros supremis ignibus artus,
[Tum vero gemitus, neque enim caelestia tingui
Ora licet lacrimis, alto de corde petitos
Edidit: haud aliter, quam cum spectante iuvenca
Lactentis vituli dextra libratus ab aure
Tempora discussit claro cava malleus ictu.
Ut tamen ingratos in pectora fudit odores
Et dedit amplexus iniustaque iusta peregit,]
Non tulit in cineres labi sua Phoebus eosdem
Semina, sed natum flammis uteroque parentis
Eripuit geminique tulit Chironis in antrum.
Sperantemque sibi non falsae praemia linguae
Inter aves albas vetuit consistere corvum.
Semifer interea divinae stirpis alumno f. xx.
Laetus erat mixtoque oneri gaudebat honore.
Ecce venit rutilis umeros protecta capillis
Filia Centauri, quam quondam nympha Chariclo
Fluminis in rapidi ripis enixa vocavit
Ocyrhoēn. non haec artes contenta paternas
Edidicisse fuit: fatorum arcana canebat.
Ergo ubi vaticinos concepit mente furores,
Incaluitque deo, quem clausum pectore habebat,
Aspicit infantem ‘toti’ que ‘salutifer orbi
Cresce puer:’ dixit ‘tibi se mortalia saepe
Corpora debebunt: animas tibi reddere ademptas
Fas erit: idque semel dis indignantibus ausus,
Posse dare hoc iterum flamma prohibebere avita,
Eque deo corpus fies exsangue, deusque, f. xxi.
Qui modo corpus eras, et bis tua fata novabis.
Tu quoque, care pater, nunc inmortalis et aevis
Omnibus ut maneas, nascendi lege creatus,
Posse mori cupies tum, cum cruciabere dirae
Sanguine serpentis per saucia membra recepto:

Teque ex aeterno patientem numina mortis f. xxii.
Efficient, triplicesque deae tua fila resolvent.'
Restabat fatis aliquid. suspirat ab imis
Pectoribus, lacrimaeque genis labuntur obortae,
Atque ita 'praevertunt' inquit 'me fata, vetorque
Plura loqui, vocisque meae praecluditur usus.
Non fuerant artes tanti, quae numinis iram
Contraxere mihi; mallem nescisse futura.
Iam mihi subduci facies humana videtur,
Iam cibus herba placet, iam latis currere campis
Impetus est: in equam cognataque corpora vertor.
Tota tamen quare? pater est mihi nempe biformis.'
Talia dicenti pars est extrema querellae
Intellecta parum, confusaque verba fuerunt:
Mox nec verba quidem, nec equae sonus ille videtur,
Sed simulantis equam: parvoque in tempore certos
Edidit hinnitus et bracchia movit in herbas,
Tum digiti coëunt et quinos alligat ungues
Perpetuo cornu levis ungula, crescit et oris
Et colli spatium; longae pars maxima pallae
Cauda fit, utque vagi crines per colla iacebant,
In dextras abiere iubas: pariterque novata est
Et vox et facies. nomen quoque monstra dedere.
  Flebat, opemque tuam frustra Philyreïus heros,
Delphice, poscebat. nam nec rescindere magni
Iussa Iovis poteras, nec, si rescindere posses,
Tunc aderas. Elin Messeniaque arva colebas.
Illud erat tempus, quo te pastoria pellis f. xxiii.
Texit, onusque fuit baculum silvestre sinistrae,
Alterius dispar septenis fistula cannis.
Dumque amor est curae, dum te tua fistula mulcet,
Incustoditae Pylios memorantur in agros
Processisse boves. videt has Atlantide Maia f. xxiv.
Natus, et arte sua silvis occultat abactas.
Senserat hoc furtum nemo, nisi notus in illo
Rure senex, Battum vicinia tota vocabant.
Divitis hic saltus herbosaque pascua Nelei

Nobiliumque greges custos servabat equarum.
Hunc timuit, blandaque manu seduxit, et illi
'Quisquis es, hospes,' ait 'si forte armenta requiret
Haec aliquis, vidisse nega: neu gratia facto
Nulla rependatur, nitidam cape praemia vaccam,'
Et dedit. accepta voces has reddidit, 'hospes,
Tutus eas. lapis iste prius tua furta loquetur'
Et lapidem ostendit. simulat Iove natus abire,
Mox redit et versa pariter cum voce figura
'Rustice, vidisti siquas hoc limite' dixit
'Ire boves, fer opem, furtoque silentia deme:
Iuncta suo pariter dabitur tibi femina tauro.'
At senior, postquam est merces geminata, 'sub illis
Montibus' inquit 'erunt;' et erant sub montibus illis.
Risit Atlantiades et 'me mihi, perfide, prodis?
Me mihi prodis?' ait periuraque pectora vertit
In durum silicem, qui nunc quoque dicitur index:
Inque nihil merito vetus est infamia saxo.
  Hinc se sustulerat paribus Caducifer alis:
Munychiosque volans agros gratamque Minervae
Despectabat humum cultique arbusta Lycei.
Illa forte die castae de more puellae
Vertice subposito festas in Palladis arces
Pura coronatis portabant sacra canistris.
Inde revertentes deus aspicit ales, iterque
Non agit in rectum, sed in orbem curvat eundem.
Ut volucris visis rapidissima miluus extis,
Dum timet et densi circumstant sacra ministri,
Flectitur in gyrum, nec longius audet abire,
Spemque suam motis avidus circumvolat alis:
Sic super Actaeas agilis Cyllenius arces
Inclinat cursus et easdem circinat auras.
Quanto splendidior quam cetera sidera fulget
Lucifer, et quanto te, Lucifer, aurea Phoebe:
Tanto virginibus praestantior omnibus Herse
Ibat eratque decus pompae comitumque suarum.
Obstipuit forma Iove natus, et aethere pendens

Non secus exarsit, quam cum Balearica plumbum
Funda iacit: volat illud et incandescit eundo,
Et quos non habuit, sub nubibus invenit ignes.
Vertit iter, caeloque petit terrena relicto,
Nec se dissimulat. tanta est fiducia formae.
Quae quamquam iusta est, cura tamen adiuvat illam,
Permulcetque comas chlamydemque, ut pendeat apte,
Collocat, ut limbus totumque appareat aurum;
Ut teres in dextra, qua somnos ducit et arcet,
Virga sit; ut tersis niteant talaria plantis.
Pars secreta domus ebore et testudine cultos
Tres habuit thalamos, quorum tu, Pandrose, dextrum,
Aglaurus laevum, medium possederat Herse.
Quae tenuit laevum, venientem prima notavit
Mercurium nomenque dei scitarier ausa est
Et causam adventus. cui sic respondit Atlantis
Pleïonesque nepos: 'ego sum, qui iussa per auras
Verba patris porto. pater est mihi Iuppiter ipse.
Nec fingam causas: tu tantum fida sorori
Esse velis prolisque meae matertera dici.
Herse causa viae. faveas oramus amanti.'
Aspicit hunc oculis isdem, quibus abdita nuper
Viderat Aglaurus flavae secreta Minervae,
Proque ministerio magni sibi ponderis aurum
Postulat: interea tectis excedere cogit.
Vertit ad hanc torvi dea bellica luminis orbem,
Et tanto penitus traxit suspiria motu,
Ut pariter pectus positamque in pectore forti
Aegida concuteret. [subit, hanc arcana profana
Detexisse manu tum, cum sine matre creatam
Lemnicolae stirpem contra data foedera vidit:
Et gratamque deo fore iam gratamque sorori,
Et ditem sumpto, quod avara poposcerat, auro.]
Protinus Invidiae nigro squalentia tabo
Tecta petit. domus est imis in vallibus huius
Abdita, sole carens, non ulli pervia vento,

Tristis et ignavi plenissima frigoris, et quae
Igne vacet semper, caligine semper abundet.
Huc ubi pervenit belli metuenda virago,
Constitit ante domum, neque enim succedere tectis
Fas habet, et postes extrema cuspide pulsat.
Concussae patuere fores. videt intus edentem
Vipereas carnes, vitiorum alimenta suorum,
Invidiam, visaque oculos avertit. at illa
Surgit humo pigre semesarumque relinquit
Corpora serpentum, passuque incedit inerti;
Utque deam vidit formaque armisque decoram,
Ingemuit, vultumque inita ad suspiria duxit.
Pallor in ore sedet, macies in corpore toto,
Nusquam recta acies, livent rubigine dentes,
Pectora felle virent, lingua est suffusa veneno.
Risus abest, nisi quem visi movere dolores,
Nec fruitur somno, vigilacibus excita curis,
Sed videt ingratos, intabescitque videndo,
Successus hominum, carpitque et carpitur una,
Suppliciumque suum est. quamvis tamen oderat, illam
Talibus affata est breviter Tritonia dictis:
'Infice tabe tua natarum Cecropis unam.
Sic opus est. Aglauros ea est.' haud plura locuta
Fugit et inpressa tellurem reppulit hasta.
Illa deam obliquo fugientem lumine cernens
Murmura parva dedit, successurumque Minervae
Indoluit. baculumque capit, quod spinea totum
Vincula cingebant; adopertaque nubibus atris
Quacumque ingreditur, florentia proterit arva,
Exuritque herbas et summa cacumina carpit,
Afflatuque suo populos urbesque domosque
Polluit, et tandem Tritonida conspicit arcem
Ingeniis opibusque et festa pace virentem,
Vixque tenet lacrimas, quia nil lacrimabile cernit.
Sed postquam thalamos intravit Cecrope natae,
Iussa facit pectusque manu ferrugine tincta
Tangit et hamatis praecordia sentibus inplet,

Inspiratque nocens virus piceumque per ossa
Dissipat et medio spargit pulmone venenum.
[Neve mali causae spatium per latius errent,]
Germanam ante oculos fortunatumque sororis
Coniugium pulchraque deum sub imagine ponit,
Cunctaque magna facit. quibus irritata, dolore
Cecropis occulto mordetur et anxia nocte,
Anxia luce gemit, lentaque miserrima tabe
Liquitur, ut glacies inserto saucia sole;
Felicisque bonis non lenius uritur Herses,
Quam cum spinosis ignis subponitur herbis,
Quae neque dant flammas, lenique tepore cremantur.
Saepe mori voluit, ne quicquam tale videret;
Saepe velut crimen rigido narrare parenti:
Denique in adverso venientem limine sedit
Exclusura deum. cui blandimenta precesque
Verbaque iactanti mitissima 'desine,' dixit
'Hinc ego me non sum nisi te motura repulso.'
'Stemus' ait 'pacto' velox Cyllenius 'isto,'
Caelatasque fores virga patefecit: at illi
Surgere conanti partes quascumque sedendo
Flectimus, ignava nequeunt gravitate moveri.
Illa quidem pugnat recto se attollere trunco,
Sed genuum iunctura riget, frigusque perurguet.
[Labitur, et pallent amisso sanguine venae.]
Utque malum late solet inmedicabile cancer
Serpere, et illaesas vitiatis addere partes,
Sic letalis hiems paulatim in pectora venit
Vitalesque vias et respiramina clausit.
Nec conata loqui est, nec, si conata fuisset,
Vocis habebat iter. saxum iam colla tenebat,
Oraque duruerant, signumque exsangue sedebat.
Nec lapis albus erat: sua mens infecerat illam. f. xxv.

Has ubi verborum poenas mentisque profanae
Cepit Atlantiades, dictas a Pallade terras
Linquit et ingreditur iactatis aethera pennis.
Sevocat hunc genitor. nec causam fassus amoris

'Fide minister' ait 'iussorum, nate, meorum,
Pelle moram, solitoque celer delabere cursu,
Quaeque tuam matrem tellus a parte sinistra
Suspicit, indigenae Sidonida nomine dicunt,
Hanc pete; quodque procul montano gramine pasci
Armentum regale vides, ad litora verte.'
Dixit: et expulsi iandudum monte iuvenci
Litora iussa petunt, ubi magni filia regis
Ludere virginibus Tyriis comitata solebat.
Non bene conveniunt nec in una sede morantur
Maiestas et amor. sceptri gravitate relicta
Ille pater rectorque deum, cui dextra trisulcis
Ignibus armata est, qui nutu concutit orbem,
Induitur faciem tauri mixtusque iuvencis f. xxvi.
Mugit et in teneris formosus obambulat herbis.
Quippe color nivis est, quam nec vestigia duri
Calcavere pedis nec solvit aquaticus auster.
Colla toris extant; armis palearia pendent:
Cornua parva quidem, sed quae contendere possis
Facta manu, puraque magis perlucida gemma.
Nullae in fronte minae, nec formidabile lumen:
Pacem vultus habet. miratur Agenore nata,
Quod tam formosus, quod proelia nulla minetur,
Sed quamvis mitem, metuit contingere primo:
Mox adit, et flores ad candida porrigit ora.
Gaudet amans et, dum veniat sperata voluptas,
Oscula dat manibus. vix iam, vix cetera differt.
Et nunc alludit, viridique exultat in herba,
Nunc latus in fulvis niveum deponit harenis;
Paulatimque metu dempto modo pectora praebet
Virginea palpanda manu, modo cornua sertis
Inpedienda novis. ausa est quoque regia virgo,
Nescia quem premeret, tergo considere tauri:
Cum deus a terra siccoque a litore sensim
Fissa pedum primis vestigia ponit in undis,
Inde abit ulterius, mediique per aequora ponti
Fert praedam. pavet haec litusque ablata relictum

Respicit, et dextra cornum tenet, altera dorso
Inposita est; tremulae sinuantur flamine vestes.

LIBER TERTIUS.

Iamque deus posita fallacis imagine tauri
Se confessus erat Dictaeaque rura tenebat:
Cum pater ignarus Cadmo perquirere raptam
Imperat, et poenam, si non invenerit, addit
Exilium. [facto pius et sceleratus eodem.]
Orbe pererrato — quis enim deprendere possit
Furta Iovis? — profugus patriamque iramque parentis
Vitat Agenorides, Phoebique oracula supplex
Consulit et, quae sit tellus habitanda, requirit.
'Bos tibi' Phoebus ait 'solis occurret in arvis,
Nullum passa iugum, curvique immunis aratri.
Hac duce carpe vias et qua requieverit herba,
Moenia fac condas, Boeotiaque illa vocato.'
Vix bene Castalio Cadmus descenderat antro,
Incustoditam lente videt ire iuvencam
Nullum servitii signum cervice gerentem.
Subsequitur pressoque legit vestigia gressu,
Auctoremque viae Phoebum taciturnus adorat.
Iam vada Cephisi Panopesque evaserat arva:
Bos stetit et tollens speciosam cornibus altis
Ad caelum frontem mugitibus inpulit auras
Atque ita, respiciens comites sua terga sequentes,
Procubuit teneraque latus summisit in herba.
Cadmus agit grates, peregrinaeque oscula terrae
Figit, et ignotos montes agrosque salutat.
Sacra Iovi facturus erat. iubet ire ministros
Et petere e vivis libandas fontibus undas.
Silva vetus stabat nulla violata securi,
Et specus in media, virgis ac vimine densus,
Efficiens humilem lapidum compagibus arcum,

Uberibus fecundus aquis, ubi conditus antro
Martius anguis erat, cristis praesignis et auro:
Igne micant oculi; corpus tumet omne veneno;
Tresque vibrant linguae; triplici stant ordine dentes.
Quem postquam Tyria lucum de gente profecti
Infausto tetigere gradu, demissaque in undas
Urna dedit sonitum, longo caput extulit antro
Caeruleus serpens horrendaque sibila misit.
Effluxere urnae manibus, sanguisque relinquit
Corpus, et attonitos subitus tremor occupat artus.
Ille volubilibus squamosos nexibus orbes
Torquet, et inmensos saltu sinuatur in arcus,
Ac media plus parte leves erectus in auras
Despicit omne nemus, tantoque est corpore, quanto
Si totum spectes, geminas qui separat Arctos.
Nec mora, Phoenicas, sive illi tela parabant,
Sive fugam, sive ipse timor prohibebat utrumque,
Occupat. hos morsu, longis amplexibus illos,
Hos necat afflati funesta tabe veneni.
Fecerat exiguas iam sol altissimus umbras:
Quae mora sit sociis, miratur Agenore natus,
Vestigatque viros. tegumen direpta leonis
Pellis erat, telum splendenti lancea ferro
Et iaculum, teloque animus praestantior omni.
Ut nemus intravit letataque corpora vidit,
Victoremque supra spatiosi corporis hostem
Tristia sanguinea lambentem vulnera lingua,
'Aut ultor vestrae, fidissima corpora, mortis,
Aut comes' inquit 'ero.' dixit, dextraque molarem
Sustulit et magnum magno conamine misit.
Illius impulsu cum turribus ardua celsis
Moenia mota forent: serpens sine vulnere mansit,
Loricaeque modo squamis defensus et atrae
Duritia pellis validos cute reppulit ictus.
At non duritia iaculum quoque vicit eadem,
Quod medio lentae spinae curvamine fixum
Constitit, et totum descendit in ilia ferrum.

Ille dolore ferox caput in sua terga retorsit,
Vulneraque aspexit, fixumque hastile momordit,
Idque ubi vi multa partem labefecit in omnem,
Vix tergo eripuit: ferrum tamen ossibus haesit.
Tum vero postquam solitas accessit ad iras
Causa recens, plenis tumuerunt guttura venis,
Spumaque pestiferos circumfluit albida rictus,
Terraque rasa sonat squamis, quique halitus exit
Ore niger Stygio, vitiatas inficit auras.
Ipse modo inmensum spiris facientibus orbem
Cingitur, interdum longa trabe rectior extat,
Impete nunc vasto ceu concitus imbribus amnis
Fertur et obstantes proturbat pectore silvas.
Cedit Agenorides paulum, spolioque leonis
Sustinet incursus, instantiaque ora retardat
Cuspide praetenta. furit ille et inania duro
Vulnera dat ferro, figitque in acumine dentes,
Iamque venenifero sanguis manare palato
Coeperat et virides aspergine tinxerat herbas:
Sed leve vulnus erat, quia se retrahebat ab ictu
Laesaque colla dabat retro, plagamque sedere
Cedendo arcebat, nec longius ire sinebat:
Donec Agenorides coniectum in gutture ferrum
Usque sequens pressit, dum retro quercus eunti
Obstitit, et fixa est pariter cum robore cervix.
Pondere serpentis curvata est arbor, et imae
Parte flagellari gemuit sua robora caudae.
Dum spatium victor victi considerat hostis,
Vox subito audita est; neque erat cognoscere promptum,
Unde, sed audita est, 'quid, Agenore nate, peremptum
Serpentem spectas? et tu spectabere serpens.'
Ille diu pavidus pariter cum mente colorem
Perdiderat, gelidoque comae terrore rigebant.
Ecce viri fautrix superas delapsa per auras
Pallas adest, motaeque iubet subponere terrae f. xxvii.

Vipereos dentes, populi incrementa futuri.
Paret et ut presso sulcum patefecit aratro,
Spargit humi iussos, mortalia semina, dentes.
Inde, fide maius, glaebae coepere moveri,
Primaque de sulcis acies apparuit hastae,
Tegmina mox capitum picto nutantia cono,
Mox umeri pectusque onerataque bracchia telis
Existunt, crescitque seges clipeata virorum.
Sic ubi tolluntur festis aulaea theatris,
Surgere signa solent, primumque ostendere vultus,
Cetera paulatim; placidoque educta tenore
Tota patent imoque pedes in margine ponunt.
Territus hoste novo Cadmus capere arma parabat.
'Ne cape,' de populo, quem terra creaverat, unus
Exclamat 'nec te civilibus insere bellis.'
Atque ita terrigenis rigido de fratribus unum
Comminus ense ferit: iaculo cadit eminus ipse.
Hunc quoque qui leto dederat, non longius illo
Vivit, et exspirat modo quas acceperat, auras.
Exemploque pari furit omnis turba, suoque
Marte cadunt. [subiti per mutua vulnera fratres.]
Iamque brevis vitae spatium sortita iuventus
Sanguineo tepidam plangebat pectore matrem,
Quinque superstitibus: quorum fuit unus Echion.
Is sua iecit humo monitu Tritonidis arma,
Fraternaeque fidem pacis petiitque deditque.
Hos operis comites habuit Sidonius hospes,
Cum posuit iussam Phoebeïs sortibus urbem.
Iam stabant Thebae. poteras iam, Cadme, videri
Exilio felix: soceri tibi Marsque Venusque
Contigerant. huc adde genus de coniuge tanta,
Tot natos natasque et, pignera cara, nepotes,
Hos quoque iam iuvenes. sed scilicet ultima semper
Expectanda dies homini, dicique beatus
Ante obitum nemo supremaque funera debet.
Prima nepos inter tot res tibi, Cadme, secundas
Causa fuit luctus, alienaque cornua fronti

Addita, vosque canes satiatae sanguine erili.
At bene si quaeras, fortunae crimen in illo,
Non scelus invenies. quod enim scelus error habebat?
Mons erat infectus variarum caede ferarum,
Iamque dies medius rerum contraxerat umbras
Et sol ex aequo meta distabat utraque:
Cum iuvenis placido per devia lustra vagantes
Participes operum compellat Hyantius ore:
'Lina madent, comites, ferrumque cruore ferarum,
Fortunamque dies habuit satis. altera lucem
Cum croceis invecta rotis Aurora reducet,
Propositum repetemus opus. nunc Phoebus utraque
Distat idem creta, finditque vaporibus arva.
Sistite opus praesens, nodosaque tollite lina.'
Iussa viri faciunt intermittuntque laborem.
Vallis erat piceis et acuta densa cupressu,
Nomine Gargaphie, succinctae sacra Dianae,
Cuius in extremo est antrum nemorale recessu,
Arte laboratum nulla: simulaverat artem
Ingenio natura suo; nam pumice vivo
Et levibus tofis nativum duxerat arcum.
Fons sonat a dextra tenui perlucidus unda,
Margine gramineo patulos incinctus hiatus.
Hic dea silvarum venatu fessa solebat
Virgineos artus liquido perfundere rore.
Quo postquam subiit, nympharum tradidit uni
Armigerae iaculum pharetramque arcusque retentos;
Altera depositae subiecit bracchia pallae;
Vincla duae pedibus demunt. nam doctior illis
Ismenis Crocale sparsos per colla capillos
Colligit in nodum. [quamvis erat ipsa solutis.]
Excipiunt laticem Nepheleque Hyaleque Rhanisque
Et Psecas et Phiale, funduntque capacibus urnis.
Dumque ibi perluitur solita Titania lympha,
Ecce nepos Cadmi dilata parte laborum
Per nemus ignotum non certis passibus errans
Pervenit in lucum: sic illum fata ferebant.

Qui simul intravit rorantia fontibus antra,
Sicut erant, viso nudae sua pectora nymphae
Percussere viro, subitisque ululatibus omne
Implevere nemus, circumfusaeque Dianam
Corporibus texere suis. tamen altior illis
Ipsa dea est, colloque tenus supereminet omnes.
Qui color infectis adversi solis ab ictu
Nubibus esse solet aut purpureae aurorae,
Is fuit in vultu visae sine veste Dianae.
Quae quamquam comitum turba est stipata suarum,
In latus obliquum tamen astitit, oraque retro
Flexit: et ut vellet promptas habuisse sagittas,
Quas habuit sic hausit aquas, vultumque virilem
Perfudit. [spargensque comas ultricibus undis]
Addidit haec cladis praenuntia verba futurae:
'Nunc tibi me posito visam velamine narres,
Si poteris narrare, licet.' nec plura minata
Dat sparso capiti vivacis cornua cervi, f. xxviii.
Dat spatium collo, summasque cacuminat aures,
Cum pedibusque manus, cum longis bracchia mutat
Cruribus, et velat maculoso vellere corpus;
Additus et pavor est. fugit Autonoeïus heros
Et se tam celerem cursu miratur in ipso.
Ut vero vultus et cornua vidit in unda,
'Me miserum!' dicturus erat, vox nulla secuta est:
Ingemuit, vox illa fuit; lacrimaeque per ora
Non sua fluxerunt. mens tantum pristina mansit.
Quid faciat? repetatne domum et regalia tecta?
An lateat silvis? pudor hoc, timor impedit illud.
Dum dubitat, videre canes: primumque Melampus
Ichnobatesque sagax latratu signa dedere,
Gnosius Ichnobates, Spartana gente Melampus.
Inde ruunt alii rapida velocius aura,
Pamphagus et Dorceus et Oribasus, Arcades omnes,
Nebrophonusque valens et trux cum Laelape Theron,
Et pedibus Pterelas, et naribus utilis Agre,
Hylaeusque ferox nuper percussus ab apro,

Deque lupo concepta Nape, pecudesque secuta
Poemenis, et natis comitata Harpyia duobus,
Et substricta gerens Sicyonius ilia Ladon
Et Dromas et Canace Sticteque et Tigris et Alce,
Et niveis Leucon, et villis Asbolus atris,
Praevalidusque Lacon et cursu fortis Aëllo
Et Thous et Cyprio velox cum fratre Lycisce,
Et nigram medio frontem distinctus ab albo
Harpalos et Melaneus hirsutaque corpore Lachne,
Et patre Dictaeo, sed matre Laconide nati
Labros et Agriodus, et acutae vocis Hylactor,
Quosque referre mora est. ea turba cupidine praedae
Per rupes scopulosque adituque carentia saxa
Quaque est difficilis, quaque est via nulla, sequuntur.
Ille fugit per quae fuerat loca saepe secutus,
Heu famulos fugit ipse suos! clamare libebat
'Actaeon ego sum, dominum cognoscite vestrum!'
Verba animo desunt. resonat latratibus aether.
Prima Melanchaetes in tergo vulnera fecit,
Proxima Theridamas; Oresitrophus haesit in armo.
Tardius exierant, sed per compendia montis
Anticipata via est. dominum retinentibus illis,
Cetera turba coit confertque in corpore dentes.
Iam loca vulneribus desunt. gemit ille, sonumque,
Etsi non hominis, quem non tamen edere possit
Cervus, habet, maestisque replet iuga nota querellis.
[Et genibus pronis supplex similisque roganti
Circumfert tacitos tamquam sua bracchia vultus.]
At comites rapidum solitis hortatibus agmen
Ignari instigant, oculisque Actaeona quaerunt,
Et velut absentem certatim Actaeona clamant —
Ad nomen caput ille refert — et abesse queruntur,
Nec capere oblatae segnem spectacula praedae.
Vellet abesse quidem, sed adest: velletque videre,
Non etiam sentire canum fera facta suorum.
Undique circumstant, mersisque in corpore rostris
Dilacerant falsi dominum sub imagine cervi.

[Nec nisi finita per plurima vulnera vita
Ira pharetratae fertur satiata Dianae.]
Rumor in ambiguo est: aliis violentior aequo
Visa dea est, alii laudant dignamque severa
Virginitate vocant. pars invenit utraque causas.
Sola Iovis coniunx non tam culpetne probetne
Eloquitur, quam clade domus ab Agenore ductae
Gaudet, et a Tyria collectum paelice transfert
In generis socios odium. subit ecce priori
Causa recens, gravidamque dolet de semine magni
Esse Iovis Semelen. dum linguam ad iurgia solvit,
'Profeci quid enim totiens per iurgia?' dixit
'Ipsa petenda mihi est: ipsam, si maxima Iuno
Rite vocor, perdam, si me gemmantia dextra
Sceptra tenere decet, si sum regina Iovisque
Et soror et coniunx, certe soror. at, puto, furto est
Contenta et thalami brevis est iniuria nostri.
Concipit! id deerat! manifestaque crimina pleno
Fert utero et mater, quod vix mihi contigit, uno
De Iove vult fieri. [tanta est fiducia formae.]
Fallat eam faxo: nec sum Saturnia, si non
Ab Iove mersa suo Stygias penetrabit ad undas.'
Surgit ab his solio, fulvaque recondita nube
Limen adit Semeles. nec nubes ante removit,
Quam simulavit anum, posuitque ad tempora canos,
Sulcavitque cutem rugis, et curva trementi f. xxix.
Membra tulit passu; vocem quoque fecit anilem,
Ipsaque erat Beroë, Semeles Epidauria nutrix.
Ergo ubi captato sermone diuque loquendo
Ad nomen venere Iovis, suspirat et 'opto,
Iuppiter ut sit,' ait 'metuo tamen omnia. multi
Nomine divorum thalamos iniere pudicos.
Nec tamen esse Iovem satis est: det pignus amoris,
Si modo verus is est: quantusque et qualis ab alta
Iunone excipitur, tantus talisque, rogato,
Det tibi complexus, suaque ante insignia sumat.'
Talibus ignaram Iuno Cadmeïda dictis

Formarat. rogat illa Iovem sine nomine munus;
Cui deus 'elige,' ait 'nullam patiere repulsam.
Quoque magis credas, Stygii quoque conscia sunto
Numina torrentis, timor et deus ille deorum.'
Laeta malo nimiumque potens perituraque amantis
Obsequio Semele 'qualem Saturnia' dixit
'Te solet amplecti, Veneris cum foedus initis,
Da mihi te talem.' voluit deus ora loquentis
Opprimere: exierat iam vox properata sub auras.
Ingemuit; neque enim non haec optasse, neque ille
Non iurasse potest. ergo maestissimus altum
Aethera conscendit, vultuque sequentia traxit
Nubila, quis nimbos inmixtaque fulgura ventis
Addidit et tonitrus et inevitabile fulmen.
Qua tamen usque potest, vires sibi demere temptat;
Nec, quo centimanum deiecerat igne Typhoëa,
Nunc armatur eo: nimium feritatis in illo est.
Est aliud levius fulmen, cui dextra Cyclopum
Saevitiae flammaeque minus, minus addidit irae;
Tela secunda vocant superi. capit illa, domumque
Intrat Agenoream. corpus mortale tumultus
Non tulit aetherios, donisque iugalibus arsit.
Inperfectus adhuc infans genetricis ab alvo
Eripitur, patrioque tener — si credere dignum est —
Insuitur femori maternaque tempora complet.
Furtim illum primis Ino matertera cunis
Educat: inde datum nymphae Nyseïdes antris
Occuluere suis lactisque alimenta dedere.
  Dumque ea per terras fatali lege geruntur,
Tutaque bis geniti sunt incunabula Bacchi,
Forte Iovem memorant, diffusum nectare, curas
Seposuisse graves, vacuaque agitasse remissos
Cum Iunone iocos et 'maior vestra profecto est,
Quam quae contingit maribus' dixisse 'voluptas.'
Illa negat. placuit, quae sit sententia docti
Quaerere Tiresiae: Venus huic erat utraque nota.
Nam duo magnorum viridi coëuntia silva f. xxx

Corpora serpentum baculi violaverat ictu;
Deque viro factus, mirabile, femina, septem
Egerat autumnos. octavo rursus eosdem
Vidit, et 'est vestrae si tanta potentia plagae,'
Dixit 'ut auctoris sortem in contraria mutet,
Nunc quoque vos feriam.' percussis anguibus isdem
Forma prior rediit, genetivaque venit imago.
Arbiter hic igitur sumptus de lite iocosa
Dicta Iovis firmat. gravius Saturnia iusto
Nec pro materia fertur doluisse, suique
Iudicis aeterna damnavit lumina nocte.
At pater omnipotens, neque enim licet irrita cuiquam
Facta dei fecisse deo, pro lumine adempto
Scire futura dedit, poenamque levavit honore.
Ille per Aonias fama celeberrimus urbes
Inreprehensa dabat populo responsa petenti.
Prima fide vocisque ratae temptamina sumpsit
Caerula Liriope, quam quondam flumine curvo
Inplicuit, clausaeque suis Cephisos in undis
Vim tulit. enixa est utero pulcherrima pleno
Infantem, nymphis iam tunc qui posset amari,
Narcissumque vocat. de quo consultus, an esset
Tempora maturae visurus longa senectae,
Fatidicus vates 'si se non noverit' inquit.
Vana diu visa est vox auguris. exitus illam
Resque probat letique genus novitasque furoris.
Namque ter ad quinos unum Cephisius annum
Addiderat, poteratque puer iuvenisque videri.
Multi illum iuvenes, multae cupiere puellae;
Sed fuit in tenera tam dura superbia forma,
Nulli illum iuvenes, nullae tetigere puellae.
Aspicit hunc trepidos agitantem in retia cervos
Vocalis nymphe, quae nec reticere loquenti
Nec prior ipsa loqui didicit, resonabilis Echo.
Corpus adhuc Echo, non vox erat: et tamen usum
Garrula non alium, quam nunc habet, oris habebat,
Reddere de multis ut verba novissima posset.

Fecerat hoc Iuno, quia, cum deprendere posset
Cum Iove saepe suo nymphas in monte iacentes,
Illa deam longo prudens sermone tenebat,
Dum fugerent nymphae. postquam Saturnia sensit,
'Huius' ait 'linguae, qua sum delusa, potestas
Parva tibi dabitur, vocisque brevissimus usus:'
Reque minas firmat: tantum haec in fine loquendi
Ingeminat voces auditaque verba reportat.
Ergo ubi Narcissum per devia rura vagantem
Vidit et incaluit, sequitur vestigia furtim;
Quoque magis sequitur, flamma propiore calescit,
Non aliter, quam cum summis circumlita taedis
Admotam rapiunt vivacia sulpura flammam.
O quotiens voluit blandis accedere dictis
Et molles adhibere preces! natura repugnat,
Nec sinit, incipiat. sed, quod sinit, illa parata est
Expectare sonos, ad quos sua verba remittat.
Forte puer, comitum seductus ab agmine fido,
Dixerat 'ecquis adest?', et 'adest!' responderat Echo.
Hic stupet, atque aciem partes dimittit in omnes,
Voce 'veni!' magna clamat: vocat illa vocantem.
Respicit, et rursus nullo veniente 'quid' inquit
'Me fugis?' et totidem, quot dixit, verba recepit.
Perstat, et alternae deceptus imagine vocis
'Huc coëamus!' ait, nullique libentius umquam
Responsura sono 'coëamus!' rettulit Echo
Et verbis favet ipsa suis, egressaque silva
Ibat, ut iniceret sperato bracchia collo.
Ille fugit, fugiensque 'manus complexibus aufer!
Ante' ait 'emoriar, quam sit tibi copia nostri!'
Rettulit illa nihil nisi 'sit tibi copia nostri!'
Spreta latet silvis, pudibundaque frondibus ora
Protegit, et solis ex illo vivit in antris.
Sed tamen haeret amor crescitque dolore repulsae:
Extenuant vigiles corpus miserabile curae, f. xxxi.
Adducitque cutem macies, et in aëra sucus
Corporis omnis abit. vox tantum atque ossa supersunt.

Vox manet: ossa ferunt lapidis traxisse figuram.
[Inde latet silvis nulloque in monte videtur;
Omnibus auditur . sonus est, qui vivit in illa.]
Sic hanc, sic alias undis aut montibus ortas
Luserat hic nymphas, sic coetus ante viriles.
Inde manus aliquis despectus ad aethera tollens
'Sic amet ipse licet, sic non potiatur amato!'
Dixerat: assensit precibus Rhamnusia iustis.
Fons erat inlimis, nitidis argenteus undis,
Quem neque pastores neque pastae monte capellae
Contigerant aliudve pecus, quem nulla volucris
Nec fera turbarat nec lapsus ab arbore ramus.
Gramen erat circa, quod proximus umor alebat,
Silvaque sole locum passura tepescere nullo.
Hic puer et studio venandi lassus et aestu
Procubuit, faciemque loci fontemque secutus.
[Dumque sitim sedare cupit, sitis altera crevit.]
Dumque bibit, visae correptus imagine formae
[Spem sine corpore amat, corpus putat esse, quod umbra est.]
Adstupet ipse sibi, vultuque inmotus eodem
Haeret, ut e Pario formatum marmore signum.
Spectat humi positus geminum, sua lumina, sidus,
Et dignos Baccho, dignos et Apolline crines,
Inpubesque genas, et eburnea colla, decusque
Oris, et in niveo mixtum candore ruborem;
Cunctaque miratur, quibus est mirabilis ipse.
Se cupit inprudens et qui probat, ipse probatur,
Dumque petit, petitur, pariterque accendit et ardet.
Irrita fallaci quotiens dedit oscula fonti!
In medias quotiens visum captantia collum
Bracchia mersit aquas, nec se deprendit in illis!
Quid videat, nescit: sed quod videt, uritur illo,
Atque oculos idem, qui decipit, incitat error.
Credule, quid frustra simulacra fugacia captas?
Quod petis, est nusquam. quod amas, avertere, perdes.
Ista repercussae, quam cernis, imaginis umbra est:

Nil habet ista sui. tecum venitque, manetque;
Tecum discedet, si tu discedere possis.
Non illum Cereris, non illum cura quietis
Abstrahere inde potest: sed opaca fusus in herba
Spectat inexpleto mendacem lumine formam,
Perque oculos perit ipse suos. paulumque levatus,
Ad circumstantes tendens sua bracchia silvas,
'Ecquis, io silvae, crudelius' inquit 'amavit?
Scitis enim et multis latebra opportuna fuistis.
Ecquem, cum vestrae tot agantur saecula vitae,
Qui sic tabuerit, longo meministis in aevo?
Et placet et video: sed quod videoque placetque,
Non tamen invenio: tantus tenet error amantem.
Quoque magis doleam, nec nos mare separat ingens,
Nec via, nec montes, nec clausis moenia portis:
Exigua prohibemur aqua. cupit ipse teneri:
Nam quotiens liquidis porreximus oscula lymphis,
Hic totiens ad me resupino nititur ore.
Posse putes tangi: minimum est, quod amantibus obstat.
Quisquis es, huc exi! quid me, puer unice, fallis,
Quove petitus abis? certe nec forma nec aetas
Est mea, quam fugias, et amarunt me quoque nymphae.
Spem mihi nescio quam vultu promittis amico,
Cumque ego porrexi tibi bracchia, porrigis ultro:
Cum risi, arrides: lacrimas quoque saepe notavi
Me lacrimante tuas: nutu quoque signa remittis:
Et, quantum motu formosi suspicor oris,
Verba refers, aures non pervenientia nostras —
Iste ego sum! sensi; nec me mea fallit imago.
Uror amore mei, flammas moveoque feroque.
Quid faciam? roger, anne rogem? quid deinde rogabo?
Quod cupio mecum est: inopem me copia fecit.
O utinam a nostro secedere corpore possem!
Votum in amante novum, vellem quod amamus, abesset! —
Iamque dolor vires adimit, nec tempora vitae

Longa meae superant, primoque extinguor in aevo.
Nec mihi mors gravis est, posituro morte dolores:
Hic, qui diligitur, vellem diuturnior esset.
Nunc duo concordes anima moriemur in una.'
Dixit, et ad speciem rediit male sanus eandem,
Et lacrimis turbavit aquas, obscuraque moto
Reddita forma lacu est. quam cum vidisset abire,
'Quo refugis? remane, nec me, crudelis, amantem
Desere!' clamavit 'liceat quod tangere non est,
Aspicere et misero praebere alimenta furori.'
Dumque dolet, summa vestem diduxit ab ora,
Nudaque marmoreis percussit pectora palmis.
Pectora traxerunt tenuem percussa ruborem,
Non aliter quam poma solent, quae candida parte
Parte rubent, aut ut variis solet uva racemis
Ducere purpureum, nondum matura, colorem.
Quae simul aspexit liquefacta rursus in unda,
Non tulit ulterius: sed ut intabescere flavae
Igne levi cerae matutinaeque pruinae
Sole tepente solent, sic adtenuatus amore
Liquitur et caeco paulatim carpitur igni.
Et neque iam color est mixto candore rubori,
Nec vigor et vires et quae modo visa placebant,
Nec corpus remanet, quondam quod amaverat Echo.
Quae tamen ut vidit, quamvis irata memorque,
Indoluit, quotiensque puer miserabilis 'eheu!'
Dixerat, haec resonis iterabat vocibus 'eheu!'
Cumque suos manibus percusserat ille lacertos,
Haec quoque reddebat sonitum plangoris eundem.
Ultima vox solitam fuit haec spectantis in undam,
'Heu frustra dilecte puer!' totidemque remisit
Verba locus; dictoque vale 'vale!' inquit et Echo.
Ille caput viridi fessum summisit in herba,
Lumina nox clausit domini mirantia formam.
Tum quoque se, postquam est inferna sede receptus,
In Stygia spectabat aqua. planxere sorores
Naides et sectos fratri posuere capillos;

Planxerunt dryades: plangentibus assonat Echo.
Iamque rogum quassasque faces feretrumque parabant:
Nusquam corpus erat. croceum pro corpore florem
Inveniunt foliis medium cingentibus albis. f. xxxii.

Cognita res meritam vati per Achaidas urbes
Adtulerat famam, nomenque erat auguris ingens.
Spernit Echionides tamen hunc ex omnibus unus
Contemptor superum Pentheus, praesagaque ridet
Verba senis, tenebrasque et cladem lucis ademptae
Obicit. ille movens albentia tempora canis
'Quam felix esses, si tu quoque luminis huius
Orbus' ait 'fieres, ne Bacchica sacra videres!
Namque dies aderit, quam non procul auguror esse,
Qua novus huc veniat, proles Semeleïa, Liber,
Quem nisi templorum fueris dignatus honore,
Mille lacer spargere locis, et sanguine silvas
Foedabis matremque tuam matrisque sorores.
Eveniet! neque enim dignabere numen honore,
Meque sub his tenebris nimium vidisse quereris.'
Talia dicentem proturbat Echione natus.
Dicta fides sequitur, responsaque vatis aguntur
Liber adest, festisque fremunt ululatibus agri:
Turba ruit, mixtaeque viris matresque nurusque
Vulgusque proceresque ignota ad sacra feruntur.
'Quis furor, anguigenae, proles Mavortia, vestras
Attonuit mentes?' Pentheus ait 'aerane tantum
Aere repulsa valent et adunco tibia cornu
Et magicae fraudes, ut quos non bellicus ensis,
Non tuba terruerit, non strictis agmina telis,
Femineae voces et mota insania vino
Obscenique greges et inania tympana vincant?
Vosne, senes, mirer, qui longa per aequora vecti
Hac Tyron, hac profugos posuistis sede Penates,
Nunc sinitis sine Marte capi? vosne, acrior aetas,
O iuvenes, propiorque meae, quos arma tenere,
Non thyrsos, galeaque tegi, non fronde, decebat?
Este, precor, memores, qua sitis stirpe creati,

Illiusque animos, qui multos perdidit unus,
Sumite serpentis! pro fontibus ille lacuque
Interiit: at vos pro fama vincite vestra!
Ille dedit leto fortes, vos pellite molles,
Et patrium retinete decus. si fata vetabant
Stare diu Thebas, utinam tormenta virique
Moenia diruerent, ferrumque ignisque sonarent!
Essemus miseri sine crimine; sorsque querenda,
Non celanda foret, lacrimaeque pudore carerent.
At nunc a puero Thebae capientur inermi,
Quem neque bella iuvant, nec tela, nec usus equorum,
Sed madidi murra crines mollesque coronae
Purpuraque et pictis intextum vestibus aurum.
Quem quidem ego actutum, modo vos absistite, cogam
Assumptumque patrem commentaque sacra fateri.
An satis Acrisio est animi, contemnere vanum
Numen et Argolicas venienti claudere portas,
Penthea terrebit cum totis advena Thebis?
Ite citi,' — famulis hoc imperat — 'ite, ducemque
Attrahite huc vinctum! iussis mora segnis abesto.'
Hunc avus, hunc Athamas, hunc cetera turba suorum
Corripiunt dictis frustraque inhibere laborant.
Acrior admonitu est, irritaturque retenta
Et crescit rabies, remoraminaque ipsa nocebant.
Sic ego torrentem qua nil obstabat eunti,
Lenius et modico strepitu decurrere vidi:
At quacumque trabes obstructaque saxa tenebant,
Spumeus et fervens et ab obice saevior ibat.
Ecce cruentati redeunt et, Bacchus ubi esset,
Quaerenti domino Bacchum vidisse negarunt,
'Hunc' dixere 'tamen comitem famulumque sacrorum
Cepimus' et tradunt manibus post terga ligatis.
[Sacra dei quendam Tyrrhena gente secutum.]
  Aspicit hunc Pentheus oculis, quos ira tremendos
Fecerat; et quamquam poenae vix tempora differt,
'O periture tuaque aliis documenta dature
Morte,' ait 'ede tuum nomen nomenque parentum

Et patriam, morisque novi cur sacra frequentes.'
Ille metu vacuus 'nomen mihi' dixit 'Acoetes,
Patria Maeonia est; humili de plebe parentes.
Non mihi quae duri colerent, pater, arva iuvenci,
Lanigerosve greges, non ulla armenta reliquit.
Pauper et ipse fuit, linoque solebat et hamis
Decipere, et calamo salientes ducere pisces.
Ars illi sua census erat. cum traderet artem,
"Accipe quas habeo, studii successor et heres,'
Dixit 'opes." moriensque mihi nihil ille reliquit,
Praeter aquas. unum hoc possum appellare paternum
Mox ego, ne scopulis haererem semper in isdem,
Addidici regimen dextra moderante carinae
Flectere, et Oleniae sidus pluviale Capellae
Taygetenque Hyadasque oculis Arctonque notavi
Ventorumque domos et portus puppibus aptos.
Forte petens Delon Ciae telluris ad oras
Applicor, et dextris adducor litora remis,
Doque leves saltus udaeque inmittor harenae,
Nox ubi consumpta est. aurora rubescere primo
Coeperat: exurgo, laticesque inferre recentes
Admoneo, monstroque viam, quae ducat ad undas.
Ipse, quid aura mihi tumulo promittat ab alto,
Prospicio, comitesque voco, repetoque carinam.
"Adsumus en!" inquit sociorum primus Opheltes,
Utque putat, praedam deserto nactus in agro,
Virginea puerum ducit per litora forma.
Ille mero somnoque gravis titubare videtur,
Vixque sequi. specto cultum faciemque gradumque;
Nil ibi quod credi posset mortale, videbam.
Et sensi et dixi sociis "quod numen in isto
Corpore sit, dubito: sed corpore numen in isto est.
Quisquis es, o faveas, nostrisque laboribus adsis:
His quoque des veniam." "pro nobis mitte precari"
Dictys ait, quo non alius conscendere summas
Ocior antemnas, prensoque rudente relabi.
Hoc Libys, hoc flavus, prorae tutela, Melanthus,

Hoc probat Alcimedon, et qui requiemque modumque
Voce dabat remis, animorum hortator Epopeus;
Hoc omnes alii: praedae tam caeca cupido est.
"Non tamen hanc sacro violari pondere pinum
Perpetiar;' dixi 'pars hic mihi maxima iuris."
Inque aditu obsisto. furit audacissimus omni
De numero Lycabas, qui Tusca pulsus ab urbe
Exilium dira poenam pro caede luebat.
Is mihi, dum resto, iuvenali guttura pugno
Rupit, et excussum misisset in aequora, si non
Haesissem, quamvis amens, in fune retentus.
Impia turba probat factum. tum denique Bacchus, —
Bacchus enim fuerat — veluti clamore solutus
Sit sopor, aque mero redeant in pectora sensus,
"Quid facitis? quis clamor?' ait, 'qua, dicite, nautae,
Huc ope perveni? quo me deferre paratis?"
"Pone metum,' Proreus 'et quos contingere portus
Ede velis:' dixit 'terra sistere petita."
"Naxon' ait Liber 'cursus advertite vestros.
Illa mihi domus est: vobis erit hospita tellus."
Per mare fallaces perque omnia numina iurant
Sic fore, meque iubent pictae dare vela carinae.
Dextera Naxos erat: dextra mihi lintea danti
"Quid facis, o demens? quis te furor—?" inquit Opheltes;
[Pro se quisque, 'tenet? laevam pete." maxima nutu]
Pars mihi significat, pars, quid velit, aure susurrat.
Obstipui, "capiat' que 'aliquis moderamina" dixi
Meque ministerio scelerisque artisque removi.
Increpor a cunctis, totumque inmurmurat agmen.
E quibus Aethalion "te scilicet omnis in uno
Nostra salus posita est!" ait, et subit ipse meumque
Explet opus, Naxoque petit diversa relicta.
Tum deus illudens, tamquam modo denique fraudem
Senserit, e puppi pontum prospectat adunca
Et flenti similis "non haec mihi litora, nautae,
Promisistis,' ait, 'non haec mihi terra rogata est.

Quo merui poenam facto? quae gloria vestra est,
Si puerum iuvenes, si multi fallitis unum?"
Iandudum flebam. lacrimas manus inpia nostras
Ridet et inpellit properantibus aequora remis.
Per tibi nunc ipsum, nec enim praesentior illo
Est deus, adiuro, tam me tibi vera referre,
Quam veri maiora fide. stetit aequore puppis
Haud aliter, quam si siccum navale teneret.
Illi admirantes remorum in verbere perstant,
Velaque deducunt, geminaque ope currere temptant.
Impediunt hederae remos, nexuque recurvo
Serpunt et gravidis distinguunt vela corymbis.
Ipse racemiferis frontem circumdatus uvis
Pampineis agitat velatam frondibus hastam.
Quem circa tigres simulacraque inania lyncum
Pictarumque iacent fera corpora pantherarum.
Exiluere viri, sive hoc insania fecit, f. xxxiii
Sive timor. primusque Medon nigrescere coepit
Corpore, et expresso spinae curvamine flecti.
Incipit huic Lycabas: "in quae miracula' dixit.
'Verteris?" et lati rictus et panda loquenti
Naris erat, sannamque cutis durata trahebat.
At Libys abstentos dum vult obvertere remos,
In spatium resilire manus breve vidit, et illas
Iam non esse manus, iam pinnas posse vocari.
Alter ad intortos cupiens dare bracchia funes
Bracchia non habuit, truncoque repandus in undas
Corpore desiluit: falcata novissima cauda est,
Qualia dimidiae sinuantur cornua lunae.
Undique dant saltus, multaque aspergine rorant,
Emerguntque iterum, redeuntque sub aequora rursus,
Inque chori ludunt speciem, lascivaque iactant
Corpora et acceptum patulis mare naribus efflant.
De modo viginti, tot enim ratis illa ferebat,
Restabam solus. pavidum gelidumque trementi
Corpore vixque meum firmat deus "excute' dicens
'Corde metum, Diamque tene." delatus in illam

Accessi sacris Baccheaque sacra frequento.'
'Praebuimus longis' Pentheus 'ambagibus aures,'
Inquit 'ut ira mora vires absumere posset.
Praecipitem famuli rapite hunc, cruciataque diris
Corpora tormentis Stygiae demittite nocti.'
Protinus abstractus solidis Tyrrhenus Acoetes
Clauditur in tectis: et dum crudelia iussae
Instrumenta necis ferrumque ignesque parantur,
Sponte sua patuisse fores, lapsasque lacertis
Sponte sua fama est nullo solvente catenas.
Perstat Echionides. nec iam iubet ire, sed ipse
Vadit, ubi electus facienda ad sacra Cithaeron
Cantibus et clara bacchantum voce sonabat.
Ut fremit acer equus, cum bellicus aere canoro
Signa dedit tubicen, pugnaeque assumit amorem,
Penthea sic ictus longis ululatibus aether
Movit, et audito clamore recanduit ira.
Monte fere medio est, cingentibus ultima silvis,
Purus ab arboribus spectabilis undique campus.
Hic oculis illum cernentem sacra profanis
Prima videt, prima est insano concita cursu,
Prima suum misso violavit Penthea thyrso
Mater. 'io, geminae' clamavit 'adeste sorores!
Ille aper, in nostris errat qui maximus agris,
Ille mihi feriendus aper.' ruit omnis in unum
Turba furens; cunctae coëunt, trepidumque sequuntur,
Iam trepidum, iam verba minus violenta loquentem,
Iam se damnantem, iam se peccasse fatentem.
Saucius ille tamen 'fer opem, matertera' dixit
'Autonoë! moveant animos Actaeonis umbrae.'
Illa, quis Actaeon, nescit, dextramque precantis
Abstulit: Inoo lacerata est altera raptu.
Non habet infelix, quae matri bracchia tendat,
Trunca sed ostendens deiectis vulnera membris,
'Aspice, mater!' ait. visis ululavit Agaue,
Collaque iactavit, movitque per aëra crinem;
Avulsumque caput digitis conplexa cruentis

Clamat 'io comites, opus haec victoria nostrum est!'
Non citius frondes autumni frigore tactas
Iamque male haerentes alta rapit arbore ventus,
Quam sunt membra viri manibus direpta nefandis.
Talibus exemplis monitae nova sacra frequentant
Turaque dant sanctasque colunt Ismenides aras.

LIBER QUARTUS.

At non Alcithoë Minyeïas orgia censet
Accipienda dei, sed adhuc temeraria Bacchum
Progeniem negat esse Iovis, sociasque sorores
Impietatis habet. festum celebrare sacerdos,
Immunesque operum famulas dominasque suorum
Pectora pelle tegi, crinales solvere vittas,
Serta coma, manibus frondentes sumere thyrsos
Iusserat, et saevam laesi fore numinis iram
Vaticinatus erat. parent matresque nurusque,
Telasque calathosque infectaque pensa reponunt,
Turaque dant, Bacchumque vocant Bromiumque Lyaeumque
Ignigenamque satumque iterum solumque bimatrem:
Additur his Nyseus indetonsusque Thyoneus,
Et cum Lenaeo genialis consitor uvae,
Nycteliusque Eleleusque parens et Iacchus et Euhan,
Et quae praeterea per Graias plurima gentes
Nomina, Liber, habes. tibi enim inconsumpta iuventa est,
Tu puer aeternus, tu formosissimus alto
Conspiceris caelo. tibi, cum sine cornibus astas,
Virgineum caput est. oriens tibi victus adusque
Decolor extremo qua tinguitur India Gange.
Penthea tu, venerande, bipenniferumque Lycurgum
Sacrilegos mactas, Tyrrhenaque mittis in aequor
Corpora. tu biiugum pictis insignia frenis

Colla premis lyncum. bacchae satyrique sequuntur,
Quique senex ferula titubantes ebrius artus
Sustinet et pando non fortiter haeret asello.
Quacumque ingrederis, clamor iuvenalis et una
Femineae voces inpulsaque tympana palmis
Concavaque aera sonant longoque foramine buxus.
‘Placatus mitisque’ rogant Ismenides ‘adsis,’
Iussaque sacra colunt. solae Minyeïdes intus
Intempestiva turbantes festa Minerva
Aut ducunt lanas, aut stamina pollice versant,
Aut haerent telae famulasque laboribus urguent.
E quibus una levi deducens pollice filum
‘Dum cessant aliae commentaque sacra frequentant,
Nos quoque, quas Pallas, melior dea, detinet,’ inquit
‘Utile opus manuum vario sermone levemus,
Perque vices aliquid, quod tempora longa videri
Non sinat, in medium vacuas referamus ad aures.’
Dicta probant, primamque iubent narrare sorores.
Illa, quid e multis referat, nam plurima norat,
Cogitat. et dubia est, de te, Babylonia, narret, f. xxxiv.
Derceti, quam versa squamis velantibus artus
Stagna Palaestini credunt motasse figura:
An magis, ut sumptis illius filia pennis f. xxxv.
Extremos albis in turribus egerit annos:
Nais an ut cantu nimiumque potentibus herbis f. xxxvi.
Verterit in tacitos iuvenalia corpora pisces,
Donec idem passa est: an, quae poma alba ferebat,
Ut nunc nigra ferat contactu sanguinis arbor.
Hoc placet. hanc, quoniam vulgaris fabula non est,
Talibus orsa modis, lana sua fila sequente.
‘Pyramus et Thisbe, iuvenum pulcherrimus alter,
Altera, quas oriens habuit, praelata puellis,
Contiguas tenuere domos, ubi dicitur altam
Coctilibus muris cinxisse Semiramis urbem.
Notitiam primosque gradus vicinia fecit:
Tempore crevit amor. taedae quoque iure coissent:
Sed vetuere patres. quod non potuere vetare,

Ex aequo captis ardebant mentibus ambo.
Conscius omnis abest, nutu signisque loquuntur,
Quoque magis tegitur, tectus magis aestuat ignis.
Fissus erat tenui rima, quam duxerat olim
Cum fieret, paries domui communis utrique.
Id vitium nulli per saecula longa notatum —
Quid non sentit amor? — primi vidistis amantes,
Et vocis fecistis iter; tutaeque per illud
Murmure blanditiae minimo transire solebant.
Saepe, ubi constiterant, hinc Thisbe, Pyramus illinc,
Inque vices fuerat captatus anhelitus oris,
"Invide' dicebant 'paries, quid amantibus obstas?
Quantum erat, ut sineres toto nos corpore iungi,
Aut hoc si nimium, vel ad oscula danda pateres!
Nec sumus ingrati: tibi nos debere fatemur,
Quod datus est verbis ad amicas transitus aures."
Talia diversa nequiquam sede locuti
Sub noctem dixere vale, partique dedere
Oscula quisque suae non pervenientia contra.
Postera nocturnos aurora removerat ignes,
Solque pruinosas radiis siccaverat herbas:
Ad solitum coiere locum. tum murmure parvo
Multa prius questi, statuunt, ut nocte silenti
Fallere custodes foribusque excedere temptent,
Cumque domo exierint, urbis quoque tecta relinquant;
Neve sit errandum lato spatiantibus arvo,
Conveniant ad busta Nini, lateantque sub umbra
Arboris. arbor ibi niveis uberrima pomis
Ardua morus erat, gelido contermina fonti.
Pacta placent, et lux tarde discedere visa est.
[Praecipitatur aquis, et aquis nox exit ab isdem.]
Callida per tenebras versato cardine Thisbe
Egreditur fallitque suos, adopertaque vultum
Pervenit ad tumulum, dictaque sub arbore sedit.
Audacem faciebat amor. venit ecce recenti
Caede leaena boum spumantes oblita rictus,
Depositura sitim vicini fontis in unda.

Quam procul ad lunae radios Babylonia Thisbe
Vidit, et obscurum trepido pede fugit in antrum,
Dumque fugit, tergo velamina lapsa reliquit.
Ut lea saeva sitim multa compescuit unda,
Dum redit in silvas, inventos forte sine ipsa
Ore cruentato tenues laniavit amictus.
Serius egressus vestigia vidit in alto
Pulvere certa ferae, totoque expalluit ore
Pyramus. ut vero vestem quoque sanguine tinctam
Repperit, "una duos' inquit 'nox perdet amantes:
E quibus illa fuit longa dignissima vita,
Nostra nocens anima est. ego te, miseranda, peremi,
In loca plena metus qui iussi nocte venires,
Nec prior huc veni. nostrum divellite corpus,
Et scelerata fero consumite viscera morsu,
O quicumque sub hac habitatis rupe, leones.
Sed timidi est optare necem" — velamina Thisbes
Tollit, et ad pactae secum fert arboris umbram.
Utque dedit notae lacrimas, dedit oscula vesti,
"Accipe nunc' inquit 'nostri quoque sanguinis haustus!"
Quoque erat accinctus, demisit in ilia ferrum,
Nec mora, ferventi moriens e vulnere traxit.
Ut iacuit resupinus humo, cruor emicat alte:
Non aliter, quam cum vitiato fistula plumbo
Scinditur, et tenui stridente foramine longas
Eiaculatur aquas atque ictibus aëra rumpit.
Arborei fetus aspergine caedis in atram
Vertuntur faciem. [madefactaque sanguine radix
Puniceo tinguit pendentia mora colore.]
Ecce metu nondum posito, ne fallat amantem,
Illa redit, iuvenemque oculis animoque requirit,
Quantaque vitarit narrare pericula gestit.
Utque locum et rigua cognoscit in arbore formam,
Sic facit incertam pomi color. haeret, an haec sit.
Dum dubitat, tremebunda videt pulsare cruentum
Membra solum, retroque pedem tulit, oraque buxo

Pallidiora gerens exhorruit aequoris instar,
Quod tremit, exigua cum summum stringitur aura.
Sed postquam remorata suos cognovit amores,
Percutit indignos claro plangore lacertos,
Et laniata comas amplexaque corpus amatum
Vulnera supplevit lacrimis fletumque cruori
Miscuit, et gelidis in vultibus oscula figens
"Pyrame,' clamavit 'quis te mihi casus ademit?
Pyrame, responde: tua te carissima Thisbe
Nominat. exaudi, vultusque attolle iacentes!"
Ad nomen Thisbes oculos iam morte gravatos
Pyramus erexit, visaque recondidit illa.
Quae postquam vestemque suam cognovit, et ense
Vidit ebur vacuum, "tua te manus' inquit 'amorque
Perdidit, infelix. est et mihi fortis in unum
Hoc manus, est et amor: dabit hic in vulnera vires.
Persequar extinctum, letique miserrima dicar
Causa comesque tui. quique a me morte revelli
Heu sola poteras, poteris nec morte revelli.
Hoc tamen amborum verbis estote rogati,
O multum miseri, meus illiusque parentes,
Ut quos certus amor, quos hora novissima iunxit,
Componi tumulo non invideatis eodem. f. xxxvii.
At tu, quae ramis arbor miserabile corpus
Nunc tegis unius, mox es tectura duorum,
Signa tene caedis, pullosque et luctibus aptos
Semper habe fetus, gemini monumenta cruoris."
Dixit, et aptato pectus mucrone sub imum
Incubuit ferro, quod adhuc a caede tepebat.
Vota tamen tetigere deos, tetigere parentes.
Nam color in pomo est, ubi permaturuit, ater:
Quodque rogis superest, una requiescit in urna.'
Desierat: mediumque fuit breve tempus, et orsa est
Dicere Leuconoë. vocem tenuere sorores.
'Hunc quoque, siderea qui temperat omnia luce,
Cepit amor Solem: Solis referemus amores.
Primus adulterium Veneris cum Marte putatur

Ilic vidisse deus. videt hic deus omnia primus.
Indoluit facto, Iunonigenaeque marito
Furta tori furtique locum monstravit. at illi
Et mens et quod opus fabrilis dextra tenebat,
Excidit. extemplo graciles ex aere catenas
Retiaque et laqueos, quae lumina fallere possent,
Elimat. non illud opus tenuissima vincant
Stamina, non summo quae pendet aranea tigno:
Utque leves tactus momentaque parva sequantur,
Efficit, et lecto circumdata collocat apte.
Ut venere torum coniunx et adulter in unum,
Arte viri vinclisque nova ratione paratis
In mediis ambo deprensi amplexibus haerent.
Lemnius extemplo valvas patefecit eburnas,
Admisitque deos. illi iacuere ligati
Turpiter. atque aliquis de dis non tristibus optat
Sic fieri turpis. superi risere, diuque
Haec fuit in toto notissima fabula caelo.
Exigit indicii memorem Cythereïa poenam,
Inque vices illum, tectos qui laesit amores,
Laedit amore pari. quid nunc, Hyperione nate,
Forma colorque tibi radiataque lumina prosunt?
Nempe tuis omnes qui terras ignibus uris,
Ureris igne novo; quique omnia cernere debes,
Leucothoën spectas, et virgine figis in una
Quos mundo debes, oculos. modo surgis eoo
Temperius caelo, modo serius incidis undis,
Spectandique mora brumales porrigis horas:
Deficis interdum, vitiumque in lumina mentis
Transit, et obscurus mortalia pectora terres.
Nec, tibi quod lunae terris propioris imago
Obstiterit, palles: facit hunc amor iste colorem.
Diligis hanc unam. nec te Clymeneque Rhodosque,
Nec tenet Aeaeae genetrix pulcherrima Circes,
Quaeque tuos Clytie quamvis despecta petebat
Concubitus, ipsoque illo grave vulnus habebat
Tempore. Leucothoë multarum oblivia fecit,

Gentis odoriferae quam formosissima partu
Edidit Eurynome. sed postquam filia crevit,
Quam mater cunctas, tam matrem filia vicit.
Rexit Achaemenias urbes pater Orchamus, isque
Septimus a prisco numeratur origine Belo.
Axe sub Hesperio sunt pascua Solis equorum:
Ambrosiam pro gramine habent. ea fessa diurnis
Membra ministeriis nutrit reparatque labori.
Dumque ibi quadrupedes caelestia pabula carpunt,
Noxque vicem peragit, thalamos deus intrat amatos
Versus in Eurynomes faciem genetricis, et inter
Bis sex Leucothoën famulas ad lumina cernit
Levia versato ducentem stamina fuso.
Ergo ubi ceu mater carae dedit oscula natae,
“Res’ ait ‘arcana est. famulae, discedite, neve
Eripite arbitrium matri secreta loquendi.”
Paruerant. thalamoque deus sine teste relicto
“Ille ego sum,’ dixit ‘qui longum metior annum,
Omnia qui video, per quem videt omnia tellus,
Mundi oculus. mihi, crede, places.” pavet illa, metuque
Et colus et fusus digitis cecidere remissis.
Ipse timor decuit. nec longius ille moratus
In veram rediit faciem, solitumque nitorem:
[At virgo, quamvis inopino territa visu,]
Victa nitore dei posita vim passa querella est.
Invidit Clytie; neque enim moderatus in illa
Solis amor fuerat: stimulataque paelicis ira
Vulgat adulterium, diffamatumque parenti
Indicat. ille ferox inmansuetusque precantem
Tendentemque manus ad lumina Solis et “ille
Vim tulit invitae” dicentem defodit alta
Crudus humo, tumulumque super gravis addit harenae.
Dissipat hunc radiis Hyperione natus, iterque
Dat tibi, qua possis defossos promere vultus;
Nec tu iam poteras enectum pondere terrae
Tollere, nympha, caput, corpusque exsangue iacebas.

Nil illo fertur volucrum moderator equorum
Post Phaëthonteos vidisse dolentius ignes.
Ille quidem gelidos radiorum viribus artus
Si queat in vivum, temptat, revocare calorem.
Sed quoniam tantis fatum conatibus obstat,
Nectare odorato sparsit corpusque locumque,
Multaque praequestus "tanges tamen aethera" dixit.
Protinus imbutum caelesti nectare corpus
Dilicuit terramque suo madefecit odore; f. xxxviii.
Virgaque per glaebas sensim radicibus actis
Turea surrexit, tumulumque cacumine rupit.
At Clytien, quamvis amor excusare dolorem,
Indiciumque dolor poterat, non amplius auctor
Lucis adit Venerisque modum sibi fecit in illa.
Tabuit ex illo, dementer amoribus usa
Nympha, parum patiens; et sub Iove nocte dieque
Sedit humo nuda, nudis incompta capillis.
Perque novem luces expers undaeque cibique
Rore mero lacrimisque suis ieiunia pavit,
Nec se movit humo. tantum spectabat euntis
Ora dei, vultusque suos flectebat ad illum.
Membra ferunt haesisse solo, partemque coloris
Luridus exsangues pallor convertit in herbas;
Est in parte rubor, violaeque simillimus ora
Flos tegit. illa suum, quamvis radice tenetur, f. xxxix.
Vertitur ad Solem, mutataque servat amorem.'
Dixerat, et factum mirabile ceperat aures.
Pars fieri potuisse negant. pars omnia veros
Posse deos memorant. sed non est Bacchus in illis.
Poscitur Alcithoë, postquam siluere sorores.
Quae radio stantis percurrens stamina telae
'Vulgatos taceo' dixit 'pastoris amores f. xl.
Daphnidis Idaei, quem nymphe paelicis ira
Contulit in saxum: tantus dolor urit amantes.
Nec loquor, ut quondam naturae iure novato f. xli.
Ambiguus fuerit modo vir, modo femina Sithon.
Te quoque, nunc adamas, quondam fidissime parvo,

Celmi, Iovi, largoque satos Curetas ab imbri, ff. xli-xliv.
Et Crocon in parvos versum cum Smilace flores
Praetereo; dulcique animos novitate tenebo.
Unde sit infamis, quare male fortibus undis
Salmacis enervet tactosque remolliat artus,
Discite. causa latet: vis est notissima fontis.
Mercurio puerum diva Cythereïde natum
Naides Idaeis enutrivere sub antris;
Cuius erat facies, in qua materque paterque
Cognosci possent; nomen quoque traxit ab illis.
Is tria cum primum fecit quinquennia, montes
Deseruit patrios, Idaque altrice relicta
Ignotis errare locis, ignota videre
Flumina gaudebat, studio minuente laborem.
Ille etiam Lycias urbes Lyciaeque propinquos
Caras adit. videt hic stagnum lucentis ad imum
Usque solum lymphae. non illic canna palustris
Nec steriles ulvae nec acuta cuspide iunci;
Perspicuus liquor est. stagni tamen ultima vivo
Caespite cinguntur semperque virentibus herbis.
Nympha colit, sed nec venatibus apta, nec arcus
Flectere quae soleat, nec quae contendere cursu,
Solaque naïadum celeri non nota Dianae.
Saepe suas illi fama est dixisse sorores
"Salmaci, vel iaculum, vel pictas sume pharetras
Et tua cum duris venatibus otia misce."
Nec iaculum sumit nec pictas illa pharetras,
Nec sua cum duris venatibus otia miscet:
Sed modo fonte suo formosos perluit artus,
Saepe Cytoriaco deducit pectine crines,
Et quid se deceat, spectatas consulit undas:
Nunc perlucenti circumdata corpus amictu
Mollibus aut foliis aut mollibus incubat herbis:
Saepe legit flores. et tunc quoque forte legebat,
Cum puerum vidit, visumque optavit habere.
Nec tamen ante adiit, etsi properabat adire,
Quam se composuit, quam circumspexit amictus,

Et finxit vultum , et meruit formosa videri .
Tunc sic orsa loqui , "puer o dignissime credi
Esse deus , seu tu deus es , potes esse Cupido :
Sive es mortalis , qui te genuere , beati ,
Et frater felix , et fortunata profecto
Siqua tibi soror est , et quae dedit ubera , nutrix .
Sed longe cunctis longeque beatior illa ,
Siqua tibi sponsa est , siquam dignabere taeda .
Haec tibi sive aliqua est , mea sit furtiva voluptas :
Seu nulla est , ego sim , thalamumque ineamus eundem ."
Nais ab his tacuit . pueri rubor ora notavit :
Nescit enim , quid amor . sed et erubuisse decebat .
Hic color aprica pendentibus arbore pomis ,
Aut ebori tincto est , aut sub candore rubenti ,
Cum frustra resonant aera auxiliaria , lunae .
Poscenti nymphae sine fine sororia saltem
Oscula , iamque manus ad eburnea colla ferenti
"Desinis ? aut fugio , tecumque' ait 'ista relinquo ."
Salmacis extimuit , "loca' que 'haec tibi libera trado ,
Hospes" ait simulatque gradu discedere verso ,
Tum quoque respiciens , fruticumque recondita silva
Delituit , flexuque genu summisit . at ille ,
Scilicet ut vacuis et inobservatus in herbis ,
Huc it et hinc illuc , et in alludentibus undis
Summa pedum taloque tenus vestigia tinguit .
Nec mora , temperie blandarum captus aquarum
Mollia de tenero velamina corpore ponit .
Tum vero stupuit , nudaeque cupidine formae
Salmacis exarsit . flagrant quoque lumina nymphae ,
Non aliter quam cum puro nitidissimus orbe
Opposita speculi referitur imagine Phoebus .
Vixque moram patitur , vix iam sua gaudia differt ,
Iam cupit amplecti , iam se male continet amens .
Ille , cavis velox applauso corpore palmis
Desilit in latices , alternaque bracchia ducens
In liquidis translucet aquis , ut eburnea siquis

Signa tegat claro vel candida lilia vitro.
"Vicimus et meus est!" exclamat nais, et omni
Veste procul iacta mediis inmittitur undis,
Pugnantemque tenet, luctantiaque oscula carpit,
Subiectatque manus, invitaque pectora tangit,
Et nunc hac iuveni, nunc circumfunditur illac.
Denique nitentem contra elabique volentem
Inplicat, ut serpens, quam regia sustinet ales
Sublimemque rapit; pendens caput illa pedesque
Alligat et cauda spatiantes inplicat alas:
Utve solent hederae longos intexere truncos:
Utque sub aequoribus deprensum polypus hostem
Continet ex omni dimissis parte flagellis.
Perstat Atlantiades, sperataque gaudia nymphae
Denegat. illa premit, commissaque corpore toto
Sicut inhaerebat, "pugnes licet, improbe,' dixit
'Non tamen effugies. ita di iubeatis, et istum
Nulla dies a me nec me diducat ab isto." f. xlv.
Vota suos habuere deos. nam mixta duorum
Corpora iunguntur, faciesque inducitur illis
Una. velut siquis conducat cortice, ramos
Crescendo iungi pariterque adolescere cernit,
Sic ubi complexu coierunt membra tenaci,
Nec duo sunt et forma duplex, nec femina dici
Nec puer ut possit, neutrumque et utrumque videntur.
Ergo ubi se liquidas, quo vir descenderat, undas
Semimarem fecisse videt, mollitaque in illis
Membra, manus tendens, sed iam non voce virili,
Hermaphroditus ait "nato date munera vestro,
Et pater et genetrix, amborum nomen habenti:
Quisquis in hos fontes vir venerit, exeat inde
Semivir, et tactis subito mollescat in undis."
Motus uterque parens nati rata verba biformis
Fecit, et incesto fontem medicamine tinxit.'
   Finis erat dictis. sed adhuc Minyeïa proles
Urguet opus, spernitque deum, festumque profanat:
Tympana cum subito non apparentia raucis

Obstrepuere sonis , et adunco tibia cornu
Tinnulaque aera sonant. redolent murraeque crocique :
Resque fide maior , coepere virescere telae ,
Inque hederae faciem pendens frondescere vestis.
Pars abit in vites , et quae modo fila fuerunt,
Palmite mutantur . de stamine pampinus exit:
Purpura fulgorem pictis accommodat uvis .
Iamque dies exactus erat , tempusque subibat ,
Quod tu nec tenebras nec possis dicere lucem,
Sed cum luce tamen dubiae confinia noctis.
Tecta repente quati , pinguesque ardere videntur
Lampades et rutilis collucere ignibus aedes,
Falsaque saevarum simulacra ululare ferarum.
Fumida iandudum latitant per tecta sorores,
Diversaeque locis ignes ac lumina vitant. f. xlvi.
Dumque petunt latebras , parvos membrana per artus
Porrigitur , tenuique includit bracchia pinna.
Nec qua perdiderint veterem ratione figuram,
Scire sinunt tenebrae . non illas pluma levavit;
Sustinuere tamen se perlucentibus alis.
Conataeque loqui , minimam pro corpore vocem
Emittunt , peraguntque leves stridore querellas.
Tectaque , non silvas celebrant . lucemque perosae
Nocte volant , seroque trahunt a vespere nomen.
Tum vero totis Bacchi memorabile Thebis
Numen erat , magnasque novi matertera vires
Narrat ubique dei , de totque sororibus expers
Una doloris erat , nisi quem fecere sorores.
Aspicit hanc , natis thalamoque Athamantis habentem
Sublimes animos et alumno numine , Iuno,
Nec tulit , et secum 'potuit de paelice natus
Vertere Maeonios pelagoque inmergere nautas ,
Et laceranda suae nati dare viscera matri,
Et triplices operire novis Minyeïdas alis:
Nil poterit Iuno nisi inultos flere dolores?
Idque mihi satis est ? haec una potentia nostra est?
Ipse docet , quid agam : fas est et ab hoste doceri:

Quidque furor valeat, Penthea caede satisque
Ac super ostendit. cur non stimuletur eatque
Per cognata suis exempla furoribus Ino?'
  Est via declivis funesta nubila taxo,
Ducit ad infernas per muta silentia sedes.
Styx nebulas exhalat iners, umbraeque recentes
Descendunt illac simulacraque functa sepulchris.
Pallor hiemsque tenent late loca senta. novique
Qua sit iter, manes, Stygiam qua ducat ad urbem,
Ignorant, ubi sit nigri fera regia Ditis.
Mille capax aditus et apertas undique portas
Urbs habet. utque fretum de tota flumina terra,
Sic omnes animas locus accipit ille, nec ulli
Exiguus populo est, turbamve accedere sentit.
Errant exsangues sine corpore et ossibus umbrae,
Parsque forum celebrant, pars imi tecta tyranni,
Pars aliquas artes, antiquae imitamina vitae.
Sustinet ire illuc caelesti sede relicta,
Tantum odiis iraeque dabat, Saturnia Iuno.
Quo simul intravit, sacroque a corpore pressum
Ingemuit limen, tria Cerberus extulit ora
Et tres latratus simul edidit. illa sorores
Nocte vocat genitas, grave et inplacabile numen:
Carceris ante fores clausas adamante sedebant,
Cumque suis atros pectebant crinibus angues.
Quam simul agnorunt inter caliginis umbras,
Surrexere deae: sedes Scelerata vocatur.
Viscera praebebat Tityos lanianda, novemque
Iugeribus distentus erat. tibi, Tantale, nullae
Deprenduntur aquae; quaeque imminet, effugit arbos.
Aut petis, aut urgues ruiturum, Sisyphe, saxum.
Volvitur Ixion et se sequiturque fugitque.
Molirique suis letum patruelibus ausae
Assiduae repetunt quas perdant, Belides undas.
Quos omnes acie postquam Saturnia torva
Vidit, et ante omnes Ixiona, rursus ab illo
Sisyphon aspiciens 'cur hic e fratribus' inquit

'Perpetuas patitur poenas, Athamanta superbum
Regia dives habet, qui me cum coniuge semper
Sprevit?' et exponit causas odiique viaeque,
Quidque velit. quod vellet, erat, ne regia Cadmi
Staret, et in facinus traherent Athamanta sorores.
Imperium, promissa, preces confundit in unum,
Sollicitatque deas. sic haec Iunone locuta,
Tisiphone canos, ut erat, turbata capillos
Movit et obstantes reiecit ab ore colubras,
Atque ita 'non longis opus est ambagibus,' inquit
'Facta puta, quaecumque iubes: inamabile regnum
Desere, teque refer caeli melioris ad auras.'
Laeta redit Iuno. quam caelum intrare parantem
Roratis lustravit aquis Thaumantias Iris.
Nec mora, Tisiphone madefactam sanguine sumit
Inportuna facem, fluidoque cruore rubentem
Induitur pallam, tortoque incingitur angue,
Egrediturque domo. Luctus comitatur euntem
Et Pavor et Terror trepidoque Insania vultu.
Limine constiterat. postes tremuisse feruntur
Aeolii, pallorque fores infecit Avernus,
Solque locum fugit. monstris exterrita coniunx,
Territus est Athamas. tectoque exire parabant:
Obstitit infelix aditumque obsedit Erinys,
Nexaque vipereis distendens bracchia nodis
Caesariem excussit. motae sonuere colubrae:
Parsque iacent umeris, pars circum pectora lapsae
Sibila dant saniemque vomunt linguaque coruscant.
Inde duos mediis abrumpit crinibus angues,
Pestiferaque manu raptos inmisit. at illi
Inoosque sinus Athamanteosque pererrant,
Inspirantque graves animas. nec vulnera membris
Ulla ferunt; mens est, quae diros sentiat ictus.
Attulerat secum liquidi quoque monstra veneni,
Oris Cerberei spumas et virus Echidnae,
Erroresque vagos caecaeque oblivia mentis,
Et scelus et lacrimas rabiemque et caedis amorem,

Omnia trita simul, quae sanguine mixta recenti
Coxerat aere cavo, viridi versata cicuta.
Dumque pavent illi, vergit furiale venenum
Pectus in amborum, praecordiaque intima movit.
Tum face iactata per eundem saepius orbem
Consequitur motis velociter ignibus ignes.
Sic victrix iussique potens ad inania magni
Regna redit Ditis, sumptumque recingitur anguem.
  Protinus Aeolides media furibundus in aula
Clamat 'io, comites, his retia tendite silvis!
Hic modo cum gemina visa est mihi prole leaena,'
Utque ferae sequitur vestigia coniugis amens,
Deque sinu matris ridentem et parva Learchum
Bracchia tendentem rapit et bis terque per auras
More rotat fundae, rigidoque infantia saxo
Discutit ora ferox. tum denique concita mater,
Seu dolor hoc fecit, seu sparsi causa veneni,
Exululat passisque fugit male sana capillis,
Teque ferens parvum nudis, Melicerta, lacertis
'Euhoe Bacche' sonat. Bacchi sub nomine Iuno
Risit et 'hos usus praestet tibi' dixit 'alumnus.'
Imminet aequoribus scopulus, pars ima cavatur
Fluctibus et tectas defendit ab imbribus undas,
Summa riget frontemque in apertum porrigit aequor.
Occupat hunc — vires insania fecerat — Ino,
Seque super pontum nullo tardata timore
Mittit onusque suum; percussa recanduit unda.
At Venus inmeritae neptis miserata labores
Sic patruo blandita suo est: 'o numen aquarum,
Proxima cui caelo cessit, Neptune, potestas,
Magna quidem posco, sed tu miserere meorum,
Iactari quos cernis in Ionio inmenso,
Et dis adde tuis. aliqua et mihi gratia ponto est,
Si tamen in dio quondam concreta profundo
Spuma fui, Graiumque manet mihi nomen ab illa.'
Annuit oranti Neptunus et abstulit illis
Quod mortale fuit, maiestatemque verendam

Inposuit, nomenque simul faciemque novavit: f. xlvii.
Leucotheëque deum cum matre Palaemona dixit.
  Sidoniae comites, quantum valuere, secutae
Signa pedum, primo videre novissima saxo:
Nec dubium de morte ratae, Cadmeïda palmis
Deplanxere domum, scissae cum veste capillos,
Utque parum iustae nimiumque in paelice saevae,
Invidiam fecere deae. convicia Iuno
Non tulit et 'faciam vos ipsas maxima' dixit
'Saevitiae monimenta meae.' res dicta secuta est.
Nam quae praecipue fuerat pia, 'prosequar' inquit
'In freta reginam,' saltumque datura moveri
Haud usquam potuit scopuloque affixa cohaesit.
Altera dum solito temptat plangore ferire
Pectora, temptatos sensit riguisse lacertos.
Illa, manus ut forte tetenderat in maris undas,
Saxea facta manus in easdem porrigit undas.
Huius, ut arreptum laniabat vertice crinem,
Duratos subito digitos in crine videres.
Quo quaeque in gestu deprensa est, haesit in illo.
Pars volucres factae. quae nunc quoque gurgite in illo
Aequora destringunt summis Ismenides alis.
  Nescit Agenorides natam parvumque nepotem
Aequoris esse deos. luctu serieque malorum
Victus et ostentis, quae plurima viderat, exit
Conditor urbe sua, tamquam fortuna locorum,
Non sua se premeret; longisque erratibus actus
Contigit Illyricos profuga cum coniuge fines.
Iamque malis annisque graves, dum prima retractant
Fata domus releguntque suos sermone labores,
'Num sacer ille mea traiectus cuspide serpens'
Cadmus ait 'fuerat, tum, cum Sidone profectus
Vipereos sparsi per humum, nova semina, dentes?
Quem si cura deum tam certa vindicat ira,
Ipse precor serpens in longam porrigar alvum' —
Dixit, et ut serpens in longam tenditur alvum,
Durataeque cuti squamas increscere sentit,

Nigraque caeruleis variari corpora guttis:
In pectusque cadit pronus, commissaque in unum
Paulatim tereti tenuantur acumine crura.
Bracchia iam restant. quae restant, bracchia tendit,
Et lacrimis per adhuc humana fluentibus ora
'Accede, o coniunx, accede, miserrima,' dixit
'Dumque aliquid superest de me, me tange, manumque
Accipe, dum manus est, dum non totum occupat anguis.'
Ille quidem vult plura loqui, sed lingua repente
In partes est fissa duas: nec verba loquenti
Sufficiunt, quotiensque aliquos parat edere questus,
Sibilat: hanc illi vocem natura reliquit. f. xlviii.
Nuda manu feriens exclamat pectora coniunx
'Cadme, mane, teque, infelix, his exue monstris!
Cadme, quid hoc? ubi pes? ubi sunt umerique manusque
Et color et facies et dum loquor, omnia? cur non
Me quoque, caelestes, in eandem vertitis anguem?
Dixerat. ille suae lambebat coniugis ora,
Inque sinus caros, veluti cognosceret, ibat,
Et dabat amplexus, assuetaque colla petebat.
Quisquis adest — aderant comites — terretur: at illa
Lubrica permulcet cristati colla draconis;
Et subito duo sunt iunctoque volumine serpunt,
Donec in appositi nemoris subiere latebras.
Nunc quoque nec fugiunt hominem, nec vulnere laedunt,
Quidque prius fuerint, placidi meminere dracones.
Sed tamen ambobus versae solacia formae
Magna nepos fuerat, quem debellata colebat
India, quem positis celebrabat Achaïa templis.
Solus Abantiades ab origine cretus eadem
Acrisius superest, qui moenibus arceat urbis
Argolicae, contraque deum ferat arma, genusque
Non putet esse Iovis. neque enim Iovis esse putabat

Persea, quem pluvio Danaë conceperat auro.
Mox tamen Acrisium, tanta est praesentia veri,
Tam violasse deum quam non agnosse nepotem
Paenitet. inpositus iam caelo est alter. at alter
Viperei referens spolium memorabile monstri
Aëra carpebat tenerum stridentibus alis.
Cumque super Libycas victor penderet harenas,
Gorgonei capitis guttae cecidere cruentae, f. xlix.
Quas humus exceptas varios animavit in angues:
Unde frequens illa est infestaque terra colubris.
Inde per inmensum ventis discordibus actus
Nunc huc, nunc illuc, exemplo nubis aquosae
Fertur, et ex alto seductas aethere longe
Despectat terras totumque supervolat orbem.
Ter gelidas Arctos, ter Cancri bracchia vidit:
Saepe sub occasus, saepe est ablatus in ortus.
Iamque cadente die veritus se credere nocti,
Constitit Hesperio, regnis Atlantis, in orbe: f. l.
Exiguamque petit requiem, dum Lucifer ignes
Evocet Aurorae, currus Aurora diurnos.
Hic hominum cunctos ingenti corpore praestans
Iapetionides Atlas fuit. ultima tellus
Rege sub hoc et pontus erat, qui Solis anhelis
Aequora subdit equis et fessos excipit axes.
Mille greges illi totidemque armenta per herbas
Errabant; et humum vicinia nulla premebant.
Arboreae frondes auro radiante virentes
Ex auro ramos, ex auro poma tegebant.
'Hospes,' ait Perseus illi 'seu gloria tangit
Te generis magni, generis mihi Iuppiter auctor;
Sive es mirator rerum, mirabere nostras.
Hospitium requiemque peto.' memor ille vetustae
Sortis erat; Themis hanc dederat Parnasia sortem:
'Tempus, Atla, veniet, tua quo spoliabitur auro
Arbor, et hunc praedae titulum Iove natus habebit.'
Id metuens solidis pomaria clauserat Atlas
Moenibus et vasto dederat servanda draconi,

Arcebatque suis externos finibus omnes
Huic quoque 'vade procul, ne longe gloria rerum,
Quam mentiris,' ait 'longe tibi Iuppiter absit,'
Vimque minis addit manibusque expellere temptat
Cunctantem et placidis miscentem fortia dictis.
Viribus inferior — quis enim par esset Atlanti
Viribus? — 'at quoniam parvi tibi gratia nostra est,
Accipe munus!' ait, laevaque a parte Medusae
Ipse retroversus squalentia protulit ora.
Quantus erat, mons factus Atlas. nam barba comaeque
In silvas abeunt, iuga sunt umerique manusque;
Quod caput ante fuit, summo est in monte cacumen;
Ossa lapis fiunt. tum partes auctus in omnes
Crevit in inmensum — sic di statuistis — et omne
Cum tot sideribus caelum requievit in illo.
  Clauserat Hippotades aeterno carcere ventos, f. n.
Admonitorque operum caelo clarissimus alto
Lucifer ortus erat. pennis ligat ille resumptis
Parte ab utraque pedes, teloque accingitur unco,
Et liquidum motis talaribus aëra findit.
Gentibus innumeris circumque infraque relictis
Aethiopum populos, Cepheaque conspicit arva.
Illic inmeritam maternae pendere linguae
Andromedan poenas inmitis iusserat Ammon.
Quam simul ad duras religatam bracchia cautes
Vidit Abantiades, — nisi quod levis aura capillos
Moverat, et tepido manabant lumina fletu,
Marmoreum ratus esset opus — trahit inscius ignes
Et stupet. eximiae correptus imagine formae
Paene suas quatere est oblitus in aëre pennas.
Ut stetit, 'o' dixit 'non istis digna catenis,
Sed quibus inter se cupidi iunguntur amantes,
Pande requirenti nomen terraeque tuumque,
Et cur vincla geras.' primo silet illa, nec audet
Appellare virum virgo; manibusque modestos
Celasset vultus, si non religata fuisset.
Lumina, quod potuit, lacrimis implevit obortis.

Saepius instanti, sua ne delicta fateri
Nolle videretur, nomen terraeque suumque,
Quantaque maternae fuerit fiducia formae,
Indicat. et nondum memoratis omnibus unda
Insonuit, veniensque inmenso belua ponto
Imminet et latum sub pectore possidet aequor.
Conclamat virgo. genitor lugubris et una
Mater adest, ambo miseri, sed iustius illa.
Nec secum auxilium, sed dignos tempore fletus
Plangoremque ferunt, vinctoque in corpore adhaerent:
Cum sic hospes ait: 'lacrimarum longa manere
Tempora vos poterunt; ad opem brevis hora ferendam est.
Hanc ego si peterem Perseus Iove natus et illa,
Quam clausam implevit fecundo Iuppiter auro,
Gorgonis anguicomae Perseus superator, et alis
Aërias ausus iactatis ire per auras,
Praeferrer cunctis certe gener. addere tantis
Dotibus et meritum, faveant modo numina, tempto.
Ut mea sit servata mea virtute, paciscor.'
Accipiunt legem — quis enim dubitaret? — et orant,
Promittuntque super regnum dotale parentes.
Ecce velut navis praefixo concita rostro
Sulcat aquas, iuvenum sudantibus acta lacertis,
Sic fera dimotis impulsu pectoris undis
Tantum aberat scopulis, quantum Balearica torto
Funda potest plumbo medii transmittere caeli:
Cum subito iuvenis pedibus tellure repulsa
Arduus in nubes abiit. ut in aequore summo
Umbra viri visa est, visam fera saevit in umbram
Utque Iovis praepes, vacuo cum vidit in arvo
Praebentem Phoebo liventia terga draconem,
Occupat aversum; neu saeva retorqueat ora,
Squamigeris avidos figit cervicibus ungues:
Sic celeri missus praeceps per inane volatu
Terga ferae pressit, dextroque frementis in armo
Inachides ferrum curvo tenus abdidit hamo.

Vulnere laesa gravi modo se sublimis in auras
Attollit, modo subdit aquis, modo more ferocis
Versat apri, quem turba canum circumsona terret.
Ille avidos morsus velocibus effugit alis:
Quaque patent, nunc terga cavis super obsita conchis,
Nunc laterum costas, nunc qua tenuissima cauda
Desinit in piscem, falcato verberat ense.
Belua puniceo mixtos cum sanguine fluctus
Ore vomit. maduere graves aspergine pennae;
Nec bibulis ultra Perseus talaribus ausus
Credere, conspexit scopulum, qui vertice summo
Stantibus extat aquis, operitur ab aequore moto.
Nixus eo rupisque tenens iuga prima sinistra
Ter quater exegit repetita per ilia ferrum.
Litora cum plausu clamor superasque deorum
Implevere domos. gaudent, generumque salutant
Auxiliumque domus servatoremque fatentur
Cassiope Cepheusque pater. resoluta catenis
Incedit virgo, pretiumque et causa laboris.
Ipse manus hausta victrices abluit unda:
Anguiferumque caput dura ne laedat harena,
Mollit humum foliis, natasque sub aequore virgas
Sternit, et inponit Phorcynidos ora Medusae.
Virga recens bibulaque etiamnum viva medulla f. III
Vim rapuit monstri, tactuque induruit huius,
Percepitque novum ramis et fronde rigorem.
At pelagi nymphae factum mirabile temptant
Pluribus in virgis, et idem contingere gaudent,
Seminaque ex illis iterant iactata per undas.
Nunc quoque curaliis eadem natura remansit,
Duritiam tacto capiant ut ab aëre, quodque
Vimen in aequore erat, fiat super aequora saxum.
Dis tribus ille focos totidem de caespite ponit,
Laevum Mercurio, dextrum tibi, bellica virgo;
Ara Iovis media est. mactatur vacca Minervae,
Alipedi vitulus, taurus tibi, summe deorum.
Protinus Andromedan et tanti praemia facti

In dotata rapit: taedas Hymenaeus Amorque
Praecutiunt; largis satiantur odoribus ignes,
Sertaque dependent tectis, et ubique lyraeque
Tibiaque et cantus, animi felicia laeti
Argumenta, sonant. reseratis aurea valvis
Atria tota patent, pulchroque instructa paratu
Cepheni proceres ineunt convivia regis.
Postquam epulis functi generosi munere Bacchi
Diffudere animos, cultusque genusque locorum
Quaerit Lyncides moresque animumque virorum.
Qui simul edocuit 'nunc, o fortissime,' dixit
'Fare precor, Perseu, quanta virtute, quibusque
Artibus abstuleris crinita draconibus ora.'
Narrat Agenorides gelido sub Atlante iacentem
Esse locum solidae tutum munimine molis;
Cuius in introitu geminas habitasse sorores
Phorcidas, unius partitas luminis usum:
Id se sollerti furtim, dum traditur, astu
Subposita cepisse manu: perque abdita longe
Deviaque et silvis horrentia saxa fragosis
Gorgoneas tetigisse domos: passimque per agros
Perque vias vidisse hominum simulacra ferarumque
In silicem ex ipsis visa conversa Medusa:
Se tamen horrendae clipei, quod laeva gerebat,
Aere repercusso formam aspexisse Medusae:
Dumque gravis somnus colubrasque ipsamque tenebat,
Eripuisse caput collo; pennisque fugacem
Pegason et fratrem matris de sanguine natos.
Addidit et longi non falsa pericula cursus:
Quae freta, quas terras sub se vidisset ab alto,
Et quae iactatis tetigisset sidera pennis.
Ante expectatum tacuit tamen. excipit unus
Ex numero procerum, quaerens, cur sola sororum
Gesserit alternis inmixtos crinibus angues.
Hospes ait 'quoniam scitaris digna relatu,
Accipe quaesiti causam. clarissima forma
Multorumque fuit spes invidiosa procorum

Illa: nec in tota conspectior ulla capillis
Pars fuit. inveni, qui se vidisse referret.
Hanc pelagi rector templo vitiasse Minervae
Dicitur. aversa est et castos aegide vultus
Nata Iovis texit. neve hoc inpune fuisset,
Gorgoneum crinem turpes mutavit in hydros. f. lii.
Nunc quoque, ut attonitos formidine terreat hostes,
Pectore in adverso quos fecit, sustinet angues.'

LIBER QUINTUS.

Dumque ea Cephenum medio Danaeïus heros
Agmine commemorat, fremida regalia turba
Atria complentur. nec coniugialia festa
Qui canat, est clamor, sed qui fera nuntiet arma:
Inque repentinos convivia versa tumultus
Assimilare freto possis, quod saeva quietum
Ventorum rabies motis exasperat undis.
Primus in his Phineus, belli temerarius auctor,
Fraxineam quatiens aeratae cuspidis hastam,
'En,' ait 'en adsum praereptae coniugis ultor.
Nec mihi te pennae, nec falsum versus in aurum
Iuppiter eripiet.' conanti mittere Cepheus
'Quid facis?' exclamat 'quae te, germane, furentem
Mens agit in facinus? meritisne haec gratia tantis
Redditur? hac vitam servatae dote rependis?
Quam tibi non Perseus, verum si quaeris, ademit,
Sed grave Nereïdum numen, sed corniger Ammon,
Sed quae visceribus veniebat belua ponti
Exsaturanda meis. illo tibi tempore rapta est,
Quo peritura fuit: nisi si crudelis id ipsum
Exigis, ut pereat, luctuque levabere nostro.
Scilicet haud satis est, quod te spectante revincta est,
Et nullam quod opem patruus sponsusve tulisti:
Insuper, a quoquam quod sit servata, dolebis
Praemiaque eripies? quae si tibi magna videntur,

Ex illis scopulis, ubi erant affixa, petisses.
Nunc sine, qui petiit, per quem haec non orba senectus,
Ferre quod et meritis et voce est pactus; eumque
Non tibi, sed certae praelatum intellege morti.'
Ille nihil contra: sed et hunc et Persea vultu
Alterno spectans, petat hunc, ignorat, an illum:
Cunctatusque brevi contortam viribus hastam,
Quantas ira dabat, nequiquam in Persea misit.
Ut stetit illa toro, stratis tum denique Perseus
Exiluit, teloque ferox inimica remisso
Pectora rupisset, nisi post altaria Phineus
Isset: et, indignum! scelerato profuit ara.
Fronte tamen Rhoeti non irrita cuspis adhaesit.
Qui postquam cecidit ferrumque ex osse revulsum est,
Calcitrat et positas aspergit sanguine mensas.
Tum vero indomitas ardescit vulgus in iras,
Telaque coniciunt, et sunt qui Cephea dicunt
Cum genero debere mori. sed limine tecti
Exierat Cepheus, testatus iusque fidemque
Hospitiique deos, ea se prohibente moveri.
Bellica Pallas adest et protegit aegide fratrem,
Datque animos. erat Indus Athis, quem flumine Gange
Edita Clematie vitreis peperisse sub undis
Creditur, egregius forma, quam divite cultu
Augebat, bis adhuc octonis integer annis,
Indutus chlamydem Tyriam, quam limbus obibat
Aureus; ornabant aurata monilia collum
Et madidos murra curvum crinale capillos.
Ille quidem iaculo quamvis distantia misso
Figere doctus erat, sed tendere doctior arcus.
Tum quoque lenta manu flectentem cornua Perseus
Stipite, qui media positus fumabat in ara,
Perculit et fractis confudit in ossibus ora.
Hunc ubi laudatos iactantem in sanguine vultus
Assyrius vidit Lycabas, iunctissimus illi
Et comes et veri non dissimulator amoris,

Postquam exhalantem sub acerbo vulnere vitam
Deploravit Athin, quos ille tetenderat arcus
Arripit et 'mecum tibi sint certamina,' dixit
'Nec longum pueri fato laetabere, quo plus
Invidiae, quam laudis habes.' haec omnia nondum
Dixerat, emicuit nervo penetrabile telum,
Vitatumque tamen sinuosa veste pependit.
Vertit in hunc harpen spectatam caede Medusae
Acrisioniades, adigitque in pectus. at ille
Iam moriens, oculis sub nocte natantibus atra,
Circumspexit Athin, seque acclinavit in illum,
Et tulit ad manes iunctae solacia mortis.
Ecce Syenites, genitus Metione, Phorbas
Et Libys Amphimedon, avidi committere pugnam,
Sanguine, quo late tellus madefacta tepebat,
Conciderant lapsi. surgentibus obstitit ensis,
Alterius costis, iugulo Phorbantis adactus.
At non Actoriden Erytum, cui lata bipennis
Telum erat, hamato Perseus petit ense, sed altis
Extantem signis murraeque in pondera massa
Ingentem manibus tollit cratera duabus,
Infligitque viro. rutilum vomit ille cruorem
Et resupinus humum moribundo vertice pulsat.
Inde Semiramio Polydaemona sanguine cretum
Caucasiumque Abarin Sperchionidenque Lycetum
Intonsumque comas Helicem Phlegyanque Clytumque
Sternit, et extructos morientum calcat acervos.
Nec Phineus ausus concurrere comminus hosti,
Intorquet iaculum: quod detulit error in Idan,
Expertem frustra belli et neutra arma secutum.
Ille tuens oculis inmitem Phinea torvis
'Quandoquidem in partes' ait 'abstrahor, accipe, Phineu,
Quem fecisti hostem, pensaque hoc vulnere vulnus' —
Iamque remissurus tractum de corpore telum
Sanguine defectos cecidit collapsus in artus.
Tum quoque Cephenum post regem primus Hodites

Ense iacet Clymeni: Prothoënora percutit Hypseus,
Hypsea Lyncides. fuit et grandaevus in illis
Emathion, aequi cultor timidusque deorum;
Qui, quoniam prohibent anni bellare, loquendo
Pugnat et incessit sceleratаque devovet arma
Huic Chromis amplexo tremulis altaria palmis
Decutit ense caput; quod protinus incidit arae
Atque ibi semianimi verba exsecrantia lingua
Edidit, et medios animam expiravit in ignes.
Hinc gemini fratres Broteasque et caestibus Ammon
Invictus, vinci si possent caestibus enses,
Phinea cecidere manu, Cererisque sacerdos
Ampycus, albenti velatus tempora vitta.
Tu quoque, Lampetide, non hos adhibendus ad usus,
Sed qui, pacis opus, citharam cum voce moveres,
Iussus eras celebrare dapes festumque canendo.
Cui procul astanti plectrumque inbelle tenenti
Pettalus irridens 'Stygiis cane cetera' dixit
'Manibus' et laevo mucronem tempore fixit.
Concidit, et digitis morientibus ille retentat
Fila lyrae; casuque fuit miserabile carmen.
Nec sinit hunc inpune ferox cecidisse Lycormas,
Raptaque de dextro robusta repagula posti
Ossibus inlisit mediae cervicis. at ille
Procubuit terrae mactati more iuvenci.
Demere temptabat laevi quoque robora postis
Cinyphius Pelates: temptanti dextera fixa est
Cuspide Marmaridae Corythi, lignoque cohaesit.
Haerenti latus hausit Abas: nec corruit ille,
Sed retinente manum moriens e poste pependit.
Sternitur et Menaleus, Perseïa castra secutus,
Et Nasamoniaci Dorylas ditissimus agri;
Dives agri Dorylas, quo non possederat alter
Latius, aut totidem tollebat turis acervos.
Huius in obliquo missum stetit inguine ferrum;
Letifer ille locus. quem postquam vulneris auctor
Singultantem animam et versantem lumina vidit

Bactrius Halcyoneus, 'hoc, quod premis' inquit 'habeto
De tot agris terrae' corpusque exsangue reliquit.
Torquet in hunc hastam calido de vulnere raptam
Ultor Abantiades, media quae nare recepta
Cervice exacta est, in partesque eminet ambas.
Dumque manum Fortuna iuvat, Clytiumque Claninque,
Matre satos una, diverso vulnere fudit.
Nam Clytii per utrumque gravi librata lacerto
Fraxinus acta femur: iaculum Clanis ore momordit.
Occidit et Celadon Mendesius: occidit Astreus,
Matre Palaestina, dubio genitore creatus:
Aethionque sagax quondam ventura videre,
Tunc ave deceptus falsa: regisque Thoactes
Armiger, et caeso genitore infamis Agyrtes.
Plus tamen exhausto superest. namque omnibus unum
Opprimere est animus. coniurata undique pugnant
Agmina pro causa meritum inpugnante fidemque.
Hac pro parte socer frustra pius et nova coniunx
Cum genetrice favent ululatuque atria complent.
Sed sonus armorum superat gemitusque cadentum,
Pollutosque semel multo Bellona penates
Sanguine perfundit renovataque proelia miscet.
Circueunt unum Phineus et mille secuti
Phinea. tela volant hiberna grandine plura
Praeter utrumque latus praeterque et lumen et aures.
Applicat hinc umeros ad magnae saxa columnae,
Tutaque terga gerens adversaque in agmina versus
Sustinet instantes. instabat parte sinistra
Chauonius Molpeus, dextra Nabataeus Ethemon.
Tigris ut auditis diversa valle duorum
Extimulata fame mugitibus armentorum
Nescit, utro potius ruat, et ruere ardet utroque:
Sic dubius Perseus, dextra laevane feratur,
Molpea traiecti summovit vulnere cruris,
Contentusque fuga est: neque enim dat tempus Ethemon;
Sed furit et, cupiens alto dare vulnera collo,

Non circumspectis exactum viribus ensem
Fregit in extrema percussae parte columnae:
Lammina dissiluit, dominique in gutture fixa est.
Non tamen ad letum causas satis illa valentes
Plaga dedit: trepidum Perseus et inermia frustra
Bracchia tendentem Cyllenide confodit harpe.
Verum ubi virtutem turbae succumbere vidit,
'Auxilium,' Perseus 'quoniam sic cogitis ipsi,' f. liv.
Dixit 'ab hoste petam. vultus avertite vestros,
Siquis amicus adest!' et Gorgonis extulit ora.
'Quaere alium, tua quem moveant miracula' dixit
Thescelus; utque manu iaculum fatale parabat
Mittere, in hoc haesit signum de marmore gestu.
Proximus huic Ampyx animi plenissima magni
Pectora Lyncidae gladio petit; inque petendo
Dextera diriguit, nec citra mota nec ultra.
At Nileus, qui se genitum septemplice Nilo
Ementitus erat, clipeo quoque flumina septem
Argento partim, partim caelaverat auro,
'Aspice,' ait 'Perseu, nostrae primordia gentis:
Magna feres tacitas solacia mortis ad umbras,
A tanto cecidisse viro' — pars ultima vocis
In medio suppressa sono est, adapertaque velle
Ora loqui credas, nec sunt ea pervia verbis.
Increpat hos 'vitio' que 'animi, non viribus' inquit
'Gorgoneis torpetis;' Eryx 'incurrite mecum
Et prosternite humi iuvenem magica arma moventem!'
Incursurus erat: tenuit vestigia tellus,
Inmotusque silex armataque mansit imago.
Hi tamen ex merito poenas subiere. sed unus
Miles erat Persei, pro quo dum pugnat, Aconteus,
Gorgone conspecta saxo concrevit oborto.
Quem ratus Astyages etiamnum vivere, longo
Ense ferit. sonuit tinnitibus ensis acutis.
Dum stupet Astyages, naturam traxit eandem,
Marmoreoque manet vultus mirantis in ore.
Nomina longa mora est media de plebe virorum

Dicere. bis centum restabant corpora pugnae,
Gorgone bis centum riguerunt corpora visa.
Paenitet iniusti tunc denique Phinea belli.
Sed quid agat? simulacra videt diversa figuris,
Agnoscitque suos, et nomine quemque vocatum
Poscit opem, credensque parum, sibi proxima tangit
Corpora: marmor erant. avertitur, atque ita supplex
Confessasque manus obliquaque bracchia tendens
'Vincis,' ait 'Perseu: remove tua monstra, tuaeque
Saxificos vultus, quaecumque ea, tolle Medusae:
Tolle, precor. non nos odium regnique cupido
Compulit ad bellum: pro coniuge movimus arma.
Causa fuit meritis melior tua, tempore nostra.
Non cessisse piget. nihil, o fortissime, praeter
Hanc animam concede mihi: tua cetera sunto.'
Talia dicenti neque eum, quem voce rogabat,
Respicere audenti 'quod,' ait 'timidissime Phineu,
Et possum tribuisse et magnum est munus inerti,
Pone metum, tribuam. nullo violabere ferro.
Quin etiam mansura dabo monimenta per aevum;
Inque domo soceri semper spectabere nostri,
Ut mea se sponsi soletur imagine coniunx.'
Dixit, et in partem Phorcynida transtulit illam,
Ad quam se trepido Phineus obverterat ore.
Tum quoque conanti sua vertere lumina cervix
Deriguit, saxoque oculorum induruit umor.
Sed tamen os timidum vultusque in marmore supplex
Summissaeque manus faciesque obnoxia mansit.
Victor Abantiades patrios cum coniuge muros
Intrat, et inmeriti vindex ultorque parentis
Aggreditur Proetum: nam fratre per arma fugato
Acrisioneas Proetus possederat arces.
Sed nec ope armorum, nec, quam male ceperat, arce
Torva colubriferi superavit lumina monstri. f. lv.
Te tamen, o parvae rector, Polydecta, Seriphi,
Nec iuvenis virtus per tot spectata labores
Nec mala mollierant. sed inexorabile durus

Exerces odium, nec iniqua finis in ira est.
Detrectas etiam laudem, fictamque Medusae
Arguis esse necem. 'dabimus tibi pignera veri.
Parcite luminibus!' Perseus ait, oraque regis f. lvi.
Ore Medusaeo silicem sine sanguine fecit.
Hactenus aurigenae comitem Tritonia fratri
Se dedit. inde cava circumdata nube Seriphon
Deserit, a dextra Cythno Gyaroque relictis,
Quaque super pontum via visa brevissima, Thebas
Virgineumque Helicona petit. quo monte potita
Constitit, et doctas sic est affata sorores:
'Fama novi fontis nostras pervenit ad aures,
Dura Medusaei quem praepetis ungula rupit.
Is mihi causa viae. volui mirabile factum
Cernere. vidi ipsum materno sanguine nasci.'
Excipit Uranie 'quaecumque est causa videndi
Has tibi, diva, domos, animo gratissima nostro.
Vera tamen fama est, et Pegasus huius origo
Fontis' et ad latices deduxit Pallada sacros.
Quae mirata diu factas pedis ictibus undas,
Silvarum lucos circumspicit antiquarum,
Antraque et innumeris distinctas floribus herbas:
Felicesque vocat pariter studioque locoque
Mnemonidas. quam sic affata est una sororum:
'O, nisi te virtus opera ad maiora tulisset,
In partem ventura chori Tritonia nostri,
Vera refers, meritoque probas artesque locumque:
Et gratam sortem, tutae modo simus, habemus.
Sed — vetitum est adeo sceleri nihil — omnia terrent
Virgineas mentes, dirusque ante ora Pyreneus
Vertitur, et nondum tota me mente recepi.
Daulida Threïcio Phoceaque milite rura
Ceperat ille ferox, iniustaque regna tenebat.
Templa petebamus Parnasia: vidit euntes,
Nostraque fallaci veneratus numina vultu
''Mnemonides,' cognorat enim, 'consistite,' dixit
'Nec dubitate, precor, tecto grave sidus et imbrem' —

Imber erat — 'vitare meo. subiere minores
Saepe casas superi." dictis et tempore motae
Annuimusque viro, primasque intravimus aedes.
Desierant imbres, victoque aquilonibus austro
Fusca repurgato fugiebant nubila caelo.
Impetus ire fuit. claudit sua tecta Pyreneus,
Vimque parat. quam nos sumptis effugimus alis.
Ipse secuturo similis stetit arduus arce,
"Qua' que 'via est vobis, erit et mihi' dixit 'eadem,"
Seque iacit vecors e summae culmine turris,
Et cadit in vultus, discussique ossibus oris
Tundit humum moriens scelerato sanguine tinctam.'
Musa loquebatur: pennae sonuere per auras,
Voxque salutantum ramis veniebat ab altis.
Suspicit, et linguae, quaerit, tam certa loquentes
Unde sonent. hominemque putat Iove nata locutum.
Ales erat. numeroque novem, sua fata querentes,
Institerant ramis imitantes omnia picae.
Miranti sic orsa deae dea. 'nuper et istae
Auxerunt volucrum victae certamine turbam.
Pieros has genuit Pellaeis dives in arvis:
Paeonis Euippe mater fuit. illa potentem
Lucinam noviens, noviens paritura, vocavit.
Intumuit numero stolidarum turba sororum,
Perque tot Haemonias et per tot Achaïdas urbes
Huc venit et tali committit proelia voce:
"Desinite indoctum vana dulcedine vulgus
Fallere. nobiscum, siqua est fiducia vobis,
Thespiades, certate, deae. nec voce, nec arte
Vincemur: totidemque sumus. vel cedite victae
Fonte Medusaeo et Hyantea Aganippe,
Vel nos Emathiis ad Paeonas usque nivosos
Cedamus campis. dirimant certamina nymphae."
Turpe quidem contendere erat, sed cedere visum
Turpius. electae iurant per flumina nymphae,
Factaque de vivo pressere sedilia saxo.
Tunc sine sorte prior quae se certare professa est,

Bella canit superum falsoque in honore Gigantas
Ponit, et extenuat magnorum facta deorum:
Emissumque ima de sede Typhoëa terrae
Caelitibus fecisse metum, cunctosque dedisse
Terga fugae, donec fessos Aegyptia tellus
Ceperit et septem discretus in ostia Nilus.
Huc quoque terrigenam venisse Typhoëa narrat,
Et se mentitis superos celasse figuris: f. lvii.
"Duxque gregis' dixit 'fit Iuppiter; unde recurvis
Nunc quoque formatus Libys est cum cornibus Ammon:
Delius in corvo, proles Semeleïa capro,
Fele soror Phoebi, nivea Saturnia vacca,
Pisce Venus latuit, Cyllenius ibidis alis."
Hactenus ad citharam vocalia moverat ora.
Poscimur Aonides — sed forsitan otia non sint,
Nec nostris praebere vacet tibi cantibus aures?'
'Ne dubita, vestrumque mihi refer ordine carmen'
Pallas ait, nemorisque levi consedit in umbra.
Musa refert: 'dedimus summam certaminis uni.
Surgit, et inmissos hedera collecta capillos
Calliope querulas praetemptat pollice chordas,
Atque haec percussis subiungit carmina nervis.
"Prima Ceres unco glaebam dimovit aratro,
Prima dedit fruges alimentaque mitia terris,
Prima dedit leges: Cereris sunt omnia munus.
Illa canenda mihi est. utinam modo dicere possem
Carmina digna dea: certe dea carmine digna est.
Vasta Giganteis ingesta est insula membris
Trinacris, et magnis subiectum molibus urguet
Aetherias ausum sperare Typhoëa sedes.
Nititur ille quidem, pugnatque resurgere saepe:
Dextra sed Ausonio manus est subiecta Peloro,
Laeva, Pachyne, tibi: Lilybaeo crura premuntur:
Degravat Aetna caput. sub qua resupinus harenas
Eiectat, flammamque ferox vomit ore Typhoeus.
Saepe remoliri luctatur pondera terrae,
Oppidaque et magnos devolvere corpore montes:

Inde tremit tellus et rex pavet ipse silentum,
Ne pateat latoque solum retegatur hiatu,
Immissusque dies trepidantes terreat umbras.
Hanc metuens cladem tenebrosa sede tyrannus
Exierat, curruque atrorum vectus equorum
Ambibat Siculae cautus fundamina terrae.
Postquam exploratum satis est, loca nulla labare,
Depositique metus, videt hunc Erycina vagantem
Monte suo residens, natumque amplexa volucrem
"'Arma manusque meae, mea, nate, potentia,' dixit
'Illa, quibus superas omnes, cape tela, Cupido,
Inque dei pectus celeres molire sagittas,
Cui triplicis cessit fortuna novissima regni.
Tu superos ipsumque Iovem, tu numina ponti
Victa domas ipsumque, regit qui numina ponti.
Tartara quid cessant? cur non matrisque tuumque
Imperium profers? agitur pars tertia mundi.
Et tamen in caelo, quae iam patientia nostra est,
Spernimur ac mecum vires minuuntur Amoris.
Pallada nonne vides iaculatricemque Dianam
Abscessisse mihi? Cereris quoque filia virgo,
Si patiemur, erit: nam spes affectat easdem.
At tu pro socio, siqua est ea gratia, regno
Iunge deam patruo.'" dixit Venus. ille pharetram
Solvit et arbitrio matris de mille sagittis
Unam seposuit, sed qua nec acutior ulla
Nec minus incerta est, nec quae magis audiat arcus;
Oppositoque genu curvavit flexile cornum
Inque cor hamata percussit harundine Ditem.
Haud procul Hennaeis lacus est a moenibus altae,
Nomine Pergus, aquae. non illo plura Caystros
Carmina cycnorum labentibus audit in undis.
Silva coronat aquas cingens latus omne, suisque
Frondibus ut velo Phoebeos summovet ignes.
Frigora dant rami, Tyrios humus umida flores:
Perpetuum ver est. quo dum Proserpina luco
Ludit, et aut violas aut candida lilia carpit,

Dumque puellari studio calathosque sinumque
Implet, et aequales certat superare legendo,
Paene simul visa est dilectaque raptaque Diti:
Usque adeo est properatus amor. dea territa maesto
Et matrem et comites, sed matrem saepius, ore
Clamat; et ut summa vestem laniarat ab ora,
Collecti flores tunicis cecidere remissis.
Tantaque simplicitas puerilibus affuit annis,
Haec quoque virgineum movit iactura dolorem.
Raptor agit currus, et nomine quemque vocatos
Exhortatur equos, quorum per colla iubasque
Excutit obscura tinctas ferrugine habenas;
Perque lacus sacros et olentia sulpure fertur
Stagna Palicorum, rupta ferventia terra,
Et qua Bacchiadae, bimari gens orta Corintho,
Inter inaequales posuerunt moenia portus.
Est medium Cyanes et Pisaeae Arethusae,
Quod coit angustis inclusum cornibus aequor.
Hic fuit, a cuius stagnum quoque nomine dictum est,
Inter Sicelidas Cyane celeberrima nymphas.
Gurgite quae medio summa tenus extitit alvo,
Agnovitque deam. “‘nec longius ibitis!’ inquit
‘Non potes invitae Cereris gener esse: roganda,
Non rapienda fuit. quodsi componere magnis
Parva mihi fas est, et me dilexit Anapis;
Exorata tamen, nec, ut haec, exterrita nupsi.’”
Dixit, et in partes diversas bracchia tendens
Obstitit. haud ultra tenuit Saturnius iram,
Terribilesque hortatus equos in gurgitis ima
Contortum valido sceptrum regale lacerto
Condidit. icta viam tellus in Tartara fecit
Et pronos currus medio cratere recepit.
At Cyane raptamque deam contemptaque fontis
Iura sui maerens, inconsolabile vulnus f. lviii.
Mente gerit tacita, lacrimisque absumitur omnis:
Et quarum fuerat magnum modo numen, in illas
Extenuatur aquas. molliri membra videres,

Ossa pati flexus, ungues posuisse rigorem:
Primaque de tota tenuissima quaeque liquescunt,
Caerulei crines digitique et crura pedesque;
Nam brevis in gelidas membris exilibus undas
Transitus est. post haec umeri tergusque latusque
Pectoraque in tenues abeunt evanida rivos.
Denique pro vivo vitiatas sanguine venas
Lympha subit, restatque nihil, quod prendere possis.
Interea pavidae nequiquam filia matri
Omnibus est terris, omni quaesita profundo.
Illam non udis veniens Aurora capillis
Cessantem vidit, non Hesperus. illa duabus
Flammiferas pinus manibus succendit ab Aetna
Perque pruinosas tulit inrequieta tenebras:
Rursus ubi alma dies hebetarat sidera, natam
Solis ab occasu solis quaerebat ad ortus.
Fessa labore sitim collegerat, oraque nulli
Colluerant fontes: cum tectam stramine vidit
Forte casam, parvasque fores pulsavit. at inde
Prodit anus, divamque videt, lymphamque roganti
Dulce dedit, tosta quod texerat ante polenta.
Dum bibit illa datum, duri puer oris et audax
Constitit ante deam, risitque, avidamque vocavit.
Offensa est, neque adhuc epota parte loquentem
Cum liquido mixta perfudit diva polenta.
Combibit os maculas, et quae modo bracchia gessit, f. llx
Crura gerit; cauda est mutatis addita membris:
Inque brevem formam, ne sit vis magna nocendi,
Contrahitur, parvaque minor mensura lacerta est.
Mirantem flentemque et tangere monstra parantem
Fugit anum, latebramque petit; aptumque pudori
Nomen habet, variis stillatus corpora guttis.
Quas dea per terras et quas erraverit undas,
Dicere longa mora est. quaerenti defuit orbis.
Sicaniam repetit: dumque omnia lustrat eundo,
Venit et ad Cyanen. ea ni mutata fuisset,

Omnia narrasset. sed et os et lingua volenti
Dicere non aderant, nec quo loqueretur, habebat.
Signa tamen manifesta dedit, notamque parenti
Illo forte loco delapsam in gurgite sacro
Persephones zonam summis ostendit in undis.
Quam simul agnovit, tamquam tunc denique raptam
Scisset, inornatos laniavit diva capillos,
Et repetita suis percussit pectora palmis.
Nescit adhuc, ubi sit: terras tamen increpat omnes
Ingratasque vocat nec frugum munere dignas,
Trinacriam ante alias, in qua vestigia damni
Repperit. ergo illic saeva vertentia glaebas
Fregit aratra manu, parilique irata colonos
Ruricolasque boves leto dedit, arvaque iussit
Fallere depositum, vitiataque semina fecit.
Fertilitas terrae latum vulgata per orbem
Falsa iacet: primis segetes moriuntur in herbis,
Et modo sol nimius, nimius modo corripit imber;
Sideraque ventique nocent, avidaeque volucres
Semina iacta legunt; lolium tribulique fatigant
Triticeas messes et inexpugnabile gramen.
Tum caput Eleis Alpheïas extulit undis,
Rorantesque comas a fronte removit ad aures,
Atque ait "'o toto quaesitae virginis orbe
Et frugum genetrix, inmensos siste labores,
Neve tibi fidae violenta irascere terrae.
Terra nihil meruit, patuitque invita rapinae.
Nec sum pro patria supplex: huc hospita veni.
Pisa mihi patria est, et ab Elide ducimus ortus:
Sicaniam peregrina colo. sed gratior omni
Haec mihi terra solo est. hos nunc Arethusa penates,
Hanc habeo sedem: quam tu, mitissima, serva.
Mota loco cur sim tantique per aequoris undas
Advehar Ortygiam, veniet narratibus hora
Tempestiva meis, cum tu curaque levata
Et vultus melioris eris. mihi pervia tellus
Praebet iter, subterque imas ablata cavernas

Hic caput attollo desuetaque sidera cerno.
Ergo dum Stygio sub terris gurgite labor,
Visa tua est oculis illic Proserpina nostris:
Illa quidem tristis, neque adhuc interrita vultu,
Sed regina tamen, sed opaci maxima mundi,
Sed tamen inferni pollens matrona tyranni.’”
Mater ad auditas stupuit ceu saxea voces,
Attonitaeque diu similis fuit. utque dolore
Pulsa gravi gravis est amentia, curribus oras
Exit in aetherias. ibi toto nubila vultu
Ante Iovem passis stetit invidiosa capillis,
“‘Pro’ que ‘meo veni supplex tibi, Iuppiter,’ inquit
‘Sanguine, proque tuo. si nulla est gratia matris,
Nata patrem moveat. neu sit tibi cura, precamur,
Vilior illius, quod nostro est edita partu.
En quaesita diu tandem mihi nata reperta est:
Si reperire vocas amittere certius, aut si
Scire, ubi sit, reperire vocas. quod rapta, feremus,
Dummodo reddat eam. neque enim praedone marito
Filia digna tua est — si iam mea filia non est.’”
Iuppiter excepit “‘commune est pignus onusque
Nata mihi tecum. sed si modo nomina rebus
Addere vera placet, non hoc iniuria factum,
Verum amor est. neque erit nobis gener ille pudori,
Tu modo, diva, velis. ut desint cetera, quantum est
Esse Iovis fratrem! quid quod non cetera desunt
Nec cedit nisi sorte mihi. sed tanta cupido
Si tibi discidii est, repetet Proserpina caelum,
Lege tamen certa, si nullos contigit illic
Ore cibos: nam sic Parcarum foedere cautum est.’”
Dixerat. at Cereri certum est educere natam.
Non ita fata sinunt, quoniam ieiunia virgo
Solverat et cultis dum simplex errat in hortis,
Poeniceum curva decerpserat arbore pomum,
Gluptaque callenti septem de cortice grana
Presserat ore suo: solusque ex omnibus illud
Ascalaphus vidit, quem quondam dicitur Orphne,

Inter Avernales haud ignotissima nymphas,
Ex Acheronte suo silvis peperisse sub atris;
Vidit, et indicio reditum crudelis ademit.
Ingemuit regina Erebi, testemque profanam
Fecit avem, sparsumque caput Phlegethontide lympha
In rostrum et plumas et grandia lumina vertit. f. lx.
Ille sibi ablatus fulvis amicitur in alis,
Inque caput crescit, longosque reflectitur ungues,
Vixque movet natas per inertia bracchia pennas:
Foedaque fit volucris, venturi nuntia luctus,
Ignavus bubo, dirum mortalibus omen.
Hic tamen indicio poenam linguaque videri
Commeruisse potest. vobis, Acheloides, unde f. lxi
Pluma pedesque avium, cum virginis ora geratis?
An quia, cum legeret vernos Proserpina flores,
In comitum numero, doctae Sirenes, eratis?
Quam postquam toto frustra quaesistis in orbe,
Protinus ut vestram sentirent aequora curam,
Posse super fluctus alarum insistere remis
Optastis, facilesque deos habuistis, et artus
Vidistis vestros subitis flavescere pennis.
Ne tamen ille canor mulcendas natus ad aures
Tantaque dos oris linguae deperderet usum,
Virginei vultus et vox humana remansit.
At medius fratrisque sui maestaeque sororis
Iuppiter ex aequo volventem dividit annum:
Nunc dea, regnorum numen commune duorum,
Cum matre est totidem, totidem cum coniuge menses.
Vertitur extemplo facies et mentis et oris;
Nam modo quae poterat Diti quoque maesta videri,
Laeta deae frons est, ut sol, qui tectus aquosis
Nubibus ante fuit, victis e nubibus exit.
Exigit alma Ceres, nata secura recepta,
Quae tibi causa fugae, cur sis, Arethusa, sacer fons?
Conticuere undae, quarum dea sustulit alto
Fonte caput, viridesque manu siccata capillos
Fluminis Elei veteres narravit amores.

‘‘‘Pars ego nympharum, quae sunt in Achaïde,’ dixit
‘Una fui: nec me studiosius altera saltus
Legit, nec posuit studiosius altera casses.
Sed quamvis formae numquam mihi fama petita est,
Quamvis fortis eram, formosae nomen habebam.
Nec mea me facies nimium laudata iuvabat;
Quaque aliae gaudere solent, ego rustica dote
Corporis erubui, crimenque placere putavi.
Lassa revertebar, memini, Stymphalide silva:
Aestus erat, magnumque labor geminaverat aestum.
Invenio sine vertice aquas, sine murmure euntes,
Perspicuas ad humum, per quas numerabilis alte
Calculus omnis erat, quas tu vix ire putares.
Cana salicta dabant nutritaque populus unda
Sponte sua natas ripis declivibus umbras.
Accessi, primumque pedis vestigia tinxi,
Poplite deinde tenus: neque eo contenta, recingor,
Molliaque inpono salici velamina curvae,
Nudaque mergor aquis. quas dum ferioque trahoque
Mille modis labens, excussaque bracchia iacto,
Nescio quod medio sensi sub gurgite murmur,
Territaque insisto propioris margine ripae.
‘‘‘‘Quo properas, Arethusa?’ suis Alpheus ab undis,
‘Quo properas?’’’’ iterum rauco mihi dixerat ore.
Sicut eram, fugio sine vestibus: altera vestes
Ripa meas habuit. tanto magis instat et ardet,
Et quia nuda fui, sum visa paratior illi.
Sic ego currebam, sic me ferus ille premebat,
Ut fugere accipitrem penna trepidante columbae,
Ut solet accipiter trepidas urguere columbas.
Usque sub Orchomenon Psophidaque Cyllenenque
Maenaliosque sinus gelidumque Erymanthon et Elin
Currere sustinui; nec me velocior ille.
Sed tolerare diu cursus ego, viribus inpar,
Non poteram: longi patiens erat ille laboris.
Per tamen et campos, per opertos arbore montes,
Saxa quoque et rupes et qua via nulla, cucurri.

Sol erat a tergo : vidi praecedere longam
Ante pedes umbram — nisi si timor illa videbat —
Sed certe sonitusque pedum terrebat, et ingens
Crinales vittas afflabat anhelitus oris.
Fessa labore fugae ‘‘‘‘fer opem, deprendimur,’ inquam,
‘Armigerae, Dictynna, tuae, cui saepe dedisti
Ferre tuos arcus inclusaque tela pharetra.’’’’
Mota dea est, spississque ferens e nubibus unam
Me super iniecit. lustrat caligine tectum,
[Amnis, et ignarus circum cava nubila quaerit :]
Bisque locum, quo me dea texerat, inscius ambit,
Et bis ‘‘‘‘io Arethusa, io Arethusa!’’’’ vocavit.
Quid mihi tunc animi miserae fuit? anne quod agnae est,
Siqua lupos audit circum stabula alta frementes?
Aut lepori, qui vepre latens hostilia cernit
Ora canum, nullosque audet dare corpore motus?
Non tamen abscedit; neque enim vestigia cernit
Longius ulla pedum : servat nubemque locumque.
Occupat obsessos sudor mihi frigidus artus,
Caeruleaeque cadunt toto de corpore guttae :
Quaque pedem movi, manat lacus, eque capillis
Ros cadit; et citius, quam nunc tibi facta renarro,
In latices mutor. sed enim cognoscit amatas f. lxii.
Amnis aquas, positoque viri, quod sumpserat, ore
Vertitur in proprias, ut se mihi misceat, undas.
Delia rupit humum, caecisque ego mersa cavernis
Advehor Ortygiam, quae me, cognomine divae
Grata meae, superas eduxit prima sub auras.’’’
Hac Arethusa tenus. geminos dea fertilis angues
Curribus admovit, frenisque coërcuit ora,
Et medium caeli terraeque per aëra vecta est
Atque levem currum Tritonida misit in urbem
Triptolemo : partimque rudi data semina iussit
Spargere humo, partim post tempora longa recultae.
Iam super Europen sublimis et Asida terram

Vectus erat iuvenis: Scythicas advertitur oras.
Rex ibi Lyncus erat. regis subit ille penates.
Qua veniat, causamque viae nomenque rogatus
Et patriam "'patria est clarae mihi' dixit 'Athenae,
Triptolemus nomen. veni nec puppe per undas,
Nec pede per terras: patuit mihi pervius aether
Dona fero Cereris, latos quae sparsa per agros
Frugiferas messes alimentaque mitia reddant.'"
Barbarus invidit: tantique ut muneris auctor
Ipse sit, hospitio recipit, somnoque gravatum
Adgreditur ferro. conantem figere pectus
Lynca Ceres fecit: rursusque per aëra iussit f. lxiii.
Mopsopium iuvenem sacros agitare iugales."
  Finierat dictos e nobis maxima cantus:
At nymphae vicisse deas Helicona colentes
Concordi dixere sono. convicia victae
Cum iacerent, "quoniam' dixit 'certamine vobis
Supplicium meruisse parum est, maledictaque culpae
Additis, et non est patientia libera nobis,
Ibimus in poenas, et qua vocat ira, sequemur."
Rident Emathides, spernuntque minacia verba:
Conataeque loqui et magno clamore protervas
Intentare manus, pennas exire per ungues f. lxiv.
Aspexere suos, operiri bracchia plumis:
Alteraque alterius rigido concrescere rostro
Ora videt, volucresque novas accedere silvis.
Dumque volunt plangi, per bracchia mota levatae
Aëre pendebant, nemorum convicia, picae.
Nunc quoque in alitibus facundia prisca remansit
Raucaque garrulitas studiumque immane loquendi.'

LIBER SEXTUS.

Praebuerat dictis Tritonia talibus aures,
Carminaque Aonidum iustamque probaverat iram.
Tum secum 'laudare parum est; laudemur et ipsae,

Numina nec sperni sine poena nostra sinamus'
Maeoniaeque animum fatis intendit Arachnes,
Quam sibi lanificae non cedere laudibus artis
Audierat. non illa loco nec origine gentis
Clara, sed arte fuit. pater huic Colophonius Idmon
Phocaïco bibulas tinguebat murice lanas:
Occiderat mater; sed et haec de plebe suoque
Aequa viro fuerat. Lydas tamen illa per urbes
Quaesierat studio nomen memorabile, quamvis
Orta domo parva parvis habitabat Hypaepis.
Huius ut aspicerent opus admirabile, saepe
Deseruere sui nymphae vineta Timoli,
Deseruere suas nymphae Pactolides undas.
Nec factas solum vestes spectare iuvabat;
Tum quoque, cum fierent: tantus decor affuit arti.
Sive rudem primos lanam glomerabat in orbes,
Seu digitis subigebat opus, repetitaque longo
Vellera mollibat nebulas aequantia tractu,
Sive levi teretem versabat pollice fusum,
Seu pingebat acu: scires a Pallade doctam.
Quod tamen ipsa negat, tantaque offensa magistra
'Certet' ait 'mecum: nihil est, quod victa recusem.'
Pallas anum simulat, falsosque in tempora canos
Addit et infirmos, baculum, quod sustinet artus.
Tum sic orsa loqui: 'non omnia grandior aetas,
Quae fugiamus, habet. seris venit usus ab annis.
Consilium ne sperne meum. tibi fama petatur
Inter mortales faciendae maxima lanae;
Cede deae, veniamque tuis, temeraria, dictis
Supplice voce roga: veniam dabit illa roganti.'
Aspicit hanc torvis, inceptaque fila relinquit,
Vixque manum retinens, confessaque vultibus iram
Talibus obscuram resecuta est Pallada dictis:
'Mentis inops longaque venis confecta senecta,
Et nimium vixisse diu nocet. audiat istas,
Siqua tibi nurus est, siqua est tibi filia, voces.
Consilii satis est in me mihi. neve monendo

Profecisse putes, eadem est sententia nobis.
Cur non ipsa venit? cur haec certamina vitat?'
Tum dea 'venit!' ait, formamque removit anilem,
Palladaque exhibuit. venerantur numina nymphae
Mygdonidesque nurus. sola est non territa virgo,
Sed tamen exsiluit, subitusque invita notavit
Ora rubor, rursusque evanuit: ut solet aër
Purpureus fieri, cum primum aurora movetur,
Et breve post tempus candescere solis ab ortu.
Perstat in incepto, stolidaeque cupidine palmae
In sua fata ruit. neque enim Iove nata recusat
Nec monet ulterius nec iam certamina differt.
Haud mora, constituunt diversis partibus ambae
Et gracili geminas intendunt stamine telas.
Tela iugo vincta est, stamen secernit harundo,
Inseritur medium radiis subtemen acutis,
Quod digiti expediunt, atque inter stamina ductum
Percusso feriunt insecti pectine dentes.
Utraque festinant cinctaeque ad pectora vestes
Bracchia docta movent, studio fallente laborem.
Illic et Tyrium quae purpura sensit aënum
Texitur, et tenues parvi discriminis umbrae;
Qualis ab imbre solet percussis solibus arcus
Inficere ingenti longum curvamine caelum:
In quo diversi niteant cum mille colores,
Transitus ipse tamen spectantia lumina fallit:
Usque adeo quod tangit idem est; tamen ultima distant.
Illic et lentum filis inmittitur aurum,
Et vetus in tela deducitur argumentum.
Cecropia Pallas scopulum Mavortis in arce
Pingit et antiquam de terrae nomine litem.
Bis sex caelestes medio Iove sedibus altis
Augusta gravitate sedent. sua quemque deorum
Inscribit facies. Iovis est regalis imago.
Stare deum pelagi longoque ferire tridente
Aspera saxa facit, medioque e vulnere saxi

Exiluisse ferum; quo pignore vindicet urbem.
At sibi dat clipeum, dat acutae cuspidis hastam,
Dat galeam capiti; defenditur aegide pectus:
Percussamque sua simulat de cuspide terram
Edere cum bacis fetum canentis olivae:
Mirarique deos: operi victoria finis.
Ut tamen exemplis intellegat aemula laudis,
Quod pretium speret pro tam furialibus ausis,
Quattuor in partes certamina quattuor addit
Clara colore suo, brevibus distincta sigillis.
Threïciam Rhodopen habet angulus unus et Haemon,
Nunc gelidos montes, mortalia corpora quondam, f. lxv.
Nomina summorum sibi qui tribuere deorum.
Altera Pygmaeae fatum miserabile matris
Pars habet. hanc Iuno victam certamine iussit f. lxvi.
Esse gruem populisque suis indicere bellum.
Pinxit et Antigonen ausam contendere quondam
Cum magni consorte Iovis, quam regia Iuno
In volucrem vertit; nec profuit Ilion illi f. lxvii.
Laomedonve pater, sumptis quin candida pennis
Ipsa sibi plaudat crepitante ciconia rostro.
Qui superest solus, Cinyran habet angulus orbum;
Isque gradus templi, natarum membra suarum, f. lxviii.
Amplectens saxoque iacens lacrimare videtur.
Circuit extremas oleis pacalibus oras.
Is modus est, operisque sua facit arbore finem.

Maeonis elusam designat imagine tauri
Europam: verum taurum, freta vera putares;
Ipsa videbatur terras spectare relictas
Et comites clamare suas, tactumque vereri
Assilientis aquae timidasque reducere plantas.
Fecit et Asterien aquila luctante teneri: ff. lxix-lxxvi.
Fecit olorinis Ledam recubare sub alis:
Addidit, ut Satyri celatus imagine pulchram
Iuppiter implerit gemino Nycteïda fetu,
Amphitryon fuerit, cum te, Tirynthia, cepit,
Aureus ut Danaën, Asopida luserit ignis,

Mnemosynen pastor, varius Deoïda serpens.
Te quoque mutatum torvo, Neptune, iuvenco
Virgine in Aeolia posuit. tu visus Enipeus f. lxvii-lxxxii.
Gignis Aloïdas, aries Bisaltida fallis;
Et te flava comas frugum mitissima mater
Sensit equum, sensit volucrem crinita colubris
Mater equi volucris, sensit delphina Melantho.
Omnibus his faciemque suam faciemque locorum
Reddidit. est illic agrestis imagine Phoebus,
Utque modo accipitris pennas, modo terga leonis
Gesserit, ut pastor Macareïda luserit Issen:
Liber ut Erigonen falsa deceperit uva, ff. lxxxiii-lxxxviii.
Ut Saturnus equo geminum Chirona crearit.
Ultima pars telae tenui circumdata limbo
Nexilibus flores hederis habet intertextos.
Non illud Pallas, non illud carpere Livor
Possit opus. doluit successu flava virago,
Et rupit pictas, caelestia crimina, vestes.
Utque Cytoriaco radium de monte tenebat,
Ter quater Idmoniae frontem percussit Arachnes.
Non tulit infelix, laqueoque animosa ligavit
Guttura. pendentem Pallas miserata levavit,
Atque ita 'vive quidem, pende tamen, improba,' dixit
'Lexque eadem poenae, ne sis secura futuri,
Dicta tuo generi serisque nepotibus esto'
[Post ea discedens sucis Hecateïdos herbae]
Sparsit et extemplo tristi medicamine. tactae
Defluxere comae, cum quis et naris et aures,
Fitque caput minimum, toto quoque corpore parva est;
In latere exiles digiti pro cruribus haerent,
Cetera venter habet: de quo tamen illa remittit
Stamen, et antiquas exercet aranea telas. f. lxxxix.
Lydia tota fremit, Phrygiaeque per oppida facti
Rumor it et magnum sermonibus occupat orbem.
Ante suos Niobe thalamos cognoverat illam,
Tum cum Maeoniam virgo Sipylumque colebat:
Nec tamen admonita est poena popularis Arachnes

Cedere caelitibus, verbisque minoribus uti.
Multa dabant animos. sed enim nec coniugis artes
Nec genus amborum magnique potentia regni
Sic placuere illi, quamvis ea cuncta placerent,
Ut sua progenies. et felicissima matrum
Dicta foret Niobe, si non sibi visa fuisset.
Nam sata Tiresia venturi praescia Manto
Per medias fuerat, divino concita motu,
Vaticinata vias, 'Ismenides, ite frequentes
Et date Latonae Latonigenisque duobus
Cum prece tura pia, lauroque innectite crinem:
Ore meo Latona iubet.' paretur, et omnes
Thebaïdes iussis sua tempora frondibus ornant,
Turaque dant sanctis et verba precantia flammis.
Ecce venit comitum Niobe celeberrima turba,
Vestibus intexto Phrygiis spectabilis auro
Et, quantum ira sinit, formosa movensque decoro
Cum capite inmissos umerum per utrumque capillos.
Constitit: utque oculos circumtulit alta superbos,
'Quis furor, auditos' inquit 'praeponere visis
Caelestes? aut cur colitur Latona per aras,
Numen adhuc sine ture meum est? mihi Tantalus auctor,
Cui licuit soli superorum tangere mensas.
Pleïadum soror est genetrix mea. maximus Atlas
Est avus, aetherium qui fert cervicibus axem:
Iuppiter alter avus. socero quoque glorior illo.
Me gentes metuunt Phrygiae, me regia Cadmi
Sub domina est, fidibusque mei commissa mariti
Moenia cum populis a meque viroque reguntur.
In quamcumque domus adverti lumina partem,
Inmensa spectantur opes. accedit eodem
Digna dea facies. huc natas adice septem
Et totidem iuvenes, et mox generosque nurusque.
Quaerite nunc, habeat quam nostra superbia causam,
Nescio quoque audete satam Titanida Coeo
Latonam praeferre mihi, cui maxima quondam

Exiguam sedem pariturae terra negavit.
Nec caelo nec humo nec aquis dea vestra recepta est.
Exsul erat mundi, donec miserata vagantem
"Hospita tu terris erras, ego' dixit 'in undis,"
Instabilemque locum Delos dedit. illa duorum
Facta parens: uteri pars haec est septima nostri.
Sum felix: quis enim neget hoc? felixque manebo;
Hoc quoque quis dubitet? tutam me copia fecit.
Maior sum, quam cui possit Fortuna nocere;
Multaque ut eripiat, multo mihi plura relinquet.
Excessere metum mea iam bona. fingite demi
Huic aliquid populo natorum posse meorum,
Non tamen ad numerum redigar spoliata duorum,
Latonae turbam: qua quantum distat ab orba?
Ite, satis pro prole sacri est; laurumque capillis
Ponite.' deponunt, infectaque sacra relinquunt,
Quodque licet, tacito venerantur murmure numen
Indignata dea est, summoque in vertice Cynthi
Talibus est dictis gemina cum prole locuta:
'En ego vestra parens, vobis animosa creatis,
Et, nisi Iunoni, nulli cessura dearum,
An dea sim, dubitor. perque omnia saecula cultis
Arceor, o nati, nisi vos succurritis, aris.
Nec dolor hic solus: diro convicia facto
Tantalis adiecit, vosque est postponere natis
Ausa suis, et me, quod in ipsam reccidat, orbam
Dixit, et exhibuit linguam scelerata paternam.'
Adiectura preces erat his Latona relatis:
'Desine!' Phoebus ait 'poenae mora longa querella est.'
Dixit idem Phoebe. celerique per aëra lapsu
Contigerant tecti Cadmeïda nubibus arcem.
Planus erat lateque patens prope moenia campus,
Assiduis pulsatus equis, ubi turba rotarum
Duraque mollierat subiectas ungula glaebas.
Pars ibi de septem genitis Amphione fortes
Conscendunt in equos, Tyrioque rubentia suco
Terga premunt, auroque graves moderantur habenas.

E quibus Ismenos, qui matri sarcina quondam
Prima suae fuerat, dum certum flectit in orbem
Quadrupedis cursus, spumantiaque ora coërcet,
'Ei mihi!' conclamat, medioque in pectore fixa
Tela gerit, frenisque manu moriente remissis
In latus a dextro paulatim defluit armo.
Proximus, audito sonitu per inane pharetrae,
Frena dabat Sipylus: veluti cum praescius imbris
Nube fugit visa, pendentiaque undique rector
Carbasa deducit, ne qua levis effluat aura.
Frena dabat: dantem non evitabile telum
Consequitur, summaque tremens cervice sagitta
Haesit, et extabat nudum de gutture ferrum.
Ille, ut erat, pronus per crura adnisa iubasque
Volvitur, et calido tellurem sanguine foedat.
Phaedimus infelix et aviti nominis heres
Tantalus, ut solito finem inposuere labori,
Transierant ad opus nitidae iuvenale palaestrae:
Et iam contulerant arto luctantia nexu
Pectora pectoribus, cum tento concita nervo,
Sicut erant iuncti, traiecit utrumque sagitta.
Ingemuere simul, simul incurvata dolore
Membra solo posuere; simul suprema iacentes
Lumina versarunt, animam simul exhalarunt.
Aspicit Alphenor, laniataque pectora plangens
Advolat, ut gelidos conplexibus allevet artus,
Inque pio cadit officio; nam Delius illi
Intima fatifero rupit praecordia ferro.
Quod simul eductum, pars est pulmonis in hamis
Eruta, cumque anima cruor est effusus in auras.
At non intonsum simplex Damasichthona vulnus
Afficit. ictus erat, qua crus esse incipit, et qua
Mollia nervosus facit internodia poples.
Dumque manu temptat trahere exitiabile telum,
Altera per iugulum pennis tenus acta sagitta est.
Expulit hanc sanguis, seque eiaculatus in altum
Emicat, et longe terebrata prosilit aura.

Ultimus Ilioneus non profectura precando
Bracchia sustulerat, 'di' que 'o communiter omnes,'
Dixerat, ignarus non omnes esse rogandos,
'Parcite!' motus erat, cum iam revocabile telum
Non fuit, arcitenens. minimo tamen occidit ille
Vulnere, non alte percusso corde sagitta.
Fama mali populique dolor lacrimaeque suorum
Tam subitae matrem certam fecere ruinae
Mirantem potuisse, irascentemque, quod ausi
Hoc essent, superi quod tantum iuris haberent.
Nam pater Amphion ferro per pectus adacto
Finierat moriens pariter cum luce dolorem.
Heu quantum haec Niobe Niobe distabat ab illa,
Quae modo Latois populum summoverat aris
Et mediam tulerat gressus resupina per urbem,
Invidiosa suis; at nunc miseranda vel hosti.
Corporibus gelidis incumbit, et ordine nullo
Oscula dispensat natos suprema per omnes.
A quibus ad caelum liventia bracchia tollens
'Pascere, crudelis, nostro, Latona, dolore,
[Pascere' ait, 'satiaque meo tua pectora luctu:]
Corque ferum satia!' dixit 'per funera septem
Efferor. exulta, victrixque inimica triumpha.
Cur autem victrix? miserae mihi plura supersunt,
Quam tibi felici. post tot quoque funera vinco.'
Dixerat, et sonuit contento nervus ab arcu:
Qui praeter Nioben unam conterruit omnes.
Illa malo est audax. stabant cum vestibus atris
Ante toros fratrum demisso crine sorores:
E quibus una trahens haerentia viscere tela
Inposito fratri moribunda relanguit ore:
Altera solari miseram conata parentem
Conticuit subito, duplicataque vulnere caeco est:
[Oraque compressit, nisi postquam spiritus ibat.]
Haec frustra fugiens collabitur: illa sorori
Inmoritur: latet haec: illam trepidare videres.
Sexque datis leto diversaque vulnera passis

Ultima restabat: quam toto corpore mater,
Tota veste tegens 'unam minimamque relinque!
De multis minimam posco' clamavit 'et unam.'
Dumque rogat, pro qua rogat, occidit. orba resedit
Exanimes inter natos natasque virumque,
Deriguitque malis. nullos movet aura capillos, f. xo.
In vultu color est sine sanguine, lumina maestis
Stant inmota genis: nihil est in imagine vivum.
Ipsa quoque interius cum duro lingua palato
Congelat, et venae desistunt posse moveri;
Nec flecti cervix nec bracchia reddere motus
Nec pes ire potest: intra quoque viscera saxum est.
Flet tamen, et validi circumdata turbine venti
In patriam rapta est. ibi fixa cacumine montis
Liquitur, et lacrimas etiam nunc marmora manant.
Tum vero cuncti manifestam numinis iram
Femina virque timent, cultuque inpensius omnes
Magna gemelliparae venerantur numina divae.
Utque fit, a facto propiore priora renarrant.
E quibus unus ait: 'Lyciae quoque fertilis agris
Non inpune deam veteres sprevere coloni.
Res obscura quidem est ignobilitate virorum,
Mira tamen. vidi praesens stagnumque locumque
Prodigio notum. nam me iam grandior aevo
Inpatiensque viae genitor deducere lectos
Iusserat inde boves, gentisque illius eunti
Ipse ducem dederat. cum quo dum pascua lustro,
Ecce lacu medio sacrorum nigra favilla
Ara vetus stabat, tremulis circumdata cannis.
Restitit, et pavido 'faveas mihi' murmure dixit
Dux meus; et simili 'faveas' ego murmure dixi.
Naiadum, Faunine foret tamen ara, rogabam,
Indigenaeve dei: cum talia rettulit hospes:
"Non hac, o iuvenis, montanum numen in ara est.
Illa suam vocat hanc, cui quondam regia coniunx
Orbe interdixit; quam vix erratica Delos
Errantem accepit, tum cum levis insula nabat.

Illic incumbens cum Palladis arbore palmae
Edidit invita geminos Latona noverca.
Hinc quoque Iunonem fugisse puerpera fertur
Inque suo portasse sinu, duo numina, natos.
Iamque Chimaeriferae, cum sol gravis ureret arva,
Finibus in Lyciae longo dea fessa labore
Sidereo siccata sitim collegit ab aestu:
Uberaque ebiberant avidi lactantia nati.
Forte lacum mediocris aquae prospexit in imis
Vallibus: agrestes illic fruticosa legebant
Vimina cum iuncis gratamque paludibus ulvam.
Accessit, positoque genu Titania terram
Pressit, ut hauriret gelidos potura liquores.
Rustica turba vetant. dea sic affata vetantes:
"'Quid prohibetis aquis? usus communis aquarum est.
Nec solem proprium natura nec aëra fecit
Nec tenues undas: ad publica munera veni,
Quae tamen ut detis, supplex peto. non ego nostros
Abluere hic artus lassataque membra parabam,
Sed relevare sitim. caret os umore loquentis
Et fauces arent, vixque est via vocis in illis.
Haustus aquae mihi nectar erit, vitamque fatebor
Accepisse simul: vitam dederitis in unda.
Hi quoque vos moveant, qui nostro bracchia tendunt
Parva sinu.'" et casu tendebant bracchia nati.
Quem non blanda deae potuissent verba movere?
Hi tamen orantem perstant prohibere, minasque,
Ni procul abscedat, conviciaque insuper addunt.
Nec satis est, ipsos etiam pedibusque manuque
Turbavere lacus, imoque e gurgite mollem
Huc illuc limum saltu movere maligno.
Distulit ira sitim: neque enim iam filia Coei
Supplicat indignis, nec dicere sustinet ultra
Verba minora dea; tollensque ad sidera palmas
"'Aeternum stagno' dixit 'vivatis in isto.'"
Eveniunt optata deae. iuvat esse sub undis, f. καὶ.
Et modo tota cava submergere membra palude,

Nunc proferre caput; summo modo gurgite nare,
Saepe super ripam stagni consistere, saepe
In gelidos resilire lacus. sed nunc quoque turpes
Litibus exercent linguas, pulsoque pudore,
Quamvis sint sub aqua, sub aqua maledicere temptant.
Vox quoque iam rauca est, inflataque colla tumescunt,
Ipsaque dilatant patulos convicia rictus.
Terga caput tangunt, colla intercepta videntur;
Spina viret; venter, pars maxima corporis, albet:
Limosoque novae saliunt in gurgite ranae."
Sic ubi nescio quis Lycia de gente virorum
Rettulit exitium, satyri reminiscitur alter,
Quem Tritoniaca Latous harundine victum
Affecit poena. 'quid me mihi detrahis?' inquit:
'A! piget, a! non est' clamabat 'tibia tanti!'
Clamanti cutis est summos direpta per artus,
Nec quicquam nisi vulnus erat. cruor undique manat,
Detectique patent nervi, trepidaeque sine ulla
Pelle micant venae; salientia viscera possis
Et perlucentes numerare in pectore fibras.
Illum ruricolae, silvarum numina, Fauni
Et satyri fratres et tunc quoque carus Olympus
Et nymphae flerunt, et quisquis montibus illis
Lanigerosque greges armentaque bucera pavit.
Fertilis inmaduit, madefactaque terra caducas
Concepit lacrimas ac venis perbibit imis: f. xcii.
Quas ubi fecit aquam, vacuas emisit in auras.
Inde petens rapidum ripis declivibus aequor
Marsya nomen habet, Phrygiae liquidissimus amnis.
Talibus extemplo redit ad praesentia dictis
Vulgus, et extinctum cum stirpe Amphiona luget.
Mater in invidia est. hanc tunc quoque dicitur unus
Flesse Pelops, umeroque, suas a pectore postquam
Diduxit vestes, ebur ostendisse sinistro.
Concolor hic umerus nascendi tempore dextro
Corporeusque fuit. manibus mox caesa paternis
Membra ferunt iunxisse deos. aliisque repertis, f. xciii.

Qui locus est iuguli medius summique lacerti,
Defuit. inpositum est non comparentis in usum
Partis ebur; factoque Pelops fuit integer illo.
  Finitimi proceres coëunt, urbesque propinquae
Oravere suos ire ad solacia reges,
Argosque et Sparte Pelopeïadesque Mycenae,
Et nondum torvae Calydon invisa Dianae,
Orchomenosque ferax et nobilis aere Corinthus,
Messeneque ferox Patraeque humilesque Cleonae
Et Nelea Pylos, neque adhuc Pittheïa Troezen,
Quaeque urbes aliae bimari clauduntur ab Isthmo,
Exteriusque sitae bimari spectantur ab Isthmo.
Credere quis posset? solae cessastis Athenae.
Obstitit officio bellum, subvectaque ponto
Barbara Mopsopios terrebant agmina muros.
Threïcius Tereus haec auxiliaribus armis
Fuderat, et clarum vincendo nomen habebat:
Quem sibi Pandion opibusque virisque potentem
Et genus a magno ducentem forte Gradivo
Conubio Prognes iunxit. non pronuba Iuno,
Non Hymenaeus adest, non illi Gratia lecto.
Eumenides tenuere faces de funere raptas;
Eumenides stravere torum, tectoque profanus
Incubuit bubo thalamique in culmine sedit.
Hac ave coniuncti Progne Tereusque, parentes
Hac ave sunt facti. gratata est scilicet illis
Thracia, disque ipsi grates egere. diemque,
Quaque data est claro Pandione nata tyranno,
Quaque erat ortus Itys, festum iussere vocari.
Usque adeo latet utilitas. iam tempora Titan
Quinque per autumnos repetiti duxerat anni:
Cum blandita viro Progne 'si gratia' dixit
'Ulla mea est, vel me visendam mitte sorori,
Vel soror huc veniat: redituram tempore parvo
Promittes socero: magni mihi muneris instar
Germanam vidisse dabis.' iubet ille carinas
In freta deduci, veloque et remige portus

Cecropios intrat Piraeaque litora tangit.
Ut primum soceri data copia, dextera dextrae
Iungitur, et fausto committitur omine sermo.
Coeperat adventus causam, mandata referre
Coniugis, et celeres missae spondere recursus:
Ecce venit magno dives Philomela paratu,
Divitior forma. [quales audire solemus
Naidas et dryadas mediis incedere silvis,
Si modo des illis cultus similesque paratus.]
Non secus exarsit conspecta virgine Tereus,
Quam siquis canis ignem subponat aristis,
Aut frondem positasque cremet faenilibus herbas.
Digna quidem facies; sed et hunc innata libido
Exstimulat, pronumque genus regionibus illis
In Venerem est: flagrat vitio gentisque suoque.
Impetus est illi comitum corrumpere curam
Nutricisque fidem, nec non ingentibus ipsam
Sollicitare datis, totumque inpendere regnum;
Aut rapere et saevo raptam defendere bello;
Et nihil est, quod non effreno captus amore
Ausit; nec capiunt inclusas pectora flammas.
Iamque moras male fert, cupidoque revertitur ore
Ad mandata Procnes, et agit sua vota sub illa.
Facundum faciebat amor; quotiensque rogabat
Ulterius iusto, Prognen ita velle ferebat.
Addidit et lacrimas, tamquam mandasset et illas.
Pro superi, quantum mortalia pectora caecae
Noctis habent! ipso sceleris molimine Tereus
Creditur esse pius laudemque a crimine sumit.
Quid, quod idem Philomela cupit, patriosque lacertis
Blanda tenens umeros, ut eat visura sororem,
Perque suam contraque suam petit ipsa salutem.
Spectat eam Tereus, praecontrectatque videndo,
Osculaque et collo circumdata bracchia cernens
Omnia pro stimulis facibusque ciboque furoris
Accipit, et quotiens amplectitur illa parentem,
Esse parens vellet: — neque enim minus impius esset.

Vincitur ambarum genitor prece. gaudet agitque
Illa patri grates, et successisse duabus
Id putat infelix, quod erit lugubre duabus.
Iam labor exiguus Phoebo restabat, equique
Pulsabant pedibus spatium declivis Olympi:
Regales epulae mensis et Bacchus in auro
Ponitur. hinc placido dantur sua corpora somno.
[At rex Odrysius, quamvis secessit, in illa
Aestuat; et repetens faciem motusque manusque
Qualia vult fingit quae nondum vidit, et ignes
Ipse suos nutrit cura removente soporem.]
Lux erat, et generi dextram complexus euntis
Pandion comitem lacrimis commendat obortis:
'Hanc ego, care gener, quoniam pia causa coegit,
Et voluere ambae, voluisti tu quoque, Tereu,
Do tibi. perque fidem cognataque pectora supplex,
Per superos oro, patrio ut tuearis amore,
Et mihi sollicitae lenimen dulce senectae
Quam primum — omnis erit nobis mora longa — remittas.
Tu quoque quam primum — satis est procul esse sororem —
Si pietas ulla est, ad me, Philomela, redito.'
Mandabat, pariterque suae dabat oscula natae,
Et lacrimae dites inter mandata cadebant.
Utque fide pignus dextras utriusque poposcit,
Inter seque datas iunxit, natamque nepotemque
Absentes pro se memori rogat ore salutent;
Supremumque vale pleno singultibus ore
Vix dixit, timuitque suae praesagia mentis.
Ut semel inposita est pictae Philomela carinae,
Admotumque fretum remis tellusque repulsa est,
'Vicimus!' exclamat 'mecum mea vota feruntur!'
Exultatque et vix animo sua gaudia differt
Barbarus, et nusquam lumen detorquet ab illa:
Non aliter, quam cum pedibus praedator obuncis
Deposuit nido leporem Iovis ales in alto.

Nulla fuga est capto, spectat sua praemia raptor.
Iamque iter effectum, iamque in sua litora fessis
Puppibus exierant, cum rex Pandione natam
In stabula alta trahit silvis obscura vetustis,
Atque ibi pallentem trepidamque et cuncta timentem
Et iam cum lacrimis, ubi sit germana, rogantem,
Includit, fassusque nefas et virginem et unam
Vi superat, frustra clamato saepe parente,
Saepe sorore sua, magnis super omnia divis.
Illa tremit, velut agna pavens, quae saucia cani
Ore excussa lupi nondum sibi tuta videtur;
Utque columba suo madefactis sanguine plumis
Horret adhuc, avidosque timet, quibus haeserat, ungues.
Mox ubi mens rediit, passos laniata capillos,
[Lugenti similis, caesis plangore lacertis,]
Intendens palmas 'o diris barbare factis!
O crudelis!' ait 'nec te mandata parentis
Cum lacrimis movere piis, nec cura sororis
Nec mea virginitas nec coniugialia iura?
Omnia turbasti. [pelex ego facta sororis,
Tu geminus coniunx. hostis mihi debita poena.]
Quin animam hanc, ne quod facinus tibi, perfide, restet,
Eripis? atque utinam fecisses ante nefandos
Concubitus! vacuas habuissem criminis umbras.
Si tamen haec superi cernunt, si numina divum
Sunt aliquid, si non perierunt omnia mecum,
Quandocumque mihi poenas dabis. ipsa pudore
Proiecto tua facta loquar. si copia detur,
In populos veniam: si silvis clausa tenebor,
Implebo silvas, et conscia saxa movebo.
Audiat haec aether, et si deus ullus in illo est.'
Talibus ira feri postquam commota tyranni,
Nec minor hac metus est, causa stimulatus utraque
Quo fuit accinctus, vagina liberat ensem,
Arreptamque coma flexis post terga lacertis

Vincla pati cogit. iugulum Philomela parabat,
Spemque suae mortis viso conceperat ense.
Ille indignantem [et nomen patris usque vocantem
Luctantemque loqui] comprensam forcipe linguam
Abstulit ense fero. [radix micat ultima linguae,
Ipsa iacet, terraeque tremens inmurmurat atrae.
Utque salire solet mutilatae cauda colubrae,
Palpitat, et moriens dominae vestigia quaerit.]
Hoc quoque post facinus — vix ausim credere — fertur
Saepe sua lacerum repetisse libidine corpus.
Sustinet ad Prognen post talia facta reverti,
Coniuge quae viso germanam quaerit. at ille
Dat gemitus fictos, commentaque funera narrat;
Et lacrimae fecere fidem. velamina Progne
Diripit ex umeris auro fulgentia lato,
Induiturque atras vestes, et inane sepulchrum
Constituit, falsisque piacula manibus infert,
Et luget non sic lugendae fata sororis.
Signa deus bis sex acto lustraverat anno.
Quid faciat Philomela? fugam custodia claudit:
Structa rigent solido stabulorum moenia saxo:
Os mutum facti caret indice. grande doloris
Ingenium est, miserisque venit sollertia rebus
Stamina barbarica suspendit Pallade telae,
Purpureasque notas filis intexuit albis,
Indicium sceleris; perfectaque tradidit uni,
Utque ferat dominae gestu rogat illa. rogata
Pertulit ad Prognen, nec scit, quid tradat in illis.
Evolvit vestes saevi matrona tyranni,
Germanaeque suae carmen miserabile legit,
Et — mirum potuisse — silet. dolor orsa repressit,
Verbaque quaerenti satis indignantia linguae
Defuerunt. nec flere vacat, sed fasque nefasque
Confusura ruit, poenaeque in imagine tota est.
Tempus erat, quo sacra solent trieterica Bacchi
Sithoniae celebrare nurus: nox conscia sacris.

Nocte sonat Rhodope tinnitibus aeris acuti:
Nocte sua est egressa domo regina, deique
Ritibus instruitur, furialiaque accipit arma:
Vite caput tegitur, lateri cervina sinistro
Vellera dependent, umero levis incubat hasta.
Concita per silvas turba comitante suarum
Terribilis Progne furiisque agitata doloris,
Bacche, tuas simulat. venit ad stabula avia tandem,
Exululatque, euhoeque sonat, portasque refringit
Germanamque rapit, raptaeque insignia Bacchi
Induit, et vultus hederarum frondibus abdit,
Attonitamque trahens intra sua moenia ducit.
Ut sensit tetigisse domum Philomela nefandam,
Horruit infelix totoque expalluit ore.
Nacta locum Progne sacrorum pignera demit,
Oraque develat miserae pudibunda sororis,
Amplexuque petit. sed non attollere contra
Sustinet haec oculos, paelex sibi visa sororis:
Deiectoque in humum vultu iurare volenti
Testarique deos, per vim sibi dedecus illud
Illatum, pro voce manus fuit. ardet, et iram
Non capit ipsa suam Progne, fletumque sororis
Corripiens 'non est lacrimis hoc' inquit 'agendum,
Sed ferro, sed siquid habes, quod vincere ferrum
Possit. in omne nefas ego me, germana, paravi.
Aut ego, cum facibus regalia tecta cremaro,
Artificem mediis inmittam Terea flammis,
Aut linguam aut oculos et quae tibi membra pudorem
Abstulerunt, ferro rapiam, aut per vulnera mille
Sontem animam expellam. magnum quodcumque paravi:
Quid sit, adhuc dubito.' peragit dum talia Progne,
Ad matrem veniebat Itys. quid possit, ab illo
Admonita est. oculisque tuens inmitibus 'a, quam
Es similis patri!' dixit. nec plura locuta
Triste parat facinus tacitaque exaestuat ira.
Ut tamen accessit natus, matrique salutem

Attulit, et parvis adduxit colla lacertis,
Mixtaque blanditiis puerilibus oscula iunxit,
Mota quidem est genetrix, infractaque constitit ira:
Invitique oculi lacrimis maduere coactis.
Sed simul ex nimia mentem pietate labare
Sensit, ab hoc iterum est ad vultus versa sororis:
Inque vicem spectans ambos 'cur admovet' inquit
'Alter blanditias, rapta silet altera lingua?
Quam vocat hic matrem, cur non vocat illa sororem?
Cui sis nupta, vide, Pandione nata! marito
Degeneras? scelus est pietas in coniuge Tereo.'
Nec mora, traxit Ityn, veluti Gangetica cervae
Lactentem fetum per silvas tigris opacas.
Utque domus altae partem tenuere remotam,
Tendentemque manus et iam sua fata videntem
Et 'mater, mater' clamantem et colla petentem
Ense ferit Progne, lateri qua pectus adhaeret,
Nec vultum vertit. satis illi ad fata vel unum
Vulnus erat: iugulum ferro Philomela resolvit.
Vivaque adhuc animaeque aliquid retinentia membra
Dilaniant; pars inde cavis exultat aënis,
Pars veribus stridunt: manant penetralia tabo.
His adhibet coniunx ignarum Terea mensis,
Et patrii moris sacrum mentita, quod uni
Fas sit adire viro, comites famulosque removit.
Ipse sedens solio Tereus sublimis avito
Vescitur, inque suam sua viscera congerit alvum.
Tantaque nox animi est, 'Ityn huc accersite' dixit.
Dissimulare nequit crudelia gaudia Progne:
[Iamque suae cupiens existere nuntia cladis,]
'Intus habes, quem poscis' ait. circumspicit ille,
Atque ubi sit, quaerit. quaerenti iterumque vocanti,
Sicut erat sparsis furiali caede capillis,
Prosiluit, Ityosque caput Philomela cruentum
Misit in ora patris: nec tempore maluit ullo
Posse loqui et meritis testari gaudia dictis.
Thracius ingenti mensas clamore repellit,

Vipereasque ciet Stygia de valle sorores:
Et modo, si posset, reserato pectore diras
Egerere inde dapes emersaque viscera gestit:
Flet modo, seque vocat bustum miserabile nati:
Nunc sequitur nudo genitas Pandione ferro.
Corpora Cecropidum pennis pendere putares: f. xcii.
Pendebant pennis. quarum petit altera silvas,
Altera tecta subit; neque adhuc de pectore caedis
Excessere notae, signataque sanguine pluma est.
Ille dolore suo poenaeque cupidine velox
Vertitur in volucrem, cui stant in vertice cristae,
Prominet inmodicum praelonga cuspide rostrum.
Nomen Epops volucri, facies armata videtur.
  Hic dolor ante diem longaeque extrema senectae
Tempora Tartareas Pandiona misit ad umbras.
Sceptra loci rerumque capit moderamen Erechtheus,
Iustitia dubium, validisne potentior armis.
Quattuor ille quidem iuvenes totidemque crearat
Femineae sortis: sed erat par forma duarum,
E quibus Aeolides Cephalus te coniuge felix,
Procri, fuit: Boreae Tereus Thracesque nocebant,
Dilectaque diu caruit deus Orithyia,
Dum rogat et precibus mavult quam viribus uti.
Ast ubi blanditiis agitur nihil, horridus ira,
Quae solita est illi nimiumque domestica vento,
'Et merito!' dixit 'quid enim mea tela reliqui,
Saevitiam et vires iramque animosque minaces,
Admovique preces, quarum me dedecet usus?
Apta mihi vis est: vi tristia nubila pello,
Vi freta concutio, nodosaque robora verto,
Induroque nives et terras grandine pulso.
Idem ego cum fratres caelo sum nactus aperto —
Nam mihi campus is est — tanto molimine luctor,
Ut medius nostris concursibus insonet aether,
Exiliantque cavis elisi nubibus ignes.
Idem ego cum subii convexa foramina terrae,
Subposuique ferox imis mea terga cavernis,

Sollicito manes totumque tremoribus orbem.
Hac ope debueram thalamos petiisse; socerque
Non orandus erat, vi sed faciendus Erechtheus.'
Haec Boreas aut his non inferiora locutus
Excussit pennas, quarum iactatibus omnis
Adflata est tellus latumque perhorruit aequor:
Pulvereamque trahens per summa cacumina pallam
Verrit humum, pavidamque metu caligine tectus
Orithyian amans fulvis amplectitur alis.
Dum volat, arserunt agitati fortius ignes.
Nec prius aërii cursus subpressit habenas,
Quam Ciconum tenuit populos et moenia raptor.
Illic et gelidi coniunx Actaea tyranni
Et genetrix facta est, partus enixa gemellos,
Cetera qui matris, pennas genitoris haberent.
Non tamen has una memorant cum corpore natas; f. nov.
Barbaque dum rutilis aberat subnixa capillis,
Inplumes Calaïsque puer Zetesque fuerunt.
Mox pariter pennae ritu coepere volucrum
Cingere utrumque latus, pariter flavescere malae.
Ergo ubi concessit tempus puerile iuventae,
Vellera cum Minyis nitido radiantia villo
Per mare non notum prima petiere carina.

LIBER SEPTIMUS.

Iamque fretum Minyae Pagasaea puppe secabant:
Perpetuaque trahens inopem sub nocte senectam
Phineus visus erat, iuvenesque Aquilone creati
Virgineas volucres miseri senis ore fugarant:
Multaque perpessi claro sub Iasone tandem
Contigerant rapidas limosi Phasidos undas:
Dumque adeunt regem Phrixeaque vellera poscunt,
— Usque datur numeris magnorum horrenda laborum.
Concipit interea validos Aeetias ignes

Et luctata diu, postquam ratione furorem
Vincere non poterat, 'frustra, Medea, repugnas:
Nescio quis deus obstat;' ait 'mirumque, nisi hoc est,
Aut aliquid certe simile huic, quod amare vocatur.
Nam cur iussa patris nimium mihi dura videntur?
Sunt quoque dura nimis. cur, quem modo denique vidi,
Ne pereat, timeo? quae tanti causa timoris?
Excute virgineo conceptas pectore flammas,
Si potes, infelix. si possem, sanior essem.
Sed gravat invitam nova vis. aliudque cupido,
Mens aliud suadet. video meliora proboque,
Deteriora sequor. quid in hospite, regia virgo,
Ureris, et thalamos alieni concipis orbis?
Haec quoque terra potest, quod ames, dare. vivat, an ille
Occidat, in dis est. vivat tamen: idque precari
Vel sine amore licet. quid enim commisit Iason?
[Quem, nisi crudelem, non tangat Iasonis aetas
Et genus et virtus? quem non, ut cetera desint,
Ore movere potest? certe mea pectora movit.]
At nisi opem tulero, taurorum adflabitur igne,
Concurretque suae segetis tellure creatis
Hostibus, aut avido dabitur fera praeda draconi.
Hoc ego si patiar, tum me de tigride natam,
Tum ferrum et scopulos gestare in corde fatebor.
Cur non et specto pereuntem, oculosque videndo
Conscelero? cur non tauros exhortor in illum
Terrigenasque feros insopitumque draconem?
Di meliora velint. quamquam non ista precanda,
Sed facienda mihi. prodamne ego regna parentis,
Atque ope nescio quis servabitur advena nostra,
Ut per me sospes sine me det lintea ventis,
Virque sit alterius, poenae Medea relinquar?
Si facere hoc, aliamve potest praeponere nobis,
Occidat ingratus. sed non is vultus in illo,
Non ea nobilitas animo est, ea gratia formae,

Ut timeam fraudem meritique oblivia nostri
Et dabit ante fidem. cogamque in foedera testes
Esse deos. quin tuta times! accingere et omnem
Pelle moram! tibi se semper debebit Iason,
Te face sollemni iunget sibi, perque Pelasgas
Servatrix urbes matrum celebrabere turba.
Ergo ego germanam fratremque patremque deosque
Et natale solum, ventis ablata, relinquam?
Nempe pater saevus, nempe est mea barbara tellus,
Frater adhuc infans. stant mecum vota sororis:
Maximus intra me deus est. non magna relinquam:
Magna sequar: titulum servatae pubis Achivae,
Notitiamque loci melioris, et oppida, quorum
Hic quoque fama viget, cultusque artesque locorum;
Quemque ego cum rebus, quas totus possidet orbis,
Aesoniden mutasse velim, quo coniuge felix
Et dis cara ferar et vertice sidera tangam.
Quid, quod nescio qui mediis incurrere in undis
Dicuntur montes, ratibusque inimica Charybdis
Nunc sorbere fretum, nunc reddere, cinctaque saevis
Scylla rapax canibus Siculo latrare profundo?
Nempe tenens quod amo, gremioque in Iasonis haerens
Per freta longa ferar. nihil illum amplexa verebor;
Aut, siquid metuam, metuam de coniuge solo.
Coniugiumne putas, speciosaque nomina culpae
Inponis, Medea, tuae? quin aspice, quantum
Aggrediare nefas, et dum licet, effuge crimen.'
Dixit: et ante oculos rectum pietasque pudorque
Constiterant, et victa dabat iam terga Cupido.
Ibat ad antiquas Hecates Perseïdos aras,
Quas nemus umbrosum secretaque silva tegebat.
Et iam fortis erat, pulsusque recesserat ardor:
Cum videt Aesoniden, extinctaque flamma reluxit.
[Erubuere genae, totoque recanduit ore,
Utque solet ventis alimenta assumere, quaeque
Parva sub inducta latuit scintilla favilla,
Crescere et in veteres agitata resurgere vires,

Sic iam lentus amor, iam quem languere putares,
Ut vidit iuvenem, specie praesentis inarsit.]
Et casu solito formosior Aesone natus
Illa luce fuit: posses ignoscere amanti.
Spectat, et in vultu veluti tum denique viso
Lumina fixa tenet, nec se mortalia demens
Ora videre putat, nec se declinat ab illo.
Ut vero coepitque loqui dextramque prehendit
Hospes, et auxilium summissa voce rogavit,
Promisitque torum, lacrimis ait illa profusis:
'Quid faciam, video: nec me ignorantia veri
Decipiet, sed amor. servabere munere nostro:
Servatus promissa dato.' per sacra triformis
Ille deae, lucoque foret quod numen in illo,
Perque patrem soceri cernentem cuncta futuri,
Eventusque suos et tanta pericula iurat.
Creditus accepit cantatas protinus herbas,
Edidicitque usum, laetusque in tesca recessit.
  Postera depulerat stellas aurora micantes:
Conveniunt populi sacrum Mavortis in arvum,
Consistuntque iugis. medio rex ipse resedit
Agmine purpureus sceptroque insignis eburno.
Ecce adamanteis vulcanum naribus efflant
Aeripedes tauri, tactaeque vaporibus herbae
Ardent. utque solent pleni resonare camini,
Aut ubi terrena silices fornace soluti
Concipiunt ignem liquidarum aspergine aquarum;
Pectora sic intus clausas volventia flammas
Gutturaque usta sonant. tamen illis Aesone natus
Obvius it. vertere truces venientis ad ora
Terribiles vultus praefixaque cornua ferro,
Pulvereumque solum pede pulsavere bisulco,
Fumificisque locum mugitibus impleverunt.
Deriguere metu Minyae. subit ille, nec ignes
Sentit anhelatos — tantum medicamina possunt —
Pendulaque audaci mulcet palearia dextra,
Subpositosque iugo pondus grave cogit aratri

Ducere et insuetum ferro proscindere campum.
Mirantur Colchi: Minyae clamoribus augent
Adiciuntque animos. galea tum sumit aëna
Vipereos dentes, et aratos spargit in agros.
Semina mollit humus valido praetincta veneno,
Et crescunt fiuntque sati nova corpora dentes. f. xcvi.
Utque hominis speciem materna sumit in alvo,
Perque suos intus numeros componitur infans,
Nec nisi maturus communes exit in auras:
Sic ubi visceribus gravidae telluris imago
Effecta est hominis, feto consurgit in arvo;
Quodque magis mirum est, simul edita concutit arma.
Quos ubi viderunt praeacutae cuspidis hastas
In caput Haemonii iuvenis torquere parantes,
Demisere metu vultumque animumque Pelasgi.
Ipsa quoque extimuit, quae tutum fecerat illum,
Utque peti vidit iuvenem tot ab hostibus unum,
Palluit et subito sine sanguine frigida sedit;
Neve parum valeant a se data gramina, carmen
Auxiliare canit, secretasque advocat artes.
Ille gravem medios silicem iaculatus in hostes
A se depulsum Martem convertit in ipsos.
Terrigenae pereunt per mutua vulnera fratres,
Civilique cadunt acie. gratantur Achivi,
Victoremque tenent avidisque amplexibus haerent.
Tu quoque victorem complecti, barbara, velles;
[Obstitit incoepto pudor. at complexa fuisses;
Sed te, ne faceres, tenuit reverentia famae.]
Quod licet, aspectu tacito laetaris, agisque
Carminibus grates et dis auctoribus horum.
Pervigilem superest herbis sopire draconem.
[Qui crista linguisque tribus praesignis et uncis
Dentibus horrendus custos erat arboris aureae.]
Hunc postquam sparsit Lethaei gramine suci
Verbaque ter dixit placidos facientia somnos,
Quae mare turbatum, quae concita flumina sistunt,
Somnus in ignotos oculos sibi venit, et auro

Heros Aesonius potitur. spolioque superbus
Muneris auctorem secum, spolia altera, portans
Victor Iolciacos tetigit cum coniuge portus.
Haemoniae matres pro gnatis dona receptis
Grandaevique ferunt patres, congestaque flamma
Tura liquefaciunt, inductaque cornibus aurum
Victima vota litat. sed abest gratantibus Aeson,
Iam propior leto fessusque senilibus annis.
Cum sic Aesonides: 'o cui debere salutem
Confiteor, coniunx, quamquam mihi cuncta dedisti,
Excessitque fidem meritorum summa tuorum:
Si tamen hoc possunt, — quid enim non carmina possunt? —
Deme meis annis, et demptos adde parenti.'
Nec tenuit lacrimas. mota est pietate rogantis,
Dissimilemque animum subiit Aeeta relictus.
Nec tamen affectus tales confessa 'quod' inquit
'Excidit ore tuo, coniunx, scelus? ergo ego cuiquam
Posse tuae videor spatium transcribere vitae?
Nec sinat hoc Hecate, nec tu petis aequa. sed isto,
Quod petis, experiar maius dare munus, Iason.
Arte mea soceri longum temptabimus aevum,
Non annis renovare tuis; modo diva triformis
Adiuvet et praesens ingentibus annuat ausis.'
Tres aberant noctes, ut cornua tota coirent
Efficerentque orbem. postquam plenissima fulsit
Ac solida terras spectavit imagine luna,
Egreditur tectis vestes induta recinctas,
Nuda pedem, nudis umeros infusa capillis,
Fertque vagos mediae per muta silentia noctis
Incomitata gradus. homines volucresque ferasque
Solverat alta quies: nullo cum murmure saepes,
Inmotaeque silent frondes; silet umidus aēr:
Sidera sola micant. ad quae sua bracchia tendens
Ter se convertit, ter sumptis flumine crinem
Inroravit aquis, ternisque ululatibus ora
Solvit, et in dura summisso poplite terra

'Nox' ait 'arcanis fidissima, quaeque diurnis
Aurea cum luna succeditis ignibus, astra,
Tuque triceps Hecate, quae coeptis conscia nostris
Adiutrixque venis cantusque artisque magorum,
Quaeque magos, Tellus, pollentibus instruis herbis,
Auraeque et venti montesque amnesque lacusque,
Dique omnes nemorum, dique omnes noctis adeste:
Quorum ope, cum volui, ripis mirantibus amnes
In fontes rediere suos, concussaque sisto,
Stantia concutio cantu freta, nubila pello
Nubilaque induco, ventos abigoque vocoque,
Vipereas rumpo verbis et carmine fauces,
Vivaque saxa sua convulsaque robora terra
Et silvas moveo, iubeoque tremescere montes
Et mugire solum, manesque exire sepulchris.
Te quoque, Luna, traho, quamvis Temesaea labores
Aera tuos minuant: currus quoque carmine nostro
Pallet avi; pallet nostris Aurora venenis.
Vos mihi taurorum flammas hebetastis, et unco
Inpatiens oneris collum pressistis aratro.
Vos serpentigenis in se fera bella dedistis,
Custodemque rudem somni sopistis, et aurum
Vindice decepto Graias misistis in urbes.
Nunc opus est sucis, per quos renovata senectus
In florem redeat, primosque recolligat annos.
Et dabitis. neque enim micuerunt sidera frustra,
Nec frustra volucrum tractus cervice draconum
Currus adest.' aderat demissus ab aethere currus.
Quo simul ascendit, frenataque colla draconum
Permulsit, manibusque leves agitavit habenas,
Sublimis rapitur, subiectaque Thessala Tempe
Dispicit, et Tricces regionibus applicat angues:
Et quas Ossa tulit, quas altum Pelion herbas,
Othrys quas Pindusque et Pindo maior Olympus,
Perspicit, et placitas partim radice revellit,
Partim succidit curvamine falcis aënae.
Multa quoque Apidani placuerunt gramina ripis,

Multa quoque Amphrysi; neque eras inmunis, Enipeu:
Nec non Penēus, nec non Sperchei̇̈des undae
Contribuere aliquid, iuncosaque litora Boebes.
Carpsit et Euboica vivax Anthedone gramen,
Nondum mutato vulgatum corpore Glauci.
Et iam nona dies curru pennisque draconum
Nonaque nox omnes lustrantem viderat agros,
Cum rediit. neque erant tacti, nisi odore, dracones,
Et tamen annosae pellem posuere senectae.
Constitit adveniens citra limenque foresque,
Et tantum caelo tegitur: refugitque viriles
Contactus. statuitque aras e caespite binas,
Dexteriore Hecates, ast laeva parte Iuventae.
Has ubi verbenis silvaque incinxit agresti,
Haud procul egesta scrobibus tellure duabus
Sacra facit, cultrosque in guttura velleris atri
Conicit, et patulas perfundit sanguine fossas.
Tum super invergens liquidi carchesia bacchi
Aeneaque invergens tepidi carchesia lactis
Verba simul fudit, terrenaque numina civit,
Umbrarumque rogat rapta cum coniuge regem,
Ne properent artus anima fraudare senili.
Quos ubi placavit precibusque et murmure longo,
Aesonis effetum proferri corpus ad auras
Iussit, et in plenos resolutum carmine somnos
Exanimi similem stratis porrexit in herbis.
Hinc procul Aesoniden, procul hinc iubet ire ministros,
Et monet arcanis oculos removere profanos.
Diffugiunt iussi. passis Medea capillis
Bacchantum ritu flagrantes circuit aras,
Multifidasque faces in fossa sanguinis atra
Tinguit, et infectas geminis accendit in aris:
Terque senem flamma, ter aqua, ter sulpure lustrat.
Interea validum posito medicamen aēno
Fervet et exultat spumisque tumentibus albet.
Illic Haemonia radices valle resectas

Seminaque floresque et sucos incoquit acres.
Adicit extremo lapides oriente petitos
Et quas Oceani refluum mare lavit, harenas;
Addit et exceptas luna pernocte pruinas
Et strigis infames ipsis cum carnibus alas,
Inque virum soliti vultus mutare ferinos
Ambigui prosecta lupi; nec defuit illic
Squamea Cinyphii tenuis membrana chelydri
Vivacisque iecur cervi, quibus insuper addit
Ora caputque novem cornicis saecula passae.
His et mille aliis postquam sine nomine rebus
Propositum instruxit remorari Tartara munus,
Arenti ramo iampridem mitis olivae
Omnia confudit summisque inmiscuit ima.
Ecce vetus calido versatus stipes aëno
Fit viridis primo, nec longo tempore frondes
Induit, et subito gravidis oneratur olivis.
At quacumque cavo spumas eiecit aëno
Ignis, et in terram guttae cecidere calentes,
Vernat humus, floresque et mollia pabula surgunt.
Quae simul ac vidit, stricto Medea recludit
Ense senis iugulum, veteremque exire cruorem
Passa, replet sucis. quos postquam conbibit Aeson
Aut ore acceptos aut vulnere, barba comaeque
Canitie posita nigrum rapuere colorem. f. xcvii.
Pulsa fugit macies, abeunt pallorque situsque,
Adiectoque cavae supplentur corpore rugae,
Membraque luxuriant. Aeson miratur et olim
Ante quater denos hunc se reminiscitur annos.
Viderat ex alto tanti miracula monstri f. xcviii.
Liber. et admonitus iuvenes nutricibus annos
Posse suis reddi, capit hoc a Colchide munus.
Neve doli cessent, odium cum coniuge falsum
Phasias assimulat, Peliaeque ad limina supplex
Confugit. atque illam, quoniam gravis ipse senecta est,
Excipiunt natae. quas tempore callida parvo
Colchis amicitiae mendacis imagine cepit,

Dumque refert inter meritorum maxima, demptos
Aesonis esse situs, atque hac in parte moratur,
Spes est virginibus Pelia subiecta creatis,
Arte suum parili revirescere posse parentem.
Iamque petunt, pretiumque iubent sine fine pacisci.
Illa brevi spatio silet et dubitare videtur,
Suspenditque animos ficta gravitate rogantum.
Mox ubi pollicita est, 'quo sit fiducia maior
Muneris huius,' ait 'qui vestras maximus aevo est
Dux gregis inter oves, agnus medicamine fiet.'
Protinus innumeris effetus laniger annis
Attrahitur flexo circum cava tempora cornu:
Cuius ut Haemonio marcentia guttura cultro
Fodit, et exiguo maculavit sanguine ferrum,
Membra simul pecudis validosque venefica sucos
Mergit in aere cavo: [minuunt ea corporis artus,
Cornuaque exurunt, nec non cum cornibus annos:
Et tener auditur medio balatus aëno.
Nec mora, balatum] mirantibus exilit agnus,
Lascivitque fuga, lactantiaque ubera quaerit.
Obstipuere satae Pelia: promissaque postquam
Exhibuere fidem, tum vero inpensius instant.
Ter iuga Phoebus equis in Hibero flumine mersis
Dempserat, et quarta radiantia nocte micabant
Sidera, cum rapido fallax Aeetias igni
Inponit purum laticem et sine viribus herbas.
Iamque neci similis resoluto corpore regem
Et cum rege suo custodes somnus habebat,
Quem dederant cantus magicaeque potentia linguae.
Intrarant iussae cum Colchide limina natae,
Ambierantque torum. 'quid nunc dubitatis inertes?
Stringite' ait 'gladios, veteremque haurite cruorem,
Ut repleam vacuas iuvenali sanguine venas.
In manibus vestris vita est aetasque parentis.
[Si pietas ulla est, nec spes agitatis inanes,]
Officium praestate patri, telisque senectam
Exigite, et saniem coniecto emittite ferro.'

His, ut quaeque pia est, hortatibus impia prima est,
[Et ne sit scelerata, facit scelus. haud tamen ictus
Ulla suos spectare potest, oculosque reflectunt,]
Caecaque dant saevis aversae vulnera dextris.
Ille, cruore fluens, cubito tamen allevat artus,
Semilacerque toro temptat consurgere, et inter
Tot medius gladios pallentia bracchia tendens
'Quid facitis, gnatae? quid vos in fata parentis
Armat?' ait. cecidere illis animique manusque.
Plura locuturo cum verbis guttura Colchis
Abstulit, et calidis laniatum mersit in undis.
Quod nisi pennatis serpentibus isset in auras,
Non exempta foret poenae. fugit alta superque
Pelion umbrosum, Philyreïa tecta, superque
Othryn et eventu veteris loca nota Cerambi. f. xcix
Hic ope nympharum sublatus in aëra pennis
Cum gravis infuso tellus foret obruta ponto,
Deucalioneas effugit inobrutus undas.
Aeoliam Pitanen a laeva parte relinquit
Factaque de saxo longi simulacra draconis: f. c.
Idaeumque nemus, quo nati furta, iuvencum
Occuluit Liber falsi sub imagine cervi: f. ci.
Quaque pater Corythi parva tumulatus harena: f. cii.
Et quos Maera novo latratu terruit agros: f. ciii.
Eurypylique urbem, qua Coae cornua matres f. civ.
Gesserunt tum cum discederet Herculis agmen:
Phoebeamque Rhodon et Ialysios Telchinas,
Quorum oculos ipso vitiantes omnia visu
Iuppiter exosus fraternis subdidit undis. f. cv.
Transit et antiquae Cartheïa moenia Ceae,
Qua pater Alcidamas placidam de corpore natae
Miraturus erat nasci potuisse columbam. f. cvi.
Inde lacus Hyries videt et Cycneïa Tempe,
Quae subitus celebravit olor. nam Phyllius illic
Imperio pueri volucresque ferumque leonem
Tradiderat domitos. taurum quoque vincere iussus
Vicerat, et spreto totiens iratus amore

Praemia poscenti taurum suprema negabat.
Ille indignatus 'cupies dare' dixit, et alto
Desiluit saxo. cuncti cecidisse putabant:
Factus olor niveis pendebat in aëre pennis. f. cvii.
At genetrix Hyrie, servari nescia, flendo f. cviii.
Dilicuit, stagnumque suo de nomine fecit.
Adiacet his Pleuron, in qua trepidantibus alis
Ophias effugit natorum vulnera Combe. f. cix.
Inde Calaureae Letoidos aspicit arva,
In volucrem versi cum coniuge conscia regis. f. cx.
Dextera Cyllene est, in qua cum matre Menephron
Concubiturus erat saevarum more ferarum. f. cxi.
Cephison procul hinc deflentem fata nepotis
Respicit in tumidam phocen ab Apolline versi: f. cxii.
Eumelique domum lugentis in aëre natum. f. cxiii.
Tandem vipereis Ephyren Pirenida pennis
Contigit. hic aevo veteres mortalia primo
Corpora vulgarunt pluvialibus edita fungis. f. cxiv.
Sed postquam Colchis arsit nova nupta venenis,
Flagrantemque domum regis mare vidit utrumque,
Sanguine natorum perfunditur impius ensis,
Ultaque se male mater Iasonis effugit arma.
Hinc Titaniacis ablata draconibus intrat
Palladias arces: quae te, iustissima Phene, f. cxv.
Teque, senex Peripha, pariter videre volantes, f. cxvi.
Innixamque novis neptem Polypemonis alis. f. cxvii.
Excipit hanc Aegeus — facto damnandus in uno, —
Nec satis hospitium est: thalami quoque foedere iungit.
Iamque aderat Theseus, proles ignara parenti,
Qui virtute sua bimarem pacaverat Isthmon.
Huius in exitium miscet Medea quod olim
Attulerat secum Scythicis aconiton ab oris.
Illud Echidneae memorant e dentibus ortum
Esse canis. specus est tenebroso caecus hiatu
Et via declivis, per quam Tirynthius heros
Restantem contraque diem radiosque micantes
Obliquantem oculos nexis adamante catenis

Cerberon attraxit; rabida qui concitus ira
Implevit pariter ternis latratibus auras
Et sparsit virides spumis albentibus agros.
Has concresse putant, nactasque alimenta feracis
Fecundique soli vires cepisse nocendi. f. cxviii.
Quae quia nascuntur dura vivacia caute,
Agrestes aconita vocant. ea coniugis astu
Ipse parens Aegeus nato porrexit ut hosti.
Sumpserat ignara Theseus data pocula dextra,
Cum pater in capulo gladii cognovit eburno
Signa sui generis, facinusque excussit ab ore.
Effugit illa necem nebulis per carmina motis.
At genitor, quamquam laetatur sospite nato,
Attonitus tamen est ingens discrimine parvo
Committi potuisse nefas. fovet ignibus aras,
Muneribusque deos implet, feriuntque secures
Colla torosa boum vinctorum cornua vittis.
Nullus Erechthidis fertur celebratior illo
Inluxisse dies. agitant convivia patres
Et medium vulgus. nec non et carmina vino
Ingenium faciente canunt. 'te, maxime Theseu,
Mirata est Marathon Cretei sanguine tauri:
Quodque suis securus arat Cromyona colonus,
Munus opusque tuum est. tellus Epidauria per te
Clavigeram vidit Vulcani occumbere prolem;
Vidit et inmitem Cephisias ora Procrusten:
Cercyonis letum vidit Cerealis Eleusin.
Occidit ille Sinis, magnis male viribus usus,
Qui poterat curvare trabes et agebat ab alto
Ad terram late sparsuras corpora pinus.
Tutus ad Alcathoën, Lelegeïa moenia, limes
Composito Scirone patet: sparsisque latronis
Terra negat sedem, sedem negat ossibus unda:
Quae iactata diu fertur durasse vetustas
In scopulos; scopulis nomen Scironis inhaeret. f. cxix.
Si titulos annosque tuos numerare velimus,
Facta premant annos. pro te, fortissime, vota

Publica suscipimus, bacchi tibi sumimus haustus.'
Consonat assensu populi precibusque faventum
Regia; nec tota tristis locus ullus in urbe est.
Nec tamen — usque adeo nulla est sincera voluptas,
Sollicitumque aliquid laetis intervenit — Aegeus
Gaudia percepit nato secura recepto.
Bella parat Minos. qui quamquam milite, quamquam
Classe valet, patria tamen est firmissimus ira
Androgeïque necem iustis ulciscitur armis.
Ante tamen bello vires acquirit amicas,
Quaque potens habitus, volucri freta classe pererrat.
Hinc Anaphen sibi iungit et Astypaleïa regna,
Promissis Anaphen, regna Astypaleïa bello;
Hinc humilem Myconum cretosaque rura Cimoli
Florentemque Syron, Cythnum, planamque Seriphon,
Marmoreamque Paron, quamque impia prodidit Arne
Siphnon et accepto, quod avara poposcerat, auro
Mutata est in avem, quae nunc quoque diligit aurum, f. cxx.
Nigra pedes, nigris velata monedula pennis.
At non Oliaros Didymaeque et Tenos et Andros
Et Gyaros nitidaeque ferax Peparethos olivae
Gnosiacas iuvere rates. latere inde sinistro
Oenopiam Minos petit, Aeacideïa regna.
Oenopiam veteres appellavere. sed ipse
Aeacus Aeginam genetricis nomine dixit.
Turba ruit tantaeque virum cognoscere famae
Expetit. occurrunt illi Telamonque, minorque
Quam Telamon Peleus, et proles tertia Phocus.
Ipse quoque egreditur tardus gravitate senili
Aeacus, et quae sit veniendi causa, requirit.
Admonitus patrii luctus suspirat, et illi
Dicta refert rector populorum talia centum:
'Arma iuves oro pro gnato sumpta, piaeque
Pars sis militiae: tumulo solacia posco.'
Huic Asopiades 'petis irrita' dixit 'et urbi
Non facienda meae; neque enim coniunctior ulla

Cecropidis hac est tellus: ea foedera nobis.'
Tristis abit 'stabunt' que 'tibi tua foedera magno'
Dixit, et utilius bellum putat esse minari,
Quam gerere atque suas ibi praeconsumere vires.
Classis ab Oenopiis etiamnum Lyctia muris
Spectari poterat, cum pleno concita velo
Attica puppis adest in portusque intrat amicos,
Quae Cephalum patriaeque simul mandata ferebat.
Aeacidae longo iuvenes post tempore visum
Agnovere tamen Cephalum, dextrasque dedere,
Inque patris duxere domum. spectabilis heros
Et veteris retinens etiamnum pignera formae
Ingreditur, ramumque tenens popularis olivae
A dextra laevaque duos aetate minores
Maior habet, Clyton et Buten, Pallante creatos.
Postquam congressus primi sua verba tulerunt,
Cecropidum Cephalus peragit mandata, rogatque
Auxilium, foedusque refert et iura parentum,
Imperiumque peti totius Achaidos addit.
Sic ubi mandatam iuvit facundia causam,
Aeacus, in capulo sceptri nitente sinistra,
'Ne petite auxilium, sed sumite,' dixit 'Athenae;
Nec dubie vires, quas haec habet insula, vestras
Ducite: et omnia habet. rerum status iste mearum,
Robora non desunt; superat mihi miles et hosti.
Gratia dis, felix et inexcusabile tempus.'
'Immo ita sit,' Cephalus 'crescat tua civibus opto
Urbs!' ait 'adveniens equidem modo gaudia cepi,
Cum tam pulchra mihi, tam par aetate iuventus
Obvia processit. multos tamen inde requiro,
Quos quondam vidi vestra prius urbe receptus.'
Aeacus ingemuit, tristique ita voce locutus:
'Flebile principium melior fortuna secuta est.
Hanc utinam possem vobis memorare sine illo!
Ordine nunc repetam. neu longa ambage morer vos:
Ossa cinisque iacent, memori quos mente requiris.
Et quota pars illi rerum periere mearum!

Dira lues ira populis Iunonis iniquae
Incidit, exosae dictas a paelice terras.
Dum visum mortale malum, tantaeque latebat
Causa nocens cladis, pugnatum est arte medendi.
Exitium superabat opem, quae victa iacebat.
Principio caelum spissa caligine terras
Pressit, et ignavos inclusit noctibus aestus;
Dumque quater iunctis explevit cornibus orbem
Luna, quater plenum tenuata retexuit orbem,
Letiferis calidi spirarunt flatibus austri.
Constat et in fontes vitium venisse lacusque,
Miliaque incultos serpentum multa per agros
Errasse atque suis fluvios temerasse venenis.
Strage canum primo volucrumque oviumque boumque,
Inque feris subiti deprensa potentia morbi.
Concidere infelix validos miratur arator
Inter opus tauros, medioque recumbere sulco.
Lanigeris gregibus balatus dantibus aegros
Sponte sua lanaeque cadunt et corpora tabent.
Acer equus quondam magnaeque in pulvere famae
[Degenerat palmas, veterumque oblitus honorum]
Ad praesepe gemit leto moriturus inerti.
Non aper irasci meminit, non fidere cursu
Cerva, nec armentis incurrere fortibus ursi.
Omnia languor habet: silvisque agrisque viisque
Corpora foeda iacent: vitiantur odoribus aurae.
Mira loquar, non illa canes avidaeque volucres,
Non cani tetigere lupi; dilapsa liquescunt,
Afflatuque nocent et agunt contagia late.
Pervenit ad miseros damno graviore colonos
Pestis, et in magnae dominatur moenibus urbis.
Viscera torrentur primo, flammaeque latentis
Indicium rubor est et ductus anhelitus igni.
Aspera lingua tumet, tepidisque arentia ventis
Ora patent, auraeque graves captantur hiatu
Non stratum, non ulla pati velamina possunt,
Dura sed terra ponunt praecordia: nec fit

Corpus humo gelidum, sed humus de corpore fervet.
Nec moderator adest, inque ipsos saeva medentes
Erumpit clades, obsuntque auctoribus artes.
Quo propior quisque est servitque fidelius aegro,
In partem leti citius venit. utque salutis
Spes abiit, finemque vident in funere morbi,
Indulgent animis et nulla, quid utile, cura est;
Utile enim nihil est. passim positoque pudore
Fontibus et fluviis puteisque capacibus haerent.
[Nec sitis est extincta prius quam vita bibendo.]
Inde graves multi nequeunt consurgere, et ipsis
Inmoriuntur aquis. aliquis tamen haurit et illas.
Tantaque sunt miseris invisi taedia lecti,
Prosiliunt, aut si prohibent consistere vires,
Corpora devolvunt in humum: fugiuntque penates
Quisque suos. sua cuique domus funesta videtur.
[Et quia causa latet, locus est in crimine notus.]
Semianimes errare viis, dum stare valebant,
Aspiceres; flentes alios terraque iacentes,
Lassaque versantes supremo lumina motu
[Membraque pendentis tendunt ad sidera caeli,]
Hic, illic, ubi mors deprenderat, exhalantes.
Quid mihi tunc animi fuit? an quod debuit esse,
Ut vitam odissem et cuperem pars esse meorum?
Quo se cumque acies oculorum flexerat, illic
Vulgus erat stratum, veluti cum putria motis
Poma cadunt ramis agitataque ilice glandes.
Templa vides contra gradibus sublimia longis:
Iuppiter illa tenet. quis non altaribus illis
Irrita tura tulit? quotiens pro coniuge coniunx,
Pro gnato genitor, dum verba precantia dicit,
Non exoratis animam finivit in aris,
Inque manu turis pars inconsumpta reperta est!
Admoti quotiens templis, dum vota sacerdos
Concipit et fundit purum inter cornua vinum,
Haud expectato ciciderunt vulnere tauri!
Ipse ego sacra Iovi pro me patriaque tribusque

Cum facerem natis, mugitus victima diros
Edidit et subito collapsa sine ictibus ullis
Exiguo tinxit subiectos sanguine cultros.
Fibra quoque aegra notas veri monitusque deorum
Perdiderat; tristes penetrant ad viscera morbi.
Ante sacros vidi proiecta cadavera postes,
Ante ipsas, quo mors foret invidiosior, aras.
Pars animam laqueo claudunt, mortisque timorem
Morte fugant, ultroque vocant venientia fata.
Corpora missa neci nullis de more feruntur
Funeribus: neque enim capiebant funera portae.
Aut inhumata premunt terras, aut dantur in altos
Indotata rogos. [et iam reverentia nulla est,
Deque rogis pugnant alienisque ignibus ardent.]
Qui lacriment, desunt. indefletaeque vagantur
Natorum queribundae animae iuvenumque senumque:
Nec locus in tumulos, nec sufficit arbor in ignes.
Attonitus tanto miserarum turbine rerum,
"Iuppiter o!' dixi 'si te non falsa loquuntur
Dicta sub amplexus Aeginae Asopidos isse,
Nec te, magne pater, nostri pudet esse parentem:
Aut mihi redde meos, aut me quoque conde sepulchro."
Ille notam fulgore dedit tonitruque secundo.
"Accipio, sintque ista, precor, felicia mentis
Signa tuae!' dixi 'quod das mihi, pigneror omen."
Forte fuit iuxta patulis rarissima ramis
Sacra Iovi quercus de semine Dodonaeo.
Hic nos frugilegas aspeximus agmine longo
Grande onus exiguo formicas ore gerentes
Rugosoque suum servantes cortice callem.
Dum numerum miror, "totidem, pater optime,' dixi
'Tu mihi da cives, et inania moenia supple."
Intremuit ramisque sonum sine flamine motis
Alta dedit quercus. pavido mihi membra timore
Horruerant stabantque comae. tamen oscula terrae
Roboribusque dedi: nec me sperare fatebar,
Sperabam tamen atque animo mea vota fovebam.

Nox subit, et curis exercita corpora somnus
Occupat. ante oculos eadem mihi quercus adesse
Et promittere idem, totidemque animalia ramis
Ferre suis visa est, pariterque tremiscere motu,
Graniferumque agmen subiectis spargere in arvis;
Crescere quod subito et maius maiusque videri,
Ac se tollere humo rectoque assistere trunco, f. cxxi.
Et maciem numerumque pedum nigrumque colorem
Ponere, et humanam membris inducere formam.
Somnus abit. damno vigilans mea visa, querorque
In superis opis esse nihil. at in aedibus ingens
Murmur erat, vocesque hominum exaudire videbar
Iam mihi desuetas. dum suspicor has quoque somni,
Ecce venit Telamon properus, foribusque reclusis
"Speque fideque, pater,' dixit 'maiora videbis.
Egredere!" egredior: qualesque in imagine somni
Visus eram vidisse viros, ex ordine tales
Aspicio noscoque. adeunt, regemque salutant.
Vota Iovi solvo, populisque recentibus urbem
Partior et vacuos priscis cultoribus agros:
Myrmidonasque voco, nec origine nomina fraudo.
Corpora vidisti: mores quos ante gerebant,
Nunc quoque habent, parcumque genus patiensque laborum,
Quaesitique tenax et quod quaesita reservet.
Hi te ad bella pares annis animisque sequentur,
Cum primum qui te feliciter attulit, eurus' —
Eurus enim attulerat — 'fuerit mutatus in austros.'
Talibus atque aliis longum sermonibus illi
Implevere diem. lucis pars ultima mensae
Est data, nox somnis. iubar aureus extulerat sol:
Flabat adhuc eurus redituraque vela tenebat.
Ad Cephalum Pallante sati, cui grandior aetas,
Ad regem Cephalus simul et Pallante creati
Conveniunt. sed adhuc regem sopor altus habebat.
Excipit Aeacides illos in limine Phocus:
Nam Telamon fraterque viros ad bella legebant.

Phocus in interius spatium pulchrosque recessus
Cecropidas ducit, cum quis simul ipse resedit.
Aspicit Aeoliden ignota ex arbore factum
Ferre manu iaculum, cuius fuit aurea cuspis.
Pauca prius mediis sermonibus ille locutus
'Sum nemorum studiosus' ait 'caedisque ferinae;
Qua tamen e silva teneas hastile recisum,
Iandudum dubito: certe si fraxinus esset,
Fulva colore foret; si cornus, nodus inesset.
Unde sit, ignoro. sed non formosius isto
Viderunt oculi telum iaculabile nostri.'
Excipit Actaeis e fratribus alter, et 'usum
Maiorem specie mirabere' dixit 'in isto.
Consequitur quodcumque petit, fortunaque missum
Non regit, et revolat nullo referente cruentum.'
Tum vero iuvenis Nereïus omnia quaerit,
Cur sit, et unde datum, quis tanti muneris auctor.
Quae petit, ille refert. sed enim narrare pudori est,
Qua tulerit mercede. silet, tactusque dolore
Coniugis amissae lacrimis ita fatur obortis:
'Hoc me, nate dea, — quis possit credere? — telum
Flere facit, facietque diu, si vivere nobis
Fata diu dederint. hoc me cum coniuge cara
Perdidit. hoc utinam caruissem munere semper!
Procris erat, si forte magis pervenit ad aures
Orithyia tuas, raptae soror Orithyiae;
Si faciem moresque velis conferre duarum,
Dignior ipsa rapi. pater hanc mihi iunxit Erechtheus,
Hanc mihi iunxit amor. felix dicebar eramque.
Non ita dis visum est, aut nunc quoque forsitan essem
Alter agebatur post sacra iugalia mensis,
Cum me cornigeris tendentem retia cervis
Vertice de summo semper florentis Hymetti
Lutea mane videt pulsis Aurora tenebris,
Invitumque rapit. liceat mihi vera referre
Pace deae. quod sit roseo spectabilis ore,

Quod teneat lucis, teneat confinia noctis,
Nectareis quod alatur aquis — ego Procrin amabam:
Pectore Procris erat, Procris mihi semper in ore.
Sacra tori coitusque novos thalamosque recentes
Primaque deserti referebam foedera lecti.
Mota dea est, et "siste tuas, ingrate, querellas:
Procrin habe!' dixit 'quodsi mea provida mens est,
Non habuisse voles" meque illi irata remisit.
Dum redeo, mecumque deae memorata retracto,
Esse metus coepit, ne iura iugalia coniunx
Non bene servasset. facies aetasque iubebat
Credere adulterium; prohibebant credere mores.
Sed tamen afueram: sed et haec erat, unde redibam,
Criminis exemplum: sed cuncta timemus amantes.
Quaerere, quod doleam, statuo, donisque pudicam
Sollicitare fidem. favet huic Aurora timori,
Inmutatque meam — videor sensisse — figuram.
Palladias ineo non cognoscendus Athenas,
Ingrediorque domum. culpa domus ipsa carebat,
Castaque signa dabat, dominoque erat anxia rapto.
Vix aditu per mille dolos ad Erechthida facto
Ut vidi, obstipui, meditataque paene reliqui
Temptamenta fide. male me, quin vera faterer,
Continui; male, quin, ut oportuit, oscula ferrem.
Tristis erat: sed nulla tamen formosior illa
Esse potest tristi; desiderioque calebat
Coniugis abrepti. tu collige, qualis in illa,
Phoce, decor fuerit, quam sic dolor ipse decebat.
Quid referam, quotiens temptamina nostra pudici
Reppulerint mores? quotiens "ego' dixerit 'uni
Servor; ubicumque est, uni mea gaudia servo"?
Cui non ista fide satis experientia sano
Magna foret? non sum contentus, et in mea pugno
Vulnera, dum census dare me pro nocte paciscor,
Muneraque augendo tandem dubitare coegi.
Exclamo "male victa rea est! ego tectus adulter
Verus eram coniunx. me, perfida, teste teneris!"

Illa nihil. tacito tantummodo victa pudore
Insidiosa malo cum coniuge limina fugit;
Offensaque mei genus omne perosa virorum
Montibus errabat, studiis operata Dianae.
Tum mihi deserto violentior ignis ad ossa
Pervenit. orabam veniam et peccasse fatebar,
Et potuisse datis simili succumbere culpae
Me quoque muneribus, si munera tanta darentur.
Haec mihi confesso, laesum prius ulta pudorem,
Redditur, et dulces concorditer exigit annos.
Dat mihi praeterea, tamquam se parva dedisset
Dona, canem munus, quem cum sua traderet illi
Cynthia, "'currendo superabit' dixerat 'omnes.'"
Dat simul et iaculum, manibus quod, cernis, habemus.
Muneris alterius quae sit fortuna, requiris?
Accipe mirandum; novitate movebere facti.
   Carmina Laiades non intellecta priorum
Solverat ingeniis, et praecipitata iacebat
Inmemor ambagum vates obscura suarum.
Protinus Aoniis inmittitur altera Thebis
Pestis, et exitio multi pecorumque suoque
Rurigenae pavere feram. vicina iuventus
Venimus et latos indagine cinximus agros.
Illa levi velox superabat retia saltu,
Summaque transibat positarum lina plagarum.
Copula detrahitur canibus, quas illa sequentes
Effugit et celeri non segnior alite ludit.
Poscor et ipse meum consensu Laelapa magno:
Muneris hoc nomen. iandudum vincula pugnat
Exuere ipse sibi, colloque morantia tendit.
Vix bene missus erat, nec iam poteramus, ubi esset,
Scire: pedum calidus vestigia pulvis habebat,
Ipse oculis ereptus erat. non ocior illo
Hasta nec exutae contorto verbere glandes,
Nec Gortyniaco calamus levis exit ab arcu.
Collis apex medii subiectis imminet arvis:
Tollor eo, capioque novi spectacula cursus,

Quo modo deprendi, modo se subducere ab ipso
Vulnere visa fera est. nec limite callida recto
In spatiumque fugit, sed decipit ora sequentis
Et redit in gyrum, ne sit suus impetus hosti.
Imminet hic, sequiturque parem, similisque tenenti
Non tenet et vanos exercet in aëra morsus.
Ad iaculi vertebar opem. quod dextera librat
Dum mea, dum digitos amentis addere tempto,
Lumina deflexi: revocataque rursus eodem
Rettuleram: medio, mirum! duo marmora campo f. cxxii.
Aspicio; fugere hoc, illud latrare putares.
Scilicet invictos ambo certamine cursus
Esse deus voluit, siquis deus affuit illis.'
Hactenus, et tacuit. 'iaculo quod crimen in ipso est?'
Phocus ait. iaculi sic crimina reddidit ille.
'Gaudia principium nostri sunt, Phoce, doloris:
Illa prius referam. iuvat o meminisse beati
Temporis, Aeacida, quo primos rite per annos
Coniuge eram felix, felix erat illa marito.
Mutua cura duos et amor socialis habebat.
Nec Iovis illa meo thalamos praeferret amori,
Nec, me quae caperet, non si Venus ipsa veniret,
Ulla erat. aequales urebant pectora flammae.
Sole fere radiis feriente cacumina primis
Venatum in silvas iuvenaliter ire solebam;
Nec mecum famulos nec equos nec naribus acres
Ire canes, nec lina sequi nodosa sinebam:
Tutus eram iaculo. sed cum satiata ferinae
Dextera caedis erat, repetebam frigus et umbras
Et quae de gelidis exhalat vallibus, auram.
Aura petebatur medio mihi lenis in aestu,
Auram expectabam; requies erat illa labori.
"Aura,' recordor enim, 'venias,' cantare solebam,
'Meque iuves, intresque sinus, gratissima, nostros;
Utque facis, relevare velis, quibus urimur, aestus."
Forsitan addiderim — sic me mea fata trahebant —

Blanditias plures et "tu mihi magna voluptas,'
Dicere sim solitus 'tu me reficisque fovesque:
Tu facis, ut silvas, ut amem loca sola; meoque
Spiritus iste tuus semper captatur ab ore."
Vocibus ambiguis deceptam praebuit aurem
Nescio quis, nomenque aurae tam saepe vocatum
Esse putans nymphae, nympham mihi credit amari.
Criminis extemplo ficti temerarius index
Procrin adit, linguaque refert audita susurra.
Credula res amor est. subito conlapsa dolore,
Ut sibi narratur, cecidit: longoque refecta
Tempore se miseram, se fati dixit iniqui;
Deque fide questa est et crimine concita vano
Quod nihil est, metuit, metuit sine corpore nomen,
Et dolet infelix veluti de paelice vera.
Saepe tamen dubitat, speratque miserrima falli,
Indicioque fidem negat, et, nisi viderit ipsa,
Damnatura sui non est delicta mariti.
Postera depulerant Aurorae lumina noctem:
Egredior, silvamque peto; victorque pererrans
"Aura veni,' dixi 'nostroque medere labori —"
Et subito gemitus inter mea verba videbar
Nescio quos audisse. "veni' tamen 'optima!" dixi.
Fronde levem rursus strepitum faciente caduca
Sum ratus esse feram, telumque volatile misi.
Procris erat, medioque tenens in pectore vulnus
"Ei mihi!" conclamat. vox est ubi cognita fidae
Coniugis, ad vocem praeceps amensque cucurri.
Semianimem et sparsas foedantem sanguine vestes
Et sua, me miserum! de vulnere dona trahentem
Invenio, corpusque meo mihi carius ulnis
Mollibus attollo, scissaque a pectore veste
Vulnera saeva ligo, conorque inhibere cruorem,
Neu me morte sua sceleratum deserat, oro.
Viribus illa carens et iam moribunda coegit
Haec se pauca loqui: "per nostri foedera lecti,
Perque deos supplex oro superosque meosque,

Per siquid merui de te bene, perque manentem
Nunc quoque, cum pereo, causam mihi mortis, amorem,
Ne thalamis Auram patiare innubere nostris."
Dixit. et errorem tum denique nominis esse
Et sensi, et docui. sed quid docuisse iuvabat?
Labitur, et parvae fugiunt cum sanguine vires
Dumque aliquid spectare potest, me spectat, et in me
Infelicem animam nostroque exhalat in ore.
Sed vultu meliore mori secura videtur.'
Flentibus haec lacrimans heros memorabat: et ecce
Aeacus ingreditur duplici cum prole novoque
Milite, quem Cephalus cum fortibus accipit armis.

LIBER OCTAVUS.

Iam nitidum retegente diem noctisque fugante
Tempora Lucifero cadit eurus, et umida surgunt
Nubila: dant placidi cursum redeuntibus austri
Aeacidis Cephaloque, quibus feliciter acti
Ante expectatum portus tenuere petitos.
Interea Minos Lelegeïa litora vastat,
Praetemptatque sui vires Mavortis in urbe
Alcathoi, quam Nisus habet, cui splendidus ostro
Inter honoratos medioque in vertice canos
Crinis inhaerebat, magni fiducia regni.
Sexta resurgebant orientis cornua lunae,
Et pendebat adhuc belli fortuna; diuque
Inter utrumque volat dubiis Victoria pennis.
Regia turris erat vocalibus addita muris,
In quibus auratam proles Letoia fertur
Deposuisse lyram; saxo sonus eius inhaesit.
Saepe illuc solita est ascendere filia Nisi
Et petere exiguo resonantia saxa lapillo,
Tum cum pax esset. bello quoque saepe solebat

Spectare ex illa rigidi certamina Martis.
Iamque mora belli procerum quoque nomina norat,
Armaque equosque habitusque Cydoneasque pharetras.
Noverat ante alios faciem ducis Europei,
Plus etiam, quam nosse sat est. hac iudice Minos,
Seu caput abdiderat cristata casside pennis,
In galea formosus erat; seu sumpserat auro
Fulgentem clipeum, clipeum sumpsisse decebat.
Torserat adductis hastilia lenta lacertis:
Laudabat virgo iunctam cum viribus artem.
Inposito calamo patulos sinuaverat arcus:
Sic Phoebum sumptis iurabat stare sagittis.
Cum vero faciem dempto nudaverat aere,
Purpureusque albi stratis insignia pictis
Terga premebat equi spumantiaque ora regebat,
Vix sua, vix sanae virgo Niseïa compos
Mentis erat: felix iaculum, quod tangeret ille,
Quaeque manu premeret, felicia frena vocabat.
Impetus est illi, liceat modo, ferre per agmen
Virgineos hostile gradus; est impetus illi
Turribus e summis in Gnosia mittere corpus
Castra, vel aeratas hosti recludere portas,
Vel siquid Minos aliud velit. utque sedebat
Candida Dictaei spectans tentoria regis,
'Laeter,' ait 'doleamne geri lacrimabile bellum,
In dubio est: doleo, quod Minos hostis amanti est:
Sed nisi bella forent, numquid mihi cognitus esset?
Me tamen accepta poterat deponere bellum
Obside; me comitem, me pacis pignus haberet.
Si quae te genuit, talis, pulcherrime rerum,
Qualis es ipse, fuit, merito deus arsit in illa.
O ego ter felix, si pennis lapsa per auras
Gnosiaci possem castris insistere regis,
Fassaque me flammasque meas, qua dote, rogarem,
Vellet emi: tantum patrias ne posceret arces.
Nam pereant potius sperata cubilia, quam sim
Proditione potens. quamvis saepe utile vinci

Victoris placidi fecit clementia multis.
Iusta gerit certe pro nato bella perempto,
Et causaque valet causamque tuentibus armis:
Ut puto, vincemur. qui si manet exitus urbem,
Cur suus haec illi reseret mea moenia Mavors
Et non noster amor? melius sine caede moraque
Inpensaque sui poterit superare cruoris.
Non metuam certe, ne quis tua pectora, Minos,
Vulneret inprudens. quis enim tam dirus, ut in te
Dirigere inmitem non inscius audeat hastam?'
Coepta placent et stat sententia tradere secum
Dotalem patriam finemque inponere bello.
Verum velle parum est. 'aditus custodia servat:
Claustraque portarum genitor tenet. hunc ego solum
Infelix timeo, solus mea vota moratur.
Di facerent, sine patre forem! sibi quisque profecto
Est deus. ignavis precibus Fortuna repugnat.
Altera iandudum succensa cupidine tanto
Perdere gauderet, quodcumque obstaret amori.
Et cur ulla foret me fortior? ire per ignes
Et gladios ausim. nec in hoc tamen ignibus ullis
Aut gladiis opus est. opus est mihi crine paterno.
Illa mihi est auro pretiosior, illa beatam
Purpura me votique mei factura potentem.'
Talia dicenti curarum maxima nutrix
Nox intervenit; tenebrisque audacia crevit.
Prima quies aderat, qua curis fessa diurnis
Pectora somnus habet. thalamos taciturna paternos
Intrat, et, heu facinus! fatali nata parentem
Crine suum spoliat, praedaque potita nefanda
Per medios hostes — meriti fiducia tanta est —
Pervenit ad regem. quem sic affata paventem est:
'Suasit amor facinus. proles ego regia Nisi
Scylla tibi trado patriaeque meosque penates.
Praemia nulla peto, nisi te. cape pignus amoris
Purpureum crinem, nec me nunc tradere crinem,
Sed patrium tibi crede caput' scelerataque dextra

Munera porrexit. Minos porrecta refugit:
[Turbatusque novi respondit imagine facti:]
'Di te summoveant, o nostri infamia saecli,
Orbe suo; tellusque tibi pontusque negetur.
Certe ego non patiar Iovis incunabula, Creten,
Qui meus est orbis, tantum contingere monstrum.'
Dixit: et ut leges captis iustissimus auctor
Hostibus inposuit, classis retinacula solvi
Iussit et aeratas impleri remige puppes.
Scylla freto postquam deductas nare carinas,
Nec praestare ducem sceleris sibi praemia vidit,
Consumptis precibus violentam transit in iram,
Intendensque manus, passis furibunda capillis
'Quo fugis,' exclamat 'meritorum auctore relicta,
O patriae praelate meae, praelate parenti?
Quo fugis, inmitis? cuius victoria nostrum
Et scelus et meritum est. nec te data munera, nec te
Noster amor movit, nec quod spes omnis in unum
Te mea congesta est? nam quo deserta revertar?
In patriam? superata iacet. sed finge manere:
Proditione mea clausa est mihi. patris ad ora?
Quem tibi donavi? cives odere merentem:
— Finitimi exemplum metuunt. exponimur orbe
Terrarum, nobis ut Crete sola pateret.
Hanc quoque si prohibes, et nos, ingrate, relinquis,
Non genetrix Europa tibi est, sed inhospita Syrtis,
Armeniae tigres austroque agitata Charybdis.
Nec Iove tu natus, nec mater imagine tauri
Ducta tua est; generis falsa est ea fabula: verus,
[Et ferus et captus nullius amore iuvencae]
Qui te progenuit, taurus fuit. exige poenas,
Nise pater! gaudete malis, modo prodita, nostris
Moenia! nam fateor, merui et sum digna perire.
Sed tamen ex illis aliquis, quos impia laesi,
Me perimat. cur, qui vicisti crimine nostro,
Insequeris crimen? scelus hoc patriaeque patrique,
Officium tibi sit. te vere coniuge digna est,

Quae torvum ligno decepit adultera taurum,
Discordemque utero fetum tulit. ecquid ad aures
Perveniunt mea dicta tuas? an inania venti
Verba ferunt, idemque tuas, ingrate, carinas?
Iam iam Pasiphaën non est mirabile taurum
Praeposuisse tibi: tu plus feritatis habebas.
Me miseram! properare iuvat, divulsaque remis
Unda sonat. mecum simul a! mea terra recedit.
Nil agis, o frustra meritorum oblite meorum:
Insequar invitum, puppimque amplexa recurvam
Per freta longa trahar.' vix dixerat, insilit undis,
Consequiturque rates, faciente cupidine vires,
Gnosiacaeque haeret comes invidiosa carinae.
Quam pater ut vidit — nam iam pendebat in auras,
Et modo factus erat fulvis haliaeëtos alis — f. cxxiii.
Ibat, ut haerentem rostro laceraret adunco.
Illa metu puppim dimisit, et aura cadentem
Sustinuisse levis, ne tangeret aequora, visa est:
Pluma fuit: plumis in avem mutata vocatur
Ciris, et a tonso est hoc nomen adepta capillo. f. cxxiv.
Vota Iovi Minos taurorum corpora centum
Solvit, ut egressus ratibus Curetida terram
Contigit; et spoliis decorata est regia fixis.
Creverat obprobrium generis, foedumque patebat
Matris adulterium monstri novitate biformis.
Destinat hunc Minos thalamis removere pudorem,
Multiplicique domo caecisque includere tectis.
Daedalus ingenio fabrae celeberrimus artis
Ponit opus; turbatque notas, et lumina flexum
Ducit in errorem variarum ambage viarum.
Non secus ac liquidus Phrygiis Maeandros in arvis
Ludit, et ambiguo lapsu refluitque fluitque,
Occurrensque sibi venturas aspicit undas,
Et nunc ad fontes, nunc ad mare versus apertum
Incertas exercet aquas: ita Daedalus implet
Innumeras errore vias, vixque ipse reverti
Ad limen potuit; tanta est fallacia tecti.

Quo postquam geminam tauri iuvenisque figuram
Clausit, et Actaeo bis pastum sanguine monstrum
Tertia sors annis domuit repetita novenis;
Utque ope virginea nullis iterata priorum
Ianua difficilis filo est inventa relecto:
Protinus Aegides rapta Minoide Diam
Vela dedit, comitemque suam crudelis in illo
Litore destituit. desertae et multa querenti
Amplexus et opem Liber tulit; utque perenni
Sidere clara foret, sumptam de fronte coronam
Inmisit caelo. tenues volat illa per auras,
Dumque volat, gemmae nitidos vertuntur in ignes f. cxxv.
Consistuntque loco, specie remanente coronae,
Qui medius Nixique genu est, Anguemque tenentis.
  Daedalus interea Creten longumque perosus
Exilium tactusque loci natalis amore,
Clausus erat pelago. 'terras licet' inquit 'et undas
Obstruat: at caelum certe patet. ibimus illac.
Omnia possideat, non possidet aëra Minos.'
Dixit, et ignotas animum dimittit in artes,
Naturamque novat. nam ponit in ordine pennas,
[A minima coeptas, longam breviore sequenti,]
Ut clivo crevisse putes: sic rustica quondam
Fistula disparibus paulatim surgit avenis.
Tum lino medias et ceris alligat imas,
Atque ita compositas parvo curvamine flectit,
Ut veras imitetur aves. puer Icarus una
Stabat et, ignarus sua se tractare pericla,
Ore renidenti modo quas vaga moverat aura,
Captabat plumas, flavam modo pollice ceram
Mollibat, lusuque suo mirabile patris
Impediebat opus. postquam manus ultima coeptis
Inposita est, geminas opifex libravit in alas
Ipse suum corpus, motaque pependit in aura.
Instruit et natum, 'medio' que 'ut limite curras,
Icare,' ait 'moneo, ne, si demissior ibis,

Unda gravet pennas, si celsior, ignis adurat.
Inter utrumque vola. nec te spectare Booten
Aut Helicen iubeo strictumque Orionis ensem:
Me duce carpe viam.' pariter praecepta volandi
Tradit et ignotas umeris accommodat alas.
Inter opus monitusque genae maduere seniles,
Et patriae tremuere manus. dedit oscula nato
Non iterum repetenda suo, pennisque levatus
Ante volat, comitique timet, velut ales, ab alto
Quae teneram prolem produxit in aëra nido;
Hortaturque sequi, damnosasque erudit artes,
Et movet ipse suas et nati respicit alas.
Hos aliquis tremula dum captat harundine pisces,
Aut pastor baculo stivave innixus arator
Vidit et obstipuit, quique aethera carpere possent,
Credidit esse deos. [et iam Iunonia laeva
Parte Samos fuerat Delosque Parosque relictae,]
Dextra Lebinthus erat fecundaque melle Calymne,
Cum puer audaci coepit gaudere volatu,
Deseruitque ducem caelique cupidine tractus
Altius egit iter. rapidi vicinia solis
Mollit odoratas, pennarum vincula, ceras
Tabuerant cerae; nudos quatit ille lacertos,
Remigioque carens non ullas percipit auras,
Oraque caerulea patrium clamantia nomen
Excipiuntur aqua: quae nomen traxit ab illo. f. cxxvi.
At pater infelix, nec iam pater, 'Icare,' dixit,
'Icare,' dixit 'ubi es? qua te regione requiram?'
'Icare' dicebat, pennas aspexit in undis,
Devovitque suas artes, corpusque sepulchro
Condidit. et tellus a nomine dicta sepulti.
Hunc miseri tumulo ponentem corpora nati
Garrula limoso prospexit ab elice perdix,
Et plausit pennis testataque gaudia cantu est:
Unica tunc volucris, nec visa prioribus annis,
Factaque nuper avis; longum tibi, Daedale, crimen.
Namque huic tradiderat, fatorum ignara, docendam

Progeniem germana suam, natalibus actis
Bis puerum senis, animi ad praecepta capacis.
Ille etiam medio spinas in pisce notatas
Traxit in exemplum, ferroque incidit acuto
Perpetuos dentes et serrae repperit usum.
Primus et ex uno duo ferrea bracchia nodo
Vinxit, ut aequali spatio distantibus illis
Altera pars staret, pars altera duceret orbem.
Daedalus invidit, sacraque ex arce Minervae
Praecipitem misit, lapsum mentitus. at illum f. cxxvii
Quae favet ingeniis, excepit Pallas, avemque
Reddidit, et medio velavit in aëre pennis.
Sed vigor ingenii quondam velocis in alas
Inque pedes abiit: nomen quod et ante, remansit.
Non tamen haec alte volucris sua corpora tollit,
Nec facit in ramis altoque cacumine nidos;
Propter humum volitat, ponitque in saepibus ova,
Antiquique memor metuit sublimia casus.
Iamque fatigatum tellus Aetnaea tenebat
Daedalon, et sumptis pro supplice Cocalus armis
Mitis habebatur: iam lamentabile Athenae
Pendere desierant Thesea laude tributum.
Templa coronantur, bellatricemque Minervam
Cum Iove disque vocant aliis, quos sanguine voto
Muneribusque datis et acerris turis adorant.
Sparserat Argolicas nomen vaga fama per urbes
Theseos, et populi, quos dives Achaia cepit,
Huius opem magnis inploravere periclis.
Huius opem Calydon, quamvis Meleagron haberet,
Sollicita supplex petiit prece. causa petendi
Sus erat, infestae famulus vindexque Dianae.
Oenea namque ferunt pleni successibus anni
Primitias frugum Cereri, sua vina Lyaeo,
Palladios flavae latices libasse Minervae.
Coeptus ab agricolis superos pervenit ad omnes
Ambitiosus honor: solas sine ture relictas
Praeteritae cessasse ferunt Latoidos aras.

Tangit et ira deos. 'at non inpune feremus,
Quaeque inhonoratae, non et dicemur inultae'
Inquit, et Oeneos ultorem spreta per agros
Misit aprum, quanto maiores herbida tauros
Non habet Epiros et habent Sicula arva minores.
Sanguine et igne micant oculi, riget ardua cervix,
Et saetae similes rigidis hastilibus horrent:
Fervida cum rauco latos stridore per armos
Spuma fluit. dentes aequantur dentibus Indis:
Fulmen ab ore venit, frondes afflatibus ardent.
Is modo crescentes segetes proculcat in herba,
Nunc matura metit fleturi vota coloni,
Et Cererem in spicis intercipit. area frustra
Et frustra expectant promissas horrea messes.
Sternuntur gravidi longo cum palmite fetus
Bacaque cum ramis semper frondentis olivae.
Saevit et in pecudes. non has pastorve canesve,
Non armenta truces possunt defendere tauri.
Diffugiunt populi, nec se nisi moenibus urbis
Esse putant tutos: donec Meleagros et una
Lecta manus iuvenum coiere cupidine laudis:
Tyndaridae gemini, spectatus caestibus alter,
Alter equo, primaeque ratis molitor Iason,
Et cum Pirithoo, felix concordia, Theseus,
Et duo Thestiadae, proles Aphareïa, Lynceus
Et velox Idas, et iam non femina Caeneus,
Leucippusque ferox iaculoque insignis Acastus,
Hippothousque Dryasque et cretus Amyntore Phoenix,
Actoridaeque pares, et missus ab Elide Phyleus.
Nec Telamon aberat magnique creator Achillis,
Cumque Pheretiade et Hyanteo Iolao
Impiger Eurytion et cursu invictus Echion,
Naryciusque Lelex Panopeusque Hyleusque feroxque
Hippasus, et primis etiamnum Nestor in annis,
Et quos Hippocoon antiquis misit Amyclis,
Penelopesque socer cum Parrhasio Ancaeo,
Ampycidesque sagax et adhuc a coniuge tutus

Oeclides, nemorisque decus Tegeaea Lycaei.
Rasilis huic summam mordebat fibula vestem;
Crinis erat simplex, nodum collectus in unum:
Ex umero pendens resonabat eburnea laevo
Telorum custos, arcum quoque laeva tenebat.
Talis erat cultu: facies, quam dicere vere
Virgineam in puero, puerilem in virgine posses.
Hanc pariter vidit, pariter Calydonius heros
Optavit, renuente deo, flammasque latentes
Hausit, et 'o felix, siquem dignabitur' inquit
'Ista virum!' nec plura sinit tempusque pudorque
Dicere: maius opus magni certaminis urguet.
Silva frequens trabibus, quam nulla ceciderat aetas,
Incipit a plano, devexaque prospicit arva.
Quo postquam venere viri, pars retia tendunt,
Vincula pars adimunt canibus, pars pressa sequuntur
Signa pedum, cupiuntque suum reperire periclum.
Concava vallis erat, quo se demittere rivi
Assuerant pluvialis aquae: tenet ima lacunae
Lenta salix ulvaeque leves iuncique palustres
Viminaque et longa parvae sub harundine cannae.
Hinc aper excitus medios violentus in hostes
Fertur, ut excussis elisi nubibus ignes.
Sternitur incursu nemus, et propulsa fragorem
Silva dat. exclamant iuvenes, praetentaque forti
Tela tenent dextra lato vibrantia ferro.
Ille ruit spargitque canes, ut quisque furenti
Obstat, et obliquo latrantes dissipat ictu.
Cuspis Echionio primum contorta lacerto
Vana fuit, truncoque dedit leve vulnus acerno.
Proxima, si nimiis mittentis viribus usa
Non foret, in tergo visa est haesura petito:
Longius it. auctor teli Pagaseus Iason.
'Phoebe,' ait Ampycides 'si te coluique coloque,
Da mihi quod petitur certo contingere telo!'
Qua potuit, precibus deus annuit. ictus ab illo est,
Sed sine vulnere, aper: ferrum Diana volanti

Abstulerat iaculo; lignum sine acumine venit.
Ira feri mota est, nec fulmine lenius arsit:
Emicat ex oculis, spirat quoque pectore flamma.
Utque volat moles adducto concita nervo,
Cum petit aut muros aut plenas milite turres,
In iuvenes vasto sic impete vulnificus sus
Fertur, et Eupalamon Pelagonaque, dextra tuentes
Cornua, prosternit. socii rapuere iacentes.
At non letiferos effugit Enaesimus ictus
Hippocoonte satus. trepidantem et terga parantem
Vertere succiso liquerunt poplite nervi.
Forsitan et Pylius citra Troiana perisset
Tempora: sed sumpto posita conamine ab hasta
Arboris insiluit, quae stabat proxima, ramis,
Despexitque, loco tutus, quem fugerat hostem.
Dentibus ille ferox in querno stipite tritis
[Imminet exitio, fidensque recentibus armis]
Eurytidae magni rostro femur hausit adunco.
At gemini, nondum caelestia sidera, fratres,
Ambo conspicui, nive candidioribus ambo
Vectabantur equis, ambo vibrata per auras
Hastarum tremulo quatiebant spicula motu.
Vulnera fecissent, nisi saetiger inter opacas,
Nec iaculis isset nec equo loca pervia, silvas.
Persequitur Telamon, studioque incautus eundi
Pronus ab arborea cecidit radice retentus.
Dum levat hunc Peleus, celerem Tegeaea sagittam
Inposuit nervo sinuatoque expulit arcu.
Fixa sub aure feri summum destringit harundo
Corpus, et exiguo rubefecit sanguine saetas.
Nec tamen illa sui successu laetior ictus,
Quam Meleagros erat. primus vidisse putatur,
Et primus sociis visum ostendisse cruorem,
Et 'meritum' dixisse 'feres virtutis honorem.'
Erubuere viri, seque exhortantur et addunt
Cum clamore animos, iaciuntque sine ordine tela.
Turba nocet iactis, et quos petit, impedit ictus.

Ecce furens contra sua fata bipennifer Arcas
'Discite, femineis quid tela virilia praestent,
O iuvenes, operique meo concedite!' dixit
'Ipsa suis licet hunc Latonia protegat armis,
Invita tamen hunc perimet mea dextra Diana.'
Talia magniloquo tumidus memoraverat ore,
Ancipitemque manu tollens utraque securim
Institerat digitis, pronos suspensus in artus.
Occupat audentem, quaque est via proxima leto,
Summa ferus geminos direxit ad inguina dentes.
Concidit Ancaeus, glomerataque sanguine multo
Viscera lapsa fluunt, madefactaque terra cruore est.
Ibat in adversum proles Ixionis hostem
Pirithous, valida quatiens venabula dextra.
Cui 'procul,' Aegides 'o me mihi carior' inquit
'Pars animae consiste meae! licet eminus esse
Fortibus: Ancaeo nocuit temeraria virtus.'
Dixit, et aerata torsit grave cuspide cornum;
Cui bene librato votique potente futuro
Obstitit obstipa frondosus ab arbore ramus.
Misit et Aesonides iaculum, quod casus ab illo
Vertit in inmeriti fatum latrantis, et inter
Ilia coniectum tellure per ilia fixum est.
At manus Oenidae variat, missisque duabus
Hasta prior terra, medio stetit altera tergo.
Nec mora, dum saevit, dum corpora versat in orbem,
Stridentemque novo spumam cum sanguine fundit,
Vulneris auctor adest, hostemque irritat ad iram,
Splendidaque adversos venabula condit in armos.
Gaudia testantur socii clamore secundo,
Victricemque petunt dextrae coniungere dextram;
Inmanemque ferum multa tellure iacentem
Mirantes spectant, neque adhuc contingere tutum
Esse putant, sed tela tamen sua quisque cruentat
Ipse pede inposito caput exitiabile pressit,
Atque ita 'sume mei spolium, Nonacria, iuris,'
Dixit 'et in partem veniat mea gloria tecum.'

Protinus exuvias, rigidis horrentia saetis
Terga dat et magnis insignia dentibus ora.
Illi laetitiae est cum munere muneris auctor.
Invidere alii: totoque erat agmine murmur.
E quibus ingenti tendentes bracchia voce
'Pone age, nec titulos intercipe, femina, nostros,'
Thestiadae clamant 'nec te fiducia formae
Decipiat, ne sit longe tibi captus amore
Auctor' et huic adimunt munus, ius muneris illi.
Non tulit, et tumida frendens Mavortius ira
'Discite, raptores alieni' dixit 'honoris,
Facta minis quantum distent' hausitque nefando
Pectora Plexippi, nil tale timentia, ferro.
Toxea, quid faciat, dubium, pariterque volentem
Ulcisci fratrem fraternaque fata timentem
Haud patitur dubitare diu, calidumque prioris
Caede recalfecit consorti sanguine telum.
 Dona deum templis nato victore ferebat,
Cum videt extinctos fratres Althaea referri.
Quae plangore dato maestis clamoribus urbem
Implet, et auratis mutavit vestibus atras:
At simul est auctor necis editus, excidit omnis
Luctus, et a lacrimis in poenae versus amorem est.
Stipes erat, quem, cum partus enixa iaceret
Thestias, in flammam triplices posuere sorores;
Staminaque inpresso fatalia pollice nentes
'Tempora' dixerunt 'eadem lignoque tibique,
O modo nate, damus.' quo postquam carmine dicto
Excessere deae, flagrantem mater ab igne
Eripuit torrem sparsitque liquentibus undis.
Ille diu fuerat penetralibus abditus imis,
Servatusque tuos, iuvenis, servaverat annos.
Protulit hunc genetrix, taedasque et fragmina poni
Imperat, et positis inimicos admovet ignes.
Tum conata quater flammis inponere ramum,
Coepta quater tenuit. pugnant materque sororque,
Et diversa trahunt unum duo nomina pectus.

Saepe metu sceleris pallebant ora futuri,
Saepe suum fervens oculis dabat ira ruborem;
Et modo nescio quid similis crudele minanti
Vultus erat, modo quem misereri credere posses.
Cumque ferus lacrimas animi siccaverat ardor,
Inveniebantur lacrimae tamen. utque carina,
Quam ventus ventoque rapit contrarius aestus,
Vim geminam sentit, paretque incerta duobus:
Thestias haud aliter dubiis affectibus errat,
Perque vices ponit positamque resuscitat iram.
Incipit esse tamen melior germana parente,
[Et consanguineas ut sanguine leniat umbras,
Impietate pia est. nam postquam pestifer ignis
Convaluit, 'rogus iste cremet mea viscera' dixit.
Utque manu dira lignum fatale tenebat,
Ante sepulchrales infelix astitit aras,]
'Poenarum' que 'deae triplices, furialibus,' inquit
'Eumenides, sacris vultus advertite vestros.
Ulciscor facioque nefas. mors morte pianda est:
In scelus addendum scelus est, in funera funus:
Per coacervatos pereat domus impia luctus.
An felix Oeneus nato victore fruetur,
Thestius orbus erit? melius lugebitis ambo.
Vos modo, fraterni manes animaeque recentes,
Officium sentite meum, magnoque paratas
Accipite inferias. [uteri mala pignora nostri.]
Ei mihi! quo rapior? fratres ignoscite matri!
Deficiunt ad coepta manus. meruisse fatemur
Illum, cur pereat: mortis mihi displicet auctor.
Ergo inpune feret, vivusque et victor et ipso
Successu tumidus regnum Calydonis habebit,
Vos cinis exiguus gelidaeque iacebitis umbrae?
Haud equidem patiar. pereat sceleratus, et ille
Spemque patris regnique trahat patriaeque ruinam.
Mens ubi materna est? ubi sunt pia iura parentum?
Et quos sustinui bis mensum quinque labores?
O utinam primis arsisses ignibus infans,

Idque ego passa forem! vixisti munere nostro;
Nunc merito moriere tuo. cape praemia facti,
Bisque datam, primum partu, mox stipite rapto,
Redde animam. [vel me fraternis adde sepulchris.]
Et cupio et nequeo. quid agam? modo vulnera fratrum
Ante oculos mihi sunt et tantae caedis imago:
Nunc animum pietas maternaque nomina frangunt
Me miseram! male vincetis, sed vincite, fratres:
[Dummodo quae dedero vobis solacia, vosque]
Ipsa sequar.' dixit, dextraque aversa trementi
Funereum torrem medios coniecit in ignes.
Aut dedit, aut visus gemitus est ille dedisse
Stipes, ut invitis correptus ab ignibus arsit.
Inscius atque absens flamma Meleagros ab illa
Uritur, et caecis torreri viscera sentit
Ignibus, ac magnos superat virtute dolores.
Quod tamen ignavo cadat et sine sanguine leto,
Maeret, et Ancaei felicia vulnera dicit:
Grandaevumque patrem fratresque piasque sorores
Cum gemitu sociamque tori vocat ore supremo,
Forsitan et matrem. crescunt ignisque dolorque,
Languescuntque iterum: simul est extinctus uterque,
Inque leves abiit paulatim spiritus auras
Paulatim cana prunam velante favilla.
Alta iacet Calydon: lugent iuvenesque senesque,
Vulgusque proceresque gemunt, scissaeque capillos
Planguntur matres Calydonides Eueninae.
Pulvere canitiem genitor vultusque seniles
Foedat humi fusus, spatiosumque increpat aevum.
Nam de matre manus diri sibi conscia facti
Exegit poenas acto per viscera ferro.
Non mihi si centum deus ora sonantia linguis
Ingeniumque capax totumque Helicona dedisset,
Tristia persequerer miserarum voce sororum.
Inmemores decoris liventia pectora tundunt;
Dumque manet corpus, corpus refoventque foventque,
Oscula dant ipsi, posito dant oscula lecto:

Post cinerem cineres haustos ad pectora pressant,
Adfusaeque iacent tumulo, signataque saxo
Nomina complexae lacrimas in nomina fundunt.
Quas Parthaoniae tandem Latonia clade
Exsatiata domus [praeter Gorgenque nurumque
Nobilis Alcmenae] natis in corpore pennis
Allevat et longas per bracchia porrigit alas
Corneaque ora facit versasque per aëra mittit. f. cxxviii.
  Interea Theseus sociati parte laboris
Functus Erechtheas Tritonidos ibat ad arces.
Clausit iter fecitque moras Achelous eunti
Imbre tumens. 'succede meis,' ait 'inclite, tectis,
Cecropida, nec te committe rapacibus undis.
Ferre trabes solidas obliquaque volvere magno
Murmure saxa solent. vidi contermina ripae
Cum gregibus stabula alta trahi; nec fortibus illic
Profuit armentis, nec equis velocibus esse.
Multa quoque hic torrens nivibus de monte solutis
Corpora turbineo iuvenalia vertice mersit.
Tutior est requies, solito dum flumina currant
Limite, dum tenues capiat suus alveus undas.
Annuit Aegides 'utar,' que 'Acheloe, domoque
Consilioque tuo' respondit. et usus utroque est.
Pumice multicavo nec levibus atria tophis
Structa subit: molli tellus erat umida musco;
Summa lacunabant alterno murice conchae.
Iamque duas lucis partes Hyperione menso
Discubuere toris Theseus comitesque laborum:
Hac Ixionides, illa Troezenius heros
Parte Lelex, raris iam sparsus tempora canis,
Quosque alios parili fuerat dignatus honore
Amnis Acarnanum, laetissimus hospite tanto.
Protinus appositas nudae vestigia nymphae
Instruxere epulis mensas, dapibusque remotis
In gemma posuere merum. tum maximus heros,
Aequora prospiciens oculis subiecta, 'quis' inquit
'Ille locus?' digitoque ostendit, et 'insula nomen

Quod gerit illa, doce: quamquam non una videtur.'
Amnis ad haec 'non est' inquit 'quod cernitis, unum.
Quinque iacent terrae: spatium discrimina fallit.
Quoque minus spretae factum mirere Dianae,
580 Naides hae fuerant, quae cum bis quinque iuvencos f. cxxix.
Mactassent rurisque deos ad sacra vocassent,
Inmemores nostri festas duxere choreas.
Intumui, quantusque feror, cum plurimus umquam,
Tantus eram, pariterque animis inmanis et undis
585 A silvis silvas et ab arvis arva revulsi,
Cumque loco nymphas, memores tum denique nostri,
In freta provolvi. fluctus nosterque marisque
Continuam diduxit humum, partesque resolvit
In totidem, mediis quot cernis Echinadas undis.
590 Ut tamen ipse vides, procul en procul una recessit
Insula, grata mihi; Perimelen navita dicit.
Huic ego virgineum dilectae nomen ademi.
Quod pater Hippodamas aegre tulit, inque profundum
Propulit e scopulo periturae corpora natae.
Excepi, nantemque ferens "o proxima mundi
596 Regna vagae' dixi 'sortite tridentifer undae,
601 Adfer opem, mersaeque, precor, feritate paterna
Da, Neptune, locum; vel sit locus ipsa, licebit."
609 Dum loquor, amplexa est artus nova terra natantes
610 Et gravis increvit mutatis insula membris.' f. cxxx.
   Amnis ab his tacuit. factum mirabile cunctos
Moverat. irridet credentes, utque deorum
Spretor erat mentisque ferox Ixione natus,
'Ficta refers, nimiumque putas, Acheloe, potentes
615 Esse deos,' dixit 'si dant adimuntque figuras.'
Obstipuere omnes, nec talia dicta probarunt;
Ante omnesque Lelex, animo maturus et aevo,
Sic ait: 'inmensa est finemque potentia caeli
Non habet, et quicquid superi voluere, peractum est.
620 Quoque minus dubites, tiliae contermina quercus
Collibus est Phrygiis, modico circumdata muro:

Ipse locum vidi; nam me Pelopeïa Pittheus
Misit in arva, suo quondam regnata parenti.
Haud procul hinc stagnum est, tellus habitabilis olim,
Nunc celebres mergis fulicisque palustribus undae.
Iuppiter huc specie mortali, cumque parente
Venit Atlantiades positis caducifer alis.
Mille domos adiere, locum requiemque petentes:
Mille domos clausere serae. tamen una recepit,
Parva quidem, stipulis et canna tecta palustri:
Sed pia Baucis anus parilique aetate Philemon
Illa sunt annis iuncti iuvenalibus, illa
Consenuere casa; paupertatemque fatendo
Effecere levem nec iniqua mente ferendo.
Nec refert, dominos illic, famulosne requiras:
Tota domus duo sunt, idem parentque iubentque.
Ergo ubi caelicolae placitos tetigere penates,
Summissoque humiles intrarunt vertice postes,
Membra senex posito iussit relevare sedili,
Quo superiniecit textum rude sedula Baucis.
Inde foco tepidum cinerem dimovit et ignes
Suscitat hesternos foliisque et cortice sicco
Nutrit et ad flammas anima producit anili,
Multifidasque faces ramaliaque arida tecto
Detulit et minuit, parvoque admovit aëno.
Quodque suus coniunx riguo collegerat horto,
Truncat holus foliis. furca levat ille bicorni
Sordida terga suis nigro pendentia tigno,
Servatoque diu resecat de tergore partem
Exiguam, sectamque domat ferventibus undis.
Interea medias fallunt sermonibus horas,
Concutiuntque torum de molli fluminis ulva
Inpositum lecto, sponda pedibusque salignis.
Vestibus hunc velant, quas non nisi tempore festo
Sternere consuerant: sed et haec vilisque vetusque
Vestis erat, lecto non indignanda saligno.
Accubuere dei. mensam succincta tremensque
Ponit anus. mensae sed erat pes tertius inpar:

Testa parem fecit. quae postquam subdita clivum
Sustulit, aequatam mentae tersere virentes.
Ponitur hic bicolor sincerae baca Minervae,
Conditaque in liquida corna autumnalia faece,
Intibaque et radix et lactis massa coacti,
Ovaque non acri leviter versata favilla,
Omnia fictilibus. post haec caelatus eodem
Sistitur argento crater fabricataque fago
Pocula, qua cava sunt, flaventibus illita ceris.
Parva mora est, epulasque foci misere calentes,
Nec longae rursus referuntur vina senectae,
Dantque locum mensis paulum seducta secundis.
Hic nux, hic mixta est rugosis carica palmis
Prunaque et in patulis redolentia mala canistris
Et de purpureis collectae vitibus uvae.
Candidus in medio favus est. super omnia vultus
Accessere boni nec iners pauperque voluntas.
Interea totiens haustum cratera repleri
Sponte sua, per seque vident succrescere vina:
Attoniti novitate pavent, manibusque supinis
Concipiunt Baucisque preces timidusque Philemon,
Et veniam dapibus nullisque paratibus orant.
Unicus anser erat, minimae custodia villae,
Quem dis hospitibus domini mactare parabant.
Ille celer penna tardos aetate fatigat,
Eluditque diu, tandemque est visus ad ipsos
Confugisse deos. superi vetuere necari:
"Di' que 'sumus, meritasque luet vicinia poenas
Impia;' dixerunt 'vobis inmunibus huius
Esse mali dabitur. modo vestra relinquite tecta
Ac nostros comitate gradus et in ardua montis
Ite simul." parent ambo, baculisque levati
Nituntur longo vestigia ponere clivo.
Tantum aberant summo, quantum semel ire sagitta
Missa potest: flexere oculos, et mersa palude
Cetera prospiciunt, tantum sua tecta manere.
Dumque ea mirantur, dum deflent fata suorum,

Illa vetus, dominis etiam casa parva duobus
Vertitur in templum: furcas subiere columnae,
Stramina flavescunt aurataque tecta videntur,
Caelataeque fores, adopertaque marmore tellus.
Talia tum placido Saturnius edidit ore:
"Dicite, iuste senex et femina coniuge iusto
Digna, quid optetis." cum Baucide pauca locutus,
Iudicium superis aperit commune Philemon:
"Esse sacerdotes delubraque vestra tueri
Poscimus; et quoniam concordes egimus annos,
Auferat hora duos eadem, nec coniugis umquam
Busta meae videam, neu sim tumulandus ab illa."
Vota fides sequitur. templi tutela fuere,
Donec vita data est. annis aevoque soluti
Ante gradus sacros cum starent forte locique
Navarent curas, frondere Philemona Baucis, f. cxxxi.
Baucida conspexit senior frondere Philemon.
Iamque super geminos crescente cacumine vultus
Mutua, dum licuit, reddebant dicta "vale' que
'O coniunx" dixere simul, simul abdita texit
Ora frutex. ostendit adhuc Cibyreïus illic
Incola de gemino vicinos corpore truncos.
Haec mihi non vani, neque erat cur fallere vellent,
Narravere senes. equidem pendentia vidi
Serta super ramos, ponensque recentia dixi
"Cura pii dis sunt, et qui coluere, coluntur."'
Desierat; cunctosque et res et moverat auctor:
Thesea praecipue. quem facta audire volentem
Mira deum, innixus cubito Calydonius amnis
Talibus alloquitur: 'sunt, o fortissime, quorum
Forma semel mota est, et in hoc renovamine mansit;
Sunt, quibus in plures ius est transire figuras,
Ut tibi, complexi terram maris incola, Proteu.
Nam modo te iuvenem, modo te videre leonem; f. cxxxii.
Nunc violentus aper, nunc, quem tetigisse timerent,
Anguis eras; modo te faciebant cornua taurum:
Saepe lapis poteras, arbor quoque saepe videri:

Interdum, faciem liquidarum imitatus aquarum,
Flumen eras, interdum undis contrarius ignis.
Nec minus Autolyci coniunx, Erysichthone nata,
Iuris habet. pater huius erat, qui numina divum
Sperneret et nullos aris adoleret honores.
Ille etiam Cereale nemus violasse securi
Dicitur et lucos ferro temerasse vetustos.
Stabat in his ingens annoso robore quercus,
Una nemus. vittae mediam memoresque tabellae
Sertaque cingebant, voti argumenta potentis.
Saepe sub hac dryades festas duxere choreas:
Saepe etiam manibus nexis ex ordine trunci
Circuiere modum, mensuraque roboris ulnas
Quinque ter implebat. nec non et cetera tanto
Silva sub hac, silva quanto fuit herba sub omni.
Non tamen idcirco ferrum Triopeïus illa
Abstinuit, famulosque iubet succidere sacrum
Robur: et ut iussos cunctari vidit, ab uno
Edidit haec rapta sceleratus verba securi:
"Non dilecta deae solum, sed et ipsa licebit
Sit dea, iam tanget frondente cacumine terram."
Dixit, et obliquos dum telum librat in ictus,
Contremuit gemitumque dedit Deoïa quercus:
Et pariter frondes, pariter pallescere glandes
Coepere ac longi pallorem ducere rami.
Cuius ut in trunco fecit manus impia vulnus,
Haud aliter fluxit discusso cortice sanguis,
Quam solet, ante aras ingens ubi victima taurus
Concidit, abrupta cruor e cervice profundi.
Obstipuere omnes: aliquisque ex omnibus audet
Deterrere nefas, saevamque inhibere bipennem.
Aspicit hunc, "mentis' que 'piae cape praemia!" dixit
Thessalus, inque virum convertit ab arbore ferrum,
Detruncatque caput; repetitaque robora caedit,
Redditus e medio sonus est cum robore talis:
"Nympha sub hoc ego sum Cereri gratissima ligno,
Quae tibi factorum poenas instare tuorum

Vaticinor moriens, nostri solacia leti."
Persequitur scelus ille suum: labefactaque tandem
Ictibus innumeris adductaque funibus arbor
Corruit et multam prostravit pondere silvam.
Attonitae dryades damno nemorumque suoque,
Omnes germanae, Cererem cum vestibus atris
Maerentes adeunt poenamque Erysichthonis orant.
Annuit his, capitisque sui pulcherrima motu
Concussit gravidis oneratos messibus agros:
Moliturque genus poenae miserabile, si non
Ille suis esset nulli miserabilis actis,
Pestifera lacerare Fame. quae quatinus ipsi
Non adeunda deae est — neque enim Cereremque Famemque
Fata coire sinunt — montani numinis unam
Talibus agrestem compellat oreada dictis:
"Est locus extremis Scythiae glacialis in oris,
Triste solum, sterilis, sine fruge, sine arbore tellus;
Frigus iners illic habitant Pallorque Tremorque
Et ieiuna Fames. ea se in praecordia condat
Sacrilegi scelerata, iube: nec copia rerum
Vincat eam, superetque meas certamine vires.
Neve viae spatium te terreat, accipe currus,
Accipe, quos frenis alte moderere, dracones"
Et dedit. illa dato subvecta per aëra curru
Devenit in Scythiam, rigidique cacumine montis,
Caucason appellant, serpentum colla levavit:
Quaesitamque Famem lapidoso vidit in agro
Unguibus et raras vellentem dentibus herbas.
Hirtus erat crinis, cava lumina, pallor in ore,
Labra incana situ, scabrae rubigine fauces,
Dura cutis, per quam spectari viscera possent:
Ossa sub incurvis extabant arida lumbis,
Ventris erat pro ventre locus; genuumque tumebat
Orbis, et inmodico prodibant tubere tali.
Hanc procul ut vidit, — neque enim est accedere iuxta
Ausa — refert mandata deae: paulumque morata,

Quamquam aberat longe, quamquam modo venerat illuc,
Visa tamen sensisse famem; retroque dracones
Egit in Haemoniam, versis sublimis habenis.
Dicta Fames Cereris, quamvis contraria semper
Illius est operi, peragit, perque aëra vento
Ad iussam delata domum est, et protinus intrat
Sacrilegi thalamos, altoque sopore solutum —
Noctis erat tempus — geminis amplectitur ulnis:
Seque viro inspirat, faucesque et pectus et ora
Afflat, et in vacuis spargit ieiunia venis.
[Functaque mandato fecundum deserit orbem,
Inque domos inopes, adsueta revertitur antra.]
Lenis adhuc somnus placidis Erysichthona pennis
Mulcebat: petit ille dapes sub imagine somni,
Oraque vana movet dentemque in dente fatigat,
Exercetque cibo delusum guttur inani,
Proque epulis tenues nequiquam devorat auras.
Ut vero est expulsa quies, furit ardor edendi,
Perque avidas fauces inmensaque viscere regnat.
Nec mora: quod pontus, quod terra, quod educat aër,
Poscit; et appositis queritur ieiunia mensis,
Inque epulis epulas quaerit: quodque urbibus esse,
Quodque satis populo poterat, non sufficit uni:
Plusque cupit, quo plura suam demittit in alvum.
Utque fretum recipit de tota flumina terra,
Nec satiatur aquis, peregrinosque ebibit amnes,
Utque rapax ignis non umquam alimenta recusat,
Innumerasque trabes cremat, et quo copia maior
Est data, plura petit, turbaque voracior ipsa est:
Sic epulas omnes Erysichthonis ora profani
Accipiunt, poscuntque simul. cibus omnis in illo
Causa cibi est, semperque locus fit inanis edendo.
Iamque fame patrias altaque voragine ventris
Attenuarat opes: sed inattenuata manebat
Tum quoque dira fames, inplacataeque vigebat
Flamma gulae. tandem, demisso in viscera censu,

Filia restabat, non illo digna parente.
Hanc quoque vendit inops. dominum generosa recusat,
Et vicina suas tendens super aequora palmas
"Eripe me domino, qui raptae praemia nobis
Virginitatis habes" ait. haec Neptunus habebat.
Qui prece non spreta, quamvis modo visa sequenti
Esset ero, formamque novat vultumque virilem f. cxxxiii.
Induit, et cultus pisces capientibus aptos.
Hanc dominus spectans "o qui pendentia parvo
Aera cibo celas, moderator harundinis,' inquit
'Sic mare compositum, sic sit tibi piscis in unda
Credulus, et nullos, nisi fixus, sentiat hamos:
Quae modo cum vili turbatis veste capillis
Litore in hoc steterat, nam stantem in litore vidi,
Dic ubi sit: neque enim vestigia longius extant."
Illa dei munus bene cedere sensit, et a se
Se quaeri gaudens, his est resecuta rogantem:
"Quisquis es, ignoscas; in nullam lumina partem
Gurgite ab hoc flexi, studioque operatus inhaesi.
Quoque minus dubites, sic has deus aequoris artes
Adiuvet, ut nemo iandudum litore in isto,
Me tamen excepto, nec femina constitit ulla."
Credidit, et verso dominus pede pressit harenam,
Elususque abiit. illi sua reddita forma est.
Ast ubi habere suam transformia corpora sensit,
Saepe pater dominis Triopeïda tradit. at illa
Nunc equa, nunc ales, modo bos, modo cervus abibat,
Praebebatque avido non iusta alimenta parenti.
Vis tamen illa mali postquam consumpserat omnem
Materiam, dederatque gravi nova pabula morbo,
Ipse suos artus lacero divellere morsu
Coepit, et infelix minuendo corpus alebat.
Quid moror externis? etiam mihi saepe novandi est
Corporis, o iuvenes, numero finita potestas.
Nam modo qui nunc sum videor: modo flector in anguem:
Armenti modo dux vires in cornua sumo;

Cornua, dum potui. nunc pars caret altera telo
Frontis, ut ipse vides.' gemitus sunt verba secuti.

LIBER NONUS.

Quae gemitus truncaeque deo Neptunius heros
Causa rogat frontis. cum sic Calydonius amnis
Coepit, inornatos redimitus harundine crines:
'Triste petis munus. quis enim sua proelia victus
Commemorare velit? referam tamen ordine. nec tam
Turpe fuit vinci, quam contendisse decorum est;
Magnaque dat nobis tantus solacia victor.
Nomine siqua suo tandem pervenit ad aures
Deïanira tuas — quondam pulcherrima virgo
Multorumque fuit spes invidiosa procorum.
Cum quibus ut soceri domus est intrata petiti,
"Accipe me generum,' dixi 'Parthaone nate:"
Dixit et Alcides. alii cessere duobus.
Ille Iovem socerum dare se, famamque laborum,
Et superata suae referebat iussa novercae.
Contra ego "turpe deum mortali cedere:' dixi —
Nondum erat ille deus — 'regem me cernis aquarum
Cursibus obliquis inter tua regna fluentum.
Nec gener externis hospes tibi missus ab oris,
Sed popularis ero et rerum pars una tuarum.
Tantum ne noceat, quod me nec regia Iuno
Odit, et omnis abest iussorum poena laborum.
Nam, quo te iactas, Alcmena nate, creatum,
Iuppiter aut falsus pater est, aut crimine verus.
Matris adulterio patrem petis. elige, fictum
Esse Iovem malis, an te per dedecus ortum."
Talia dicentem iandudum lumine torvo
Spectat, et accensae non fortiter imperat irae,
Verbaque tot reddit: "melior mihi dextera lingua.
Dummodo pugnando superem, tu vince loquendo"

Congrediturque ferox. puduit modo magna locutum
Cedere: reieci viridem de corpore vestem,
Bracchiaque opposui, tenuique a pectore varas
In statione manus et pugnae membra paravi.
Ille cavis hausto spargit me pulvere palmis,
Inque vicem fulvae tactu flavescit harenae.
Et modo cervicem, modo crura micantia captat,
Aut captare putes, omnique a parte lacessit.
Me mea defendit gravitas: frustraque petebar;
Haud secus ac moles, magno quam murmure fluctus
Oppugnant; manet illa, suoque est pondere tuta.
Digredimur paulum, rursusque ad bella coimus,
Inque gradu stetimus, certi non cedere; eratque
Cum pede pes iunctus, totoque ego pectore pronus
Et digitos digitis et frontem fronte premebam.
Non aliter vidi fortes concurrere tauros,
Cum pretium pugnae toto nitidissima saltu
Expetitur coniunx: spectant armenta paventque
Nescia, quem maneat tanti victoria regni.
Ter sine profectu voluit nitentia contra
Reicere Alcides a se mea pectora: quarto
Excutit amplexus, adductaque bracchia solvit,
Inpulsumque manu — certum est mihi vera fateri —
Protinus avertit, tergoque onerosus inhaesit.
Siqua fides, — neque enim ficta mihi gloria voce
Quaeritur — inposito pressus mihi monte videbar.
Vix tamen inserui sudore fluentia multo
Bracchia, vix solvi duros a pectore nexus.
Instat anhelanti, prohibetque resumere vires,
Et cervice mea potitur. tum denique tellus
Pressa genu nostro est, et harenas ore momordi.
Inferior virtute, meas divertor ad artes,
Elaborque viro longum formatus in anguem. f. cxxxiv.
Qui postquam flexos sinuavi corpus in orbes,
Cumque fero movi linguam stridore bisulcam,
Risit, et illudens nostras Tirynthius artes
"Cunarum labor est angues superare mearum,'

Dixit ‘et ut vincas alios, Acheloe, dracones,
Pars quota Lernaeae serpens eris unus echidnae?
Vulneribus fecunda suis erat illa, nec ullum
De centum numero caput est inpune recisum,
Quin gemino cervix herede valentior esset.
Hanc ego ramosam natis e caede colubris
Crescentemque malo domui, domitamque reclusi.
Quid fore te credas, falsum qui versus in anguem
Arma aliena moves? quem forma precaria celat?”
Dixerat, et summo digitorum vincula collo
Inicit: angebar, ceu guttura forcipe pressus,
Pollicibusque meas pugnabam evellere fauces.
Sic quoque devicto restabat tertia tauri f. cxxxv.
Forma trucis. tauro mutatus membra rebello.
Induit ille toris a laeva parte lacertos,
Admissumque trahens sequitur, depressaque dura
Cornua figit humo, meque alta sternit harena.
Nec satis hoc fuerat: rigidum fera dextera cornu
Dum tenet, infregit, truncaque a fronte revellit.
Naides hoc, pomis et odoro flore repletum,
Sacrarunt; divesque meo Bona Copia cornu est.’
Dixerat: et nymphe ritu succincta Dianae,
Una ministrarum, fusis utrimque capillis,
Incessit totumque tulit praedivite cornu
Autumnum et mensas, felicia poma, secundas.
Lux subit; et primo feriente cacumina sole
Discedunt iuvenes. neque enim, dum flumina pacem
Et placidos habeant lapsus, totaeque residant,
Opperiuntur, aquae. vultus Achelous agrestes
Et lacerum cornu mediis caput abdidit undis.
Hunc tamen ablati domuit iactura decoris,
Cetera sospes habet. capitis quoque fronde saligna
Aut super inposita celatur harundine damnum.
At te, Nesse ferox, eiusdem virginis ardor
Perdiderat volucri traiectum terga sagitta.
Namque nova repetens patrios cum coniuge muros
Venerat Eueni rapidas Iove natus ad undas.

Uberior solito, nimbis hiemalibus auctus,
Verticibusque frequens erat atque inpervius amnis.
Intrepidum pro se, curam de coniuge agentem
Nessus adit, membrisque valens scitusque vadorum,
'Officio' que 'meo ripa sistetur in illa
Haec,' ait 'Alcide. tu viribus utere nando:'
Pallentemque metu, fluviumque ipsumque timentem
Tradidit Aonius pavidam Calydonida Nesso.
Mox, ut erat, pharetraque gravis spolioque leonis —
Nam clavam et curvos trans ripam miserat arcus —
'Quandoquidem coepi, superentur flumina' dixit,
Nec dubitat, nec, qua sit clementissimus amnis,
Quaerit, et obsequio deferri spernit aquarum.
Iamque tenens ripam, missos cum tolleret arcus,
Coniugis agnovit vocem: Nessoque paranti
Fallere depositum 'quo te fiducia' clamat
'Vana pedum, violente, rapit? tibi, Nesse biformis,
Dicimus. exaudi, nec res intercipe nostras.
Si te nulla mei reverentia movit, at orbes
Concubitus vetitos poterant inhibere paterni.
Haud tamen effugies, quamvis ope fidis equina.
Vulnere, non pedibus te consequar.' ultima dicta
Re probat, et missa fugientia terga sagitta
Traicit. extabat ferrum de pectore aduncum.
Quod simul evulsum est, sanguis per utrumque foramen
Emicuit, mixtus Lernaei tabe veneni.
Excipit hunc Nessus: 'neque enim moriemur inulti'
Secum ait, et calido velamina tincta cruore
Dat munus raptae velut irritamen amoris.

Longa fuit medii mora temporis: actaque magni
Herculis implerant terras odiumque novercae.
Victor ab Oechalia Cenaeo sacra parabat
Vota Iovi, cum fama loquax praecessit ad aures,
Deianira, tuas, quae veris addere falsa
Gaudet, et e minimo sua per mendacia crescit,
Amphitryoniaden Ioles ardore teneri.
Credit amans, venerisque novae perterrita fama

Indulsit primo lacrimis, flendoque dolorem
Diffudit miseranda suum. mox deinde 'quid autem
Flemus?' ait 'paelex lacrimis laetabitur istis.
Quae quoniam adveniet, properandum aliquidque novandum est,
Dum licet, et nondum thalamos tenet altera nostros.
Conquerar, an sileam? repetam Calydona, morerne?
Excedam tectis? an, si nihil amplius, obstem?
Quid si me, Meleagre, tuam memor esse sororem
Forte paro facinus, quantumque iniuria possit
Femineusque dolor, iugulata paelice testor?'
Incursus animus varios habet'. omnibus illis
Praetulit imbutam Nesseo sanguine vestem
Mittere, quae vires defecto reddat amori.
Ignaroque Lichae, quid tradat, nescia, luctus
Ipsa suos tradit. blandisque miserrima verbis,
Dona det illa viro, mandat. capit inscius heros,
Induiturque umeris Lernaeae virus echidnae.
Tura dabat primis et verba precantia flammis,
Vinaque marmoreas patera fundebat in aras:
Incaluit vis illa mali, resolutaque flammis
Herculeos abiit late diffusa per artus.
Dum potuit, solita gemitum virtute repressit.
Victa malis postquam est patientia, reppulit aras,
Implevitque suis nemorosum vocibus Oeten.
Nec mora, letiferam conatur scindere vestem:
Qua trahitur, trahit illa cutem, foedumque relatu,
Aut haeret membris frustra temptata revelli,
Aut laceros artus et grandia detegit ossa.
Ipse cruor, gelido ceu quondam lammina candens
Tincta lacu, stridit coquiturque ardente veneno.
Nec modus est, sorbent avidae praecordia flammae,
Caeruleusque fluit toto de corpore sudor,
Ambustique sonant nervi, caecaque medullis
Tabe liquefactis tendens ad sidera palmas
'Cladibus,' exclamat 'Saturnia, pascere nostris:
Pascere, et hanc pestem specta, crudelis, ab alto,

Corque ferum satia. vel si miserandus et hosti,
Hoc est, si tibi sum, diris cruciatibus aegram
Invisamque animam natamque laboribus aufer.
Mors mihi munus erit. decet haec dare dona novercam.
Ergo ego foedantem peregrino templa cruore
Busirin domui? saevoque alimenta parentis
Antaeo eripui? nec me pastoris Hiberi
Forma triplex, nec forma triplex tua, Cerbere, movit?
Vosne, manus, validi pressistis cornua tauri?
Vestrum opus Elis habet, vestrum Stymphalides undae,
Partheniumque nemus? vestra virtute relatus
Thermodontiaco caelatus balteus auro,
Pomaque ab insomni concustodita dracone?
Nec mihi Centauri potuere resistere, nec mi
Arcadiae vastator aper? nec profuit hydrae
Crescere per damnum geminasque resumere vires?
Quid, cum Thracis equos humano sanguine pingues
Plenaque corporibus laceris praesepia vidi,
Visaque deieci, dominumque ipsosque peremi?
His elisa iacet moles Nemeaea lacertis:
Hac caelum cervice tuli. defessa iubendo est
Saeva Iovis coniunx: ego sum indefessus agendo.
Sed nova pestis adest, cui nec virtute resisti
Nec telis armisque potest. pulmonibus errat
Ignis edax imis, perque omnes pascitur artus.
At valet Eurystheus! et sunt, qui credere possint
Esse deos?' dixit, perque altum saucius Oeten
Haud aliter graditur, quam si venabula taurus
Corpore fixa gerat, factique refugerit auctor.
Saepe illum gemitus edentem, saepe frementem,
Saepe retemptantem totas refringere vestes
Sternentemque trabes irascentemque videres
Montibus aut patrio tendentem bracchia caelo.
Ecce Lichan trepidum latitantem rupe cavata
Aspicit, utque dolor rabiem collegerat omnem,
'Tune, Licha,' dixit 'feralia dona dedisti?

Tune meae necis auctor eris?' tremit ille, pavetque
Pallidus, et timide verba excusantia dicit.
Dicentem genibusque manus adhibere parantem
Corripit Alcides, et terque quaterque rotatum
Mittit in Euboicas tormento fortius undas.
Ille per aërias pendens induruit auras: f. cxxxvi.
Utque ferunt imbres gelidis concrescere ventis,
Inde nives fieri, nivibus quoque molle rotatis
Astringi et spissa glomerari grandine corpus,
Sic illum validis actum per inane lacertis
Exsanguemque metu nec quicquam umoris habentem
In rigidos versum silices prior edidit aetas.
Nunc quoque in Euboico scopulus brevis emicat alto
Gurgite et humanae servat vestigia formae,
Quem, quasi sensurum, nautae calcare verentur,
Appellantque Lichan. at tu, Iovis inclita proles,
Arboribus caesis, quas ardua gesserat Oete,
Inque pyram structis arcum pharetramque capacem
Regnaque visuras iterum Troiana sagittas
Ferre iubes Poeante satum, quo flamma ministro
Subdita. dumque avidis comprenditur ignibus agger,
Congeriem silvae Nemeaeo vellere summam
Sternis, et inposita clavae cervice recumbis,
Haud alio vultu, quam si conviva iaceres
Inter plena meri redimitus pocula sertis.
Iamque valens et in omne latus diffusa sonabat,
Securosque artus contemptoremque petebat
Flamma suum. timuere dei pro vindice terrae.
Quos ita, sensit enim, laeto Saturnius ore
Iuppiter alloquitur: 'nostra est timor iste voluptas,
O superi, totoque libens mihi pectore grator,
Quod memoris populi dicor rectorque paterque
Et mea progenies vestro quoque tuta favore est.
Nam quamquam ipsius datur hoc inmanibus actis,
Obligor ipse tamen. sed enim nec pectora vano
Fida metu paveant. istas ne, spernite flammas!
Omnia qui vicit, vincet, quos cernitis, ignes;

Nec nisi materna vulcanum parte potentem
Sentiet. aeternum est a me quod traxit, et expers
Atque inmune necis, nullaque domabile flamma.
Idque ego defunctum terra caelestibus oris
Accipiam, cunctisque meum laetabile factum
Dis fore confido. siquis tamen Hercule, siquis
Forte deo doliturus erit, data praemia nolet,
Sed meruisse dari sciet, invitusque probabit.'
Assensere dei. coniunx quoque regia visa est
Cetera non duro, duro tamen ultima vultu
Dicta tulisse Iovis, seque indoluisse notatam.
Interea quodcumque fuit populabile flammae,
Mulciber abstulerat: nec cognoscenda remansit
Herculis effigies, nec quicquam ab imagine ductum
Matris habet, tantumque Iovis vestigia servat.
Utque novus serpens posita cum pelle senecta
Luxuriare solet, squamaque virere recenti:
Sic ubi mortales Tirynthius exuit artus,
Parte sui meliore viget, maiorque videri
Coepit et augusta fieri gravitate verendus. f. cxxxvii.
Quem pater omnipotens inter cava nubila raptum
Quadriiugo curru radiantibus intulit astris.
Sensit Atlas pondus. neque adhuc Stheneleïus iras
Solverat Eurystheus, odiumque in prole paternum
Exercebat atrox. at longis anxia curis
Argolis Alcmene, questus ubi ponat aniles,
Cui referat nati testatos orbe labores,
Cuive suos casus, Iolen habet. Herculis illam
Imperiis thalamoque animoque receperat Hyllus,
Impleratque uterum generoso semine. cum sic
Incipit Alcmene: 'faveant tibi numina saltem,
Corripiantque moras tum cum matura vocabis
Praepositam timidis parientibus Ilithyiam,
Quam mihi difficilem Iunonis gratia fecit.
Namque laboriferi cum iam natalis adesset
Herculis et decimum premeretur sidere signum,

Tendebat gravitas uterum mihi, quodque ferebam,
Tantum erat, ut posses auctorem dicere tecti
Ponderis esse Iovem. nec iam tolerare labores
Ulterius poteram. quin nunc quoque frigidus artus,
Dum loquor, horror habet, parsque est meminisse doloris.
Septem ego per noctes, totidem cruciata diebus,
Fessa malis, tendensque ad caelum bracchia, magno
Lucinam Nixosque patres clamore vocabam.
Illa quidem venit, sed praecorrupta, meumque
Quae donare caput Iunoni vellet iniquae.
Utque meos audit gemitus, subsedit in illa
Ante fores ara, dextroque a poplite laevum
Pressa genu et digitis inter se pectine iunctis
Sustinuit partus. tacita quoque carmina voce
Dixit, et incoeptos tenuerunt carmina partus.
Nitor, et ingrato facio convicia demens
Vana Iovi, cupioque mori, moturaque duros
Verba queror silices. matres Cadmeïdes adsunt,
Votaque suscipiunt, exhortanturque dolentem.
Una ministrarum, media de plebe, Galanthis,
Flava comas, aderat, faciendis strenua iussis,
Officiis dilecta suis. ea sensit iniqua
Nescio quid Iunone geri: dumque exit et intrat
Saepe fores, divam residentem vidit in ara
Bracchiaque in genibus digitis conexa tenentem,
Et "quaecumque es,' ait 'dominae gratare. levata est
Argolis Alcmene, potiturque puerpera voto."
Exsiluit, iunctasque manus pavefacta remisit
Diva potens uteri: vinclis levor ipsa remissis.
Numine decepto risisse Galanthida fama est.
Ridentem prensamque ipsis dea saeva capillis
Traxit, et e terra corpus relevare volentem
Arcuit, inque pedes mutavit bracchia primos.
Strenuitas antiqua manet; nec terga colorem
Amisere suum: forma est diversa priori.
Quae quia mendaci parientem iuverat ore, f. cxxxviii.

Ore parit; nostrasque domos, ut et ante, frequentat.'
Dixit, et admonitu veteris commota ministrae
Ingemuit. quam sic nurus est affata dolentem:
'Te tamen, o genetrix, alienae sanguine nostro
Rapta movet facies. quid si tibi mira sororis
Fata meae referam? quamquam lacrimaeque dolorque
Impediunt, prohibentque loqui. fuit unica matri —
Me pater ex alia genuit — notissima forma
Oechalidum Dryope. quam virginitate carentem
Vimque dei passam Delphos Delonque tenentis
Excipit Andraemon, et habetur coniuge felix.
Est lacus, acclinis devexo margine formam
Litoris efficiens: summum myrteta coronant.
Venerat huc Dryope fatorum nescia, quoque
Indignere magis, nymphis latura coronas;
Inque sinu puerum, qui nondum impleverat annum,
Dulce ferebat onus tepidique ope lactis alebat.
Haud procul a stagno Tyrios imitata colores
In spem bacarum florebat aquatica lotos.
Carpserat hinc Dryope, quos oblectamina nato
Porrigeret, flores: et idem factura videbar: —
Namque aderam — vidi guttas e flore cruentas
Decidere et tremulo ramos horrore moveri.
Scilicet, ut referunt tardi nunc denique agrestes,
Lotis in hanc nymphe, fugiens obscena Priapi,
Contulerat versos, servato nomine, vultus. f. cxxxix.
Nescierat soror hoc. quae cum perterrita retro
Ire et adoratis vellet discedere nymphis,
Haeserunt radice pedes. convellere pugnat:
Nec quicquam, nisi summa movet. subcrescit ab imo,
Totaque paulatim lentus premit inguina cortex.
Ut vidit, conata manu laniare capillos,
Fronde manum implevit: frondes caput omne tenebant.
At puer Amphissos, namque hoc avus Eurytus illi
Addiderat nomen, materna rigescere sentit
Ubera; nec sequitur ducentem lacteus umor.

Spectatrix aderam fati crudelis, opemque
Non poteram tibi ferre, soror: quantumque valebam,
Crescentem truncum ramosque amplexa morabar,
Et, fateor, volui sub eodem cortice condi.
Ecce vir Andraemon genitorque miserrimus adsunt,
Et quaerunt Dryopen: Dryopen quaerentibus illis
Ostendi loton. tepido dant oscula ligno,
Affusique suae radicibus arboris haerent.
Nil nisi iam faciem, quod non foret arbor, habebas,
Cara soror: lacrimae misero de corpore factis
Inrorant foliis; ac dum licet, oraque praestant
Vocis iter, tales effundit in aëra questus:
"Siqua fides miseris, hoc me per numina iuro
Non meruisse nefas. patior sine crimine poenam.
Viximus innocuae. si mentior, arida perdam
Quas habeo frondes, et caesa securibus urar.
Hunc tamen infantem maternis demite ramis,
Et date nutrici. nostraque sub arbore saepe
Lac facitote bibat, nostraque sub arbore ludat.
Cumque loqui poterit, matrem facitote salutet,
Et tristis dicat "'latet hoc in stipite mater.'"
Stagna tamen timeat, nec carpat ab arbore flores,
Et frutices omnes corpus putet esse dearum.
Care vale coniunx, et tu, germana, paterque!
Qui, siqua est pietas, ab acutae vulnere falcis,
A pecoris morsu frondes defendite nostras.
Et quoniam mihi fas ad vos incumbere non est,
Erigite huc artus, et ad oscula nostra venite,
Dum tangi possum, parvumque attollite natum.
Plura loqui nequeo. nam iam per candida mollis
Colla liber serpit, summoque cacumine condor.
Ex oculis removete manus. sine munere vestro
Contegat inductus morientia lumina cortex."
Desierant simul ora loqui, simul esse. diuque f. cxl.
Corpore mutato rami caluere recentes.'
  Dumque refert Iole factum mirabile, dumque
Eurytidos lacrimas admoto pollice siccat

Alcmene, flet et ipsa tamen, compescuit omnem
Res nova tristitiam. nam limine constitit alto
Paene puer dubiaque tegens lanugine malas,
Ora reformatus primos Iolaus in annos.
Hoc illi dederat Iunonia muneris Hebe, f. cxli.
Victa viri precibus. quae cum iurare pararet,
Dona tributuram post hunc se talia nulli,
Non est passa Themis. 'nam iam discordia Thebae
Bella movent,' dixit 'Capaneusque nisi ab Iove vinci
Haud poterit, fientque pares in vulnere fratres,
Subductaque sitos manes tellure videbit
Vivus adhuc vates; ultusque parente parentem
Natus erit facto pius et sceleratus eodem:
Attonitusque malis, exul mentisque domusque,
Vultibus Eumenidum matrisque agitabitur umbris,
Donec eum coniunx fatale poposcerit aurum,
Cognatumque latus Phegeïus hauserit ensis.
Tum demum magno petet hos Acheloia supplex
Ab Iove Callirhoe natis infantibus annos,
Neve necem sinat esse diu cultoris inultam.
Iuppiter his, motus, privignae dona nurusque,
Praecipiet, facietque viros inpubibus annis.' f. cxlii.
  Haec ubi faticano venturi praescia dixit
Ore Themis, vario superi sermone fremebant,
Et, cur non aliis eadem dare dona liceret,
Murmur erat. queritur veteres Pallantias annos
Coniugis esse sui: queritur canescere mitis
Iăsiona Ceres: repetitum Mulciber aevum
Poscit Erichthonio: Venerem quoque cura futuri
Tangit, et Anchisae renovare paciscitur annos.
Cui studeat, deus omnis habet; crescitque favore
Turbida seditio, donec sua Iuppiter ora
Solvit, et 'o! nostri siqua est reverentia,' dixit
'Quo ruitis? tantumne aliquis sibi posse videtur,
Fata quoque ut superet? fatis Iolaus in annos,
Quos egit, rediit. fatis iuvenescere debent
Callirhoe geniti, non ambitione nec armis.

Vos etiam, quoque hoc animo meliore feratis,
Me quoque fata regunt. quae si mutare valerem,
Nec nostrum seri curvarent Aeacon anni,
Perpetuumque aevi florem Rhadamanthus haberet
Cum Minoe meo, qui propter amara senectae
Pondera despicitur, nec quo prius ordine regnat.'
Dicta Iovis movere deos; nec sustinet ullus,
Cum videat fessos Rhadamanthon et Aeacon annis
Et Minoa, queri. qui, dum fuit integer aevi,
Terruerat magnas ipso quoque nomine gentes,
Tunc erat invalidus, Deïonidenque iuventae
Robore Miletum Phoeboque parente superbum
Pertimuit, credensque suis insurgere regnis,
Haud tamen est patriis arcere penatibus ausus.
Sponte fugis, Milete, tua, celerique carina
Aegaeas metiris aquas, et in Aside terra
Moenia constituis positoris habentia nomen.
Hic tibi, dum sequitur patriae curvamina ripae,
Filia Maeandri totiens redeuntis eodem
Cognita Cyanee, praestanti corpora forma,
Byblida cum Cauno, prolem est enixa gemellam.
Byblis in exemplo est, ut ament concessa puellae:
Byblis Apollinei correpta cupidine fratris
Non soror ut fratrem, nec qua debebat, amavit.
Illa quidem primo nullos intellegit ignes,
Nec peccare putat, quod saepius oscula iungat,
Quod sua fraterno circumdet bracchia collo;
Mendacique diu pietatis fallitur umbra.
Paulatim declinat amor: visuraque fratrem
Culta venit, nimiumque cupit formosa videri:
Et siqua est illic formosior, invidet illi.
Sed nondum manifesta sibi est, nullumque sub illo
Igne facit votum: verumtamen aestuat intus.
Iam dominum appellat, iam nomina sanguinis odit:
Byblida iam mavult, quam se vocet ille sororem.
Spes tamen obscenas animo demittere non est
Ausa suo vigilans. placida resoluta quiete

Saepe videt, quod amat. visa est quoque iungere fratri
Corpus; et erubuit, quamvis sopita iacebat.
Somnus abit: silet illa diu, repetitque quietis
Ipsa suae speciem, dubiaque ita mente profatur:
'Me miseram! tacitae quid vult sibi noctis imago,
Quam nolim rata sit? cur haec ego somnia vidi?
Ille quidem est oculis quamvis formosus iniquis,
Et placet, et possim, si non sit frater, amare,
Et me dignus erat. verum nocet esse sororem.
Dummodo tale nihil vigilans committere temptem,
Saepe licet simili redeat sub imagine somnus.
Testis abest somno, nec abest imitata voluptas.
Pro Venus et tenera volucer cum matre Cupido,
Gaudia quanta tuli! quam me manifesta libido
Contigit! ut iacui totis resoluta medullis!
Ut meminisse iuvat! quamvis brevis illa voluptas,
Noxque fuit praeceps et coeptis invida nostris.
O! ego, si liceat mutato nomine iungi,
Quam bene, Caune, tuo poteram nurus esse parenti!
Quam bene, Caune, meo poteras gener esse parenti!
Omnia, di facerent, essent communia nobis,
Praeter avos. [tu me vellem generosior esses.]
Nescio quam facies igitur, pulcherrime, matrem:
At mihi, quae male sum, quos tu, sortita parentes,
Nil nisi frater eris. quod obest, id habebimus unum.
Quid mihi significant ergo mea visa? — quod autem
Somnia pondus habent? — an habent et somnia pondus?
Di melius! — di nempe suas habuere sorores.
Sic Saturnus Opem, iunctam sibi sanguine, duxit:
Oceanus Tethyn, Iunonem rector Olympi. —
Sunt superis sua iura. quid ad caelestia ritus
Exigere humanos diversaque foedera tempto?
Aut nostro vetitus de corde fugabitur ardor,
Aut hoc si nequeo, peream precor ante, toroque
Mortua componar, positaeque det oscula frater. —
Et tamen arbitrium quaerit res ista duorum.

Finge placere mihi, scelus esse videbitur illi.
At non Aeolidae thalamos timuere sororum.
Unde sed hos novi? cur haec exempla paravi?
Quo feror? obscenae procul hinc discedite flammae,
Nec, nisi qua fas est germanae, frater ametur —
Si tamen ipse meo captus prior esset amore,
Forsitan illius possem indulgere furori.
Ergo ego, quem fueram non reiectura petentem,
Ipsa petam? poterisne loqui? poterisne fateri?
Coget amor, potero. vel, si pudor ora tenebit,
Littera celatos arcana fatebitur ignes.
Hoc placet, haec dubiam vicit sententia mentem.
In latus erigitur, cubitoque innixa sinistro
'Viderit: insanos' inquit 'fateamur amores.
Ei mihi! quo labor? quem mens mea concipit ignem?'
Et meditata manu componit verba trementi.
Dextra tenet ferrum, vacuam tenet altera ceram.
Incipit, et dubitat: scribit, damnatque tabellas:
Et notat, et delet: mutat, culpatque, probatque:
Inque vicem sumptas ponit, positasque resumit.
Quid velit, ignorat; quicquid factura videtur,
Displicet. in vultu est audacia mixta pudori.
Scripta 'soror' fuerat: visum est delere sororem,
Verbaque correctis incidere talia ceris:
'Quam, nisi tu dederis, non est habitura salutem,
Hanc tibi mittit amans. pudet, a! pudet edere nomen.
Et si, quid cupiam, quaeris, sine nomine vellem
Posset agi mea causa meo, nec cognita Byblis
Ante forem, quam spes votorum certa fuisset.
Esse quidem laesi poterat tibi pectoris index
Et color et macies et vultus, et umida saepe
Lumina, nec causa suspiria mota patenti,
Et crebri amplexus, et quae, si forte notasti,
Oscula sentiri non esse sororia possent.
Ipsa tamen, quamvis animo grave vulnus habebam,
Quamvis intus erat furor igneus, omnia feci,
Sunt mihi di testes, ut tandem sanior essem:

Pugnavique diu violenta Cupidinis arma.
Effugere infelix, et plus, quam ferre puellam
Posse putes, ego dura tuli. superata fateri
Cogor, opemque tuam timidis exposcere votis.
Tu servare potes, tu perdere solus amantem.
Elige, utrum facias. non hoc inimica precatur,
Sed quae, cum tibi sit iunctissima, iunctior esse
Expetit et vinclo tecum propiore ligari.
Iura senes norint, et quid liceatque nefasque
Fasque sit, inquirant, legumque examina servent.
Conveniens Venus est annis temeraria nostris.
Quid liceat, nescimus adhuc, et cuncta licere
Credimus, et sequimur magnorum exempla deorum.
Nec nos aut durus pater aut reverentia famae
Aut timor impedient: tantum sit causa timendi.
Dulcia fraterno sub nomine furta tegemus.
Est mihi libertas tecum secreta loquendi,
Et damus amplexus, et iungimus oscula coram.
Quantum est, quod desit? miserere fatentis amorem,
Et non fassurae, nisi cogeret ultimus ardor:
Neve merere meo subscribi causa sepulchro.'
Talia nequiquam perarantem plena reliquit
Cera manum, summusque in margine versus adhaesit.
Protinus impressa signat sua crimina gemma,
Quam tinxit lacrimis; linguam defecerat umor:
Deque suis unum famulis pudibunda vocavit,
Et pavidum blandita 'fer has, fidissime, nostro' —
Dixit, et adiecit longo post tempore 'fratri.'
Cum daret, elapsae manibus cecidere tabellae.
Omine turbata est, misit tamen. apta minister
Tempora nactus adit traditque latentia verba.
Attonitus subita iuvenis Maeandrius ira
Proicit acceptas lecta sibi parte tabellas,
Vixque manus retinens trepidantis ab ore ministri,
'Dum licet, o! vetitae scelerate libidinis auctor,
Effuge!' ait 'qui, si nostrum tua fata pudorem
Non traherent secum, poenas mihi morte dedisses.'

Ille fugit pavidus, dominaeque ferocia Cauni
Dicta refert. palles audita, Bybli, repulsa,
Et pavet obsessum glaciali frigore corpus.
Mens tamen ut rediit, pariter rediere furores:
Linguaque vix tales icto dedit aëre voces:
'Et merito! quid enim temeraria vulneris huius
Indicium feci? quid, quae celanda fuerunt,
Tam cito commisi properatis verba tabellis?
Ante erat ambiguis animi sententia dictis
Praetemptanda mihi. ne non sequeretur euntem,
Parte aliqua veli, qualis foret aura, notare
Debueram, tutoque mari decurrere, quae nunc
Non exploratis implevi lintea ventis.
Auferor in scopulos igitur, subversaque toto
Obruor oceano, neque habent mea vela recursus.
Quid quod et ominibus certis prohibebar amori
Indulgere meo, tum cum mihi ferre iubenti
Excidit et fecit spes nostras cera caducas?
Nonne vel illa dies fuerat, vel tota voluntas,
Sed potius mutanda dies? deus ipse monebat
Signaque certa dabat, si non male sana fuissem.
Et tamen ipsa loqui, nec me committere cerae
Debueram, praesensque meos aperire furores.
Vidisset lacrimas, vultum vidisset amantis;
Plura loqui poteram, quam quae cepere tabellae.
Invito potui circumdare bracchia collo,
Et, si reicerer, potui moritura videri
Amplectique pedes, affusaque poscere vitam.
Omnia fecissem, quorum si singula duram
Flectere non poterant, potuissent omnia, mentem.
Forsitan et missi sit quaedam culpa ministri:
Non adiit apte, nec legit idonea, credo,
Tempora, nec petiit horamque animumque vacantem.
Haec nocuere mihi. neque enim de tigride natus
Nec rigidas silices solidumve in pectore ferrum
Aut adamanta gerit, nec lac bibit ille leaenae.
Vincetur. repetendus erit. nec taedia coepti

Ulla mei capiam, dum spiritus iste manebit.
Nam primum, si facta mihi revocare liceret,
Non coepisse fuit: coepta expugnare secundum est.
Quippe nec ille potest, ut iam mea vota relinquam,
Non tamen ausorum semper memor esse meorum.
Et, quia desierim, leviter voluisse videbor,
Aut etiam temptasse illum insidiisque petisse:
Vel certe non hoc, qui plurimus urguet et urit
Pectora nostra, deo, sed victa libidine credar.
Denique iam nequeo nil commisisse nefandum.
Et scripsi et petii: temerata est nostra voluntas.
Ut nihil adiciam, non possum innoxia dici.
Quod superest, multum est in vota, in crimina parvum.'
Dixit: et incertae tanta est discordia mentis,
Cum pigeat temptasse, libet temptare. modumque
Exit, et infelix committit saepe repelli.
Mox ubi finis abest, patriam fugit ille nefasque,
Inque peregrina ponit nova moenia terra.
Tum vero maestam tota Miletida mente
Defecisse ferunt, tum vero a pectore vestem
Diripuit planxitque suos furibunda lacertos;
Iamque palam est demens, inconcessamque fatetur
Spem veneris, sine qua patriam invisosque penates
Deserit, et profugi sequitur vestigia fratris.
Utque tuo motae, proles Semeleïa, thyrso
Ismariae celebrant repetita triennia bacchae,
Byblida non aliter latos ululasse per agros
Bubasides videre nurus. quibus illa relictis
Caras et armiferos Lelegas Lyciamque pererrat.
Iam Cragon et Limyren Xanthique reliquerat undas,
Quoque Chimaera iugo mediis in partibus ignem,
Pectus et ora leae, caudam serpentis habebat.
Deficiunt silvae: cum tu lassata sequendo
Concidis, et dura positis tellure capillis,
Bybli, iaces, frondesque tuo premis ore caducas.
Saepe etiam nymphae teneris Lelegeïdes ulnis

Tollere conantur: saepe, ut medeatur amori,
Praecipiunt, surdaeque adhibent solacia menti.
Muta iacet, viridesque suis tenet unguibus herbas
Byblis, et umectat lacrimarum gramina rivo.
Naidas his venam, quae numquam arescere posset,
Subposuisse ferunt. quid enim dare maius habebant?
Protinus, ut secto piceae de cortice guttae,
Utve tenax gravida manat tellure bitumen;
Utve sub adventu spirantis lene favoni
Sole remollescit quae frigore constitit unda;
Sic lacrimis consumpta suis Phoebeïa Byblis f. cxliii.
Vertitur in fontem, qui nunc quoque vallibus illis
Nomen habet dominae, nigraque sub ilice manat.
  Fama novi centum Creteas forsitan urbes
Implesset monstri, si non miracula nuper
Iphide mutata Crete propiora tulisset.
Proxima Gnosiaco nam quondam Phaestia regno
Progenuit tellus ignoto nomine Ligdum,
Ingenua de plebe virum. nec census in illo
Nobilitate sua maior, sed vita fidesque
Inculpata fuit. gravidae qui coniugis aures
Vocibus his monuit, cum iam prope partus adesset:
'Quae voveam, duo sunt: minimo ut relevere labore,
Utque marem parias. onerosior altera sors est,
Et vires fortuna negat. quod abominor, ergo
Edita forte tuo fuerit si femina partu, —
Invitus mando; pietas, ignosce! — necetur.'
Dixerat: et lacrimis vultum lavere profusis
Tam qui mandabat, quam cui mandata dabantur.
Sed tamen usque suum vanis Telethusa maritum
Sollicitat precibus, ne spem sibi ponat in arto.
Certa sua est Ligdo sententia. iamque ferendo
Vix erat illa gravem maturo pondere ventrem,
Cum medio noctis spatio sub imagine somni
Inachis ante torum, pompa comitata suorum,
Aut stetit aut visa est. inerant lunaria fronti
Cornua cum spicis nitido flaventibus auro

Et regale decus: cum qua latrator Anubis,
Sanctaque Bubastis, variusque coloribus Apis,
Quique premit vocem digitoque silentia suadet;
Sistraque erant, numquamque satis quaesitus Osiris,
Plenaque somniferis serpens peregrina venenis.
Tum velut excussam somno et manifesta videntem
Sic affata dea est: 'pars o Telethusa mearum,
Pone graves curas, mandataque falle mariti.
Nec dubites, cum te partu Lucina levarit,
Tollere quicquid erit. dea sum auxiliaris opemque
Exorata fero. nec te coluisse quereris
Ingratum numen.' monuit, thalamoque recessit.
Laeta toro surgit, purasque ad sidera supplex
Cressa manus tollens, rata sint sua visa, precatur.
Ut dolor increvit, seque ipsum pondus in auras
Expulit, et nata est ignaro femina patre,
Iussit ali puerum mater mentita. fidemque
Res habuit, neque erat ficti nisi, conscia, nutrix.
Vota pater solvit, nomenque inponit avitum:
Iphis avus fuerat. gavisa est nomine mater,
Quod commune foret, ne quemquam falleret illo.
Inpercepta pia mendacia fraude latebant.
Cultus erat pueri; facies, quam sive puellae,
Sive dares puero, fuerat formosus uterque.
Tertius interea decimo successerat annus:
Cum pater, Iphi, tibi flavam despondet Ianthen,
Inter Phaestiadas quae laudatissima formae
Dote fuit virgo, Dictaeo nata Teleste.
Par aetas, par forma fuit, primasque magistris
Accepere artes, elementa aetatis, ab isdem.
Hinc amor ambarum tetigit rude pectus, et aequum
Vulnus utrique dedit. sed erat fiducia dispar:
Coniugium pactaeque exspectat tempora taedae,
Quamque virum putat esse, suum fore credit Ianthe;
Iphis amat, qua posse frui desperat, et auget
Hoc ipsum flammas, ardetque in virgine virgo;
Vixque tenens lacrimas 'quis me manet exitus,' inquit

'Cognita quam nulli, quam prodigiosa novaeque
Cura tenet Veneris? si di mihi parcere vellent,
Naturale malum saltem et de more dedissent.
Nec vaccam vaccae, nec equas amor urit equarum:
Urit oves aries, sequitur sua femina cervum.
Sic et aves coeunt, interque animalia cuncta
Femina femineo correpta cupidine nulla est.
Vellem nulla forem. ne non tamen omnia Crete
Monstra ferat, taurum dilexit filia Solis:
Femina nempe marem. meus est furiosior illo,
Si verum profitemur, amor. tamen illa secuta est
Spem Veneris; tamen illa dolis et imagine vaccae
Passa bovem est, et erat, qui deciperetur adulter.
Huc licet ex toto sollertia confluat orbe,
Ipse licet revolet ceratis Daedalus alis,
Quid faciet? num me puerum de virgine doctis
Artibus efficiet? num te mutabit, Ianthe?
Quin animum firmas, teque ipsa recolligis, Iphi,
Consiliique inopes et stultos excutis ignes?
Quid sis nata, vide, nisi te quoque decipis ipsam,
Et pete quod fas est, et ama quod femina debes.
Spes est, quae capiat, spes est, quae pascat amorem.
Hanc tibi res adimit. non te custodia caro
Arcet ab amplexu, nec cauti cura mariti,
Non patris asperitas, non se negat ipsa roganti,
Nec tamen est potiunda tibi: nec, ut omnia fiant,
Esse potes felix; ut dique hominesque laborent.
Nunc quoque votorum nulla est pars vana meorum,
Dique mihi faciles, quicquid valuere, dederunt;
Quodque ego, vult genitor, vult ipsa, socerque futurus.
At non vult natura, potentior omnibus istis,
Quae mihi sola nocet. venit ecce optabile tempus,
Luxque iugalis adest, et iam mea fiet Ianthe
Nec mihi continget: mediis sitiemus in undis.
Pronuba quid Iuno, quid ad haec, Hymenaee, venitis
Sacra, quibus qui ducat abest, ubi nubimus ambae?'

Pressit ab his vocem. nec lenius altera virgo
Aestuat, utque celer venias, Hymenaee, precatur.
Quod petit haec, Telethusa timens modo tempora differt,
Nunc ficto languore moram trahit, omina saepe
Visaque causatur. sed iam consumpserat omnem
Materiam ficti, dilataque tempora taedae
Institerant, unusque dies restabat. at illa
Crinalem capiti vittam nataeque sibique
Detrahit, et passis aram complexa capillis
'Isi, Paraetonium Mareoticaque arva Pharonque
Quae colis, et septem digestum in cornua Nilum:
Fer, precor,' inquit 'opem, nostroque medere timori.
Te, dea, te quondam tuaque haec insignia vidi
[Cunctaque cognovi, sonitum comitantiaque aera]
Sistrorum, memorique animo tua iussa notavi.
Quod videt haec lucem, quod non ego punior, ecce
Consilium munusque tuum est. miserere duarum,
Auxilioque iuva.' lacrimae sunt verba secutae.
Visa dea est movisse suas, et moverat, aras,
Et templi tremuere fores, imitataque lunam
Cornua fulserunt, crepuitque sonabile sistrum.
Non secura quidem, fausto tamen omine laeta
Mater abit templo. sequitur comes Iphis euntem,
Quam solita est, maiore gradu: nec candor in ore
Permanet, et vires augentur, et acrior ipse est
Vultus, et incomptis brevior mensura capillis:
Plusque vigoris adest, habuit quam femina. nam quae
Femina nuper eras, puer es. date munera templis,
Nec timida gaudete fide! dant munera templis,
Addunt et titulum: titulus breve carmen habebat
'Dona puer solvit quae femina voverat Iphis'.
Postera lux radiis latum patefecerat orbem, f. cxliv.
Cum Venus et Iuno sociosque Hymenaeus ad ignes
Conveniunt, potiturque sua puer Iphis Ianthe.

LIBER DECIMUS.

Inde per inmensum croceo velatus amictu
Aethera digreditur, Ciconumque Hymenaeus ad oras
Tendit, et Orphea nequiquam voce vocatur.
Affuit ille quidem, sed nec sollemnia verba
Nec laetos vultus nec felix attulit omen.
Fax quoque, quam tenuit, lacrimoso stridula fumo
Usque fuit, nullosque invenit motibus ignes.
Exitus auspicio gravior. nam nupta per herbas
Dum nova naiadum turba comitata vagatur,
Occidit in talum serpentis dente recepto.
Quam satis ad superas postquam Rhodopeïus auras
Deflevit vates, ne non temptaret et umbras,
Ad Styga Taenaria est ausus descendere porta:
Perque leves populos simulacraque functa sepulchro
Persephonen adiit inamoenaque regna tenentem
Umbrarum dominum. pulsisque ad carmina nervis
Sic ait: 'o positi sub terra numina mundi,
In quem reccidimus, quicquid mortale creamur·
Si licet, et falsi positis ambagibus oris
Vera loqui sinitis, non huc, ut opaca viderem
Tartara, descendi; nec uti villosa colubris
Terna Medusaei vincirem guttura monstri.
Causa viae coniunx, in quam calcata venenum
Vipera diffudit, crescentesque abstulit annos.
Posse pati volui, nec me temptasse negabo:
Vicit Amor. supera deus hic bene notus in ora est:
An sit et hic, dubito; sed et hic tamen auguror esse,
Famaque si veteris non est mentita rapinae,
Vos quoque iunxit amor. per ego haec loca plena timoris,
Per Chaos hoc ingens vastique silentia regni,
Eurydices, oro, properata retexite fata.
Omnia debentur vobis, paulumque morati
Serius aut citius sedem properamus ad unam.

Tendimus huc omnes, haec est domus ultima, vosque
Humani generis longissima regna tenetis.
Haec quoque, cum iustos matura peregerit annos,
Iuris erit vestri: pro munere poscimus usum.
Quod si fata negant veniam pro coniuge, certum est
Nolle redire mihi: leto gaudete duorum.'
Talia dicentem nervosque ad verba moventem
Exsangues flebant animae: nec Tantalus undam
Captavit refugam, stupuitque Ixionis orbis,
Nec carpsere iecur volucres, urnisque vacarunt
Belides, inque tuo sedisti, Sisyphe, saxo.
Tunc primum lacrimis victarum carmine fama est
Eumenidum maduisse genas. nec regia coniunx
Sustinet oranti, nec qui regit ima, negare:
Eurydicenque vocant. umbras erat illa recentes
Inter, et incessit passu de vulnere tardo.
Hanc simul et legem Rhodopeïus accipit Orpheus,
Ne flectat retro sua lumina, donec Avernas
Exierit valles; aut irrita dona futura.
Carpitur acclivis per muta silentia trames,
Arduus, obscurus, caligine densus opaca.
Nec procul afuerunt telluris margine summae:
Hic, ne deficeret, metuens, avidusque videndi,
Flexit amans oculos: et protinus illa relapsa est,
Bracchiaque intendens prendique et prendere certus
Nil nisi cedentes infelix arripit auras.
Iamque iterum moriens non est de coniuge quicquam
Questa suo: quid enim nisi se quereretur amatam?
Supremumque vale, quod iam vix auribus ille
Acciperet, dixit, revolutaque rursus eodem est.
Non aliter stupuit gemina nece coniugis Orpheus,
Quam tria qui timidus, medio portante catenas,
Colla canis vidit; quem non pavor ante reliquit,
Quam natura prior, saxo per corpus oborto: f. cxlv.
Quique in se crimen traxit voluitque videri
Olenos esse nocens, tuque, o confisa figurae,
Infelix Lethaea, tuae, iunctissima quondam

Pectora, nunc lapides, quos umida sustinet Ide. f. cxlvi
Orantem frustraque iterum transire volentem
Portitor arcuerat. septem tamen ille diebus
Squalidus in ripa Cereris sine munere sedit:
Cura dolorque animi lacrimaeque alimenta fuere.
Esse deos Erebi crudeles questus, in altam
Se recipit Rhodopen pulsumque aquilonibus Haemum.
Tertius aequoreis inclusum Piscibus annum
Finierat Titan, omnemque refugerat Orpheus
Femineam Venerem, seu quod male cesserat illi,
Sive fidem dederat. multas tamen ardor habebat
Iungere se vati: multae doluere repulsae.
Ille etiam Thracum populis fuit auctor, amorem
In teneros transferre mares, citraque iuventam
Aetatis breve ver et primos carpere flores.

Collis erat, collemque super planissima campi
Area, quam viridem faciebant graminis herbae.
Umbra loco deerat. qua postquam parte resedit
Dis genitus vates et fila sonantia movit,
Umbra loco venit. non Chaonis afuit arbor,
Non nemus Heliadum, non frondibus aesculus altis,
Nec tiliae molles, nec fagus et innuba laurus,
Nec coryli fragiles et fraxinus utilis hastis
Enodisque abies cirrataque glandibus ilex
Et platanus genialis acerque coloribus inpar,
Amnicolaeque simul salices et aquatica lotos
Perpetuoque virens buxum tenuesque myricae
Et bicolor myrtus et bacis caerula tinus.
Vos quoque, flexipedes hederae, venistis et una
Pampineae vites et amictae vitibus ulmi:
Ornique et piceae pomoque onerata rubenti
Arbutus et lentae, victoris praemia, palmae
Et succincta comas hirsutaque vertice pinus,
Grata deum matri; siquidem Cybeleïus Attis
Exuit hac hominem, truncoque induruit illo. f. cxlvii

Affuit huic turbae metas imitata cupressus,
Nunc arbor, puer ante deo dilectus ab illo,

Qui citharam nervis et nervis temperat arcum.
Namque sacer nymphis Carthaea tenentibus arva
Ingens cervus erat, lateque patentibus altas
Ipse suo capiti praebebat cornibus umbras.
Cornua fulgebant auro, demissaque in armos
Pendebant tereti gemmata monilia collo.
Bulla super frontem parvis argentea loris
Vincta movebatur, parilique aetate: nitebant
Auribus e geminis circum cava tempora bacae.
Isque metu vacuus naturalique pavore
Deposito celebrare domos, mulcendaque colla
Quamlibet ignotis manibus praebere solebat.
Sed tamen ante alios, Ceae pulcherrime gentis,
Gratus erat, Cyparisse, tibi. tu pabula cervum
Ad nova, tu liquidi ducebas fontis ad undam:
Tu modo texebas varios per cornua flores,
Nunc eques in tergo residens huc laetus et illuc
Mollia purpureis frenabas ora capistris.
Aestus erat, mediusque dies; solisque vapore
Concava litorei fervebant bracchia Cancri:
Fessus in herbosa posuit sua corpora terra
Cervus, et arborea frigus ducebat ab umbra.
Hunc puer inprudens iaculo Cyparissus acuto
Fixit: et ut saevo morientem vulnere vidit,
Velle mori statuit. quae non solacia Phoebus
Dixit, at utiliter pro materiaque doleret,
Admonuit! gemit ille tamen, munusque supremum
Hoc petit a superis, ut tempore lugeat omni.
Iamque, per inmensos egesto sanguine fletus,
In viridem verti coeperunt membra colorem,
[Et modo qui nivea pendebant fronte capilli,]
Horrida caesaries fieri, sumptoque rigore
Sidereum gracili spectare cacumine caelum. f. cxlviii.
Ingemuit, tristisque deus 'lugebere nobis,
Lugebisque alios, aderisque dolentibus' inquit.
Tale nemus vates attraxerat, inque ferarum
Concilio medius turba volucrumque sedebat.

Ut satis inpulsas temptavit pollice chordas
Et sensit varios, quamvis diversa sonarent,
Concordare modos, hoc vocem carmine movit:
'Ab Iove, Musa parens, — cedunt Iovis omnia regno —
Carmina nostra move. Iovis est mihi saepe potestas
Dicta prius: cecini plectro graviore Gigantas
Sparsaque Phlegraeis victricia fulmina campis:
Nunc opus est leviore lyra, puerosque canamus
Dilectos superis, inconcessisque puellas
Ignibus attonitas meruisse libidine poenam.
Rex superum Phrygii quondam Ganymedis amore
Arsit; et inventum est aliquid, quod Iuppiter esse,
Quam quod erat, mallet. nulla tamen alite verti f. cxlix.
Dignatur, nisi quae posset sua fulmina ferre.
Nec mora, percusso mendacibus aëre pennis
Abripit Iliaden; qui nunc quoque pocula miscet,
Invitaque Iovi nectar Iunone ministrat.
Te quoque, Amyclaide, posuisset in aethere Phoebus,
Tristia si spatium ponendi fata dedissent.
Qua licet, aeternus tamen es: quotiensque repellit
Ver hiemem, Piscique Aries succedit aquoso,
Tu totiens oreris, viridique in caespite flores.
Te meus ante omnes genitor dilexit, et orbe
In medio positi caruerunt praeside Delphi,
Dum deus Eurotan inmunitamque frequentat
Sparten. nec citharae nec sunt in honore sagittae:
Inmemor ipse sui non retia ferre recusat,
Non tenuisse canes, non per iuga montis iniqui
Isse comes; longaque alit assuetudine flammas.
Iamque fere medius Titan venientis et actae
Noctis erat, spatioque pari distabat utrimque:
Corpora veste levant, et suco pinguis olivi
Splendescunt, latique ineunt certamina disci.
Quem prius aërias libratum Phoebus in auras
Misit, et oppositas disiecit pondere nubes.

Reccidit in solidam longo post tempore terram
Pondus, et exhibuit iunctam cum viribus artem.
Protinus inprudens actusque cupidine lusus
Tollere Taenarides orbem properabat. at illum
Dura repercusso subiecit verbere tellus
In vultus, Hyacinthe, tuos. expalluit aeque
Quam puer ipse deus, collapsosque excipit artus,
Et modo te refovet, modo tristia vulnera siccat,
Nunc animam admotis fugientem sustinet herbis.
Nil prosunt artes; erat inmedicabile vulnus.
Ut siquis violas riguove papaver in horto
Liliaque infringat, [fulvis haerentia lignis
Marcida demittant subito caput illa gravatum,
Nec se sustineant, spectentque cacumine terram;
Sic vultus moriens] iacet et defecta vigore
Ipsa sibi est oneri cervix umeroque recumbit.
"Laberis, Oebalide, prima fraudate iuventa,'
Phoebus ait 'videoque tuum, mea crimina, vulnus.
Tu dolor es facinusque meum: mea dextera leto
Inscribenda tuo est! ego sum tibi funeris auctor."
[Quae mea culpa tamen? nisi si lusisse vocari
Culpa potest, nisi culpa potest et amasse vocari.
Atque utinam merito vitam, tecumve liceret
Reddere! quod quoniam fatali lege tenemur,
Semper eris mecum, memorique haerebis in ore.
Te lyra pulsa manu, te carmina nostra sonabunt:
Flosque novus scripto gemitus imitabere nostros.
Tempus et illud erit, quo se fortissimus heros
Addat in hunc florem, folioque legatur eodem."
Talia dum vero memorantur Apollinis ore,]
Ecce cruor, qui fusus humo signaverat herbas, f. cl.
Desinit esse cruor, Tyrioque nitentior ostro
Flos oritur, formamque capit quam lilia, si non
Purpureus color his, argenteus esset in illis.
[Non satis hoc Phoebo est — is enim fuit auctor honoris —]
Ipse suos gemitus foliis inscribit, et AI AI

Flos habet inscriptum, funestaque littera ducta est.
Nec genuisse pudet Sparten Hyacinthon, honorque
Durat in hoc aevi, celebrandaque more priorum
Annua praelata redeunt Hyacinthia pompa.
At si forte roges fecundam Amathunta metallis,
An genuisse velit Propoetidas, abnuet aeque
Atque illos, gemino quondam quibus aspera cornu
Frons erat; unde etiam nomen traxere Cerastae.
Ante fores horum stabat Iovis Hospitis ara,
Ingluvie sceleris. quam siquis sanguine tinctam
Advena vidisset, mactatos crederet illic
Lactantes vitulos Amathusiacasque bidentes.
Hospes erat caesus. sacris offensa nefandis,
Ipsa suas urbes Ophiusiaque arva parabat
Deserere alma Venus. "sed quid loca grata, quid urbes
Peccavere meae? quod crimen' dixit 'in illis?
Exilio poenam potius gens impia pendat,
Vel nece, vel siquid medium mortisque fugaeque.
Idque quid esse potest, nisi versae poena figurae?" f. cli.
Dum dubitat, quo mutet eos, ad cornua vultum
Flexit, et admonita est haec illis posse relinqui:
Grandiaque in torvos transformat membra iuvencos.
Sunt tamen obscenae Venerem Propoetides ausae
Esse negare deam. pro quo sua, numinis ira,
Corpora cum forma primae vulgasse feruntur:
Utque pudor cessit, sanguisque induruit oris,
In rigidum parvo silicem discrimine versae. f. clii.
Quas quia Pygmalion aevum per crimen agentes
Viderat, offensus vitiis, quae plurima menti
Femineae natura dedit, sine coniuge caelebs
Vivebat, thalamique diu consorte carebat.
Interea niveum mira feliciter arte
Sculpsit ebur, formamque dedit, qua femina nasci
Nulla potest: operisque sui concepit amorem.
Virginis est verae facies, quam vivere credas,
Et, si non obstet reverentia, velle moveri:

Ars adeo latet arte sua. miratur, et haurit
Pectore Pygmalion simulati corporis ignes.
Saepe manus operi temptantes admovet, an sit
Corpus, an illud ebur: nec adhuc ebur esse fatetur.
Oscula dat, reddique putat; loquiturque, tenetque,
Et credit tactis digitos insidere membris:
Et metuit, pressos veniat ne livor in artus.
Et modo blanditias adhibet, modo grata puellis
Munera fert illi, conchas teretesque lapillos,
Et parvas volucres et flores mille colorum,
Liliaque pictasque pilas et ab arbore lapsas
Heliadum lacrimas. ornat quoque vestibus artus:
Dat digitis gemmas, dat longa monilia collo;
Aure leves bacae, redimicula pectore pendent.
Cuncta decent: nec nuda minus formosa videtur.
Collocat hanc stratis concha Sidonide tinctis,
Appellatque tori sociam, adclinataque colla
Mollibus in plumis, tamquam sensura, reponit.
Festa dies Veneris tota celeberrima Cypro
Venerat, et pandis inductae cornibus aurum
Conciderant ictae nivea cervice iuvencae,
Turaque fumabant: cum munere functus ad aras
Constitit et timide "si di dare cuncta potestis,
Sit coniunx, opto' non ausus 'eburnea virgo"
Dicere, Pygmalion 'similis mea' dixit 'eburnae."
Sensit, ut ipsa suis aderat Venus aurea festis:
[Vota quid illa velint: et, amici numinis omen,]
Flamma ter accensa est apicemque per aëra duxit.
Ut rediit, simulacra suae petit ille puellae,
Incumbensque toro dedit oscula. visa tepere est:
[Admovet os iterum, manibus quoque pectora temptat:
Temptatum mollescit ebur, positoque rigore
Subsidit digitis, ceditque, ut Hymettia sole
Cera remollescit, tractataque pollice multas
Flectitur in facies, ipsoque fit utilis usu.
Dum stupet, et dubie gaudet, fallique veretur,
Rursus amans rursusque manu sua vota retractat.]

Corpus erat: saliunt temptatae pollice venae. f. cliii
Tum vero Paphius plenissima concipit heros
Verba, quibus Veneri grates agit, oraque tandem
Ore suo non falsa premit: dataque oscula virgo
Sensit, et erubuit, timidumque ad lumina lumen
Attollens pariter cum caelo vidit amantem.
Coniugio, quod fecit, adest dea. iamque coactis
Cornibus in plenum noviens lunaribus orbem
Illa Paphon genuit, de qua tenet insula nomen.
  Editus hac ille est, qui, si sine prole fuisset,
Inter felices Cinyras potuisset haberi.
Dira canam. procul hinc natae, procul este parentes.
Aut, mea si vestras mulcebunt carmina mentes,
Desit in hac mihi parte fides, nec credite factum;
Vel, si credetis, facti quoque credite poenam.
Si tamen admissum sinit hoc natura videri,
Gratulor huic terrae, quod abest regionibus illis,
Quae tantum genuere nefas. sit dives amomo,
Cinnamaque costumque suum sudataque ligno
Tura ferat, floresque alios Panchaia tellus,
Dum ferat et murram. tanti nova non fuit arbor.
Ipse negat nocuisse tibi sua tela Cupido,
Myrrha, facesque suas a crimine vindicat isto.
Stipite te Stygio tumidisque adflavit echidnis
E tribus una soror. scelus est odisse parentem:
Hic amor est odio maius scelus. undique lecti
Te cupiunt proceres, totoque oriente iuventa
Ad thalami certamen adest. ex omnibus unum
Elige, Myrrha, virum: dum ne sit in omnibus unus.
Illa quidem sentit, foedoque repugnat amori,
Et secum "quo mente feror? quid molior?" inquit:
'Di, precor, et Pietas, sacrataque iura parentum,
Hoc prohibete nefas, scelerique resistite nostro:
Si tamen hoc scelus est. sed enim damnare negaret
Hanc Venerem Pietas. coeunt animalia nullo
Cetera dilectu, nec habetur turpe iuvencae
Ferre patrem tergo; fit equo sua filia coniunx,

Quasque creavit init pecudes caper; ipsaque, cuius
Semine concepta est, ex illo concipit ales.
Felices, quibus ista licent! humana malignas
Cura dedit leges, et quod natura remittit,
Invida iura negant. gentes tamen esse feruntur,
In quibus et nato genetrix et nata parenti
Iungitur, et pietas geminato crescit amore.
Me miseram, quod non nasci mihi contigit illic,
Fortunaque loci laedor! — quid in ista revolvor?
Spes interdictae discedite! dignus amari
Ille, sed ut pater, est — ergo si filia magni
Non essem Cinyrae, Cinyrae concumbere possem.
Nunc quia tam meus est, non est meus, ipsaque damno
Est mihi proximitas: aliena potentior essem.
Ire libet procul hinc patriaeque relinquere fines,
Dum scelus effugiam. retinet malus ardor amantem:
Ut praesens spectem Cinyram, tangamque, loquarque,
Osculaque admoveam, si nil conceditur ultra —
Ultra aut respectare aliquid potes, impia virgo?
Et quot confundas et iura et nomina, sentis?
Tune eris et matris paelex et adultera patris?
Tune soror nati genetrixque vocabere fratris?
Nec metues atro crinitas angue sorores,
Quas facibus saevis oculos atque ora petentes
Noxia corda vident? at tu, dum corpore non es
Passa nefas, animo ne concipe, neve potentis
Concubitu vetito naturae pollue foedus.
Velle puta, res ipsa vetat. pius ille, memorque
Moris — et o vellem similis furor esset in illo!"
Dixerat. at Cinyras, quem copia digna procorum,
Quid faciat, dubitare facit, scitatur ab ipsa,
Nominibus dictis, cuius velit esse mariti.
Illa silet primo: patriisque in vultibus haerens
Aestuat, et tepido suffundit lumina rore.
Virginei Cinyras haec credens esse timoris,
Flere vetat, siccatque genas, atque oscula iungit.

Myrrha datis nimium gaudet: consultaque, qualem
Optet habere virum, "similem tibi" dixit. at ille
Non intellectam vocem conlaudat, et "esto
Tam pia semper" ait. pietatis nomine dicto
Demisit vultus sceleris sibi conscia virgo.
Noctis erat medium, curasque et corpora somnus
Solverat. at virgo Cinyreïa pervigil igni
Carpitur indomito, furiosaque vota retractat.
Et modo desperat, modo vult temptare. pudetque,
Et cupit, et, quid agat, non invenit. utque securi
Saucia trabs ingens, ubi plaga novissima restat,
Quo cadat, in dubio est, omnique a parte timetur:
Sic animus vario labefactus vulnere nutat
Huc levis atque illuc, momentaque sumit utroque.
Nec modus aut requies, nisi mors, reperitur amoris.
Mors placet. erigitur, laqueoque innectere fauces
Destinat. et zona summo de poste revincta
"Care vale Cinyra, causamque intellege mortis!"
Dixit, et aptabat patienti vincula collo.
Murmura verborum fidas nutricis ad aures
Pervenisse ferunt, limen servantis alumnae.
Surgit anus, reseratque fores: mortisque paratae
Instrumenta videns, spatio conclamat eodem
Seque ferit scinditque sinus ereptaque collo
Vincula dilaniat. tum denique flere vacavit,
Tum dare complexus, laqueique requirere causam.
Muta silet virgo terramque inmota tuetur,
Et deprensa dolet tardae conamina mortis.
Instat anus, canosque suos et inania nudans
Ubera per cunas alimentaque prima precatur,
Ut sibi committat, quicquid dolet. illa rogantem
Aversata gemit. certa est exquirere nutrix
Nec solam spondere fidem. "dic' inquit 'opemque
Me sine ferre tibi. non est mea pigra senectus.
Seu furor est, habeo, quae carmine sanet et herbis:
Sive aliquis nocuit, magico lustrabere ritu.
Ira deum sive est, sacris placabilis ira.

Quid rear ulterius? certe fortuna domusque
Sospes et in cursu est. vivunt genetrixque, paterque."
Myrrha, patre audito, suspiria duxit ab imo
Pectore. nec nutrix etiamnum concipit ullum
Mente nefas, aliquemque tamen praesentit amorem.
Propositique tenax, quodcumque est, orat, ut ipsi
Indicet, et gremio lacrimantem tollit anili,
Atque ita complectens infirmis membra lacertis,
"Sensimus,' inquit 'amas. et in hoc mea, pone timorem,
Sedulitas erit apta tibi. nec sentiet umquam
Hoc pater." exsiluit gremio furibunda, torumque
Ore premens, "discede, precor, miseroque pudori
Parce!" ait. instanti "discede, aut desine' dixit
'Quaerere, quid doleam. scelus est, quod scire laboras."
Horret anus, tremulasque manus annisque metuque
Tendit, et ante pedes supplex procumbit alumnae,
Et modo blanditur, modo, si non conscia fiat,
Terret, et indicium laquei coeptaeque minatur
Mortis, et officium commisso spondet amori.
Extulit illa caput, lacrimisque implevit obortis
Pectora nutricis; conataque saepe fateri,
Saepe tenet vocem, pudibundaque vestibus ora
Texit et "o' dixit 'felicem coniuge matrem!"
Hactenus, et gemuit. gelidos nutricis in artus
Ossaque, sensit enim, penetrat tremor, albaque toto
Vertice canities rigidis stetit hirta capillis.
Multaque, ut excuteret diros, si posset, amores,
Addidit. at virgo scit se non falsa moneri,
Certa mori tamen est, si non potiatur amore.
"Vive,' ait haec 'potiere tuo" — et, non ausa "parente"
Dicere, conticuit; promissaque numine firmat.
Festa piae Cereris celebrabant annua matres
Illa, quibus nivea velatae corpora veste
Primitias frugum dant spicea serta suarum.

Perque novem noctes venerem tactusque viriles
In vetitis numerant. turba Cenchreis in illa,
Regis adest coniunx, arcanaque sacra frequentat.
Ergo legitima vacuus dum coniuge lectus,
Nacta gravem vino Cinyram male sedula nutrix,
Nomine mentito, veros exponit amores,
Et faciem laudat. quaesitis virginis annis
"Par' ait 'est Myrrhae." quam postquam adducere iussa est,
Utque domum rediit, "gaude, mea' dixit 'alumna:
Vicimus." infelix non toto pectore sentit
Laetitiam virgo, praesagaque pectora maerent,
Sed tamen et gaudet: tanta est discordia mentis.
Tempus erat, quo cuncta silent; interque Triones
Flexerat obliquo plaustrum temone Bootes.
Ad facinus venit illa suum. fugit aurea caelo
Luna, tegunt nigrae latitantia sidera nubes:
Nox caret igne suo. primus tegis, Icare, vultus,
Erigoneque pio sacrata parentis amore.
Ter pedis offensi signo est revocata, ter omen
Funereus bubo letali carmine fecit.
It tamen, et tenebrae minuunt noxque atra pudorem:
Nutricisque manum laeva tenet, altera motu
Caecum iter explorat. thalami iam limina tangit,
Iamque fores aperit, iam ducitur intus. at illi
Poplite succiduo genua intremuere, fugitque
Et color et sanguis, animusque relinquit euntem.
Quoque suo propior sceleri est, magis horret, et ausi
Paenitet, et vellet non cognita posse reverti.
Cunctantem longaeva manu deducit, et alto
Admotam lecto cum traderet, "accipe,' dixit
'Ista tua est, Cinyra" devotaque corpora iunxit.
Accipit obsceno genitor sua viscera lecto,
Virgineosque metus levat, hortaturque timentem.
Forsitan aetatis quoque nomine "filia" dixit:
Dixit et illa "pater," sceleri ne nomina desint.
Plena patris thalamis excedit, et impia diro

Semina fert utero, conceptaque crimina portat.
Postera nox facinus geminat. nec finis in illa est;
Cum tandem Cinyras, avidus cognoscere amantem
Post tot concubitus, illato lumine vidit
Et scelus et natam: verbisque dolore retentis
Pendenti nitidum vagina diripit ensem.
Myrrha fugit, tenebrisque et caecae munere noctis
Intercepta neci est: latosque vagata per agros
Palmiferos Arabas Panchaeaque rura relinquit.
Perque novem erravit redeuntis cornua lunae,
Cum tandem terra requievit fessa Sabaea,
Vixque uteri portabat onus. tum nescia voti
Atque inter mortisque metus et taedia vitae
Est tales complexa preces: "o siqua patetis
Numina confessis, merui nec triste recuso
Supplicium. sed ne violem vivosque superstes
Mortuaque extinctos, ambobus pellite regnis,
Mutataeque mihi vitamque necemque negate."
Numen confessis aliquod patet. ultima certe
Vota suos habuere deos: nam crura loquentis
Terra supervenit, ruptosque obliqua per ungues
Porrigitur radix, longi firmamina trunci;
Ossaque robur agunt, mediaque manente medulla
Sanguis it in sucos, in magnos bracchia ramos,
In parvos digiti; duratur cortice pellis.
Iamque gravem crescens uterum perstrinxerat arbor,
Pectoraque obruerat, collumque operire parabat:
Non tulit illa moram, venientique obvia ligno
Subsedit, mersitque suos in cortice vultus. f. cliv.
Quae quamquam amisit veteres cum corpore sensus,
Flet tamen, et tepidae manant ex arbore guttae.
Est honor e lacrimis; stillataque cortice murra
Nomen erile tenet nullique tacebitur aevo.
At male conceptus sub robore creverat infans,
Quaerebatque viam, qua se genetrice relicta
Exsereret. media gravidus tumet arbore venter:
Tendit onus matrem. neque habent sua verba dolores,

Nec Lucina potest parientis voce vocari.
Nitenti tamen est similis, curvataque crebros
Dat gemitus arbor, lacrimisque cadentibus umet.
Constitit ad ramos mitis Lucina dolentes,
Admovitque manus et verba puerpera dixit.
Arbor agit rimas et fissa cortice vivum
Reddit onus; vagitque puer: quem mollibus herbis
Naides inpositum lacrimis unxere parentis.
Laudaret faciem Livor quoque. qualia namque
Corpora nudorum tabula pinguntur Amorum,
Talis erat: sed, ne faciat discrimina cultus,
Aut huic adde leves, aut illi deme pharetras.
Labitur occulte fallitque volatilis aetas,
Et nihil est annis velocius. ille sorore
Natus avoque suo, qui conditus arbore nuper,
Nuper erat genitus, modo formosissimus infans,
Iam iuvenis, iam vir, iam se formosior ipso est
Iam placet et Veneri, matrisque ulciscitur ignes.
Namque pharetratus dum dat puer oscula matri,
Inscius extanti destrinxit harundine pectus.
Laesa manu natum dea reppulit. altius actum
Vulnus erat specie, primoque fefellerat ipsam.
Capta viri forma non iam Cythereïa curat
Litora, non alto repetit Paphon aequore cinctam
Piscosamque Gnidon, gravidamve Amathunta metallis:
Abstinet et caelo: caelo praefertur Adonis.
Hunc tenet, huic comes est: assuetaque semper in umbra
Indulgere sibi formamque augere colendo,
Per iuga, per silvas dumosaque saxa vagatur
Fine genus vestem ritu succincta Dianae;
Hortaturque canes, tutaeque animalia praedae,
Aut pronos lepores, aut celsum in cornua cervum,
Aut agitat dammas: a fortibus abstinet apris,
Raptoresque lupos armatosque unguibus ursos
Vitat et armenti saturatos caede leones.
Te quoque, ut hos timeas, siquid prodesse monendo

Possit, Adoni, monet, “fortis’ que ‘fugacibus esto:’
Inquit ‘in audaces non est audacia tuta.
Parce meo, iuvenis, temerarius esse periclo;
Neve feras, quibus arma dedit natura, lacesse,
Stet mihi ne magno tua gloria. non movet aetas
Nec facies nec quae Venerem movere, leones
Saetigerosque sues, oculosque animosque ferarum.
Fulmen habent acres in aduncis dentibus apri:
Impetus est fulvis et vasta leonibus ira;
Invisumque mihi genus est.” quae causa, roganti
“Dicam,’ ait ‘et veteris monstrum mirabere culpae.
Sed labor insolitus iam me lassavit, et ecce
Opportuna sua blanditur populus umbra,
Datque torum caespes: libet hac requiescere tecum”
Et requievit humo, pressitque et gramen et ipsum,
Inque sinu iuvenis posita cervice reclinis
Sic ait, ac mediis interserit oscula verbis.
“Forsitan audieris aliquam certamine cursus
Veloces superasse viros. non fabula rumor
Ille fuit; superabat enim. nec dicere posses,
Laude pedum, formaene bono praestantior esset.
Scitanti deus huic de coniuge ‘“coniuge’ dixit
‘Nil opus est, Atalanta, tibi. fuge coniugis usum.
Nec tamen effugies, teque ipsa viva carebis.”’
Territa sorte dei per opacas innuba silvas
Vivit, et instantem turbam violenta procorum
Condicione fugat, nec ‘“sum potiunda, nisi’ inquit
‘Victa prius cursu. pedibus contendite mecum:
Praemia veloci coniunx thalamique dabuntur;
Mors pretium tardis. ea lex certaminis esto.”’
Illa quidem inmitis: sed tanta potentia formae est,
Venit ad hanc legem temeraria turba procorum.
Sederat Hippomenes cursus spectator iniqui,
Et ‘“petitur cuiquam per tanta pericula coniunx?”’
Dixerat, ac nimios iuvenum damnarat amores.
Ut faciem et posito corpus velamine vidit,
Quale meum, vel quale tuum, si femina fias,

Obstipuit, tollensque manus “‘ignoscite,’ dixit
‘Quos modo culpavi. nondum mihi praemia nota,
Quae peteretis, erant.’” laudando concipit ignes,
Et, ne quis iuvenum currat velocius, optat
Invidiaque timet. [“‘sed cur certaminis huius
Intemptata mihi fortuna relinquitur?’ inquit
‘Audentes deus ipse iuvat.’” dum talia secum
Exigit Hippomenes, passu volat alite virgo.
Quae quamquam Scythica non secius ire sagitta
Aonio visa est iuveni, tamen ille decorem
Miratur magis. et cursus facit ille decorem.
Aura refert ablata citis talaria plantis:
Tergaque iactantur crines per eburnea, quaeque
Poplitibus suberant picto genualia limbo:
Inque puellari corpus candore ruborem
Traxerat, haud aliter, quam cum super atria velum
Candida purpureum simulatas inficit umbras.
Dum notat haec hospes,] decursa novissima meta est,
Et tegitur festa victrix Atalanta corona.
Dant gemitum victi, penduntque ex foedere poenas.
Non tamen eventu iuvenis deterritus horum
Constitit in medio, vultuque in virgine fixo
“‘Quid facilem titulum superando quaeris inertes?
Mecum confer!’ ait ‘seu me fortuna potentem
Fecerit, a tanto non indignabere vinci.
Namque mihi genitor Megareus Onchestius: illi
Est Neptunus avus: pronepos ego regis aquarum.
Nec virtus citra genus est. seu vincar, habebis
Hippomene victo magnum et memorabile nomen.’”
Talia dicentem molli Schoeneïa vultu
Aspicit, et dubitat, superari an vincere malit.
Atque ita “‘quis deus hunc formosis’ inquit ‘iniquus
Perdere vult, caraeque iubet discrimine vitae
Coniugium petere hoc? non sum, me iudice, tanti.
Nec forma tangor, — poteram tamen hac quoque tangi —
Sed quod adhuc puer est. non me movet ipse, sed aetas.

Quid, quod inest virtus et mens interrita leti?
Quid, quod ab aequorea numeratur origine quartus?
Quid, quod amat, tantique putat conubia nostra,
Ut pereat, si me fors illi dura negarit?
Dum licet, hospes, abi, thalamosque relinque cruentos.
Coniugium crudele meum est. tibi nubere nulla
Nolet; et optari potes a sapiente puella.
Cur tamen est mihi cura tui, tot iam ante peremptis?
Viderit! intereat, quoniam tot caede procorum
Admonitus non est, agiturque in taedia vitae. —
Occidet hic igitur, voluit quia vivere mecum,
Indignamque necem pretium patietur amoris?
Non erit invidiae victoria nostra ferendae.
Sed non culpa mea est. utinam desistere velles!
Aut, quoniam es demens, utinam velocior esses! —
At quam virgineus puerili vultus in ore est!
A! miser Hippomene, nollem tibi visa fuissem!
Vivere dignus eras. quod si felicior essem,
Nec mihi coniugium fata inportuna negarent,
Unus eras, cum quo sociare cubilia vellem.'"
Dixerat: utque rudis, primoque Cupidine tacta,
Quid facit, ignorans, amat et non sentit amorem.
Iam solitos poscunt cursus populusque paterque:
Cum me sollicita proles Neptunia voce
Invocat Hippomenes, "'Cytherea' que 'comprecor, ausis
Assit' ait 'nostris et quos dedit, adiuvet ignes.'"
Detulit aura preces ad me non invida blandas;
Motaque sum, fateor. nec opis mora longa dabatur.
Est ager, indigenae Tamasenum nomine dicunt,
Telluris Cypriae pars optima, quam mihi prisci
Sacravere senes, templisque accedere dotem
Hanc iussere meis. medio nitet arbor in arvo,
Fulva comam, fulvo ramis crepitantibus auro.
Hinc tria forte mea veniens decerpta ferebam
Aurea poma manu: nullique videnda nisi ipsi

Hippomenen adii, docuique, quis usus in illis.
Signa tubae dederant, cum carcere pronus uterque
Emicat, et summam celeri pede libat harenam.
Posse putes illos sicco freta radere passu,
Et segetis canae stantes percurrere aristas.
Adiciunt animos iuveni clamorque favorque,
Verbaque dicentum "'nunc, nunc incumbere tempus,
Hippomene, propera! nunc viribus utere totis.
Pelle moram, vinces:'" dubium, Megareïus heros
Gaudeat, an virgo magis his Schoeneïa dictis.
O quotiens, cum iam posset transire, morata est,
Spectatosque diu vultus invita reliquit!
Aridus e lasso veniebat anhelitus ore,
Metaque erat longe. tum denique de tribus unum
Fetibus arboreis proles Neptunia misit.
Obstipuit virgo, nitidique cupidine pomi
Declinat cursus, aurumque volubile tollit:
Praeterit Hippomenes: resonant spectacula plausu.
Illa moram celeri cessataque tempora cursu
Corrigit, atque iterum iuvenem post terga relinquit.
Et rursus pomi iactu remorata secundi,
Consequitur transitque virum. pars ultima cursus
Restabat. "'nunc' inquit 'ades, dea muneris auctor!'"
Inque latus campi, quo tardius illa rediret,
Iecit ab obliquo nitidum iuvenaliter aurum.
An peteret, virgo visa est dubitare: coegi
Tollere, et adieci sublato pondera malo,
Impediique oneris pariter gravitate moraque.
Neve meus sermo cursu sit tardior ipso,
Praeterita est virgo: duxit sua praemia victor.
Dignane, cui grates ageret, cui turis honorem
Ferret, Adoni, fui? nec grates inmemor egit,
Nec mihi tura dedit. subitam convertor in iram:
Contemptuque dolens, ne sim spernenda futuris,
Exemplo caveo, meque ipsa exhortor in ambos.
Templa, deum Matri quae quondam clarus Echion
Fecerat ex voto, nemorosis abdita silvis,

Transibant, et iter longum requiescere suasit.
Illic concubitus intempestiva cupido
Occupat Hippomenen, a numine concita nostro.
Luminis exigui fuerat prope templa recessus,
Speluncae similis, nativo pumice tectus,
Religione sacer prisca, quo multa sacerdos
Lignea contulerat veterum simulacra deorum.
Hunc init, et vetito temerat sacraria probro.
Sacra retorserunt oculos; turritaque Mater,
An Stygia sontes, dubitavit, mergeret unda.
Poena levis visa est. ergo modo levia fulvae
Colla iubae velant, digiti curvantur in ungues, f. clv.
Ex umeris armi fiunt, in pectora totum
Pondus abit, summae cauda verruntur harenae.
Iram vultus habet, pro verbis murmura reddunt,
Pro thalamis celebrant silvas: aliisque timendi
Dente premunt domito Cybeleïa frena leones.
Hos tu, care, mihi cumque his genus omne ferarum,
Quod non terga fugae, sed pugnae pectora praebet,
Effuge, ne virtus tua sit damnosa duobus."
  Illa quidem monuit, iunctisque per aëra cygnis
Carpit iter. sed stat monitis contraria virtus.
Forte suem latebris vestigia certa secuti
Excivere canes, silvisque exire parantem
Fixerat obliquo iuvenis Cinyreïus ictu.
Protinus excussit pando venabula rostro
Sanguine tincta suo, trepidumque et tuta petentem
Trux aper insequitur, totosque sub inguine dentes
Abdidit, et fulva moribundum stravit harena.
Vecta levi curru medias Cytherea per auras
Chytron olorinis nondum pervenerat alis:
Agnovit longe gemitum morientis, et albas
Flexit aves illuc. utque aethere vidit ab alto
Exanimem inque suo iactantem sanguine corpus,
Desiluit, pariterque sinum pariterque capillos
Rupit, et indignis percussit pectora palmis.
Questaque cum fatis "at non tamen omnia vestri

Iuris erunt:' dixit 'luctus monimenta manebunt
Semper, Adoni, mei; repetitaque mortis imago
Annua plangoris peraget simulamina nostri.
At cruor in florem mutabitur. an tibi quondam
Femineos artus in olentes vertere menthas, f. clvi.
Persephone, licuit, nobis Cinyreïus heros
Invidiae mutatus erit?" sic fata cruorem
Nectare odorato spargit; qui tactus ab illo
Intumuit sic, ut pluvio perlucida caelo
Surgere bulla solet. nec plena longior hora f. clvii.
Facta mora est, cum flos de sanguine concolor ortus,
Qualem, quae lento celant sub cortice granum,
Punica ferre solent. brevis est tamen usus in illo:
Namque male haerentem et nimia levitate caducum
Excutiunt idem, qui praestant nomina, venti.'

LIBER UNDECIMUS.

Carmine dum tali silvas animosque ferarum
Threïcius vates et saxa sequentia ducit,
Ecce nurus Ciconum, tectae lymphata ferinis
Pectora velleribus, tumuli de vertice cernunt
Orphea percussis sociantem carmina nervis.
E quibus una, leves iactato crine per auras,
'En,' ait 'en hic est nostri contemptor!' et hastam
Vatis Apollinei vocalia misit in ora,
Quae foliis praesuta notam sine vulnere fecit.
Alterius telum lapis est, qui missus in ipso
Aëre concentu victus vocisque lyraeque est,
Ac veluti supplex pro tam furialibus ausis
Ante pedes iacuit. sed enim temeraria crescunt
Bella, modusque abiit, insanaque regnat Erinys.
Cunctaque tela forent cantu mollita: sed ingens
Clamor et infracto Berecyntia tibia cornu
Tympanaque et plausus et Bacchei ululatus
Obstrepuere sono citharae. tum denique saxa

Non exauditi rubuerunt sanguine vatis.
Ac primum attonitas etiamnum voce canentis
Innumeras volucres anguesque agmenque ferarum
Maenades Orphei titulum rapuere triumphi
Inde cruentatis vertuntur in Orphea dextris
Et coeunt ut aves, si quando luce vagantem
Noctis avem cernunt. structoque utrimque theatro
Ceu matutina cervus periturus harena
Praeda canum est, vatemque petunt et fronde virentes
Coniciunt thyrsos, non haec in munera factos;
Hae glaebas, illae direptos arbore ramos,
Pars torquent silices. neu desint tela furori,
Forte boves presso subigebant vomere terram,
Nec procul hinc multo fructum sudore parantes
Dura lacertosi fodiebant arva coloni.
Agmine qui viso fugiunt, operisque relinquunt
Arma sui. vacuosque iacent dispersa per agros
Sarculaque rastrique graves longique ligones.
Quae postquam rapuere ferae, cornuque minaces
Divulsere boves, ad vatis fata recurrunt,
Tendentemque manus atque illo tempore primum
Irrita dicentem nec quicquam voce moventem
Sacrilegae perimunt. perque os, pro Iuppiter! illud
Auditum saxis intellectumque ferarum
Sensibus in ventos anima exhalata recessit.
Te maestae volucres, Orpheu, te turba ferarum,
Te rigidi silices, te carmina saepe secutae
Fleverunt silvae: positis te frondibus arbos
Tonsa comam luxit. [lacrimis quoque flumina dicunt
Increvisse suis: obstrusaque carbasa pullo
Naides et dryades passosque habuere capillos.]
Membra iacent diversa locis. caput, Hebre, lyramque
Excipis: et — mirum! — medio dum labitur amne,
Flebile nescio quid queritur lyra, flebile lingua
Murmurat exanimis, respondent flebile ripae.
Iamque mare invectae flumen populare relinquunt,

Et Methymnaeae potiuntur litore Lesbi.
Hic ferus expositum peregrinis anguis harenis
Os petit et sparsos stillanti rore capillos.
Tandem Phoebus adest, morsusque inferre parantem
Arcet, et in lapidem rictus serpentis apertos f. clviii.
Congelat et patulos, ut erant, indurat hiatus.
Umbra subit terras, et quae loca viderat ante,
Cuncta recognoscit: quaerensque per arva piorum
Invenit Eurydicen, cupidisque amplectitur ulnis.
Hic modo coniunctis spatiantur passibus ambo,
Nunc praecedentem sequitur, nunc praevius anteit,
Eurydicenque suam iam tuto respicit Orpheus.
  Non inpune tamen scelus hoc sinit esse Lyaeus:
Amissoque dolens sacrorum vate suorum,
Protinus in silvis matres Edonidas omnes,
Quae videre nefas, torta radice ligavit. f. clix.
[Quippe pedum digitos, in quantum quaeque secuta est,
Traxit, et in solidam detrusit acumine terram.
Utque suum laqueis, quos callidus abdidit auceps,
Crus ubi commisit volucris, sensitque teneri,
Plangitur, ac trepidans astringit vincula motu;
Sic, ut quaeque solo defixa cohaeserat harum,
Exsternata fugam frustra temptabat: at illam
Lenta tenet radix, exsultantemque coercet.
Dumque ubi sint digiti, dum pes ubi, quaerit, et ungues,
Aspicit in teretes lignum succedere suras.
Et conata femur maerenti plangere dextra,
Robora percussit. pectus quoque robora fiunt:
Robora sunt umeri: longos quoque bracchia veros
Esse putes ramos, et non fallare putando.]
  Nec satis hoc Baccho est. ipsos quoque deserit agros,
Cumque choro meliore sui vineta Timoli
Pactolonque petit; quamvis non aureus illo
Tempore nec caris erat invidiosus harenis.
Hunc assueta cohors satyri bacchaeque frequentant:

At Silenus abest. titubantem annisque meroque
Ruricolae cepere Phryges, vinctumque coronis
Ad regem duxere Midan, cui Thracius Orpheus
Orgia tradiderat cum Cecropio Eumolpo.
Qui simul agnovit socium comitemque sacrorum,
Hospitis adventu festum genialiter egit
Per bis quinque dies et iunctas ordine noctes.
Et iam stellarum sublime coegerat agmen
Lucifer undecimus, Lydos cum laetus in agros
Rex venit, et iuveni Silenum reddit alumno.
Huic deus optandi gratum, sed inutile, fecit
Muneris arbitrium, gaudens altore recepto.
Ille, male usurus donis, ait 'effice, quicquid
Corpore contigero, fulvum vertatur in aurum.'
Annuit optatis, nociturаque munera solvit
Liber, et indoluit, quod non meliora petisset.
Laetus abit gaudetque malo Berecyntius heros:
Pollicitique fidem tangendo singula temptat.
[Vixque sibi credens, non alta fronde virentem]
Ilice detraxit virgam: virga aurea facta est. f. clx
Tollit humo saxum: saxum quoque palluit auro.
Contigit et glaebam: contactu glaeba potenti
Massa fit. arentes Cereris decerpsit aristas:
Aurea messis erat. demptum tenet arbore pomum:
Hesperidas donasse putes. si postibus altis
Admovit digitos, postes radiare videntur.
Ille etiam liquidis palmas ubi laverat undis,
Unda fluens palmis Danaën eludere posset.
Vix spes ipse suas animo capit, aurea fingens
Omnia. gaudenti mensas posuere ministri
Exstructas dapibus nec tostae frugis egentes:
Tum vero, sive ille sua Cerealia dextra
Munera contigerat, Cerealia dona rigebant;
Sive dapes avido convellere dente parabat,
Lammina fulva dapes, admoto dente, premebat.
Miscuerat puris auctorem muneris undis:
Fusile per rictus aurum fluitare videres,

Attonitus novitate mali, divesque miserque,
Effugere optat opes et quae modo voverat, odit.
Copia nulla famem relevat; sitis arida guttur
Urit, et inviso meritus torquetur ab auro.
[Ad caelumque manus et splendida bracchia tollens]
'Da veniam, Lenaee pater! peccavimus;' inquit
'Sed miserere, precor, speciosoque eripe damno.'
Mite deum numen Bacchus peccasse fatentem
Restituit, factique fide data munera solvit.
'Neve male optato maneas circumlitus auro,
Vade' ait 'ad magnis vicinum Sardibus amnem,
Perque iugum montis labentibus obvius undis
Carpe viam, donec venias ad fluminis ortus;
Spumigeroque tuum fonti, qua plurimus exit,
Subde caput, corpusque simul, simul elue crimen.'
Rex iussae succedit aquae. vis aurea tinxit f. clxi.
Flumen, et humano de corpore cessit in amnem.
[Nunc quoque iam veteris percepto semine venae
Arva rigent auro madidis pallentia glaebis.]
Ille, perosus opes, silvas et rura colebat,
Panaque montanis habitantem semper in antris.
Pingue sed ingenium mansit; nocituraque, ut ante,
Rursus erant domino stolidae praecordia mentis.
Nam freta prospiciens late riget arduus alto
Tmolus in ascensu, clivoque extensus utroque
Sardibus hinc, illinc parvis finitur Hypaepis.
Pan ibi dum teneris iactat sua carmina nymphis
Et leve cerata modulatur harundine carmen,
Ausus Apollineos prae se contemnere cantus,
Iudice sub Tmolo certamen venit ad inpar.
Monte suo senior iudex consedit, et aures
Liberat arboribus; quercu coma caerula tantum
Cingitur, et pendent circum cava tempora glandes.
Isque deum pecoris spectans 'in iudice' dixit
'Nulla mora est.' calamis agrestibus insonat ille:
Barbaricoque Midan — aderat nam forte canenti —
Carmine delenit. post hunc sacer ora retorsit

Tmolus ad os Phoebi; vultum sua silva secuta est.
Ille caput flavum lauro Parnaside vinctus
Verrit humum Tyrio saturata murice palla:
Instrictamque fidem gemmis et dentibus Indis
Sustinet a laeva: tenuit manus altera plectrum.
Artificis status ipse fuit. tum stamina docto
Pollice sollicitat, quorum dulcedine captus
Pana iubet Tmolus citharae summittere cannas.
Iudicium sanctique placet sententia montis
Omnibus. arguitur tamen atque iniusta vocatur
Unius sermone Midae. nec Delius aures
Humanam stolidas patitur retinere figuram: f. clxii.
Sed trahit in spatium, villisque albentibus implet,
Instabilesque imas facit et dat posse moveri.
Cetera sunt hominis: partem damnatur in unam,
Induiturque aures lente gradientis aselli.
Ille quidem celare cupit, [turpique pudore
Tempora purpureis temptat] velare tiaris.
Sed solitus longos ferro resecare capillos
Viderat hoc famulus. qui cum nec prodere visum
Dedecus auderet, cupiens efferre sub auras,
Nec posset reticere tamen, secedit, humumque
Effodit, et, domini quales aspexerit aures,
Voce refert parva, terraeque inmurmurat haustae;
Indiciumque suae vocis tellure regesta
Obruit, et scrobibus tacitus discedit opertis.
Creber harundinibus tremulis ibi surgere lucus
Coepit, et, ut primum pleno maturuit anno,
Prodidit agricolam: leni nam motus ab austro
Obruta verba refert, dominique coarguit aures. f. clxiii.

Ultus abit Tmolo, liquidumque per aēra vectus
Angustum citra pontum Nepheleïdos Helles
Laomedonteis Latoius astitit arvis.
Dextera Sigei, Rhoetei laeva profundi
Ara Panomphaeo vetus est sacrata Tonanti.
Inde novae primum moliri moenia Troiae
Laomedonta videt, susceptaque magna labore

Crescere difficili, nec opes exposcere parvas:
Cumque tridentigero tumidi genitore profundi
Mortalem induitur formam, Phrygiaeque tyranno
Aedificat muros, pactus pro moenibus aurum.
Stabat opus: pretium rex inficiatur, et addit,
Perfidiae cumulum, falsis periuria verbis.
'Non inpune feres' rector maris inquit: et omnes
Inclinavit aquas ad avarae litora Troiae.
Inque freti formam terras complevit, opesque
Abstulit agricolis et fluctibus obruit agros.
Poena neque haec satis est: regis quoque filia monstro
Poscitur aequoreo. quam dura ad saxa revinctam
Vindicat Alcides, promissaque munera, dictos
Poscit equos; tantique operis mercede negata
Bis periura capit superatae moenia Troiae.
Nec pars militiae, Telamon, sine honore recessit,
Hesioneque data potitur. nam coniuge Peleus
Clarus erat diva. nec avi magis ille superbit
Nomine, quam soceri; siquidem Iovis esse nepoti
Contigit haud uni, coniunx dea contigit uni.
Namque senex Thetidi Proteus 'dea' dixerat 'undae,
Concipe. mater eris iuvenis, qui fortibus annis
Acta patris vincet maiorque vocabitur illo.'
Ergo, ne quicquam mundus Iove maius haberet,
Quamvis haud tepidos sub pectore senserat ignes,
Iuppiter aequoreae Thetidis conubia fugit,
In suaque Aeaciden succedere vota nepotem
Iussit et amplexus in virginis ire marinae.
Est sinus Haemoniae curvos falcatus in arcus,
Bracchia procurrunt: ubi, si foret altior unda,
Portus erat; summis inductum est aequor harenis.
Litus habet solidum, quod nec vestigia servet,
Nec remoretur iter, nec opertum pendeat alga.
Myrtea silva subest, bicoloribus obsita bacis.
Est specus in medio, natura factus, an arte,
Ambiguum; magis arte tamen: quo saepe venire
Frenato delphine sedens, Theti nuda, solebas.

Illic te Peleus, ut somno vincta iacebas,
Occupat: et quoniam precibus temptata repugnas,
Vim parat, innectens ambobus colla lacertis.
Quod nisi venisses, variatis saepe figuris, f. clxiv.
Ad solitas artes, auso foret ille potitus.
Sed modo tu volucris — volucrem tamen ille tenebat;
Nunc gravis arbor eras: haerebat in arbore Peleus.
Tertia forma fuit maculosae tigridis: illa
Territus Aeacides a corpore bracchia solvit.
Usque deos pelagi vino super aequora fuso
Et pecoris fibris et fumo turis adorat,
Donec Carpathius medio de gurgite vates
'Aeacide,' dixit 'thalamis potiere petitis:
Tu modo, cum rigido sopita quiescet in antro,
Ignaram laqueis vincloque innecte tenaci.
Nec te decipiat centum mentita figuras,
Sed preme, quicquid erit, dum quod fuit ante, reformet.'
Dixerat haec Proteus et condidit aequore vultum,
Admisitque suos in verba novissima fluctus.
Pronus erat Titan inclinatoque tenebat
Hesperium temone fretum, cum pulchra relecto
Nereïs ingreditur consueta cubilia saxo.
Vix bene virgineos Peleus invaserat artus,
Illa novat formas, donec sua membra teneri
Sentit et in partes diversas bracchia tendi.
Tum demum ingemuit: 'neque' ait 'sine numine vincis,
Exhibita estque Thetis.' confessam amplectitur heros,
Et potitur votis ingentique implet Achille.
Felix et nato, felix et coniuge Peleus,
Et cui, si demas iugulati crimina Phoci,
Omnia contigerant. fraterno sanguine sontem
Expulsumque domo patria Trachinia tellus
Accipit. hic regnum sine vi, sine caede regebat
Lucifero genitore satus, patriumque nitorem
Ore ferens Ceyx. illo qui tempore maestus

Dissimilisque sui fratrem lugebat ademptum.
Quo postquam Aeacides fessus curaque viaque
Venit, et intravit paucis comitantibus urbem,
Quosque greges pecorum, quae secum armenta trahebat,
Haud procul a muris sub opaca valle reliquit,
Copia cum facta est adeundi prima tyranni,
Velamenta manu praetendens supplice, qui sit,
Quoque satus, memorat. tantum sua crimina celat,
Mentiturque fugae causam; petit, urbe vel agro
Se iuvet. hunc contra placido Trachinius ore
Talibus alloquitur: 'mediae quoque commoda plebi
Nostra patent, Peleu, nec inhospita regna tenemus.
Adicis huic animo momenta potentia, clarum
Nomen avumque Iovem. ne tempora perde precando:
Quod petis, omne feres. tuaque haec pro parte vocato,
Qualiacumque vides. utinam meliora videres!'
Et flebat. moveat tantos quae causa dolores,
Peleusque comitesque rogant. quibus ille profatur:
'Forsitan hanc volucrem, rapto quae vivit et omnes
Terret aves, semper pennas habuisse putetis.
[Vir fuit. et tanta est animi constantia, quantum]
Frater erat belloque ferox ad vimque paratus,
Nomine Daedalion, illo genitore creatus,
Qui vocat auroram caeloque novissimus exit.
Culta mihi pax est, pacis mihi cura tenendae
Coniugiique fuit: fratri fera bella placebant.
Illius virtus reges gentesque subegit,
Quae nunc Thisbaeas agitat mutata columbas.
Nata erat huic Chione, quae dotatissima forma
Mille procos habuit, bis septem nubilis annis.
Forte revertentes Phoebus Maiaque creatus,
Ille suis Delphis, hic vertice Cylleneo,
Videre hanc pariter, pariter traxere calorem.
Spem veneris differt in tempora noctis Apollo:
Non fert ille moras, virgaque movente soporem
Virginis os tangit. tactu iacet illa potenti,

Vimque dei patitur. nox caelum sparserat astris:
Phoebus anum simulat, praereptaque gaudia sumit.
Ut sua maturus complevit tempora venter,
Alipedis de stirpe dei versuta propago
Nascitur, Autolycus, furtum ingeniosus ad omne;
Candida de nigris et de candentibus atra
Qui facere adsuerat, patriae non degener artis.
Nascitur e Phoebo — namque est enixa gemellos —
Carmine vocali clarus citharaque Philammon.
Quid peperisse duos et dis placuisse duobus
Et forti genitore et progenitore comanti
Esse satam prodest? an obest quoque gloria multis?
Obfuit huic certe. quae se praeferre Dianae
Sustinuit, faciemque deae culpavit. at illi
Ira ferox mota est, "factis' que 'placebimus" inquit.
Nec mora, curvavit cornu, nervoque sagittam
Inpulit, et meritam traiecit harundine linguam.
Lingua tacet, nec vox temptataque verba sequuntur;
Conantemque loqui cum sanguine vita reliquit.
Quam miser amplexans ego tum patruoque dolorem
Corde tuli, fratrique pio solacia misi;
Quae pater haud aliter, quam cautes murmura ponti
Accipit, et natam delamentatur ademptam:
Ut vero ardentem vidit, [quater impetus illi
In medios fuit ire rogos; quater inde repulsus
Concita membra fugae mandat, similisque iuvenco
Spicula crabronum pressa cervice gerenti,
Qua via nulla, ruit. iam tum mihi currere visus
Plus homine est, alasque pedes sumpsisse putares.
Effugit ergo omnes, veloxque cupidine leti
Vertice Parnasi potitur.] miseratus Apollo,
Cum se Daedalion saxo misisset ab alto,
Fecit avem et subitis pendentem sustulit alis, f. clxv
Oraque adunca dedit, curvos dedit unguibus hamos,
Virtutem antiquam, maiores corpore vires.
Et nunc accipiter, nulli satis aequus, in omnes
Saevit aves, aliisque dolens fit causa dolendi.'

Quae dum Lucifero genitus miracula narrat
De consorte suo, cursu festinus anhelo
Advolat armenti custos Phoceus Anetor,
Et 'Peleu, Peleu! magnae tibi nuntius adsum
Cladis' ait. quodcumque ferat, iubet edere Peleus
Pendet et ipse metu trepidi Trachinius oris.
Ille refert: 'fessos ad litora curva iuvencos
Appuleram, medio cum Sol altissimus orbe
Tantum respiceret, quantum superesse videret;
Parsque boum fulvis genua inclinarat harenis,
Latarumque iacens campos spectabat aquarum,
Pars gradibus tardis illuc errabat et illuc,
Nant alii celsoque instant super aequora collo.
Templa mari subsunt nec marmore clara nec auro,
Sed trabibus densis lucoque umbrosa vetusto:
Nereïdes Nereusque tenent; hos navita ponti
Edidit esse deos, dum retia litore siccat.
Iuncta palus huic est, densis obsessa salictis,
Quam restagnantis fecit maris unda paludem.
Inde fragore gravi strepitus loca proxima terret;
Belua vasta, lupus mucisque palustribus exit
Oblitus et spumis, exspersus sanguine rictus
Fulmineos, rubra suffusus lumina flamma.
Qui quamquam saevit pariter rabieque fameque,
Acrior est rabie. neque enim ieiunia curat
Caede boum diramque famem finire, sed omne
Vulneral armentum, sternitque hostiliter omne.
Pars quoque de nobis funesto saucia morsu,
Dum defensamus, leto est data. sanguine litus
Undaque prima rubet demugitaeque paludes.
Sed mora damnosa est, nec res dubitare remittit.
Dum superest aliquid, cuncti coeamus, et arma,
Arma capessamus, coniunctaque tela feramus.'
Dixerat agrestis. nec Pelea damna movebant:
Sed, memor admissi, Nereïda colligit orbam
Damna sua inferias extincto mittere Phoco.
Induere arma viros violentaque sumere tela

Rex iubet Oetaeus; cum quis simul ipse parabat
Ire. sed Alcyone coniunx excita tumultu
Prosilit, et, nondum totos ornata capillos,
Disicit hos ipsos, colloque infusa mariti,
Praestet ut auxilium sine se, verbisque precatur
Et lacrimis, animasque duas ut servet in una.
Aeacides illi: 'pulchros, regina, piosque
Pone metus. plena est promissi gratia vestri.
Non placet arma mihi contra nova monstra moveri:
Numen adorandum pelagi est.' erat ardua turris
Arce loci summa, fessis lux grata carinis.
Ascendunt illuc, stratosque in litore tauros
Cum gemitu aspiciunt, vastatoremque cruento
Ore ferum, longos infectum sanguine villos.
Inde manus tendens in aperti litora ponti,
Caeruleam Peleus Psamathen, ut finiat iram,
Orat, opemque ferat. nec vocibus illa rogantis
Flectitur Aeacidae: Thetis hanc pro coniuge supplex
Accepit veniam. sed enim revocatus in acri
Caede lupus perstat, dulcedine sanguinis asper;
Donec inhaerentem lacerae cervice iuvencae
Marmore mutavit. corpus praeterque colorem f. clxvi.
Omnia servavit: lapidis color indicat, illum
Iam non esse lupum, iam non debere timeri.
Nec tamen hac profugum consistere Pelea terra
Fata sinunt: Magnetas adit vagus exul, et illic
Sumit ab Haemonio purgamina caedis Acasto.

  Interea fratrisque sui fratremque secutis
Anxia prodigiis turbatus pectora Ceyx,
Consulat ut sacras, hominum oblectamina, sortes,
Ad Clarium parat ire deum. nam templa profanus
Invia cum Phlegyis faciebat Delphica Phorbas.
Consilii tamen ante sui, fidissima, certam
Te facit, Alcyone. cui protinus intima frigus
Ossa receperunt, buxoque simillimus ora
Pallor obit, lacrimisque genae maduere profusis.
Ter conata loqui ter fletibus ora rigavit,

Singultuque pias interrumpente querellas
'Quae mea culpa tuam,' dixit 'carissime, mentem
Vertit? ubi est, quae cura mei prior esse solebat?
Iam potes Alcyone securus abesse relicta?
Iam via longa placet? iam sum tibi carior absens?
At, puto, per terras iter est, tantumque dolebo,
Non etiam metuam, curaeque timore carebunt.
Aequora me terrent et ponti tristis imago,
Et laceras nuper tabulas in litore vidi,
Et saepe in tumulis sine corpore nomina legi.
Neve tuum fallax animum fiducia tangat,
Quod socer Hippotades tibi sit, qui carcere fortes
Contineat ventos, et, cum velit, aequora placet.
Cum semel emissi tenuerunt aequora venti,
Nil illis vetitum est, incommendataque tellus
Omnis, et omne fretum. caeli quoque nubila vexant
Excutiuntque feris rutilos concursibus ignes.
Quo magis hos novi, — nam novi et saepe paterna
Parva domo vidi — magis hoc reor esse timendos.
Quod tua si flecti precibus sententia nullis,
Care, potest, coniunx, nimiumque es certus eundi,
Me quoque tolle simul. certe iactabimur una,
Nec nisi quae patiar, metuam; pariterque feremus,
Quicquid erit; pariter super aequora lata feremur.'
Talibus Aeolidis dictis lacrimisque movetur
Sidereus coniunx: neque enim minor ignis in ipso est.
Sed neque propositos pelagi dimittere cursus,
Nec vult Alcyonen in partem adhibere pericli;
Multaque respondit timidum solantia pectus.
Non tamen idcirco causam probat. addidit illis
Hoc quoque lenimen, quo solo flexit amantem:
'Longa quidem est nobis omnis mora: sed tibi iuro
Per patrios ignes, si me modo fata remittent,
Ante reversurum, quam luna bis impleat orbem.'
His ubi promissis spes est admota recursus,
Protinus eductam navalibus aequore tingui,
Aptarique suis pinum iubet armamentis.

Qua rursus visa, veluti praesaga futuri,
Horruit Alcyone lacrimasque emisit obortas,
Amplexusque dedit, tristique miserrima tandem
Ore 'vale' dixit, collapsaque corpore toto est.
Ast iuvenes, quaerente moras Ceyce, reducunt
Ordinibus geminis ad fortia pectora remos,
Aequalique ictu scindunt freta. sustulit illa
Umentes oculos, stantemque in puppe recurva
Concussaque manu dantem sibi signa maritum
Prima videt redditque notas: ubi terra recessit
Longius, atque oculi nequeunt cognoscere vultus,
Dum licet, insequitur fugientem lumine pinum:
Haec quoque ut haud poterat, spatio summota, videri,
Vela tamen spectat summo fluitantia malo.
Ut nec vela videt, vacuum petit anxia lectum,
Seque toro ponit. renovat lectusque locusque
Alcyonae lacrimas, et quae pars, admonet, absit.
Portibus exierant, et moverat aura rudentes:
Obvertit lateri pendentes navita remos,
Cornuaque in summa locat arbore, totaque malo
Carbasa deducit venientesque accipit auras.
Aut minus, aut certe medium non amplius aequor
Puppe secabatur, longeque erat utraque tellus,
Cum mare sub noctem tumidis albescere coepit
Fluctibus et praeceps spirare valentius eurus.
'Ardua iandudum demittite cornua,' rector
Clamat 'et antemnis totum subnectite velum.'
Hic iubet: impediunt adversae iussa procellae,
Nec sinit audiri vocem fragor aequoris ullam.
Sponte tamen properant alii subducere remos,
Pars munire latus, pars ventis vela negare:
Egerit hic fluctus, aequorque refundit in aequor,
Hic rapit antemnas. quae dum sine lege geruntur,
Aspera crescit hiems, omnique e parte feroces
Bella gerunt venti fretaque indignantia miscent.
Ipse pavet, nec se, qui sit status, ipse fatetur
Scire ratis rector, nec quid iubeatve, vetetve:

Tanta mali moles, tantoque potentior arte est.
[Quippe sonant clamore viri, stridore rudentes,
Undarum incursu gravis unda, tonitribus aether.]
Fluctibus erigitur caelumque aequare videtur
Pontus, et inductas aspergine tangere nubes;
[Et modo, cum fulvas ex imo verrit arenas,
Concolor est illis, Stygia modo nigrior unda:]
Sternitur interdum, spumisque sonantibus albet.
Ipsa quoque his agitur vicibus Trachinia puppis:
Et nunc sublimis veluti de vertice montis
Despicere in valles imumque Acheronta videtur:
Nunc, ubi demissam curvum circumstetit aequor,
Suspicere inferno summum de gurgite caelum.
Saepe dat ingentem fluctu latus icta fragorem,
Nec levius pulsata sonat, quam ferreus olim
Cum laceras aries ballistave concutit arces.
[Utque solent sumptis incursu viribus ire
Pectore in arma feri protentaque tela leones:
Sic ubi se ventis admiserat unda coortis,
Ibat in arma ratis, multoque erat altior illis.]
Iamque labant cunei, spoliataque tegmine cerae
Rima patet, praebetque viam letalibus undis.
Ecce cadunt largi resolutis nubibus imbres,
[Inque fretum credas totum descendere caelum,
Inque plagas caeli tumefactum ascendere pontum.
Vela madent nimbis, et cum caelestibus undis]
Aequoreae miscentur aquae. caret ignibus aether,
Caecaque nox premitur tenebris hiemisque suisque.
Discutiunt tamen has praebentque micantia lumen
Fulmina: fulmineis ardescunt ignibus undae.
Dat quoque iam saltus intra cava texta carinae
Fluctus: et ut miles, numero praestantior omni,
Cum saepe adsiluit defensae moenibus urbis,
Spe potitur tandem, laudisque accensus amore
Inter mille viros murum tamen occupat unus:
Sic ubi pulsarunt noviens latera ardua fluctus,
Vastius insurgens decimae ruit impetus undae,

Nec prius absistit fessam obpugnare carinam,
Quam velut in captae descendat moenia navis.
[Pars igitur temptabat adhuc invadere pinum,]
Pars maris intus erat. trepidant haud secius omnes,
Quam solet urbs, aliis murum fodientibus extra
Atque aliis murum, trepidare, tenentibus intus.
Deficit ars, animique cadunt: totidemque videntur,
Quot veniant fluctus, ruere atque irrumpere mortes.
Non tenet hic lacrimas; stupet hic; vocat ille beatos,
Funera quos maneant; hic votis numen adorat,
Bracchiaque ad caelum, quod non videt, irrita tollens
Poscit opem: subeunt illi fratresque parensque,
Huic cum pignoribus domus, et quod cuique relictum est.
Alcyone Ceyca movet; Ceycis in ore
Nulla nisi Alcyone est: et cum desideret unam,
Gaudet abesse tamen. patriae quoque vellet ad oras
Respicere, inque domum supremos vertere vultus:
Verum ubi sit, nescit; tanta vertigine pontus
Fervet, et inducta piceis e nubibus umbra
Omne latet caelum, duplicataque noctis imago est.
Frangitur incursu nimbosi turbinis arbor;
Frangitur et regimen: spoliisque animosa superstes
Unda, velut victrix, sinuataque despicit undas:
Nec levius, quam siquis Athon Pindumve revulsos
Sede sua totos in apertum everterit aequor,
Praecipitata cadit, pariterque et pondere et ictu
Mergit in ima ratem, cum qua pars magna virorum
Gurgite pressa gravi neque in aëra reddita fato
Functa suo est. alii partes et membra carinae
Trunca tenent. tenet ipse manu, qua sceptra solebat,
Fragmina navigii Ceyx, socerumque patremque
Invocat heu! frustra. sed plurima nantis in ore
Alcyone coniunx. illam meminitque refertque:
Illius ante oculos ut agant sua corpora fluctus,
Optat, et exanimis manibus tumuletur amicis.
Dum natat, absentem, quotiens sinit hiscere fluctus,

Nominat Alcyonen, ipsisque inmurmurat undis.
Ecce super medios fluctus niger arcus aquarum
Frangitur, et rupta mersum caput obruit unda.
Lucifer obscurus, nec quem cognoscere posses,
Illa luce fuit: quoniamque excedere caelo
Non licuit, densis texit sua nubibus ora.
  Aeolis interea tantorum ignara malorum
Dinumerat noctes: et iam, quas induat ille,
Festinat vestes, iam quas, ubi venerit ille,
Ipsa gerat, reditusque sibi promittit inanes.
Omnibus illa quidem superis pia tura ferebat:
Ante tamen cunctos Iunonis templa colebat,
Proque viro, qui nullus erat, veniebat ad aras,
Utque foret sospes coniunx suus, utque rediret,
Optabat, nullamque sibi praeferret. at illi
Hoc de tot votis poterat contingere solum.
  At dea non ultra pro functo morte rogari
Sustinet; utque manus funestas arceat aris,
'Iri, meae' dixit 'fidissima nuntia vocis,
Vise soporiferam Somni velociter aulam,
Exstinctique iube Ceycis imagine mittat
Somnia ad Alcyonen veros narrantia casus.'
Dixerat: induitur velamina mille colorum
Iris, et arcuato caelum curvamine signans
Tecta petit iussi sub nube latentia regis.
  Est prope Cimmerios longo spelunca recessu,
Mons cavus, ignavi domus et penetralia Somni:
Quo numquam radiis oriens mediusve cadensve
Phoebus adire potest. nebulae caligine mixtae
Exhalantur humo dubiaeque crepuscula lucis.
Non vigil ales ibi cristati cantibus oris
Evocat Auroram, nec voce silentia rumpunt
Sollicitive canes canibusve sagacior anser.
Non fera, non pecudes, non moti flamine rami,
Humanaeve sonum reddunt convicia linguae.
Muta quies habitat. saxo tamen exit ab imo
Rivus aquae Lethes, per quem cum murmure labens

Invitat somnos crepitantibus unda lapillis.
Ante fores antri fecunda papavera florent
Innumeraeque herbae, quarum de lacte soporem
Nox legit et spargit per opacas umida terras.
Ianua, ne verso stridores cardine reddat,
Nulla domo tota; custos in limine nullus.
At medio torus est ebeno sublimis in antro,
Plumeus, unicolor, pullo velamine tectus;
Quo cubat ipse deus membris languore solutis.
Hunc circa passim varias imitantia formas
Somnia vana iacent totidem, quot messis aristas,
Silva gerit frondes, eiectas litus harenas.
Quo simul intravit, manibusque obstantia virgo
Somnia dimovit, vestis fulgore reluxit
Sacra domus: tardaque deus gravitate iacentes
Vix oculos tollens, iterumque iterumque relabens
Summaque percutiens nutanti pectora mento,
Excussit tandem sibi se, cubitoque levatus,
Quid veniat, — cognovit enim — scitatur. at illa:
'Somne, quies rerum, placidissime, Somne, deorum,
Pax animi, quem cura fugit, qui corpora duris
Fessa ministeriis mulces reparasque labori!
Somnia, quae veras aequent imitamine formas,
Herculea Trachine iube sub imagine regis
Alcyonen adeant, simulacraque naufraga fingant.
Imperat hoc Iuno.' postquam mandata peregit,
Iris abit: neque enim ulterius tolerare vaporis
Vim poterat, labique ut somnum sensit in artus,
Effugit, et remeat per quos modo venerat arcus.
At pater e populo natorum mille suorum
Excitat artificem simulatoremque figurae
Morphea. non illo iussos sollertius alter
Exprimit incessus vultumque sonumque loquendi;
Adicit et vestes et consuetissima cuique
Verba. sed hic solos homines imitatur. at alter
Fit fera, fit volucris, fit longo corpore serpens.
Hunc Icelon superi, mortale Phobetora vulgus

Nominat. est etiam diversae tertius artis
Phantasos; ille in humum saxumque undamque trabemque,
Quaeque vacant anima fallaciter omnia transit.
Regibus hi ducibusque suos ostendere vultus
Nocte solent, populos alii plebemque pererrant.
Praeterit hos senior, cunctisque e fratribus unum
Morphea, qui peragat Thaumantidos edita, Somnus
Eligit: et rursus molli languore solutus
Deposuitque caput, stratoque recondidit alto.
Ille volat nullos strepitus facientibus alis
Per tenebras, intraque morae breve tempus in urbem
Pervenit Haemoniam; positisque e corpore pennis
In faciem Ceycis abit, sumptaque figura f. clxvii.
Luridus, exanimi similis, sine vestibus ullis,
Coniugis ante torum miserae stetit. uda videtur
Barba viri, madidisque gravis fluere unda capillis.
Tum lecto incumbens, fletu super ora refuso,
Haec ait: 'agnoscis Ceyca, miserrima coniunx?
An mea mutata est facies nece? respice! nosces,
Inveniesque tuo pro coniuge coniugis umbram.
Nil opis, Alcyone, nobis tua vota tulerunt:
Occidimus. falso tibi me promittere noli.
Nubilus Aegaeo deprendit in aequore navem
Auster, et ingenti iactatam flamine solvit:
Oraque nostra, tuum frustra clamantia nomen,
Implerunt fluctus. non haec tibi nuntiat auctor
Ambiguus, non ista vagis rumoribus audis:
Ipse ego fata tibi praesens mea naufragus edo.
Surge, age, da lacrimas, lugubriaque indue, nec me
Indeploratum sub inania Tartara mitte.'
Adicit his vocem Morpheus, quam coniugis illa
Crederet esse sui. fletus quoque fundere veros
Visus erat, gestumque manus Ceycis habebat.
Ingemit Alcyone lacrimans, movet atque lacertos
Per somnum, corpusque petens amplectitur auras;
Exclamatque 'mane! quo te rapis? ibimus una.'

Voce sua specieque viri turbata soporem
Excutit: et primo, si sit, circumspicit illic,
Qui modo visus erat. nam moti voce ministri
Intulerant lumen. postquam non invenit usquam,
Percutit ora manu, laniatque a pectore vestes,
Pectoraque ipsa ferit. nec crines solvere curat;
Scindit, et altrici, quae luctus causa, roganti
'Nulla est Alcyone, nulla est:' ait 'occidit una
Cum Ceyce suo. solantia tollite verba!
Naufragus interiit. vidi agnovique, manusque
Ad discedentem, cupiens retinere, tetendi.
Umbra fuit. sed et umbra tamen manifesta virique
Vera mei. non ille quidem, si quaeris, habebat
Adsuetos vultus, nec quo prius, ore nitebat.
Pallentem nudumque et adhuc umente capillo
Infelix vidi. stetit hoc miserabilis ipso
Ecce loco' — et quaerit, vestigia siqua supersint.
'Hoc erat, hoc, animo quod divinante timebam,
Et ne, me fugiens, ventos sequerere, rogabam.
At certe vellem, quoniam periturus abibas,
Me quoque duxisses. multum fuit utile tecum
Ire mihi. neque enim de vitae tempore quicquam
Non simul egissem, nec mors discreta fuisset.
Nunc absens perii, iactor quoque fluctibus absens,
Et sine te me pontus habet. crudelior ipso
Sit mihi mens pelago, si vitam ducere nitar
Longius, et tanto pugnem superesse dolori.
Sed neque pugnabo, nec te, miserande, relinquam;
Et tibi nunc saltem veniam comes. inque sepulchro
Si non urna, tamen iunget nos littera: si non
Ossibus ossa meis, at nomen nomine tangam.'
Plura dolor prohibet, verboque intervenit omni
Plangor, et attonito gemitus e corde trahuntur.
Mane erat. egreditur tectis ad litus, et illum
Maesta locum repetit, de quo spectarat euntem.
[Dumque moratur ibi, dumque 'hic retinacula solvit,
Hoc mihi discedens dedit oscula litore' dixit,]

[Quae dum tota locis reminiscitur acta, fretumque]
Prospicit: in liquida, spatio distante, tuetur
Nescio quid quasi corpus, aqua. primoque, quid illud
Esset, erat dubium. postquam paulum appulit unda,
Et, quamvis aberat, corpus tamen esse liquebat,
Qui foret, ignorans, quia naufragus, omine mota est,
Et, tamquam ignoto lacrimam daret, 'heu! miser,' inquit
'Quisquis es, et siqua est coniunx tibi!' fluctibus actum
Fit propius corpus. quod quo magis illa tuetur,
Hoc minus et minus est mentis. iam iamque propinquae
Admotum terrae, iam quod cognoscere posset,
Cernit: erat coniunx. 'ille est!' exclamat, et una
Ora comas vestem lacerat, tendensque trementes
Ad Ceyca manus 'sic, o carissime coniunx,
Sic ad me, miserande, redis?' ait. adiacet undis
Facta manu moles, quae primas aequoris iras
Frangit et incursus quae praedelassat aquarum.
Insilit huc. mirumque fuit potuisse? volabat, f. clxviii.
Percutiensque levem modo natis aëra pennis,
Stringebat summas ales miserabilis undas,
Dumque volat, maesto similem plenumque querellae
Ora dedere sonum tenui crepitantia rostro.
Ut vero tetigit mutum et sine sanguine corpus,
Dilectos artus amplexa recentibus alis,
Frigida nequiquam duro dedit oscula rostro.
Senserit hoc Ceyx, an vultum motibus undae
Tollere sit visus, populus dubitabat. at ille
Senserat. et tandem, superis miserantibus, ambo
Alite mutantur. fatis obnoxius isdem f. clxix
Tunc quoque mansit amor, nec coniugiale solutum
Foedus in alitibus. coeunt, fiuntque parentes:
Perque dies placidos hiberno tempore septem
Incubat Alcyone pendentibus aequore nidis.
Tunc iacet unda maris. ventos custodit et arcet
Aeolus egressu, praestatque nepotibus aequor.

Hos aliquis senior iunctim freta lata volantes
Spectat, et ad finem servatos laudat amores.
Proximus, aut idem, si fors tulit, 'hic quoque,' dixit
'Quem mare carpentem substrictaque crura gerentem
Aspicis,' — ostendens spatiosum in guttura mergum —
'Regia progenies. sunt, si descendere ad ipsum
Ordine perpetuo quaeris, sunt huius origo
Ilus et Assaracus raptusque Iovi Ganymedes
Laomedonque senex Priamusque novissima Troiae
Tempora sortitus. frater fuit Hectoris iste:
Qui nisi sensisset prima nova fata iuventa,
Forsitan inferius non Hectore nomen haberet;
Quamvis est illum proles enixa Dymantis,
Aesacon umbrosa furtim peperisse sub Ida
Fertur Alexirhoë, Granico nata bicorni.
Oderat hic urbes, nitidaque remotus ab aula
Secretos montes et inambitiosa colebat
Rura, nec Iliacos coetus nisi rarus adibat.
Non agreste tamen nec inexpugnabile amori
Pectus habens, silvas captatam saepe per omnes
Aspicit Hesperien patria Cebrenida ripa,
Iniectos umeris siccantem sole capillos.
Visa fugit nymphe, veluti perterrita fulvum
Cerva lupum, longeque lacu deprensa relicto
Accipitrem fluvialis anas. quam Troius heros
Insequitur, celeremque metu celer urguet amore.
Ecce latens herba coluber fugientis adunco
Dente pedem strinxit, virusque in corpore liquit.
Cum vita subpressa fuga est. amplectitur amens
Exanimem, clamatque "piget, piget esse secutum!
Sed non hoc timui, nec erat mihi vincere tanti.
Perdidimus miseram nos te duo: vulnus ab angue,
A me causa data est. ego sum sceleratior illo:
Qui tibi morte mea mortis solacia mittam."
Dixit, et e scopulo, qua rauca subederat unda,
Se dedit in pontum. Tethys miserata cadentem
Molliter excepit, nantemque per aequora pennis f. clxx

Texit, et optatae non est data copia mortis
Indignatur amans invitum vivere cogi;
[Obstarique animae, misera de sede volenti
Exire. utque novas umeris adsumpserat alas,
Subvolat atque iterum corpus super aequora mittit.
Pluma levat casus. furit Aesacos, inque profundum]
Pronus abit, letique viam sine fine retemptat.
[Fecit amor maciem: longa internodia crurum,
Longa manet cervix; caput est a corpore longe.
Aequor amat, nomenque tenet, quia mergitur illo.']

LIBER DUODECIMUS.

Nescius adsumptis Priamus pater Aesacon alis
Vivere, lugebat. tumulo quoque nomen habenti
Inferias dederat cum fratribus Hector inanes.
Defuit officio Paridis praesentia tristi,
Postmodo qui rapta longum cum coniuge bellum
Attulit in patriam, coniurataeque sequuntur
Mille rates gentisque simul commune Pelasgae.
Nec dilata foret vindicta, nisi aequora saevi
Invia fecissent venti, Boeotaque tellus
Aulide piscosa puppes tenuisset ituras.
Hic patrio de more Iovi cum sacra parassent,
Ut vetus accensis incanduit ignibus ara,
Serpere caeruleum Danai videre draconem
In platanum, coeptis quae stabat proxima sacris.
Nidus erat volucrum bis quattuor arbore summa,
Quas simul et matrem circum sua damna volantem
Corripuit serpens avidoque abscondidit ore.
Obstipuere omnes. at veri providus augur
Thestorides 'vincemus,' ait 'gaudete, Pelasgi.
Troia cadet; sed erit nostri mora longa laboris'
Atque novem volucres in belli digerit annos.
Ille, ut erat, virides amplexus in arbore ramos
Fit lapis; et superat serpentis imagine saxum. f. clxxi

Permanet Aoniis Nereus violentus in undis,
Bellaque non transfert; et sunt qui parcere Troiae
Neptunum credant, quia moenia fecerat urbi.
At non Thestorides. nec enim nescitve tacetve,
Sanguine virgineo placandam virginis iram
Esse deae. postquam pietatem publica causa,
Rexque patrem vicit, castumque datura cruorem
Flentibus ante aram stetit Iphigenia ministris,
Victa dea est, nubemque oculis obiecit, et inter
Officium turbamque sacri vocesque precantum
Subposita fertur mutasse Mycenida cerva. f. clxxii.
Ergo ubi, qua decuit, lenita est caede Diana,
Et pariter Phoebes, pariter maris ira recessit,
Accipiunt ventos a tergo mille carinae,
Multaque perpessae Phrygia potiuntur harena.
Orbe locus medio est inter terrasque fretumque
Caelestesque plagas, triplicis confinia mundi:
Unde quod est usquam, quamvis regionibus absit,
Inspicitur, penetratque cavas vox omnis ad aures.
Fama tenet, summaque domum sibi legit in arce,
Innumerosque aditus ac mille foramina tectis
Addidit, et nullis inclusit limina portis.
Nocte dieque patet. tota est ex aere sonanti;
Tota fremit, vocesque refert, iteratque quod audit.
Nulla quies intus, nullaque silentia parte.
Nec tamen est clamor, sed parvae murmura vocis:
Qualia de pelagi, siquis procul audiat, undis
Esse solent; qualemve sonum, cum Iuppiter atras
Increpuit nubes, extrema tonitrua reddunt.
Atria turba tenet: veniunt leve vulgus euntque;
Mixtaque cum veris passim commenta vagantur
Milia rumorum, confusaque verba volutant.
E quibus hi vacuas implent sermonibus aures,
Hi narrata ferunt alio, mensuraque ficti
Crescit, et auditis aliquid novus adicit auctor.
Illic Credulitas, illic temerarius Error
Vanaque Laetitia est consternatique Timores,

Seditioque repens dubioque auctore Susurri.
Ipsa, quid in caelo rerum pelagoque geratur
Et tellure, videt, totumque inquirit in orbem.
Fecerat haec notum, Graias cum milite forti
Adventare rates. neque inexpectatus in armis
Hostis adest. prohibent aditus, litusque tuentur
Troës; et Hectorea primus fataliter hasta,
Protesilaë, cadis: commissaque proelia magno
Stant Danais, fortisque animae nece cognitus Hector;
Nec Phryges exiguo, quid Achaica dextera posset,
Sanguine senserunt. et iam Sigea rubebant
Litora, iam leto proles Neptunia, Cygnus
Mille viros dederat, iam curru instabat Achilles,
Totaque Peliacae sternebat cuspidis ictu
Agmina; perque acies aut Cygnum aut Hectora quaerens
Congreditur Cygno. decimum dilatus in annum
Hector erat. tum colla iugo canentia pressos
Exhortatus equos, currum direxit in hostem,
Concutiensque suis vibrantia tela lacertis
'Quisquis es, o iuvenis,' dixit 'solamen habeto
Mortis, ab Haemonio quod sis iugulatus Achille.'
Hactenus Aeacides. vocem gravis hasta secuta est,
[Sed quamquam certa nullus fuit error in hasta,
Nil tamen emissi profecit acumine ferri,]
Utque hebeti pectus tantummodo contudit ictu.
'Nate dea, nam te fama praenovimus,' inquit
Ille 'quid a nobis vulnus miraris abesse?' —
Mirabatur enim — 'non haec, quam cernis, equinis
Fulva iubis cassis, neque onus cava parma sinistrae
Auxilio mihi sunt; decor est quaesitus ab istis.
Mars quoque ob hoc capere arma solet. removebitur huius
Tegminis officium, tamen indestrictus abibo.
Est aliquid, non esse satum Nereïde, sed qui
Nereaque et natas et totum temperet aequor.'
Dixit, et haesurum clipei curvamine telum

Misit in Aeaciden, quod et aes et proxima rupit
Terga novena boum, decimo tamen orbe moratum est.
Excutit hoc heros, rursusque trementia forti
Tela manu torsit: rursus sine vulnere corpus
Sincerumque fuit. [nec tertia cuspis apertum
Et se praebentem valuit destringere Cygnum.]
Haud secus exarsit, quam circo taurus aperto,
Cum sua terribili petit irritamina cornu,
Poeniceas vestes, elusaque vulnera sensit.
Num tamen exciderit ferrum, considerat, hastae
Haerebat ligno. 'manus est mea debilis ergo,
Quasque' ait 'ante habuit vires, effudit in uno?
Nam certe valui, vel cum Lyrnesia primus
Moenia deieci, vel cum Tenedonque suoque
Eetioneas implevi sanguine Thebas,
Vel cum purpureus populari caede Caicus
Fluxit, opusque meae bis sensit Telephus hastae.
Hic quoque tot caesis, quorum per litus acervos
Et feci et video, valuit mea dextra valetque.'
Dixit et, ante actis veluti male crederet, hastam
Misit in adversum Lycia de plebe Menoeten,
Loricamque simul subiectaque pectora rupit.
Quo plangente gravem moribundo vertice terram
Extrahit illud idem calido de vulnere telum,
Atque ait 'haec manus est, haec, qua modo vicimus, hasta.
Utar in hoc isdem; sit in hoc, precor, exitus idem.'
Sic fatur Cygnumque petit, nec fraxinus errat,
Inque umero sonuit non evitata sinistro;
Inde velut muro solidaque a caute repulsa est.
Qua tamen ictus erat, signatum sanguine Cygnum
Viderat et frustra fuerat gavisus Achilles.
Vulnus erat nullum; sanguis erat ille Menoetae.
Tum vero praeceps curru fremebundus ab alto
Desilit, et nitido securum comminus hostem
Ense petens parmam gladio galeamque cavari
Cernit, at in duro laedi quoque corpore ferrum.

Haud tulit ulterius, clipeoque adversa recepto
Ter quater ora viri et capulo cava tempora pulsat;
Cedentique sequens instat, turbatque, ruitque,
Attonitoque negat requiem. pavor occupat illum,
Ante oculosque natant tenebrae: retroque ferenti
Aversos passus medio lapis obstitit arvo.
Quem super inpulsum resupino pectore Cygnum
Vi multa vertit, terraeque adflixit Achilles.
Tum clipeo genibusque premens praecordia duris
Vincla trahit galeae: quae presso subdita mento
Elidunt fauces, et respiramen iterque
Eripiunt animae. victum spoliare parabat:
Arma relicta videt. corpus deus aequoris albam f. clxxiii.
Contulit in volucrem, cuius modo nomen habebat.

Hic labor, haec requiem multorum pugna dierum
Attulit et positis pars utraque substitit armis.
Dumque vigil Phrygios servat custodia muros,
Et vigil Argolicas servat custodia fossas,
Festa dies aderat, qua Cygni victor Achilles
Pallada mactatae placabat sanguine vaccae.
Cuius ut inposuit prosecta calentibus aris,
Et dis acceptus penetravit in aethera nidor,
Sacra tulere suam, pars est data cetera mensis.
Discubuere toris proceres et corpora tosta
Carne replent, vinoque levant curasque sitimque.
Non illos citharae, non illos carmina vocum
Longave multifori delectat tibia buxi,
Sed noctem sermone trahunt, virtusque loquendi
Materia est. pugnam referunt hostisque suamque,
Inque vices adita atque exhausta pericula saepe
Commemorare iuvat. quid enim loqueretur Achilles,
Aut quid apud magnum potius loquerentur Achillem?
Proxima praecipue domito victoria Cygno
In sermone fuit. visum mirabile cunctis,
Quod iuveni corpus nullo penetrabile telo
Invictumque a vulnere erat, ferrumque terebat
Hoc ipse Aeacides, hoc mirabantur Achivi.

Cum sic Nestor ait: 'vestro fuit unicus aevo
Contemptor ferri nulloque forabilis ictu
Cygnus. at ipse olim patientem vulnera mille
Corpore non laeso Perrhaebum Caenea vidi;
Caenea Perrhaebum, qui factis inclitus Othryn
Incoluit. quoque id mirum magis esset in illo,
Femina natus erat.' monstri novitate feruntur
Quisquis adest, narretque rogant. quos inter Achilles:
'Dic age, nam cunctis eadem est audire voluntas,
O facunde senex, aevi prudentia nostri,
Quis fuerit Caeneus, cur in contraria versus;
Qua tibi militia, cuius certamine pugnae
Cognitus; a quo sit victus, si victus ab ullo est.'
Tum senior: 'quamvis obstet mihi tarda vetustas,
Multaque me fugiant primis spectata sub annis,
Plura tamen memini. nec quae magis haereat illa,
Pectore res nostro est inter bellique domique
Acta tot. ac siquem potuit spatiosa senectus
Spectatorem operum multorum reddere, vixi
Annos bis centum; nunc tertia vivitur aetas.
Clara decore fuit proles Elateïa Caenis,
Thessalidum virgo pulcherrima, perque propinquas
Perque tuas urbes — tibi enim popularis, Achille, —
Multorum frustra votis optata procorum.
Temptasset Peleus thalamos quoque forsitan illos;
Sed iam aut contigerant illi conubia matris,
Aut fuerant promissa, tuae. nec Caenis in ullos
Denupsit thalamos. secretaque litora carpens
Aequorei vim passa dei est; ita fama ferebat.
Utque novae Veneris Neptunus gaudia cepit,
"Sint tua vota licet' dixit 'secura repulsae:
Elige, quid voveas." eadem hoc quoque fama ferebat.
"Magnum' Caenis ait 'facit haec iniuria votum,
Tale pati nil posse, mihi. da, femina ne sim,
Omnia praestiteris." graviore novissima dixit
Verba sono, poteratque viri vox illa videri;
Sicut erat. nam iam voto deus aequoris alti f. clxxlv.

Annuerat, dederatque super, ne saucius ullis
Vulneribus fieri ferrove occumbere posset.
Munere laetus abit, studiisque virilibus aevum
Exigit Atracides, Peneïaque arva pererrat.
Duxerat Hippodamen audaci Ixione natus,
Nubigenasque feros positis ex ordine mensis
Arboribus tecto discumbere iusserat antro.
Haemonii proceres aderant, aderamus et ipsi;
Festaque confusa resonabat regia turba.
Ecce canunt Hymenaeon, et ignibus atria fumant,
Cinctaque adest virgo matrum nuruumque caterva,
Praesignis facie. felicem diximus illa
Coniuge Pirithoum; quod paene fefellimus omen.
Nam tibi, saevorum saevissime Centaurorum,
Euryte, quam vino pectus tam virgine visa
Ardet, et ebrietas geminata libidine regnat.
Protinus eversae turbant convivia mensae,
Raptaturque comis per vim nova nupta prehensis.
Eurytus Hippodamen, alii, quam quisque probabant
Aut poterant, rapiunt; captaeque erat urbis imago.
Femineo clamore sonat domus. ocius omnes
Surgimus, et primus "quae te vecordia,' Theseus
'Euryte, pulsat,' ait, 'qui me vivente lacessas
Pirithoum, violesque duos ignarus in uno?"
Ille nihil contra: neque enim defendere verbis
Talia facta potest: sed vindicis ora protervis
Insequitur manibus, generosaque pectora pulsat.
Forte fuit iuxta signis extantibus asper
Antiquus crater, quem surgens vastior ipse
Sustulit Aegides, adversaque misit in ora.
Sanguinis ille globos pariter cerebrumque merumque
Vulnere et ore vomens madida resupinus harena
Calcitrat. ardescunt germani caede bimembres,
Certatimque omnes uno ore "arma, arma" loquuntur
Vina dabant animos. et prima pocula pugna
Missa volant fragilesque cadi, curvique lebetes,
Res epulis quondam, nunc bello et caedibus aptae.

Primus Ophionides Amycus penetralia donis
Haud timuit spoliare suis, et primus ab aede
Lampadibus densum rapuit funale coruscis;
Elatumque alte, veluti qui candida tauri
Rumpere sacrifica molitur colla securi,
Illisit fronti Lapithae Celadontis, et ossa
Non agnoscendo confusa relinquit in ore.
Exsiluere oculi, disiectisque ossibus oris
Acta retro naris medioque est fixa palato.
Hunc pede convulso mensae Pellaeus acernae
Stravit humi Pelates deiecto in pectora mento,
Cumque atro mixtos sputantem sanguine dentes
Vulnere Tartareas geminato mittit ad umbras.
Proximus ut steterat, spectans altaria vultu
Fumida terribili "cur non' ait 'utimur istis?"
Cumque suis Gryneus inmanem sustulit aram
Ignibus et medium Lapitharum iecit in agmen,
Depressitque duos, Brotean et Orion. Orio
Mater erat Mycale, quam deduxisse canendo
Saepe reluctanti constabat cornua lunae.
"Non inpune feres, teli modo copia detur!"
Dixerat Exadius, telique habet instar, in alta
Quae fuerant pinu votivi cornua cervi.
Figitur hinc duplici Gryneus in lumina ramo,
Eruiturque oculos, quorum pars cornibus haeret,
Pars fluit in barbam concretaque sanguine pendet.
Ecce rapit mediis flagrantem Rhoetus ab aris
Pruniceum torrem, dextraque a parte Charaxi
Tempora perfringit fulvo protecta capillo.
Correpti rapida, veluti seges arida, flamma
Arserunt crines, et vulnere sanguis inustus
Terribilem stridore sonum dedit; ut dare ferrum
Igne rubens plerumque solet, quod forcipe curva
Cum faber eduxit, lacubus demittit, at illud
Stridet et in tepida summersum sibilat unda.
Saucius hirsutis avidum de crinibus ignem
Excutit, inque umeros limen tellure revulsum

Tollit, onus plaustri. quod ne permittat in hostem,
Ipsa facit gravitas. socium quoque saxea moles
Oppressit spatio stantem propiore Cometen.
Gaudia nec retinet Rhoetus: "sic, comprecor,' inquit
'Cetera sit fortis castrorum turba tuorum!"
Semicremoque novat repetitum stipite vulnus,
Terque quaterque gravi iuncturas verticis ictu
Rupit, et in liquido sederunt ossa cerebro.
Victor ad Euagrum Corythumque Dryantaque transit,
E quibus ut prima tectus lanugine malas
Procubuit Corythus, "puero quae gloria fuso
Parta tibi est?" Euagrus ait: nec dicere Rhoetus
Plura sinit, rutilasque ferox in aperta loquentis
Condidit ora viri, perque os in pectora, flammas.
Te quoque, saeve Drya, circum caput igne rotato
Insequitur; sed non in te quoque constitit idem
Exitus: assiduae successu caedis ovantem
Qua iuncta est umero cervix, sude figis obusta.
Ingemuit, duroque sudem vix osse revulsit
Rhoetus, et ipse suo madefactus sanguine fugit.
Fugit et Ornëus Lycabasque et saucius armo
Dexteriore Medon et cum Pisenore Thaumas;
Quique pedum nuper certamine vicerat omnes
Mermeros, accepto tum vulnere tardius ibat:
Et Pholus et Melaneus et Abas praedator aprorum,
Quique suis frustra bellum dissuaserat, augur
Asbolus. ille etiam metuenti vulnera Nesso
"Ne fuge! ad Herculeos' inquit 'servaberis arcus."
At non Eurynomus Lycidasque et Areos et Imbreus
Effugere necem: quos omnes dextra Dryantis
Perculit adversos. adversum tu quoque, quamvis
Terga fugae dederas, vulnus, Crenaee, tulisti:
Nam grave, respiciens, inter duo lumina ferrum,
Qua naris fronti committitur, accipis, imae.
In tanto fremitu cunctis sine fine iacebat
Sopitus venis et inexperrectus Aphidas,
Languentique manu carchesia mixta tenebat,

Fusus in Ossaeae villosis pellibus ursae.
Quem procul ut vidit frustra nulla arma moventem,
Inserit amento digitos, "miscenda' que dixit
'Cum Styge vina bibas" Phorbas, nec plura moratus
In iuvenem torsit iaculum, ferrataque collo
Fraxinus, ut casu iacuit resupinus, adacta est.
Mors caruit sensu, plenoque e gutture fluxit
Inque toros inque ipsa niger carchesia sanguis.
Vidi ego Petraeum conantem vellere terra
Glandiferam quercum: quam dum complexibus ambit
Et quatit huc illuc, labefactaque robora iactat,
Lancea Pirithoi costis inmissa Petraei
Pectora cum duro luctantia robore fixit.
Pirithoi virtute Lycum cecidisse ferebant,
Pirithoi virtute Chromin. sed uterque minorem
Victori titulum quam Dictys Helopsque dederunt.
Fixus Helops iaculo, quod pervia tempora fecit,
Et missum a dextra laevam penetravit ad aurem.
Dictys ab ancipiti delapsus acumine montis,
Dum fugit instantem trepidans Ixione natum,
Decidit in praeceps, et pondere corporis ornum
Ingentem fregit, suaque induit ilia fractae.
Ultor adest Aphareus, saxumque e monte revulsum
Mittere conatur. mittentem stipite querno
Occupat Aegides, cubitique ingentia frangit
Ossa; nec ulterius dare corpus inutile leto
Aut vacat, aut curat, tergoque Bienoris alti
Insilit, haud solito quemquam portare nisi ipsum;
Opposuitque genu costis, prensamque sinistra
Caesariem retinens, vultum minitantiaque ora
Robore nodoso praeduraque tempora fregit.
Robore Nedymnum iaculatoremque Lycotan
Sternit, et inmissa protectum pectora barba
Hippason, et summis extantem Riphea silvis,
Thereaque, Haemoniis qui prensos montibus ursos
Ferre domum vivos indignantesque solebat.
Haud tulit utentem pugnae successibus ultra

Thesea Demoleon : solido divellere dudum
Annosam pinum magno molimine temptat;
Quod quia non potuit, praefractam misit in hostem.
Sed procul a telo Theseus veniente recessit
Pallados admonitu ; credi sic ipse volebat.
Non tamen arbor iners cecidit : nam Crantoris alti
Abscidit iugulo pectusque umerumque sinistrum.
Armiger ille tui fuerat genitoris, Achille,
Quem Dolopum rector bello superatus, Amyntor
Aeacidae dederat pacis pignusque fidemque.
Hunc procul ut foedo disiectum vulnere Peleus
Vidit, "at inferias, iuvenum gratissime Crantor,
Accipe" ait, validoque in Demoleonta lacerto
— Fraxineam misit, mentis quoque viribus, hastam,
Quae laterum cratem perrupit, et ossibus haerens
Intremuit. trahit ille manu sine cuspide lignum:
Id quoque vix sequitur ; cuspis pulmone retenta est.
Ipse dolor vires animo dabat : aeger in hostem
Erigitur, pedibusque virum proculcat equinis.
Excipit ille ictus galea clipeoque sonantes,
Defensatque umeros, praetentaque sustinet arma:
Perque armos uno duo pectora perforat ictu.
Ante tamen leto dederat Phlegraeon et Hylen
Eminus, Iphinoum collato Marte Claninque.
Additur his Dorylas, qui tempora tecta gerebat
Pelle lupi, saevique vicem praestantia teli
Cornua vara boum multo rubefacta cruore.
Huic ego, nam vires animus dabat, "aspice,' dixi
'Quantum concedant nostro tua cornua ferro"
Et iaculum torsi. quod cum vitare nequiret,
Opposuit dextram passurae vulnera fronti.
Affixa est cum fronte manus : fit clamor : at illum
Haerentem Peleus et acerbo vulnere victum —
Stabat enim propior — mediam ferit ense sub alvum.
Prosiluit, terraque ferox sua viscera traxit,
Tractaque calcavit, calcataque rupit, et illis
Crura quoque impediit et inani concidit alvo.

Nec te pugnantem tua, Cyllare, forma redemit,
Si modo naturae formam concedimus illi.
Barba erat incipiens, barbae color aureus, aurea
Ex umeris medios coma dependebat in armos.
Gratus in ore vigor; cervix umerique manusque
Pectoraque artificum laudatis proxima signis,
Et quacumque vir est: nec equi mendosa sub illo
Deteriorque viro facies. da colla caputque,
Castore dignus erit: sic tergum sessile, sic stant
Pectora celsa toris: totus pice nigrior atra,
Candida cauda tamen, color est quoque cruribus albus.
Multae illum petiere sua de gente, sed una
Abstulit Hylonome, qua nulla decentior inter
Semiferos altis habitavit femina silvis.
Haec et blanditiis et amando et amare fatendo
Cyllaron una tenet; cultu quoque, quantus in illis
Esse potest membris, ut sit coma pectine levis,
Ut modo rore maris, modo se violave rosave
Implicet, interdum canentia lilia gestet,
Bisque die lapsis Pagaseae vertice silvae
Fontibus ora lavet, bis flumine corpora tinguat,
Nec nisi quae deceant, electarumque ferarum
Aut umero aut lateri praetendat vellera laevo.
Par amor est illis: errant in montibus una,
Antra simul subeunt. et tum Lapitheïa tecta
Intrarant pariter, pariter fera bella gerebant.
Auctor in incerto est, iaculum de parte sinistra
Venit, et inferius, quam collo pectora subsunt,
Cyllare, te fixit. parvo cor vulnere laesum
Corpore cum toto post tela educta refrixit.
Protinus Hylonome morientes excipit artus,
Inpositaque manu vulnus fovet, oraque ad ora
Admovet atque animae fugienti obsistere temptat.
Ut videt extinctum, dictis, quae clamor ad aures
Arcuit ire meas, telo, quod inhaeserat illi,
Incubuit, moriensque suum complexa maritum est.

Ante oculos stat et ille meos, qui sena leonum
Vinxerat inter se conexis vellera nodis,
Phaeocomes, hominemque simul protectus equumque:
Codice qui misso, quem vix iuga bina moverent,
Tectaphon Oleniden a summo vertice frendit.
Ast ego, dum parat hunc armis nudare iacentem, —
Scit tuus hoc genitor — gladium spoliantis in ima
Ilia demisi. Chthonius quoque Teleboasque
Ense iacent nostro. ramum prior ille bifurcum
Gesserat, hic iaculum. iaculo mihi vulnera fecit.
Signa vides, apparet adhuc vetus inde cicatrix.
Tunc ego debueram capienda ad Pergama mitti:
Tum poteram magni, si non superare, morari
Hectoris arma meis. illo sed tempore nullus,
Aut puer Hector erat: nunc me mea deficit aetas.
Quid tibi victorem gemini Periphanta Pyraethi,
Ampyca quid referam? qui quadrupedantis Echetli
Fixit in adverso cornum sine cuspide vultu
Vecte Pelethronium Macareus in pectus adacto
Stravit Erigdupum. memini et venabula condi
Inguine Nesseis manibus coniecta Cymeli.
Nec tu credideris tantum cecinisse futura
Ampyciden Mopsum. Mopso iaculante biformis
Occubuit frustraque loqui temptavit Hodites
Ad mentum lingua mentoque ad guttura fixo.
Quinque neci Caeneus dederat, Styphelumque Bromumque
Antimachumque Elymumque securiferumque Pyracten.
Vulnera non memini, numerum nomenque notavi.
Provolat Emathii spoliis armatus Halesi,
Quem dederat leto, membris et corpore Latreus
Maximus. huic aetas inter iuvenemque senemque,
Vis iuvenalis erat; variabant tempora cani.
Qui clipeo gladioque Macedoniaque sarissa
Conspicuus faciemque obversus in agmen utrumque
Armaque concussit certumque equitavit in orbem,
Verbaque tot fudit vacuas animosus in auras:

“Et te, Caeni, feram? nam tu mihi femina semper,
Tu mihi Caenis eris. nec te natalis origo
Commonuit, mentemque subit, quo praemia facto,
Quaque viri falsam speciem mercede pararis?
Vel quid nata, vide, vel quid sis passa; columque,
I, cape cum calathis, et stamina pollice torque:
Bella relinque viris.” iactanti talia Caeneus
Extentum cursu missa latus eruit hasta,
Qua vir equo commissus erat. furit ille dolore,
Nudaque Phyllei iuvenis ferit ora sarissa.
Non secus haec resilit, quam tecti a culmine grando,
Aut siquis parvo feriat cava tympana saxo.
Comminus aggreditur, laterique recondere duro
Luctatur gladium: gladio loca pervia non sunt.
“Haud tamen effugies! medio iugulaberis ense,
Quandoquidem mucro est hebes” inquit, et in latus ensem
Obliquat longaque amplectitur ilia dextra,
[Plaga facit gemitus in corpore marmoris icti,]
Fractaque dissiluit percusso lammina callo.
Ut satis illaesos miranti praebuit artus,
“Nunc age,’ ait Caeneus ‘nostro tua corpora ferro
Temptemus!” capuloque tenus demisit in armos
Ensem fatiferum, caecamque in viscera movit
Versavitque manum, vulnusque in vulnere fecit.
Ecce ruunt vasto rabidi clamore bimembres,
Telaque in hunc omnes unum mittuntque feruntque.
Tela retusa cadunt, manet inperfossus ab omni
Inque cruentatus Caeneus Elateïus ictu.
Fecerat attonitos nova res. “heu dedecus ingens!’
Monychus exclamat ‘populus superamur ab uno,
Vixque viro. quamquam ille vir est, nos segnibus actis
Quod fuit ille, sumus. quid membra inmania prosunt?
Quid geminae vires, et quod fortissima rerum
In nobis duplex natura animalia iunxit?
Nec nos matre dea, nec nos Ixione natos

Esse reor; qui tantus erat, Iunonis ut altae
Spem caperet. nos semimari superamur ab hoste.
Saxa trabesque super totosque involvite montes.
Vivacemque animam missis elidite silvis!
Silva premat fauces, et erit pro vulnere pondus."
Dixit, et insani deiectam viribus austri
Forte trabem nactus, validum coniecit in hostem:
Exemplumque fuit. parvoque in tempore nudus
Arboris Othrys erat, nec habebat Pelios umbras.
Obrutus inmani cumulo, sub pondere Caeneus
Aestuat arboreo congestaque robora duris
Fert umeris. sed enim postquam super ora caputque
Crevit onus, neque habet, quas ducat, spiritus auras, —
[Deficit interdum; modo se super aëra frustra
Tollere conatur, iactasque evolvere silvas;
Interdumque movet: veluti, quam cernimus, ecce
Ardua si terrae quatiatur motibus Ide.]
Exitus in dubio est — alii sub inania corpus
Tartara detrusum silvarum mole ferebant:
Abnuit Ampycides, medioque ex aggere fulvis
Vidit avem pennis liquidas exire sub auras, f. clxxv.
Quae mihi tunc primum, tunc est conspecta supremum.
Hanc ibi lustrantem leni sua castra volatu
Mopsus et ingenti circum clangore sonantem
Aspexit, pariterque animis oculisque secutus
"O salve,' dixit 'Lapitheae gloria gentis,
Maxime vir quondam, sed nunc avis unica, Caeneu!"
Credita res auctore suo est. dolor addidit iram,
Oppressumque aegre tulimus tot ab hostibus unum:
Nec prius abstitimus ferro exercere dolorem,
Quam data pars leto, partem fuga noxque removit.'
Haec inter Lapithas et semihomines Centauros
Proelia, Tlepolemus, Pylio referente, dolorem
Praeteriti Alcidae tacito non pertulit ore,
Atque ait: 'Herculeae mirum est oblivia laudis

Acta tibi, senior. certe mihi saepe referre
Nubigenas domitos a se pater ipse solebat.'
Tristis ad haec Pylius: 'quid me meminisse malorum
Cogis et obductos annis rescindere luctus,
Inque tuum genitorem odium offensasque fateri?
Ille quidem maiora fide, di! gessit, et orbem
Implevit meritis, quod mallem posse negare.
Sed neque Deïphobum nec Polydamanta nec ipsum
Hectora laudamus. quis enim laudaverit hostem?
Ille tuus genitor Messenia moenia quondam
Stravit, et inmeritas urbes Elinque Pylonque
Diruit, inque meos ferrum flammamque penates
Inpulit. utque alios taceam, quos ille peremit,
Bis sex Nelidae fuimus, conspecta iuventus:
Bis sex Herculeis ceciderunt, me minus uno,
Viribus. atque alios vinci potuisse ferendum est:
Mira Periclymeni mors est. cui posse figuras
Sumere quas vellet, rursusque reponere sumptas
Neptunus dederat, Nelei sanguinis auctor.
Hic ubi nequiquam est formas variatus in omnes,
Vertitur in faciem volucris, quae fulmina curvis f. clxxvi.
Ferre solet pedibus, divum gratissima regi.
Viribus usus avis pennis rostroque redunco
Hamatisque viri laniaverat unguibus ora.
Tendit in hanc nimium certos Tirynthius arcus,
Atque inter nubes sublimia membra ferentem
Pendentemque ferit, lateri qua subditur ala.
Nec grave vulnus erat; sed rupti vulnere nervi
Deficiunt, motumque negant viresque volandi.
Decidit in terram, non concipientibus auras
Inferius pennis, et quae levis haeserat alae,
Corporis affixi pressa est gravitate sagitta
Perque latus summum iugulo est exacta sinistro.
Num videor debere tui praeconia rebus
Herculis, o Rhodiae ductor pulcherrime classis?
Nec tamen ulterius, quam fortia facta silendo
Ulciscor fratres. solida est mihi gratia tecum.'

Haec postquam dulci Neleïus edidit ore,
A sermone senis repetito munere Bacchi
Surrexere toris; nox est data cetera somno.
At deus aequoreas qui cuspide temperat undas,
In volucrem corpus nati Phaethontida versum
Mente dolet patria; saevumque perosus Achillem
Exercet memores plus quam civiliter iras.
Iamque fere tracto duo per quinquennia bello
Talibus intonsum compellat Sminthea dictis:
'O mihi de fratris longe gratissime natis,
Irrita qui mecum posuisti moenia Troiae,
Ecquid, ubi has iam iam casuras aspicis arces,
Ingemis? aut ecquid tot defendentia muros
Milia caesa doles? ecquid, ne persequar omnes,
Hectoris umbra subit circum sua Pergama tracti?
Cum tamen ille ferox belloque cruentior ipso
Vivit adhuc, operis nostri populator, Achilles.
Det mihi se, faxo, triplici quid cuspide possim,
Sentiat. at quoniam concurrere comminus hosti
Non datur, occulta necopinum perde sagitta!'
Annuit, atque animo pariter patruoque suoque
Delius indulgens nebula velatus in agmen
Pervenit Iliacum, mediaque in caede virorum
Rara per ignotos spargentem cernit Achivos
Tela Parin: fassusque deum, 'quid spicula perdis
Sanguine plebis?' ait. 'siqua est tibi cura tuorum,
Vertere in Aeaciden, caesosque ulciscere fratres!'
Dixit, et ostendens sternentem Troica ferro
Corpora Peliden, arcus obvertit in illum,
Certaque letifera direxit spicula dextra.
Quod Priamus gaudere senex post Hectora posset,
Hoc fuit. ille igitur tantorum victor, Achille,
Vinceris a timido Graiae raptore maritae!
At si femineo fuerat tibi Marte cadendum,
Thermodontiaca malles cecidisse bipenni.
Iam timor ille Phrygum, decus et tutela Pelasgi
Nominis, Aeacides, caput insuperabile bello,

Arserat. armarat deus idem, idemque cremarat.
Iam cinis est; et de tam magno restat Achille
Nescio quid, parvam quod non bene compleat urnam.
At vivit totum quae gloria compleat orbem.
Haec illi mensura viro respondet et hac est
Par sibi Pelides, nec inania Tartara sentit.
Ipse etiam, ut, cuius fuerit, cognoscere possis,
Bella movet clipeus, deque armis arma feruntur.
Non ea Tydides, non audet Oileos Aiax,
Non minor Atrides, non bello maior et aevo
Poscere, non alii. solis Telamone creato
Laërteque fuit tantae fiducia laudis.
A se Tantalides onus invidiamque removit,
Argolicosque duces mediis considere castris
Iussit et arbitrium litis traiecit in omnes.

LIBER TERTIUS DECIMUS.

Consedere duces et vulgi stante corona
Surgit ad hos clipei dominus septemplicis Aiax;
Utque erat impatiens irae, Sigeïa torvo
Litora respexit classemque in litore vultu,
Intendensque manus 'agimus, pro Iuppiter!' inquit
'Ante rates causam, et mecum confertur Ulixes!
At non Hectoreis dubitavit cedere flammis,
Quas ego sustinui, quas hac a classe fugavi.
Tutius est igitur fictis contendere verbis,
Quam pugnare manu. sed nec mihi dicere promptum,
Nec facere est isti: quantumque ego Marte feroci
Inque acie valeo, tantum valet iste loquendo.
Nec memoranda tamen vobis mea facta, Pelasgi,
Esse reor; vidistis enim. sua narret Ulixes,
Quae sine teste gerit, quorum nox conscia sola est.
Praemia magna peti fateor: sed demit honorem
Aemulus: Aiaci non est tenuisse superbum,

Sit licet hoc ingens, quicquid speravit Ulixes.
Iste tulit pretium iam nunc temptaminis huius,
Quo cum victus erit, mecum certasse feretur.
Atque ego, si virtus in me dubitabilis esset,
Nobilitate potens essem; Telamone creatus,
Moenia qui forti Troiana sub Hercule cepit,
Litoraque intravit Pagasea Colcha carina.
Aeacus huic pater est, qui iura silentibus illic
Reddit, ubi Aeoliden saxum grave Sisyphon urguet
Aeacon agnoscit summus prolemque fatetur
Iuppiter esse suam. sic ab Iove tertius Aiax.
Nec tamen haec series in causam prosit, Achivi,
Si mihi cum magno non est communis Achille.
Frater erat; fraterna peto. quid sanguine cretus
Sisyphio, furtisque et fraude simillimus illi
Inserit Aeacidis alienae nomina gentis?
An quod in arma prior nulloque sub indice veni,
Arma neganda mihi? potiorque videbitur ille,
Ultima qui cepit, detrectavitque furore
Militiam ficto, donec sollertior isto
Sed sibi inutilior timidi commenta retexit
Naupliades animi, vitataque traxit in arma?
Optima num sumat, quia sumere noluit ulla?
Nos inhonorati et donis patruelibus orbi,
Obtulimus quia nos ad prima pericula, simus?
Atque utinam aut verus furor ille, aut creditus esset,
Nec comes hic Phrygias umquam venisset ad arces
Hortator scelerum! non te, Poeantia proles,
Expositum Lemnos nostro cum crimine haberet:
Qui nunc, ut memorant, silvestribus abditus antris
Saxa moves gemitu, Laërtiadaeque precaris
Quae meruit, quae, si di sunt, non vana precaris.
Et nunc ille eadem nobis iuratus in arma,
Heu! pars una ducum, quo successore sagittae
Herculis utuntur, fractus morboque fameque
Velaturque aliturque avibus, volucresque petendo
Debita Troianis exercet spicula fatis.

Ille tamen vivit, quia non comitavit Ulixen.
Mallet et infelix Palamedes esse relictus,
Quem male convicti nimium memor iste furoris
Prodere rem Danaam finxit, fictumque probavit
Crimen et ostendit, quod iam praefoderat, aurum.
Ergo aut exilio vires subduxit Achivis,
Aut nece. sic pugnat, sic est metuendus Ulixes.
Qui licet eloquio fidum quoque Nestora vincat,
Haud tamen efficiet, desertum ut Nestora crimen
Esse rear nullum: qui cum imploraret Ulixen
Vulnere tardus equi fessusque senilibus annis,
Proditus a socio est. non haec mihi crimina fingi
Scit bene Tydides, qui nomine saepe vocatum
Corripuit, trepidoque fugam exprobravit amico.
Aspiciunt oculis superi mortalia iustis:
En eget auxilio, qui non tulit; utque reliquit,
Sic linquendus erat: legem sibi dixerat ipse.
Conclamat socios. adsum, videoque trementem
Pallentemque metu et trepidantem morte futura.
Opposui molem clipei texique iacentem,
Servavique animam — minimum est hoc laudis — inertem.
Si perstas certare, locum redeamus in illum:
Redde hostem vulnusque tuum solitumque timorem,
Post clipeumque late, et mecum contende sub illo.
At postquam eripui, cui standi vulnera vires
Non dederant, nullo tardatus vulnere fugit.
Hector adest, secumque deos in proelia ducit:
Quaque ruit, non tu tantum terreris, Ulixe,
Sed fortes etiam: tantum trahit ille timoris.
Hunc ego sanguineae successu caedis ovantem
Eminus ingenti resupinum pondere fudi:
Hunc ego poscentem, cum quo concurreret, unus
Sustinui: sortemque meam vovistis, Achivi,
Et vestrae valuere preces. si quaeritis huius
Fortunam pugnae, non sum superatus ab illo.
Ecce ferunt Troes ferrumque ignemque Iovemque

In Danaas classes. ubi nunc facundus Ulixes?
Nempe ego mille meo protexi pectore puppes,
Spem vestri reditus. date tot pro navibus arma.
Quod si vera licet mihi dicere, quaeritur istis,
Quam mihi, maior honos, coniunctaque gloria nostra est,
Atque Aiax armis, non Aiaci arma petuntur.
Conferat his Ithacus Rhesum inbellemque Dolona
Priamidenque Helenum rapta cum Pallade captum.
Luce nihil gestum, nihil est Diomede remoto.
Si semel ista datis meritis tam vilibus arma,
Dividite, et pars sit maior Diomedis in illis.
Quo tamen haec Ithaco? qui clam, qui semper inermis
Rem gerit et furtis incautum decipit hostem?
Ipse nitor galeae claro radiantis ab auro
Insidias prodet manifestabitque latentem.
Sed neque Dulichius sub Achillis casside vertex
Pondera tanta feret, nec non onerosa gravisque
Pelias hasta potest inbellibus esse lacertis,
— Nec clipeus vasti concretus imagine mundi
Conveniet timidae nataeque ad furta sinistrae.
Debilitaturum quid te petis, improbe, munus?
Quod tibi si populi donaverit error Achivi,
Cur spolieris, erit, non cur metuaris ab hoste;
Et fuga, qua sola cunctos, timidissime, vincis,
Tarda futura tibi est gestamina tanta trahenti.
Adde quod iste tuus, tam raro proelia passus,
Integer est clipeus: nostro, qui tela ferendo
Mille patet plagis, novus est successor habendus.
Denique, quid verbis opus est? spectemur agendo!
Arma viri fortis medios mittantur in hostes:
Inde iubete peti et referentem ornate relatis.'
Finierat Telamone satus; vulgique secutum
Ultima murmur erat. donec Laërtius heros
Astitit, atque oculos paulum tellure moratos
Sustulit ad proceres, expectatoque resolvit

Ora sono; neque abest facundis gratia dictis.
'Si mea cum vestris valuissent vota, Pelasgi,
Non foret ambiguus tanti certaminis heres,
Tuque tuis armis, nos te poteremur, Achille.
Quem quoniam non aequa mihi vobisque negarunt
Fata,' — manuque simul veluti lacrimantia tersit
Lumina — 'quis magno melius succedat Achilli,
Quam per quem magnus Danais successit Achilles?
Huic modo ne prosit, quod, uti est, hebes esse videtur;
Neve mihi noceat, quod vobis semper, Achivi,
Profuit ingenium: meaque haec facundia, siqua est,
Quae nunc pro domino, pro vobis saepe locuta est,
Invidia careat, bona nec sua quisque recuset.
Nam genus et proavos et quae non fecimus ipsi,
Vix ea nostra voco. sed enim quia rettulit Aiax
Esse Iovis pronepos, nostri quoque sanguinis auctor
Iuppiter est, totidemque gradus distamus ab illo.
Nam mihi Laërtes pater est, Arcesius illi,
Iuppiter huic; neque in his quisquam damnatus et exul.
Est quoque per matrem Cyllenius addita nobis
Altera nobilitas. deus est in utroque parente.
Sed neque materno quod sum generosior ortu,
Nec mihi quod pater est fraterni sanguinis insons,
Proposita arma peto. meritis expendite causam;
Dummodo quod fratres Telamon Peleusque fuerunt
Aiacis meritum non sit, nec sanguinis ordo,
Sed virtutis honor spoliis quaeratur in istis.
Aut si proximitas primusque requiritur heres,
Est genitor Peleus, est Pyrrhus filius illi.
Quis locus Aiaci? Phthiam haec Scyrumve ferantur.
Nec minus est isto Teucer patruelis Achilli.
Num petit ille tamen, num si petat, auferat illa?
Ergo operum quoniam nudum certamen habetur,
Plura quidem feci, quam quae comprendere dictis
In promptu mihi sit. rerum tamen ordine ducar.

Praescia venturi genetrix Nereïa leti
Dissimulat cultu natum. deceperat omnes,
In quibus Aiacem, sumptae fallacia vestis.
Arma ego femineis animum motura virilem
Mercibus inserui. neque adhuc proiecerat heros
Virgineos habitus, cum parmam hastamque tenenti
"'Nate dea,' dixi 'tibi se peritura reservant
Pergama. quid dubitas ingentem evertere Troiam?"
Iniecique manum, fortemque ad fortia misi.
Ergo opera illius mea sunt. ego Telephon hasta
Pugnantem domui, victum orantemque refeci.
Quod Thebae cecidere, meum est. me credite Lesbon,
Me Tenedon Chrysenque et Cillan, Apollinis urbes,
Et Scyrum cepisse. mea concussa putate
Procubuisse solo Lyrnesia moenia dextra.
Utque alios taceam, qui saevum perdere posset
Hectora, nempe dedi. per me iacet inclitus Hector.
Illis haec armis, quibus est inventus Achilles,
Arma peto: vivo dederam, post fata reposco.
Ut dolor unius Danaos pervenit ad omnes,
Aulidaque Euboicam complerunt mille carinae,
Expectata diu, nulla aut contraria classi
Flamina erant: duraeque iubent Agamemnona sortes
Inmeritam saevae natam mactare Dianae.
Denegat hoc genitor, divisque irascitur ipsis,
Atque in rege tamen pater est. ego mite parentis
Ingenium verbis ad publica commoda verti.
Nunc equidem fateor, fassoque ignoscat Atrides:
Difficilem tenui sub iniquo iudice causam.
Hunc tamen utilitas populi fraterque datique
Summa movet sceptri, laudem ut cum sanguine penset.
Mittor et ad matrem, quae non hortanda, sed astu
Decipienda fuit. quo si Telamonius isset,
Orba suis essent etiam nunc lintea ventis.
Mittor et Iliacas audax orator ad arces,
Visaque et intrata est altae mihi curia Troiae:

Plenaque adhuc erat illa viris. interritus egi
Quam mihi mandarat communis Graecia causam,
Accusoque Parin praedamque Helenamque reposco,
Et moveo Priamum Priamoque Antenora iunctum.
At Paris et fratres et qui rapuere sub illo,
Vix tenuere manus — scis hoc, Menelaë! — nefandas:
Primaque lux nostri tecum fuit illa pericli.
Longa referre mora est quae consilioque manuque
Utiliter feci spatiosi tempore belli.
Post acies primas urbis se moenibus hostes
Continuere diu, nec aperti copia Martis
Ulla fuit: decimo demum pugnavimus anno.
Quid facis interea, qui nil, nisi proelia, nosti?
Quis tuus usus erat? nam si mea facta requiris,
Hostibus insidior, fossas munimine cingo,
Consolor socios, ut longi taedia belli
Mente ferant placida: doceo, quo simus alendi
Armandique modo; mittor, quo postulat usus
Ecce Iovis monitu, deceptus imagine somni,
Rex iubet incepti curam dimittere belli.
Ille potest auctore suam defendere vocem.
Non sinat hoc Aiax, delendaque Pergama poscat,
Quodque potest, pugnet. cur non remoratur ituros?
Cur non arma capit, dat, quod vaga turba sequatur?
Non erat hoc nimium numquam nisi magna loquenti.
[Quid quod et ipse fugit? vidi, puduitque videre,
Cum tu terga dares inhonestaque vela parares.
Nec mora, "quid facitis? quae vos dementia' dixi
'Concitat, o socii, captam dimittere Troiam?
Quidve domum fertis decimo, nisi dedecus, anno?"
Talibus atque aliis, in quae dolor ipse disertum
Fecerat, aversos profuga de classe reduxi.
Convocat Atrides socios terrore paventes:
Nec Telamoniades etiam nunc hiscere quicquam
Audet. at ausus erat reges incessere dictis
Thersites, etiam per me haud impune, protervis.]

Erigor, et trepidos cives exhortor in hostem,
Amissamque mea virtutem voce repono.
Tempore ab hoc, quodcumque potest fecisse videri
Fortiter iste, meum est, qui dantem terga retraxi.
Denique de Danais quis te laudatve petitve?
At sua Tydides mecum communicat acta,
Me probat et socio semper confidit Ulixe.
Est aliquid, de tot Graiorum milibus unum
A Diomede legi: nec me sors ire iubebat
Sic tamen et spreto noctisque hostisque periclo
Ausum eadem, quae nos, Phrygia de gente Dolona
Interimo: non ante tamen, quam cuncta coegi
Prodere, et edidici, quid perfida Troia pararet.
Omnia cognoram, nec, quod specularer, habebam,
Et iam promissa poteram cum laude reverti.
Haud contentus eo petii tentoria Rhesi,
Inque suis ipsum castris comitesque peremi:
Atque ita captivo victor votisque potitus
Ingredior curru laetos imitante triumphos.
Cuius equos pretium pro nocte poposcerat hostis,
Arma negate mihi, fueritque benignior Aiax!
Quid Lycii referam Sarpedonis agmina ferro
Devastata meo? cum multo sanguine fudi
Coeranon Iphitiden et Alastoraque Chromiumque
Alcandrumque Haliumque Noëmonaque Prytaninque,
Exitioque dedi cum Chersidamante Thoona
Et Charopem, fatisque inmitibus Ennomon actum,
Quique minus celebres nostra sub moenibus urbis
Procubuere manu. sunt et mihi vulnera, cives,
Ipso pulchra loco: nec vanis credite verbis.
Aspicite en!' vestemque manu diduxit et 'haec sunt
Pectora semper' ait 'vestris exercita rebus.
At nil inpendit per tot Telamonius annos
Sanguinis in socios, et habet sine vulnere corpus.
Quid tamen hoc refert, si se pro classe Pelasga
Arma tulisse refert contra Troasque Iovemque?
Confiteorque, tulit: neque enim benefacta maligne

Detractare meum est. sed ne communia solus
Occupet, atque aliquem vobis quoque reddat honorem.
Reppulit Actorides sub imagine tutus Achillis
Troas ab arsuris cum defensore carinis.
Ausum etiam Hectoreis solum concurrere telis
Se putat, oblitus regisque ducumque meique,
Nonus in officio, et praelatus munere sortis.
Sed tamen eventus vestrae, fortissime, pugnae
Quis fuit? est Hector violatus vulnere nullo.
Me miserum, quanto cogor meminisse dolore
Temporis illius, quo Graium murus, Achilles
Procubuit! nec me lacrimae luctusve timorve
Tardarunt, quin corpus humo sublime referrem.
His umeris, his, inquam, umeris ego corpus Achillis,
Et simul arma tuli. quae nunc quoque ferre laboro.
Sunt mihi, quae valeant in talia pondera, vires.
Est animus certe vestros sensurus honores.
Scilicet idcirco pro gnato caerula mater
Ambitiosa suo fuit, ut caelestia dona,
Artis opus tantae, rudis et sine pectore miles
Indueret? neque enim clipei caelamina norit,
Oceanum et terras cumque alto sidera caelo,
Pleïadasque, Hyadasque, inmunemque aequoris Arcton,
Diversasque urbes, nitidumque Orionis ensem.
Postulat, ut capiat, quae non intellegit, arma.
Quid quod me duri fugientem munera belli
Arguit incepto serum accessisse labori,
Nec se magnanimo maledicere sentit Achilli?
Si simulasse vocas crimen, simulavimus ambo.
Si mora pro culpa est, ego sum maturior illo.
Me pia detinuit coniunx, pia mater Achillem;
Primaque sunt illis data tempora, cetera vobis.
Haud timeo, si iam nequeo defendere, crimen
Cum tanto commune viro. deprensus Ulixis
Ingenio tamen ille: at non Aiacis Ulixes.
Neve in me stolidae convicia fundere linguae

Admiremur eum, vobis quoque digna pudore
Obicit. an falso Palameden crimine turpe
Accusasse mihi, vobis damnasse decorum est?
Sed neque Naupliades facinus defendere tantum
Tamque patens valuit, nec vos audistis in illo
Crimina: vidistis, praestoque obiecta patebant.
Nec Poeantiaden quod habet Vulcania Lemnos,
Esse reus merui. factum defendite vestrum;
Consensistis enim. nec me suasisse negabo,
Ut se subtraheret bellique viaeque labori,
Temptaretque feros requie lenire dolores.
Paruit, et vivit. non haec sententia tantum
Fida, sed et felix; cum sit satis, esse fidelem.
Quem quoniam vates delenda ad Pergama poscunt,
Ne mandate mihi: melius Telamonius ibit,
Eloquioque virum morbis iraque furentem
Molliet, aut aliqua producet callidus arte.
Ante retro Simois fluet et sine frondibus Ide
Stabit, et auxilium promittet Achaia Troiae,
Quam, cessante meo pro vestris pectore rebus,
Aiacis stolidi Danais sollertia prosit.
Sis licet infestus sociis regique mihique,
Dure Philoctete; licet exsecrere, meumque
Devoveas sine fine caput, cupiasque dolenti
Me tibi forte dari, nostrumque haurire cruorem:
[Utque tui mihi, sic fiat tibi copia nostri.]
Te tamen aggrediar, mecumque reducere nitar:
Tamque tuis potiar, faveat Fortuna, sagittis,
Quam sum Dardanio, quem cepi, vate potitus;
Quam responsa deum Troianaque fata retexi;
Quam rapui Phrygiae signum penetrale Minervae
Hostibus e mediis. et se mihi comparat Aiax?
Nempe capi Troiam prohibebant fata sine illo.
Fortis ubi est Aiax? ubi sunt ingentia magni
Verba viri? cur hic metuis? cur audet Ulixes
Ire per excubias et se committere nocti,
Perque feros enses non tantum moenia Troum,

Verum etiam summas arces intrare suaque
Eripere aede deam, raptamque adferre per hostes?
Quae nisi fecissem, frustra Telamone creatus
Gestasset laeva taurorum tergora septem.
Illa nocte mihi Troiae victoria parta est:
Pergama tunc vici, cum vinci posse coegi.
Desine Tydiden vultuque et murmure nobis
Ostentare meum. pars est sua laudis in illo.
Nec tu, cum socia clipeum pro classe tenebas,
Solus eras. tibi turba comes, mihi contigit unus.
Qui nisi pugnacem sciret sapiente minorem
Esse, nec indomitae deberi praemia dextrae,
Ipse quoque haec peteret. peteret moderatior Aiax,
Eurypylusque ferox, claroque Andraemone natus;
Nec minus Idomeneus, patriaque creatus eadem
Meriones; peteret maioris frater Atridae:
Quippe manu fortes nec sunt mihi Marte secundi,
Consiliis cessere meis. tibi dextera bello
Utilis; ingenium est, quod eget moderamine nostro.
Tu vires sine mente geris: mihi cura futuri.
Tu pugnare potes: pugnandi tempora mecum
Eligit Atrides. tu tantum corpore prodes,
Nos animo. quantoque ratem qui temperat, anteit
Remigis officium, quanto dux milite maior,
Tantum ego te supero. nec non in corpore nostro
Pectora sunt potiora manu; vigor omnis in illis.
At vos, o proceres, vigili date praemia vestro;
Proque tot annorum cura, quibus anxius egi,
Hunc titulum meritis pensandum reddite nostris.
Iam labor in fine est, obstantia fata removi,
Altaque posse capi faciendo Pergama, cepi.
Per spes nunc socias casuraque moenia Troum,
Perque deos oro, quos hosti nuper ademi,
Per siquid superest, quod sit sapienter agendum,
Siquid adhuc audax ex praecipitique petendum est,
[Si Troiae fatis aliquid restare putatis,]
Este mei memores! aut si mihi non datis arma,

Huic date !' et ostendit signum fatale Minervae.
  Mota manus procerum est, et quid facundia posset,
Re patuit; fortisque viri tulit arma disertus.
Hectora qui solus, qui ferrum ignemque Iovemque
Sustinuit totiens, unam non sustinet iram:
Invictumque virum vincit dolor. arripit ensem,
Et 'meus hic certe est. an et hunc sibi poscit Ulixes?
Hoc' ait 'utendum est in me mihi. quique cruore
Saepe Phrygum maduit, domini nunc caede madebit,
Ne quisquam Aiacem possit superare nisi Aiax.'
Dixit, et in pectus tum demum vulnera passum
Qua patuit ferrum, letalem condidit ensem.
Nec valuere manus infixum educere telum:
Expulit ipse cruor; rubefactaque sanguine tellus
Purpureum viridi genuit de caespite florem, f. clxxvii.
Qui prius Oebalio fuerat de vulnere natus.
Littera communis mediis pueroque viroque
Inscripta est foliis, haec nominis, illa querellae.
  Victor ad Hypsipyles patriam clarique Thoantis
Et veterum terras infames caede virorum
Vela dat, ut referat Tirynthia tela, sagittas.
Quae postquam ad Graios, domino comitante, revexit,
Inposita est sero tandem manus ultima bello.
[Troia simul Priamusque cadunt: Priameïa coniunx
Perdidit infelix hominis post omnia formam,
Externasque novo latratu terruit auras,
Longus in angustum qua clauditur Hellespontus.]
Ilion ardebat, neque adhuc consederat ignis,
[Exiguumque senis Priami Iovis ara cruorem
Conbiberat. tractata comis antistita Phoebi
Non profecturas tendebat ad aethera palmas.
Dardanidas matres patriorum signa deorum,
Dum licet, amplexas, succensaque templa tenentes
Invidiosa trahunt victores praemia Grai.
Mittitur Astyanax illis de turribus, unde
Pugnantem pro se proavitaque regna tuentem

Saepe videre patrem monstratum a matre solebat.]
Iamque viam suadet boreas, flatuque secundo
Carbasa mota sonant; iubet uti navita ventis.
'Troia, vale! rapimur' clamant, dant oscula terrae
Troades, et patriae fumantia tecta relinquunt.
Ultima conscendit classem, miserabile visu,
In mediis Hecuba est natorum inventa sepulchris:
Prensantem tumulos atque ossibus oscula dantem
Dulichiae traxere manus. tamen unius hausit,
Inque sinu cineres secum tulit Hectoris haustos:
Hectoris in tumulo canum de vertice crinem,
Inferias inopes, crinem lacrimasque reliquit.
Est, ubi Troia fuit, Phrygiae contraria tellus
Bistoniis habitata viris. Polymestoris illic
Regia dives erat, cui te commisit alendum
Clam, Polydore, pater, Phrygiisque removit ab armis;
Consilium sapiens, sceleris nisi praemia magnas
Adiecisset opes, animi irritamen avari.
Ut cecidit fortuna Phrygum, capit impius ensem
Rex Thracum, iuguloque sui demisit alumni;
Et tamquam tolli cum corpore crimina possent,
Exanimem scopulo subiectas misit in undas.
Litore Threïcio classem religarat Atrides,
Dum mare pacatum, dum ventus amicior esset.
Hic subito, quantus cum viveret esse solebat,
Exit humo late rupta, similisque minanti
Temporis illius vultum referebat Achilles,
Quo ferus iniusto petiit Agamemnona ferro:
'Inmemores' que 'mei disceditis' inquit 'Achivi?
Obrutaque est mecum virtutis gratia nostrae?
Ne facite! utque meum non sit sine honore sepulchrum,
Placet Achilleos mactata Polyxena manes.'
Dixit: et, inmiti sociis parentibus umbrae,
Rapta sinu matris, quam iam prope sola fovebat,
Fortis et infelix et plus quam femina virgo
Ducitur ad tumulum, diroque fit hostia busto.

Quae memor ipsa sui, postquam crudelibus aris
Admota est, sensitque sibi fera sacra parari,
Utque Neoptolemum stantem ferrumque tenentem
Inque suo vidit figentem lumina vultu,
'Utere iandudum generoso sanguine!' dixit
'Nulla mora est. quin tu iugulo vel pectore telum
Conde meo!' iugulumque simul pectusque retexit.
'Scilicet aut ulli servire Polyxena vellem?
Aut per tale sacrum numen placabitis ullum?
Mors tantum vellem matrem mea fallere posset.
Mater obest, minuitque necis mihi gaudia: quamvis
Non mea mors illi, verum sua vita tremenda est.
Vos modo, ne Stygios adeam non libera manes,
Este procul, si iusta peto, tactuque viriles
Virgineo removete manus. acceptior illi,
Quisquis is est, quem caede mea placare paratis,
Liber erit sanguis. siquos tamen ultima nostri
Verba movent oris, Priami vos filia regis,
Non captiva rogat, genetrici corpus inemptum
Reddite; neve auro redimat ius triste sepulchri,
Sed lacrimis. tunc, cum poterat, redimebat et auro.'
Dixerat. at populus lacrimas, quas illa tenebat,
Non tenet. ipse etiam flens invitusque sacerdos
Praebita coniecto rupit praecordia ferro.
Illa, super terram defecto poplite labens,
Pertulit intrepidos ad fata novissima vultus.
Tunc quoque cura fuit partes velare tegendas,
Cum caderet, castique decus servare pudoris.
Troades excipiunt, deploratosque recensent
Priamidas, et quod dederit domus una cruoris;
Teque gemunt, virgo, teque, o modo regia coniunx,
Regia dicta parens, Asiae florentis imago,
Nunc etiam praedae mala sors, quam victor Ulixes
Esse suam nollet, nisi quod tamen Hectora partu
Edideras. dominum matri vix repperit Hector.
Quae corpus complexa animae tam fortis inane,
Quas totiens patriae dederat, natisque, viroque,

Huic quoque dat lacrimas. lacrimas in vulnera fundit,
Osculaque ore tegit, consuetaque pectora plangit,
Canitiemque suam concreto in sanguine verrens
Plura quidem, sed et haec laniato pectore dixit:
'Nata, tuae — quid enim superest? — dolor ultime matri,
Nata, iaces; videoque tuum, mea vulnera, vulnus.
En, ne perdiderim quemquam sine caede meorum,
Tu quoque vulnus habes. at te, quia femina, rebar
A ferro tutam. cecidisti et femina ferro:
Totque tuos idem fratres, te perdidit idem,
Exitium Troiae nostrique orbator, Achilles.
At postquam cecidit Paridis Phoebique sagittis,
Nunc certe, dixi, non est metuendus Achilles.
Nunc quoque mi metuendus erat. cinis ipse sepulti
In genus hoc saevit: tumulo quoque sensimus hostem:
Aeacidae fecunda fui. iacet Ilion ingens,
Eventuque gravi finita est publica clades,
Sed finita tamen: soli mihi Pergama restant,
In cursuque meus dolor est. modo maxima rerum,
Tot generis natisque potens nuribusque viroque,
Nunc trahor exul, inops, tumulis avulsa meorum,
Penelopae munus. quae me data pensa trahentem
Matribus ostendens Ithacis "haec Hectoris illa est
Clara parens, haec est' dicet 'Priameïa coniunx".
Postque tot amissos tu nunc, quae sola levabas
Maternos luctus, hostilia busta piasti.
Inferias hosti peperi. quo ferrea resto?
Quidve moror? quo me servas, annosa senectus?
Quo, di crudeles, nisi quo nova funera cernam,
Vivacem differtis anum? quis posse putaret
Felicem Priamum post diruta Pergama dici?
Felix morte sua est. nec te, mea nata, peremptam
Aspicit, et vitam pariter regnumque reliquit.
At, puto, funeribus dotabere, regia virgo,
Condeturque tuum monumentis corpus avitis.
Non haec est fortuna domus. tibi munera matris

Contingent fletus peregrinaeque haustus harenae.
Omnia perdidimus: superest, cur vivere tempus
In breve sustineam, proles gratissima matri,
Nunc solus, quondam minimus de stirpe virili,
Has datus Ismario regi Polydorus in oras.
Quid moror interea crudelia vulnera lymphis
Abluere et sparsos inmiti sanguine vultus?'
Dixit, et ad litus passu processit anili,
Albentes lacerata comas. 'date, Troades, urnam'
Dixerat infelix, liquidas hauriret ut undas:
Aspicit eiectum Polydori in litore corpus,
Factaque Threïciis ingentia vulnera telis.
Troades exclamant. obmutuit illa dolore,
Et pariter voces lacrimasque introrsus obortas
Devorat ipse dolor: duroque simillima saxo
Torpet, et adversa figit modo lumina terra,
Interdum torvos sustollit ad aethera vultus,
Nunc positi spectat vultum, nunc vulnera nati,
Vulnera praecipue; seque armat et instruit ira.
Qua simul exarsit, tamquam regina maneret,
Ulcisci statuit poenaeque in imagine tota est.
Utque furit catulo lactente orbata leaena,
Signaque nacta pedum sequitur, quem non videt, hostem,
[Sic Hecuba, postquam cum luctu miscuit iram,
Non oblita animorum, annorum oblita suorum,]
Vadit ad artificem dirae, Polymestora, caedis,
Colloquiumque petit: nam se monstrare relictum
Velle latens illi, quod nato redderet, aurum.
Credidit Odrysius, praedaeque assuetus amore
In secreta venit. tum blando callidus ore
'Tolle moras, Hecuba, et' dixit 'da munera nato.
Omne fore illius quod das, quod et ante dedisti,
Per superos iuro.' spectat truculenta loquentem
Falsaque iurantem, tumidaque exaestuat ira,
Atque ita correpto captivarum agmina matrum
Invocat, et digitos in perfida lumina condit,

Expilatque genis oculos, — facit ira valentem —
Inmergitque manus, foedataque sanguine sonti
Non lumen, — neque enim superest — loca luminis haurit.
Clade sui Thracum gens irritata tyranni
Troada telorum lapidumque incessere iactu
Coepit. at haec missum rauco cum murmure saxum
Morsibus insequitur, rictuque in verba parato f. clxxviii.
Latravit, conata loqui. locus extat, et ex re
Nomen habet; veterumque diu memor illa malorum
Tum quoque Sithonios ululavit maesta per agros.
Illius Troasque suos hostesque Pelasgos,
Illius fortuna deos quoque moverat omnes;
Sic omnes, ut et ipsa Iovis coniunxque sororque
Eventus Hecubam meruisse negaverit illos.
Non vacat Aurorae, quamquam isdem faverat armis,
Cladibus et casu Troiaeque Hecubaeque moveri.
Cura deam propior luctusque domesticus angit
Memnonis amissi, Phrygiis quem lutea campis
Vidit Achillea pereuntem cuspide mater;
Vidit, et ille color, quo matutina rubescunt
Tempora, palluerat, latuitque in nubibus aether
At non inpositos supremis ignibus artus
Sustinuit spectare parens, sed crine soluto,
Sicut erat, magni genibus procumbere non est
Dedignata Iovis, lacrimisque has addere voces:
'Omnibus inferior, quas sustinet aureus aether, —
Nam mihi sunt totum rarissima templa per orbem —
Diva tamen venio: non ut delubra diesque
Des mihi sacrificos caliturasque ignibus aras.
Si tamen aspicias, quantum tibi femina praestem
Tum cum luce nova noctis confinia servo,
Praemia danda putes. sed non ea cura neque hic est
Nunc status Aurorae, meritos ut poscat honores.
Memnonis orba mei venio, qui fortia frustra
Pro patruo tulit arma suo, primisque sub annis
Occidit a forti — sic vos voluistis — Achille.

Da, precor, huic aliquem, solacia mortis, honorem,
Summe deum rector, maternaque vulnera leni.'
Iuppiter annuerat, cum Memnonis arduus alto
Corruit igne rogus, nigrique volumina fumi
Infecere diem, veluti cum flumina natas
Exhalant nebulas, nec sol admittitur infra.
Atra favilla volat, glomerataque corpus in unum
Densetur, faciemque capit, sumitque calorem
Atque animam ex igni; levitas sua praebuit alas:
Et primo similis volucri, mox vera volucris f. clxxix.
Insonuit pennis; pariter sonuere sorores
Innumerae, quibus est eadem natalis origo.
Terque rogum lustrant, et consonus exit in auras
Ter clangor: quarto seducunt castra volatu:
Tum duo diversa populi de parte feroces
Bella gerunt, rostrisque et aduncis unguibus iras
Exercent, alasque adversaque pectora lassant;
Inferiaeque cadunt cineri cognata sepulto
Corpora, seque viro forti meminere creatas.
Praepetibus subitis nomen facit auctor. ab illo
Memnonides dictae, cum sol duodena peregit
Signa, parentali moriturae luce rebellant.
Ergo aliis latrasse Dymantida flebile visum;
Luctibus est Aurora suis intenta, piasque
Nunc quoque dat lacrimas et toto rorat in orbe.
  Non tamen eversam Troiae cum moenibus esse
Spem quoque fata sinunt. sacra et, sacra altera, patrem
Fert umeris, venerabile onus, Cythereïus heros.
De tantis opibus praedam pius eligit illam
Ascaniumque suum, profugaque per aequora classe
Fertur ab Antandro, scelerataque limina Thracum
Et Polydoreo manantem sanguine terram
Linquit, et utilibus ventis aestuque secundo
Intrat Apollineam sociis comitantibus urbem.
Hunc Anius, quo rege fides, antistite Phoebus
Rite colebatur, temploque domoque recepit;

Urbemque ostendit delubraque nota duasque
Latona quondam stirpes pariente retentas.
Ture dato flammis vinoque in tura profuso
Caesarumque boum fibris de more crematis
Regia tecta petunt, positisque tapetibus altis
Munera cum liquido capiunt Cerealia Baccho.
Tum pius Anchises: 'o Phoebi lecte sacerdos,
Fallor, an et natum, cum primum haec moenia vidi,
Bisque duas natas, quantum reminiscor, habebas?'
Huic Anius niveis circumdata tempora vittis
Concutiens et tristis ait: 'non falleris, heros
Maxime: vidisti natorum quinque parentem,
Quem nunc — tanta homines rerum inconstantia versat —
Paene vides orbum. quod enim mihi filius absens
Auxilium, quem dicta suo de nomine tellus
Andros habet pro patre, locumque et regna tenentem?
Delius augurium dedit huic. dedit altera Liber
Femineae stirpi voto maiora fideque
Munera. nam tactu natarum cuncta mearum
In segetem, laticemque meri, bacamque Minervae
Transformabantur, divesque erat usus in illis.
Hoc ubi cognovit Troiae populator Atrides,
Ne non ex aliqua vestram sensisse procellam
Nos quoque parte putes, armorum viribus usus
Abstrahit invitas gremio genitoris, alantque,
Imperat Argolicam caelesti munere classem.
Effugiunt quo quaeque potest: Euboea duabus,
Et totidem natis Andros fraterna petita est.
Miles adest et, ni dedantur, bella minatur.
Victa metu pietas consortia pectora poenae
Dedidit. et timido possis ignoscere fratri.
Non hic Aeneas, non, qui defenderet Andron,
Hector erat, per quem decimum durastis in annum.
Iamque parabantur captivis vincla lacertis:
Illae tollentes etiamnum libera caelo
Bracchia "Bacche pater, fer opem!" dixere. tulitque

Muneris auctor opem: si miro perdere more
Ferre vocatur opem. nec qua ratione figuram
Perdiderint, potui scire aut nunc dicere possum.
Summa mali nota est: pennas sumpsere, tuaeque
Coniugis in volucres, niveas abiere columbas.' f. clxxx.
Talibus atque aliis postquam convivia dictis
Implerunt, mensa somnum petiere remota.
Cumque die surgunt, adeuntque oracula Phoebi:
Qui petere antiquam matrem cognataque iussit
Litora. prosequitur rex, et dat munus ituris,
Anchisae sceptrum, chlamydem pharetramque nepoti,
Crateram Aeneae, quam quondam transtulit illi
Hospes ab Aoniis Therses Ismenius oris.
Miserat hanc illi Therses, fabricaverat Alcon
Hyleus, et longo caelaverat argumento.
Urbs erat, et septem posses ostendere portas:
Hae pro nomine erant, et quae foret illa, docebant.
Ante urbem exequiae tumulique ignesque pyraeque
Effusaeque comas et apertae pectora matres
Significant luctum. nymphae quoque flere videntur,
Siccatosque queri fontes: sine frondibus arbor
Nuda riget: rodunt arentia saxa capellae.
Ecce facit mediis natas Orione Thebis,
Hac, non femineum iugulo dare vulnus aperto,
Illac, demisso per inertia vulnere tela
Pro populo cecidisse suo pulchrisque per urbem
Funeribus ferri celebrique in parte cremari;
Tum, de virginea geminos exire favilla, f. clxxxi.
Ne genus intereat, iuvenes, quos fama Coronas
Nominat, et cineri materno ducere pompam.
Hactenus antiquo signis fulgentibus aere,
Summus inaurato crater erat asper acantho.
Nec leviora datis Troiani dona remittunt,
Dantque sacerdoti custodem turis acerram,
Dant pateram claramque auro gemmisque coronam.
Inde recordati Teucros a sanguine Teucri
Ducere principium, Creten tenuere: locique

Ferre diu nequiere Iovem, centumque relictis
Urbibus Ausonios optant contingere portus.
Saevit hiems, iactatque viros; Strophadumque receptos
Portubus infidis exterruit ales Aëllo.
Et iam Dulichios portus Ithacamque Samonque
Neritiasque domus, regnum fallacis Ulixis,
Praeter erant vecti: certatam lite deorum
Ambraciam, versique vident sub imagine saxum f. clxxxii.
Iudicis, Actiaco quae nunc ab Apolline nota est,
Vocalemque sua terram Dodonida quercu,
Chaoniosque sinus, ubi nati rege Molosso f. clxxxiii.
Irrita subiectis fugere incendia pennis.
  Proxima Phaeacum felicibus obsita pomis
Rura petunt. Epiros ab his, regnataque vati
Buthrotos Phrygio simulataque Troia tenetur.
Inde futurorum certi, quae cuncta fideli
Priamides Helenus monitu praedixerat, intrant
Sicaniam. tribus haec excurrit in aequora pinnis,
E quibus imbriferos est versa Pachynos ad austros;
Mollibus expositum zephyris Lilybaeon; at Arctos
Aequoris expertes spectat boreamque Peloros.
Hac subeunt Teucri, et remis aestuque secundo
Sub noctem potitur Zanclaea classis harena.
Scylla latus dextrum, laevum inrequieta Charybdis
Infestant. vorat haec raptas revomitque carinas,
Illa feris atram canibus succingitur alvum,
Virginis ora gerens, et, si non omnia vates
Ficta reliquerunt, aliquo quoque tempore virgo.
Hanc multi petiere proci: quibus illa repulsis
Ad pelagi nymphas, pelagi gratissima nymphis,
Ibat, et elusos iuvenum narrabat amores.
Cui dum pectendos praebet Galatea capillos,
Talibus alloquitur, repetens suspiria, dictis:
'Te tamen, o virgo, genus haud inmite virorum
Expetit; utque facis, potes his inpune negare.
At mihi, cui pater est Nereus, quam caerula Doris

Enixa est, quae sum turba quoque tuta sororum,
Non nisi per luctus licuit Cyclopis amorem
Effugere' et lacrimae vocem impediere loquentis.
Quas ubi marmoreo detersit pollice virgo,
Et solata deam est, 'refer, o carissima,' dixit
'Neve tui causam tege — sum tibi fida — doloris.'
Nereïs his contra resecuta Crataeide natam est:
'Acis erat Fauno nymphaque Symaethide cretus,
Magna quidem patrisque sui matrisque voluptas,
Nostra tamen maior. nam me sibi iunxerat uni.
Pulcher et octonis iterum natalibus actis
Signarat dubia teneras lanugine malas.
Hunc ego, me Cyclops nulla cum fine petebat:
Nec, si quaesieris, odium Cyclopis, amorne
Acidis in nobis fuerit praesentior, edam:
Par utrumque fuit. pro, quanta potentia regni
Est, Venus alma, tui! nempe ille inmitis et ipsis
Horrendus silvis et visus ab hospite nullo
Inpune, et magni cum dis contemptor Olympi,
Quid sit amor, sentit, validaque cupidine captus
Uritur, oblitus pecorum antrorumque suorum.
Iamque tibi formae, iamque est tibi cura placendi
Iam rigidos pectis rastris, Polypheme, capillos;
Iam libet hirsutam tibi falce recidere barbam,
Et spectare feros in aqua et componere vultus.
Caedis amor feritasque sitisque inmensa cruoris
Cessant, et tutae veniuntque abeuntque carinae.
Telemus interea Siculam delatus ad Aetnen,
Telemus Eurymides, quem nulla fefellerat ales,
Terribilem Polyphemon adit, "lumen' que, 'quod unum
Fronte geris media, rapiet tibi' dixit 'Ulixes."
Risit et "o vatum stolidissime, falleris,' inquit
'Altera iam rapuit." sic frustra vera monentem
Spernit, et aut gradiens ingenti litora passu
Degravat, aut fessus sub opaca revertitur antra.
Prominet in pontum cuneatus acumine longo

Collis; utrumque latus circumfluit aequoris unda.
Huc ferus ascendit Cyclops, mediusque resedit;
Lanigerae pecudes nullo ducente secutae.
Cui postquam pinus, baculi quae praebuit usum,
Ante pedes posita est, antemnis apta ferendis,
Sumptaque harundinibus compacta est fistula centum,
Senserunt toti pastoria sibila montes,
Senserunt undae. latitans ego rupe meique
Acidis in gremio residens procul auribus hausi
Talia dicta meis auditaque verba notavi:
"Candidior folio nivei, Galatea, ligustri,
Floridior pratis, longa procerior alno,
Splendidior vitro, tenero lascivior haedo,
Levior assiduo detritis aequore conchis,
Solibus hibernis, aestiva gratior umbra,
Nobilior forma ac platano conspectior alta,
Lucidior glacie, matura dulcior uva,
Mollior et cygni plumis et lacte coacto,
Et, si non fugias, riguo formosior horto:
Saevior indomitis eadem Galatea iuvencis,
Durior annosa quercu, fallacior undis,
Lentior et salicis virgis et vitibus albis,
His inmobilior scopulis, violentior amne,
Laudato pavone superbior, acrior igni,
Asperior tribulis, feta truculentior ursa,
Surdior aequoribus, calcato inmitior hydro,
Et, quod praecipue vellem tibi demere possem,
Non tantum cervo claris latratibus acto,
Verum etiam ventis volucrique fugacior aura!
At bene si noris, pigeat fugisse, morasque
Ipsa tuas damnes et me retinere labores.
Sunt mihi, pars montis, vivo pendentia saxo
Antra, quibus nec sol medio sentitur in aestu,
Nec sentitur hiems. sunt poma gravantia ramos;
Sunt auro similes longis in vitibus uvae,
Sunt et purpureae: tibi et has servamus et illas.
Ipsa tuis manibus silvestri nata sub umbra

Mollia fraga leges, ipsa autumnalia corna
Prunaque, non solum nigro liventia suco,
Verum etiam generosa novasque imitantia ceras.
Nec tibi castaneae me coniuge, nec tibi deerunt
Arbutei fetus. omnis tibi serviet arbor.
Hoc pecus omne meum est. multae quoque vallibus errant,
Multas silva tegit, multae stabulantur in antris.
Nec, si forte roges, possim tibi dicere, quot sint.
Pauperis est numerare pecus. de laudibus harum
Nil mihi credideris: praesens potes ipsa videre,
Ut vix circumeant distentum cruribus uber.
Sunt, fetura minor, tepidis in ovilibus agni;
Sunt quoque, par aetas, aliis in ovilibus haedi.
Lac mihi semper adest niveum. pars inde bibenda
Servatur, partem liquefacta coagula durant.
Nec tibi deliciae faciles vulgataque tantum
Munera contingent, dammae leporesque caperque,
Parve columbarum, demptusve cacumine nidus:
Inveni geminos, qui tecum ludere possint,
Inter se similes, vix ut dignoscere possis,
Villosae catulos in summis montibus ursae:
Inveni et dixi ‘‘‘dominae servabimus istos.’’’
Iam modo caeruleo nitidum caput exime ponto,
Iam, Galatea, veni, nec munera despice nostra.
Certe ego me novi, liquidaeque in imagine vidi
Nuper aquae; placuitque mihi mea forma videnti.
Aspice, sim quantus. non est hoc corpore maior
Iuppiter in caelo. nam vos narrare soletis
Nescio quem regnare Iovem. coma plurima torvos
Prominet in vultus, umerosque, ut lucus, obumbrat.
Nec mea quod rigidis horrent densissima saetis
Corpora, turpe puta. turpis sine frondibus arbor:
Turpis equus, nisi colla iubae flaventia velent.
Barba viros hirtaeque decent in corpore saetae.
Unum est in media lumen mihi fronte, sed instar
Ingentis clipei. quid? non haec omnia magno

Sol videt e caelo? Soli tamen unicus orbis.
Adde, quod in vestro genitor meus aequore regnat.
Hunc tibi do socerum. tantum miserere, precesque
Supplicis exaudi: tibi enim succumbimus uni.
Quique Iovem et caelum sperno et penetrabile fulmen,
Nereï, te vereor. tua fulmine saevior ira est.
Atque ego contemptus essem patientior huius,
Si fugeres omnes. sed cur Cyclope repulso
Acin amas, praefersque meis amplexibus Acin?
Ille tamen placeatque sibi, placeatque licebit,
Quod nollem, Galatea, tibi: modo copia detur!
Sentiet esse mihi tanto pro corpore vires.
Viscera viva traham, divulsaque membra per agros,
Perque tuas spargam — sic se tibi misceat! — undas.
Uror enim, laesusque exaestuat acrius ignis,
Cumque suis videor translatam viribus Aetnam
Pectore ferre meo. nec tu, Galatea, moveris."
Talia nequiquam questus — nam cuncta videbam —
Surgit, et ut taurus vacca furibundus adempta,
Stare nequit, silvaque et notis saltibus errat:
Cum ferus ignaros nec quicquam tale timentes
Me videt atque Acin, "video' que exclamat 'et ista
Ultima sit, faciam, Veneris concordia vestrae."
Tantaque vox, quantam Cyclops iratus habere
Debuit, illa fuit. clamore perhorruit Aetne.
Ast ego vicino pavefacta sub aequore mergor,
Terga fugae dederat conversa Symaethius heros:
"Affer opem, Galatea, precor, mihi! ferte parentes,'
Dixerat 'et vestris periturum admittite regnis."
Insequitur Cyclops, partemque e monte revulsam
Mittit, et extremus quamvis pervenit ad illum,
Angulus is molis totum tamen obruit Acin.
At nos, quod solum fieri per fata licebat,
Fecimus, ut vires assumeret Acis avitas.
Puniceus de mole cruor manabat, et intra
Temporis exiguum rubor evanescere coepit,

Fitque color primo turbati fluminis imbre,
Purgaturque mora. tum moles taetra dehiscit,
Vivaque per rimas proceraque surgit harundo,
Osque cavum saxi sonat exsultantibus undis:
Miraque res, subito media tenus extitit alvo
Incinctus iuvenis flexis nova cornua cannis,
Qui, nisi quod maior, quod toto caerulus ore,
Acis erat. — sed sic quoque erat tamen Acis, in amnem f. clxxxiv.
Versus; et antiquum tenuerunt flumina nomen.'
  Desierat Galatea loqui; coetuque soluto
Discedunt, placidisque natant Nereïdes undis:
Scylla redit. neque enim medio se credere ponto
Audet, et aut bibula sine vestibus errat harena,
Aut, ubi lassata est, seductos nacta recessus
Gurgitis, inclusa sua membra refrigerat unda.
Ecce freto stridens, alti novus incola ponti
Nuper in Euboica versis Anthedone membris,
Glaucus adest, visaeque cupidine virginis haeret,
Et quaecumque putat fugientem posse morari,
Verba refert. fugit illa tamen, veloxque timore
Pervenit in summum positi prope litora montis.
Ante fretum est; ingens apicem collectus in unum
Longus ab aequoribus convexus in aequora vertex.
Constitit hic, et tuta loco, monstrumne, deusne
Ille sit, ignorans, admiraturque colorem
Caesariemque umeros subiectaque terga tegentem,
Ultimaque excipiat quod tortilis inguina piscis.
Sensit, et innitens, quae stabat proxima, moli,
'Non ego prodigium nec sum fera belüa, virgo,
Sed deus' inquit 'aquae: nec maius in aequora Proteus
Ius habet et Triton Athamantiadesque Palaemon.
Ante tamen mortalis eram, sed scilicet altis
Deditus aequoribus; iam tum exercebar in illis.
Nam modo ducebam ducentia retia pisces,
Nunc in mole sedens moderabar harundine linum.

Sunt viridi prato confinia litora, quorum
— Altera pars undis, pars altera funditur herbis,
Quas neque cornigerae morsu laesere iuvencae,
Nec placidae carpsistis oves hirtaeve capellae.
Non apis inde tulit collectos femine flores,
Non data sunt capiti genialia serta, neque umquam
Falciferae secuere manus. ego primus in illo
Caespite consedi, dum lina madentia sicco,
Utque recenserem, captivos ordine pisces
Insuper exposui, quos aut in retia casus
Aut sua credulitas in aduncos egerat hamos.
Res similis fictae: sed quid mihi fingere prodest?
Gramine contacto coepit mea praeda moveri,
Et mutare latus, terraque, ut in aequore, niti.
Dumque moror mirorque simul, fugit omnis in undas
Turba suas, dominumque novum litusque relinquunt.
Obstipui, dubitoque diu, causamque requiro,
Num deus hoc aliquis, num sucus fecerit herbae.
"Quae tamen has' inquam 'vires habet herba?" manuque
Pabula decerpsi, decerptaque dente momordi.
Vix bene conbiberant ignotos guttura sucos,
Cum subito trepidare intus praecordia sensi,
Alteriusque rapi naturae pectus amore.
Nec potui restare diu, "repetenda' que 'numquam
Terra, vale!" dixi, corpusque sub aequora mersi.
Di maris exceptum socio dignantur honore,
Utque mihi quaecumque feram mortalia, demant,
Oceanum Tethynque rogant. ego lustror ab illis,
Et purgante nefas noviens mihi carmine dicto
Pectora fluminibus iubeor supponere centum.
Nec mora, diversis lapsi de partibus amnes
Totaque vertuntur supra caput aequora nostrum.
Hactenus acta tibi possum memoranda referre:
Hactenus haec memini. nec mens mea cetera sensit.
Quae postquam rediit, alium me corpore toto f. clxxxv.
Ac fueram nuper, neque eundem mente recepi.

Hanc ego tum primum viridem ferrugine barbam
Caesariemque meam, quam longa per aequora verro,
Ingentesque umeros et caerula bracchia vidi
Cruraque pinnigero curvata novissima pisce.
Quid tamen haec species, quid dis placuisse marinis,
Quid iuvat esse deum, si tu non tangeris istis?'
Talia dicentem, dicturum plura, reliquit
— Scylla furens. furit ille, irritatusque repulsa
Prodigiosa petit Titanidos atria Circes.

LIBER QUARTUS DECIMUS.

Iamque Giganteis iniectam faucibus Aetnen
Arvaque Cyclopum, quid rastra, quid usus aratri,
Nescia, nec quicquam iunctis debentia bubus,
Liquerat Euboicus tumidarum cultor aquarum;
Liquerat et Zanclen adversaque moenia Rhegi
Navifragumque fretum, gemino quod litore pressum
Ausoniae Siculaeque tenet confinia terrae.
Inde manu magna Tyrrhena per aequora lapsus
Herbiferos adiit colles atque atria Glaucus
Sole satae Circes, variarum plena ferarum.
Quam simul aspexit, dicta acceptaque salute,
'Diva, dei miserere, precor! nam sola levare
Tu potes hunc,' dixit 'videar modo dignus, amorem.
Quanta sit herbarum, Titani, potentia, nulli
Quam mihi cognitius, qui sum mutatus ab illis.
Neve mei non nota tibi sit causa furoris:
Litore in Italico, Messenia moenia contra,
Scylla mihi visa est. pudor est promissa precesque
Blanditiasque meas contemptaque verba referre.
At tu, sive aliquid regni est in carmine, carmen
Ore move sacro: sive expugnacior herba est,
Utere temptatis operosae viribus herbae.

Nec medeare mihi sanesque haec vulnera, mando,
Fineque nil opus est: partem ferat illa caloris.'
At Circe — neque enim flammis habet aptius ulla
Talibus ingenium, seu causa est huius in ipsa,
Seu Venus indicio facit hoc offensa paterno —
Talia verba refert: 'melius sequerere volentem
Optantemque eadem, parilique cupidine captam.
Dignus eras ultro, poteras certeque, rogari;
Et, si spem dederis, mihi crede, rogaberis ultro.
Neu dubites absitque tuae fiducia formae:
En ego, cum dea sim, nitidi cum filia Solis,
Carmine cum tantum, tantum quoque gramine possim,
Ut tua sim, voveo. spernentem sperne, sequenti
Redde vices, unoque duas ulciscere facto.'
Talia temptanti 'prius' inquit 'in aequore frondes'
Glaucus 'et in summis nascentur montibus algae,
Sospite quam Scylla nostri mutentur amores.'
Indignata dea est: et laedere quatenus ipsum
Non poterat, nec vellet amans, irascitur illi,
Quae sibi praelata est: Venerisque offensa repulsa,
Protinus horrendis infamia pabula sucis
Conterit et tritis Hecateïa carmina miscet,
Caerulaque induitur velamina, perque ferarum
Agmen adulantum media procedit ab aula,
Oppositumque petens contra Zancleïa saxa
Rhegion, ingreditur ferventes aestibus undas,
In quibus ut solida ponit vestigia terra,
Summaque decurrit pedibus super aequora siccis.
Parvus erat gurges, curvos sinuatus in arcus,
Grata quies Scyllae: quo se referebat ab aestu
Et maris et caeli, medio cum plurimus orbe
Sol erat et minimas a vertice fecerat umbras.
Hunc dea praevitiat, portentificisque venenis
Inquinat: hic fusos latices radice nocenti
Spargit, et obscurum verborum ambage novorum
Ter noviens carmen magico demurmurat ore.
Scylla venit: mediaque tenus descenderat alvo,

Cum sua foedari latrantibus inguina monstris
Aspicit. ac primo non credens corporis illas
Esse sui partes, refugitque abigitque timetque
Ora proterva canum: sed quos fugit, attrahit una,
Et corpus quaerens femorum crurumque pedumque
Cerbereos rictus pro partibus invenit illis: f. clxxxvi.
Statque canum rabie, subiectaque terga ferarum
Inguinibus truncis uteroque extante coercet.
Flevit amans Glaucus, nimiumque hostiliter usae
Viribus herbarum fugit conubia Circes.
Scylla loco mansit, cumque est data copia primum,
In Circes odium sociis spoliavit Ulixen.
[Mox eadem Teucras fuerat mersura carinas,
Ni prius in scopulum, qui nunc quoque saxeus extat,
Transformata foret. scopulum quoque navita vitat.] f. clxxxvii.
Hanc ubi Troianae remis avidamque Charybdin
Evicere rates, cum iam prope litus adessent
Ausonium, Libycas vento referuntur ad oras.
Excipit Aenean illic animoque domoque,
Non bene discidium Phrygii latura mariti,
Sidonis: inque pyra sacri sub imagine facta
Incubuit ferro, deceptaque decipit omnes.
Rursus harenosae fugiens nova moenia terrae
Ad sedemque Erycis fidumque relatus Acesten
Sacrificat tumulumque sui genitoris honorat.
Quasque rates Iris Iunonia paene cremarat,
Solvit, et Hippotadae regnum, terrasque calenti
Sulpure fumantes Acheloiadumque relinquit
Sirenum scopulos: orbataque praeside pinus
Inarimen Prochytenque legit, sterilique locatas
Colle Pithecusas, habitantum nomine dictas.
Quippe deum genitor fraudem et periuria quondam
Cercopum exosus gentisque admissa dolosae
In deforme viros animal mutavit, ut idem f. clxxxviii
Dissimiles homini possent similesque videri;
Membraque contraxit, naresque a fronte resimas

Contudit, et rugis peraravit anilibus ora;
Totaque velatos flaventi corpora villo
Misit in has sedes. nec non prius abstulit usum
Verborum et natae dira in periuria linguae:
Posse queri tantum rauco stridore reliquit.
Has ubi praeteriit et Parthenopeïa dextra
Moenia deseruit, [laeva de parte canori
Aeolidae tumulum et] loca feta palustribus undis,
Litora Cumarum, vivacisque antra Sibyllae
Intrat, et ad manes veniat per Averna paternos,
Orat. at illa diu vultum tellure moratum
Erexit, tandemque deo furibunda recepto
'Magna petis,' dixit 'vir factis maxime, cuius
Dextera per ferrum, pietas spectata per ignes.
Pone tamen, Troiane, metum: potiere petitis,
Elysiasque domos et regna novissima mundi
Me duce cognosces simulacraque cara parentis.
Invia virtuti nulla est via.' dixit; et auro
Fulgentem ramum silva Iunonis Avernae
Monstravit, iussitque suo divellere trunco.
Paruit Aeneas, et formidabilis Orci
Vidit opes atavosque suos umbramque senilem
Magnanimi Anchisae: didicit quoque iura locorum,
Quaeque novis essent adeunda pericula bellis.
Inde ferens lassos adverso tramite passus,
Cum duce Cumaea mollit sermone laborem.
Dumque iter horrendum per opaca crepuscula carpit,
'Seu dea tu praesens, seu dis gratissima,' dixit
'Numinis instar eris semper mihi; meque fatebor
Muneris esse tui, quae me loca mortis adire,
Quae loca me visae voluisti evadere mortis.
Pro quibus aërias meritis evectus ad auras
Templa tibi statuam, tribuam tibi turis honorem.'
Respicit hunc vates et suspiratibus haustis
'Nec dea sum,' dixit 'nec sacri turis honore
Humanum dignare caput. neu nescius erres:
Lux aeterna mihi carituraque fine dabatur,

Si mea virginitas Phoebo patuisset amanti.
Dum tamen hanc sperat, dum praecorrumpere donis
Me cupit, 'elige,' ait 'virgo Cumaea, quid optes:
Optatis potiere tuis.' ego pulveris hausti
Ostendens cumulum, quot haberet corpora pulvis,
Tot mihi natales contingere vana rogavi;
Excidit, ut peterem iuvenes quoque protinus annos.
Hos tamen ille mihi dabat aeternamque iuventam,
Si Venerem paterer. contempto munere Phoebi
Innuba permaneo. sed iam felicior aetas
Terga dedit, tremuloque gradu venit aegra senectus,
Quae patienda diu est. nam iam mihi saecula septem
Acta vides: superest, numeros ut pulveris aequem,
Ter centum messes, ter centum musta videre.
Tempus erit, cum de tanto me corpore parvam
Longa dies faciet, consumptaque membra senecta
Ad minimum redigentur onus. nec amata videbor
Nec placuisse deo. Phoebus quoque forsitan ipse
Vel non cognoscet, vel dilexisse negabit;
Usque adeo mutata ferar: nullique videnda, f. clxxxix.
Voce tamen noscar, vocem mihi fata relinquent.'
Talia convexum per iter memorante Sibylla
Sedibus Euboicam Stygiis emergit in urbem
Troius Aeneas. sacrisque ex more litatis
Litora adit nondum nutricis habentia nomen.
Hic quoque substiterat post taedia longa laborum
Neritius Macareus, comes experientis Ulixei.
Desertum quondam mediis, en, rupibus Aetnae
Noscit Achaemeniden, inprovisoque repertum
Vivere miratus, 'qui te casusve deusve
Servat, Achaemenide? cur' inquit 'barbara Graium
Prora vehit? petitur vestra quae terra carina?'
Talia quaerenti, iam non hirsutus amictu,
Iam suus, et spinis conserto tegmine nullis,
Fatur Achaemenides: 'iterum Polyphemon et illos
Aspiciam fluidos humano sanguine rictus,
Hac mihi si potior domus est Ithaceque carina,

Si minus Aenean veneror genitore. nec umquam
Esse satis potero, praestem licet omnia, gratus.
Quod loquor et spiro caelumque et sidera solis
Respicio, possimne ingratus et inmemor esse?
Ille dedit, quod non anima haec Cyclopis in ora
Venit; et, ut iam nunc lumen vitale relinquam,
Ut tumulo aut certe non illa condar in alvo.
Quid mihi tunc animi — nisi si timor abstulit omnem
Sensum animumque — fuit, cum vos petere alta relictus
Aequora conspexi? volui inclamare, sed hosti
Prodere me timui. vestrae quoque clamor Ulixis
Paene rati nocuit. vidi, cum monte revulso
Inmanem scopulum medias permisit in undas;
Vidi iterum veluti tormenti viribus acta
Vasta Giganteo iaculantem saxa lacerto,
Et, ne deprimeret fluctus iactusve carinam,
Pertimui, iam me non esse oblitus in illa.
Ut vero fuga vos ab acerba morte reduxit,
Ille quidem totam gemebundus obambulat Aetnam,
Praetemptatque manu silvas, et luminis orbus
Rupibus incursat, foedataque bracchia tabo
In mare protendens gentem exsecratur Achivam,
Atque ait "o si quis referat mihi casus Ulixen,
Aut aliquem e sociis, in quem mea saeviat ira,
Viscera cuius edam, cuius viventia dextra
Membra mea laniem, cuius mihi sanguis inundet
Guttur, et elisi trepident sub dentibus artus!
Quam nullum aut leve sit damnum mihi lucis ademptae!"
Haec et plura ferox. me luridus occupat horror
Spectantem vultus etiamnum caede madentes
Crudelesque manus et inanem luminis orbem,
Membraque et humano concretam sanguine barbam.
Mors erat ante oculos, minimum tamen illa malorum.
Et iam prensurum, iam nunc mea viscera rebar
In sua mersurum; mentique haerebat imago

Temporis illius, quo vidi bina meorum
Ter quater affligi sociorum corpora terrae.
[Cum super ipse iacens hirsuti more leonis
Visceraque et carnes cumque albis ossa medullis
Semianimesque artus avidam condebat in alvum.
Me tremor invasit. stabam sine sanguine maestus:
Mandentemque videns eiectantemque cruentas
Ore dapes, et frusta mero glomerata vomentem.]
Talia fingebam misero mihi fata parari.
[Perque dies multos latitans, omnemque tremiscens
Ad strepitum, mortemque timens, cupidusque moriri,
Glande famem pellens et mixta frondibus herba,
Solus, inops, exspes, leto poenaeque relictus,]
Hanc procul aspexi longo post tempore navem,
Oravique fugam gestu, ad litusque cucurri,
Et movi: Graiumque ratis Troiana recepit.
Tu quoque pande tuos, comitum gratissime, casus
Et ducis et turbae, quae tecum est credita ponto.'

Aeolon ille refert Tusco regnare profundo,
Aeolon Hippotaden, cohibentem carcere ventos:
Quos bovis inclusos tergo, memorabile munus,
Dulichium sumpsisse ducem. flatuque secundo
Lucibus isse novem et terram aspexisse petitam:
Proxima post nonam cum sese aurora moveret,
Invidia socios praedaeque cupidine victos
Esse ratos aurum, dempsisse ligamina ventis;
Cum quibus isse retro, per quas modo venerat undas,
Aeoliique ratem portus repetisse tyranni.
'Inde Lami veterem Laestrygonis' inquit 'in urbem
Venimus. Antiphates terra regnabat in illa.
Missus ad hunc ego sum, numero comitante duorum;
Vixque fuga quaesita salus comitique mihique,
Tertius e nobis Laestrygonis impia tinxit
Ora cruore suo. fugientibus instat et agmen
Concitat Antiphates. coëunt et saxa trabesque
Coniciunt, merguntque viros, merguntque carinas.
Una tamen, quae nos ipsumque vehebat Ulixen,

Effugit. amissa sociorum parte dolentes
Multaque conquesti terris allabimur illis,
Quas procul hinc cernis. procul est, mihi crede, videnda
Insula, visa mihi: tuque, o iustissime Troum,
Nate dea, — neque enim finito Marte vocandus
Hostis es, Aenea, — moneo, fuge litora Circes.
Nos quoque Circaeo religata in litore pinu,
Antiphatae memores inmansuetique Cyclopis,
Ire negabamus, sed tecta ignota subire
Sorte sumus lecti; sors me fidumque Politen
Eurylochumque simul nimiumque Elpenora vino
Bisque novem socios Circaea ad moenia misit.
Quae simul attigimus, stetimusque in limine tecti,
Mille lupi mixtaeque lupis ursaeque leaeque
Occursu fecere metum. sed nulla timenda,
Nullaque erat nostro factura in corpore vulnus:
Quin etiam blandas movere per aëra caudas,
Nostraque adulantes comitant vestigia, donec
Excipiunt famulae, perque atria marmore tecta
Ad dominam ducunt. pulchro sedet illa recessu,
Sublimi solio, pallamque induta nitentem
Insuper aurato circumvelatur amictu.
Nereïdes nymphaeque simul, quae vellera motis
Nulla trahunt digitis nec fila sequentia ducunt:
Gramina disponunt, sparsosque sine ordine flores
Secernunt calathis variasque coloribus herbas.
Ipsa quod hae faciunt opus, exigit; ipsa, quis usus
Quoque sit in folio, quae sit concordia mixtis,
Novit et advertens pensas examinat herbas.
Haec ubi nos vidit, dicta acceptaque salute,
Diffudit vultus et reddidit omina votis.
Nec mora, misceri tosti iubet hordea grani
Mellaque vimque meri cum lacte coagula passo,
Quique sub hac lateant furtim dulcedine, sucos
Adicit. accipimus sacra data pocula dextra.
Quae simul arenti sitientes hausimus ore,

Et tetigit summos virga dea dira capillos, —
Et pudet et referam — saetis horrescere coepi, f. cxc
Nec iam posse loqui, pro verbis edere raucum
Murmur, et in terram toto procumbere vultu;
Osque meum sensi pando occallescere rostro,
Colla tumere toris, et qua modo pocula parte
Sumpta mihi fuerant, illa vestigia feci.
Cumque eadem passis — tantum medicamina possunt! —
Claudor hara. solumque suis caruisse figura
Vidimus Eurylochum: solus data pocula fugit.
Quae nisi vitasset, pecoris pars una manerem
Nunc quoque saetigeri, nec tantae cladis ab illo
Certior ad Circen ultor venisset Ulixes.
Pacifer huic dederat florem Cyllenius album,
Moly vocant superi: nigra radice tenetur.
Tutus eo monitisque simul caelestibus intrat
Ille domum Circes, et ad insidiosa vocatus
Pocula, conantem virga mulcere capillos
Reppulit, et stricto pavidam deterruit ense.
Inde fides dextraeque datae: thalamoque receptus
Coniugii dotem sociorum corpora poscit.
Spargimur ignotae sucis melioribus herbae,
Percutiturque caput conversae verbere virgae,
Verbaque dicuntur dictis contraria verbis:
Quo magis illa canit, magis hoc tellure levati f. cxci.
Erigimur, saetaeque cadunt, bifidosque relinquit
Rima pedes, redeunt umeri et subiecta lacertis
Bracchia sunt. flentem flentes amplectimur ipsi,
Haeremusque ducis collo. nec verba locuti
Ulla priora sumus, quam nos testantia gratos.
Annua nos illic tenuit mora: multaque praesens
Tempore tam longo vidi, multa auribus hausi.
Hoc quoque cum multis, quod clam mihi rettulit una
Quattuor e famulis ad talia sacra paratis.
Cum duce namque meo Circe dum sola moratur,
Illa mihi niveo factum de marmore signum

Ostendit iuvenale, gerens in vertice picum,
Aede sacra positum multisque insigne coronis.
Quis foret, et quare sacra coleretur in aede,
Cur hanc ferret avem, quaerenti et scire volenti
“Accipe,’ ait ‘Macareu, dominaeque potentia quae sit,
Hinc quoque disce meae: tu dictis adice mentem.
Picus in Ausoniis, proles Saturnia, terris
Rex fuit, utilium bello studiosus equorum.
Forma viro, quam cernis, erat. licet ipse decorem
Aspicias, fictaque probes ab imagine veram.
Par animus formae; nec adhuc spectasse per annos
Quinquennem poterat Graia quater Elide pugnam.
Ille suos dryadas Latiis in montibus ortas
Verterat in vultus, illum fontana petebant
Numina, naiades, quas Albula, quasque Numici,
Quas Anienis aquae, cursuque brevissimus Almo
Narve tulit praeceps et opacae Farfarus undae,
Quaeque colunt Scythicae regnum nemorale Dianae
Finitimosque lacus. spretis tamen omnibus unam
Ille colit nymphen, quam quondam in colle Palati
Dicitur innocuo peperisse Venilia Iano.
Haec ubi nubilibus primum maturuit annis,
Praeposito cunctis Laurenti tradita Pico est:
Rara quidem facie, sed rarior arte canendi,
Unde Canens dicta est. silvas et saxa movere
Et mulcere feras et flumina longa morari
Ore suo, volucresque vagas retinere solebat.
Quae dum feminea modulatur carmina voce,
Exierat tecto Laurentes Picus in agros,
Indigenas fixurus apros; tergumque premebat
Acris equi, laevaque hastilia bina ferebat,
Poeniceam fulvo chlamydem contractus ab auro.
Venerat in silvas et filia Solis easdem,
Utque novas legeret fecundis collibus herbas,
Nomine dicta suo Circaea reliquerat arva.
Quae simul ac iuvenem, virgultis abdita, vidit,
Obstipuit. cecidere manu, quas legerat herbas:

Flammaque per totas visa est errare medullas.
Ut primum valido mentem collegit ab aestu,
Quid cuperet, fassura fuit. ne posset adire,
Cursus equi fecit circumfususque satelles.
“‘Non’ ait ‘effugies, vento rapiare licebit,
Si modo me novi, si non evanuit omnis
Herbarum virtus, nec me mea carmina fallunt.’”
Dixit, et effigiem, nullo cum corpore, falsi
Finxit apri, praeterque oculos transcurrere regis
Iussit, et in densum trabibus nemus ire videri,
Plurima qua silva est et equo loca pervia non sunt.
Haud mora, continuo praedae petit inscius umbram
Picus, equique celer spumantia terga relinquit,
Spemque sequens vanam silva pedes errat in alta.
Concipit illa preces et verba venefica dicit
Ignotosque deos ignoto carmine adorat,
Quo solet et niveae vultum confundere Lunae
Et patrio capiti bibulas subtexere nubes.
Tum quoque cantato densetur carmine caelum
Et nebulas exhalat humus, caecisque vagantur
Limitibus comites, et abest custodia regi.
Nacta locum tempusque “‘per, o, tua lumina,’ dixit
‘Quae mea ceperunt, perque hanc, pulcherrime, formam,
Quae facit, ut supplex tibi sim dea, consule nostris
Ignibus, et socerum, qui pervidet omnia, Solem
Accipe, nec durus Titanida despice Circen.’”
Dixerat. ille ferox ipsamque precesque repellit,
Et “‘quaecumque es,’ ait ‘non sum tuus. altera captum
Me tenet, et teneat per longum, comprecor, aevum.
Nec Venere externa socialia foedera laedam,
Dum mihi Ianigenam servabunt fata Canentem.’”
Saepe retemptatis precibus Titania frustra,
“‘Non inpune feres, neque’ ait ‘reddere Canenti!’”
[Laesaque quid faciat, quid amans, quid femina, disces

Rebus,' ait 'sed amans et laesa et femina Circe!'"]
Tum bis ad occasus, bis se convertit ad ortus,
Ter iuvenem baculo tetigit, tria carmina dixit.
Ille fugit, sed se solito velocius ipse
Currere miratur. pennas in corpore vidit: f. cxcii.
Seque novam subito Latiis accedere silvis
Indignatus avem, duro fera robora rostro
Figit, et iratus longis dat vulnera ramis.
Purpureum chlamydis pennae traxere colorem;
Fibula quod fuerat, vestemque momorderat aurum,
Pluma fit, et fulvo cervix praecingitur auro:
Nec quicquam antiqui Pico nisi nomina restat.
Interea comites, clamato saepe per agros
Nequiquam Pico nullaque in parte reperto,
Inveniunt Circen, — nam iam tenuaverat auras,
Passaque erat nebulas ventis ac sole recludi —
Criminibusque premunt veris, regemque reposcunt,
Vimque ferunt, saevisque parant incessere telis.
Illa nocens spargit virus sucosque veneni,
Et Noctem Noctisque deos Ereboque Chaoque
Convocat et longis Hecaten ululatibus orat:
Exsiluere loco — dictu mirabile — silvae,
Ingemuitque solum, vicinaque palluit arbor,
Sparsaque sanguineis maduerunt pabula guttis,
Et lapides visi mugitus edere raucos,
Et latrare canes et humus serpentibus atris
Squalere et tenues animae volitare silentum.
Attonitum monstris vulgus pavet: illa paventis
Ora venenata tetigit mirantia virga,
Cuius ab attactu variarum monstra ferarum f. cxciii.
In iuvenes veniunt. nulli sua mansit imago.
Sparserat occiduus Tartessia litora Phoebus,
Et frustra coniunx oculis animoque Canentis
Expectatus erat. famuli populusque per omnes
Discurrunt silvas atque obvia lumina portant.
Nec satis est nymphae flere et lacerare capillos
Et dare plangorem: facit haec tamen omnia, seque

Proripit ac Latios errat vesana per agros.
Sex illam noctes, totidem redeuntia solis
Lumina viderunt inopem somnique cibique
Per iuga, per valles, qua fors ducebat, euntem.
Ultimus aspexit Thybris luctuque viaque
— Fessam et iam longa ponentem corpora ripa.
Illic cum lacrimis ipso modulata dolore
Verba sono tenui maerens fundebat; ut olim
Carmina iam moriens canit exequialia cygnus.
Luctibus extremum tenues liquefacta medullas
Tabuit, inque leves paulatim evanuit auras. f. cxciv.
Fama tamen signata loco est, quem rite Canentem
Nomine de nymphae veteres dixere Camenae."
Talia multa mihi longum narrata per annum
Visaque sunt. resides et desuetudine tardi
Rursus inire fretum, rursus dare vela iubemur:
Ancipitesque vias et iter Titania vastum
Dixerat et saevi restare pericula ponti.
Pertimui, fateor: nactusque hoc litus, adhaesi.'
  Finierat Macareus. urnaque Aeneïa nutrix
Condita marmorea tumulo breve carmen habebat:
'Hic me Caietam notae pietatis alumnus
Ereptam Argolico quo debuit, igne cremavit.'
Solvitur herboso religatus ab aggere funis,
Et procul insidias infamataeque relinquunt
Tecta deae, lucosque petunt, ubi nubilus umbra
In mare cum flava prorumpit Thybris harena.
Faunigenaeque domo potitur nataque Latini,
Non sine Marte tamen. bellum cum gente feroci
Suscipitur, pactaque furit pro coniuge Turnus.
Concurrit Latio Tyrrhenia tota, diuque
Ardua sollicitis victoria quaeritur armis.
Auget uterque suas externo robore vires:
Et multi Rutulos, multi Troiana tuentur
Castra. neque Aeneas Euandri ad limina frustra,
At Venulus frustra profugi Diomedis ad urbem
Venerat. ille quidem sub Iapyge maxima Dauno

Moenia condiderat, dotaliaque arva tenebat.
Sed Venulus Turni postquam mandata peregit
Auxiliumque petit, vires Aetolius heros
Excusat; nec se aut soceri committere pugnae
Velle sui populos, aut quos e gente suorum
Armet, habere viros 'neve haec commenta putetis,
Admonitu quamquam luctus renoventur amari,
Perpetiar memorare tamen. postquam alta cremata est
Ilion, et Danaas paverunt Pergama Diras,
Naryciusque heros, a Virgine virgine rapta,
Quam meruit poenam solus, digessit in omnes,
Spargimur, et ventis inimica per aequora rapti
Fulmina, noctem, imbres, iram caelique marisque
Perpetimur Danai, cumulumque Capharea cladis.
Neve morer referens tristes ex ordine casus,
Graecia tum potuit Priamo quoque flenda videri.
Me tamen armiferae servatum cura Minervae
Fluctibus eripuit. patriis sed rursus ab agris
Pellor, et antiquo memores de vulnere poenas
Exigit alma Venus; tantosque per alta labores
Aequora sustinui, tantos terrestribus armis,
Ut mihi felices sint illi saepe vocati,
Quos communis hiems inportunusque Caphareus
Mersit aquis, vellemque horum pars una fuissem.
Ultima iam passi comites belloque fretoque
Deficiunt finemque rogant erroris. at Acmon
Fervidus ingenio, tum vero et cladibus asper,
"Quid superest, quod iam patientia vestra recuset
Ferre, viri?' dixit 'quid habet Cytherea, quod ultra,
Velle puta, faciat? nam dum peiora timentur,
Est locus in vulnus: sors autem ubi pessima rerum,
Sub pedibus timor est, securaque summa malorum.
Audiat ipsa, licet, et, quod facit, oderit omnes
Sub Diomede viros, odium tamen illius omnes
Spernimus; et magno stat magniloquentia nobis."
Talibus irritans Venerem Pleuronius Acmon
Instimulat verbis, veteremque resuscitat iram.

Dicta placent paucis. numeri maioris amici
Acmona corripimus. cui respondere volenti
Vox pariter vocisque via est tenuata: comaeque f. cxcv.
In plumas abeunt, plumis nova colla teguntur
Pectoraque et tergum; maiores bracchia pennas
Accipiunt, cubitique leves sinuantur in alas;
Magna pedum digitos pars occupat: oraque cornu
Indurata rigent, finemque in acumine ponunt.
Hunc Lycus, hunc Idas et cum Rhexenore Nycteus,
Hunc miratur Abas: et dum mirantur, eandem
Accipiunt faciem. numerusque ex agmine maior
Subvolat, et remos plausis circumvolat alis.
Si volucrum quae sit subitarum forma, requiris,
Ut non cygnorum, sic albis proxima cygnis.
Vix equidem has sedes et Iapygis arida Dauni
Arva gener teneo minima cum parte meorum.'
Hactenus Oenides. Venulus Calydonia regna
Peucetiosque sinus Messapiaque arva relinquit.
In quibus antra videt, quae multa nubila silva
Et levibus cannis nutantia semicaper Pan
Nunc tenet. at quodam tenuerunt tempore nymphae
Apulus has illa pastor regione fugatas
Terruit, et primo subita formidine movit:
Mox, ubi mens rediit et contempsere sequentem,
Ad numerum motis pedibus duxere choreas.
Improbat has pastor, saltuque imitatus agresti
Addidit obscenis convicia rustica dictis:
Nec prius os tacuit, quam guttura condidit arbor.
Arbor enim est: suco liceat cognoscere mores.
Quippe notam linguae bacis oleaster amaris
Exhibet: asperitas verborum cessit in illas. f. cxcvi.
Hinc ubi legati rediere, negata ferentes
Arma Aetola sibi, Rutuli sine viribus illis
Bella instructa gerunt. multumque ab utraque cruoris
Parte datur. fert ecce avidas in pinea Turnus
Texta faces; ignesque timent, quibus unda pepercit.
Iamque picem et ceras alimentaque cetera flammae

Mulciber urebat, perque altum ad carbasa malum
Ibat, et incurvae fumabant transtra carinae:
Cum memor has pinus Idaeo vertice caesas
Sancta deum genetrix tinnitibus aëra pulsi
Aeris et inflati complevit murmure buxi,
Perque leves domitis invecta leonibus auras
'Irrita sacrilega iactas incendia dextra,
Turne!' ait 'eripiam: nec me patiente cremabit
Ignis edax nemorum partes et membra meorum.'
Intonuit dicente dea, tonitrumque secuti
Cum saliente graves ceciderunt grandine nimbi,
Aëraque et tumidum subitis concursibus aequor
Astraei turbant et eunt in proelia fratres.
E quibus alma parens unius viribus usa,
Stuppea praerupit Phrygiae retinacula classis,
Fertque rates pronas, medioque sub aequore mergit.
Robore mollito lignoque in corpora verso f. cxcvii.
[In capitum facies puppes mutantur aduncae,
In digitos abeunt et crura natantia remi,
Quodque sinus fuerat, latus est, mediisque carina
Subdita navigiis spinae mutatur in usum,
Lina comae molles, antemnae bracchia fiunt;]
Caerulus, ut fuerat, color est; quasque ante timebant,
Illas virgineis exercent lusibus undas
Naides aequoreae. [durisque in montibus ortae
Molle fretum celebrant, nec eas sua tangit origo.
Non tamen oblitae, quam multa pericula saevo
Pertulerint pelago,] iactatis saepe carinis
Subposuere manus, nisi siqua vehebat Achivos.
[Cladis adhuc Phrygiae memores, odere Pelasgos:
Neritiaeque ratis viderunt fragmina laetis
Vultibus, et laetae videre rigescere puppim.
Spes erat, in nymphas animata classe marinas
Posse metu monstri Rutulum desistere bello.]
Perstat, habetque deos pars utraque, quodque deorum est
Instar, habent animos. nec iam dotalia regna,

Nec sceptrum soceri, nec te, Lavinia virgo,
Sed vicisse petunt, deponendique pudore
Bella gerunt. tandemque Venus victricia nati
Arma videt, Turnusque cadit: cadit Ardea, Turno
Sospite dicta potens. quam postquam Dardanus ignis
Abstulit, et tepida latuerunt tecta favilla,
Congerie e media tum primum cognita praepes f. cxcviii.
Subvolat, et cineres plausis everberat alis.
Et sonus et macies et pallor et omnia, captam
Quae deceant urbem, nomen quoque mansit in illa
Urbis; et ipsa suis deplangitur Ardea pennis.
Iamque deos omnes ipsamque Aeneïa virtus
Iunonem veteres finire coëgerat iras:
Cum, bene fundatis opibus crescentis Iuli,
Tempestivus erat caelo Cythereïus heros.
Ambieratque Venus superos, colloque parentis
Circumfusa sui 'numquam mihi' dixerat 'ullo
Tempore dure pater, nunc sis mitissimus, opto:
Aeneaeque meo, qui te de sanguine nostro
Fecit avum, quamvis parvum des, optime, numen,
Dummodo des aliquod. satis est inamabile regnum
Aspexisse semel, Stygios semel isse per amnes.'
Assensere dei; nec coniunx regia vultus
Inmotos tenuit, placatoque annuit ore.
Tum pater 'estis' ait 'caelesti munere digni,
Quaeque petis, pro quoque petis. cape, nata,
quod optas.'
Fatus erat. gaudet, gratesque agit illa parenti:
Perque leves auras iunctis invecta columbis
Litus adit Laurens, ubi tectus harundine serpit
In freta fluminels vicina Numicius undis.
Hunc iubet Aeneae quaecumque obnoxia morti,
Abluere et tacito deferre sub aequora cursu.
[Corniger exsequitur Veneris mandata, suisque
Quicquid in Aenea fuerat mortale, repurgat
Et respersit aquis. pars optima restitit illi.]
Lustratum genetrix divino corpus odore f. cxcix.

Unxit, et ambrosia cum dulci nectare mixta
Contigit os, fecitque deum. quem turba Quirini
Nuncupat Indigetem, temploque arisque recepit.
Inde sub Ascanii dicione binominis Alba
Resque Latina fuit. succedit Silvius illi:
Quo satus antiquo tenuit repetita Latinus
Nomina cum sceptro. clarus subit ecce Latinum
Epytus ex illo. post hunc Capetusque Capysque,
Sed Capys ante fuit. regnum Tiberinus ab illis
Cepit, et in Tusci demersus fluminis undis
Nomina fecit aquae. de quo Remulusque feroxque
Acrota sunt geniti. Remulus maturior annis
Fulmineo periit, imitator fulminis, ictu.
Fratre suo sceptrum moderatior Acrota forti
Tradit Aventino. qui, quo regnarat, eodem
Monte iacet positus, tribuitque vocabula monti.
Iamque Palatinae summam Proca gentis habebat.
Rege sub hoc Pomona fuit, qua nulla Latinas
Inter hamadryadas coluit sollertius hortos,
Nec fuit arborei studiosior altera fetus:
Unde tenet nomen. non silvas illa nec amnes,
Rus amat et ramos felicia poma ferentes.
Nec iaculo gravis est, sed adunca dextera falce,
Qua modo luxuriem premit et spatiantia contra
Bracchia compescit, fisso modo cortice lignum
Inserit, et sucos alieno praestat alumno.
Nec sentire sitim patitur, bibulaeque retunsas
Radicis fibras labentibus irrigat undis.
Hic amor, hoc studium. Veneris quoque nulla cupido est.
Vim tamen agrestum metuens pomaria claudit
Intus, et accessus prohibet refugitque viriles.
Quid non et Satyri, saltatibus apta iuventus,
Fecere et pinu praecincti cornua Panes,
Silvanusque, suis semper iuvenilior annis,
Quique deus fures vel falce, vel inguine terret,
Ut poterentur ea? sed enim superabat amando

Hos quoque Vertumnus. neque erat felicior illis
O quotiens habitu duri messoris aristas
Corbe tulit, verique fuit messoris imago!
Tempora saepe gerens faeno religata recenti
Desectum poterat gramen versasse videri.
Saepe manu stimulos rigida portabat, ut illum
Iurares fessos modo disiunxisse iuvencos.
Falce data frondator erat vitisque putator:
Induerat scalas, lecturum poma putares.
Miles erat gladio, piscator harundine sumpta.
Denique per multas aditum sibi saepe figuras
Repperit, ut caperet spectatae gaudia formae.
Ille etiam picta redimitus tempora mitra,
Innitens baculo, positis ad tempora canis,
Assimulavit anum, cultosque intravit in hortos; f. cc.
Pomaque mirata est. 'tanto' que 'potentior!' inquit,
Pluraque laudatae ac dedit oscula, qualia numquam
Vera dedisset anus: glaebaque incurva resedit,
Suspiciens pandos autumni pondere ramos.
Ulmus erat contra speciosa nitentibus uvis:
Quam compta postquam pariter virtute probavit,
'At si staret' ait 'caelebs sine palmite truncus,
Nil praeter frondes, quare peteretur, haberet.
Haec quoque, quae iuncta vitis requiescit in ulmo,
Si non nupta foret, terrae acclinata iaceret.
Tu tamen exemplo non tangeris arboris huius,
Concubitusque fugis, nec te coniungere curas.
Atque utinam velles! Helene non pluribus esset
Sollicitata procis, nec quae Lapitheïa movit
Proelia, nec coniunx timidi, aut audacis Ulixis.
Nunc quoque, cum fugias averserisque petentes,
Mille viri cupiunt et semideique deique
Et quaecumque tenent Albanos numina montes.
Sed tu si sapies, si te bene iungere anumque
Hanc audire voles, quae te plus omnibus illis,
Plus quam credis, amo, vulgares reïce taedas,
Vertumnumque tori socium tibi selige. pro quo

Me quoque pignus habe. neque enim sibi notior ille est,
Quam mihi. nec toto passim vagus errat in orbe,
Nec loca magna colit, nec, uti pars magna procorum,
Quas modo vidit, amat. tu primus et ultimus illi
Ardor eris, solique suos tibi devovet annos.
Adde, quod est iuvenis, quod naturale decoris
Munus habet, formasque apte fingetur in omnes,
Et quod erit iussus, iubeas licet omnia, fiet.
Quid, quod amatis idem? quod, quae tibi poma coluntur,
Primus habet, laetaque tenet tua munera dextra?
Sed neque iam fetus desiderat arbore demptos,
Nec, quas hortus alit, cum sucis mitibus herbas,
Nec quicquam, nisi te. miserere ardentis, et ipsum
Quod petit, ore meo praesentem crede precari:
Ultoresque deos et pectora dura perosam
Idalien memoremque time Rhamnusidis iram.
Quoque magis timeas, — etenim mihi multa vetustas
Scire dedit — referam tota notissima Cypro
Facta, quibus flecti facile et mitescere possis.
Viderat a veteris generosam sanguine Teucri
Iphis Anaxareten, humili de stirpe creatus;
Viderat, et totis perceperat ossibus aestum.
Luctatusque diu, postquam ratione furorem
Vincere non potuit, supplex ad limina venit:
Et modo nutrici miserum confessus amorem,
Ne sibi dura foret, per spes oravit alumnae;
Interdum madidas lacrimarum rore coronas
Postibus intendit, posuitque in limine duro
Molle latus, tristisque serae convicia fecit.
Saevior illa freto surgente cadentibus Haedis,
Durior et ferro, quod Noricus excoquit ignis,
Et saxo, quod adhuc vivum radice tenetur,
Spernit, et irridet; factisque inmitibus addit
Verba superba ferox et spe quoque fraudat amantem.
Non tulit impatiens longi tormenta doloris

Iphis, et ante fores haec verba novissima dixit:
"Vincis, Anaxarete, neque erunt tibi taedia tandem
Ulla ferenda mei. laetos molire triumphos,
Et Paeana voca, nitidaque incingere lauru.
Vincis enim, moriorque libens. age, ferrea, gaude.
Certe aliquid laudare mei cogeris amoris.
[Quo tibi sim gratus; meritumque fatebere nostrum.]
Non tamen ante tui curam excessisse memento,
Quam vitam: geminaque simul mihi luce carendum.
Nec tibi fama mei ventura est nuntia leti;
Ipse ego, ne dubites, adero, praesensque videbor,
Corpore ut exanimi crudelia lumina pascas.
Si tamen, o superi, mortalia facta videtis,
Este mei memores — nihil ultra lingua precari
Sustinet — et longo facite ut narremur in aevo:
Et, quae dempsistis vitae, date tempora famae."
[Dixit. et ad postes ornatos saepe coronis
Humentes oculos et pallida brachia tollens,]
Cum foribus laquei religaret vincula summis,
"Haec tibi serta placent, crudelis et impia?" dixit,
Inseruitque caput, sed tum quoque versus ad illam,
Atque onus infelix elisa fauce pependit.
Icta pedum motu [trepidantem et multa timentem
Visa dedisse sonum] est, adapertaque ianua factum
Prodidit. exclamant famuli, frustraque levatum —
Nam pater occiderat — referunt ad limina matris.
Accipit illa sinu, complexaque frigida nati
Membra sui postquam miserorum verba parentum
Edidit, et matrum miserarum facta peregit,
Funera ducebat mediam lacrimosa per urbem,
Luridaque arsuro portabat membra feretro.
Forte viae vicina domus, qua flebilis ibat
Pompa, fuit; duraeque sonus plangoris ad aures
Venit Anaxaretes, quam iam deus ultor agebat.
Mota tamen, "videamus' ait 'miserabile funus,"
Et patulis iniit tectum sublime fenestris.
Vixque bene inpositum lecto prospexerat Iphin,

Deriguere oculi, calidusque e corpore sanguis
Inducto pallore fugit; conataque retro f. ccl.
Ferre pedes, haesit; conata avertere vultus,
Hoc quoque non potuit. paulatimque occupat artus
Quod fuit in duro iam pridem pectore saxum.
Neve ea ficta putes, dominae sub imagine signum
Servat adhuc Salamis; Veneris quoque nomine templum
Prospicientis habet. quorum memor, o mea, lentos
Pone, precor, fastus, et amanti iungere, nymphe.
Sic tibi nec vernum nascentia frigus adurat
Poma, nec excutiant rapidi florentia venti.'
Haec ubi nequiquam forma deus acta senili
Edidit, in iuvenem rediit, et anilia demit
Instrumenta sibi, talisque apparuit illi,
Qualis ubi oppositas nitidissima solis imago
Evicit nubes, nullaque obstante reluxit.
Vimque parat: sed vi non est opus, inque figura
Capta dei nymphe est, et mutua vulnera sensit.
Proximus Ausonias iniusti miles Amuli
Rexit opes: Numitorque senex amissa nepotum
Munere regna capit: festisque Palilibus urbis
Moenia conduntur. Tatiusque patresque Sabini
Bella gerunt, arcisque via Tarpeia reclusa
Dignam animam poena congestis exuit armis.
Inde sati Curibus tacitorum more luporum
Ore premunt voces et corpora victa sopore
Invadunt, portasque petunt, quas obice firmo
Clauserat Iliades. unam tamen ipsa reclusit
Nec strepitum verso Saturnia cardine fecit.
Sola Venus portae cecidisse repagula sensit,
Et clausura fuit, nisi quod rescindere numquam
Dis licet acta deum. Iano loca iuncta tenebant
Naides Ausoniae gelido rorantia fonte.
Has rogat auxilium. nec nymphae iusta petentem
Sustinuere deam, venasque et flumina fontis
Elicuere sui. nondum tamen invia Iani

Ora patentis erant, neque iter praecluserat unda.
Lurida subponunt fecundo sulpura fonti,
Incenduntque cavas fumante bitumine venas.
Viribus his aliisque vapor penetravit ad ima
Fontis; et Alpino modo quae certare rigori f. ccii
Audebatis aquae, non ceditis ignibus ipsis.
Flammifera gemini fumant aspergine postes:
Portaque, nequiquam rigidis promissa Sabinis,
Fonte fuit praestructa novo, dum Martius arma
Indueret miles. quae postquam Romulus ultro
Obtulit, et strata est tellus Romana Sabinis
Corporibus, strata estque suis, generique cruorem
Sanguine cum soceri permiscuit impius ensis,
Pace tamen sisti bellum nec in ultima ferro
Decertare placet, Tatiumque accedere regno.
Occiderat Tatius, populisque aequata duobus,
Romule, iura dabas: posita cum casside Mavors
Talibus affatur divumque hominumque parentem:
'Tempus adest, genitor, quoniam fundamine magno
Res Romana valet, nec praeside pendet ab uno,
Praemia quae promissa mihi dignoque nepoti,
Solvere, et ablatum terris inponere caelo.
Tu mihi concilio quondam praesente deorum —
Nam memoro memorique animo pia verba notavi —
"Unus erit, quem tu tolles in caerula caeli"
Dixisti. rata sit verborum summa tuorum.'
Annuit omnipotens, et nubibus aëra caecis
Occuluit, tonitruque et fulgure terruit orbem.
Quae sibi promissae sensit rata signa rapinae,
Innixusque hastae pressos temone cruento
Inpavidos conscendit equos Gradivus, et ictu
Verberis increpuit, pronusque per aëra lapsus
Constitit in summo nemorosi colle Palati:
Reddentemque suo iam regia iura Quiriti
Abstulit Iliaden. corpus mortale per auras f. cciii
Dilapsum tenues, ut lata plumbea funda
Missa solet medio glans intabescere caelo.

Pulchra subit facies et pulvinaribus altis
Dignior, est qualis trabeati forma Quirini.
Flebat ut amissum coniunx: cum regia Iuno
Irin ad Hersiliam descendere limite curvo
Imperat, et viduae sua sic mandata referre:
'O et de Latio, o et de gente Sabina
Praecipuum, matrona, decus, dignissima tanti
Ante fuisse viri, coniunx nunc esse Quirini,
Siste tuos fletus, et si tibi cura videndi
Coniugis est, duce me lucum pete, colle Quirini
Qui viret, et templum Romani regis obumbrat.'
[Paret, et in terram pictos delapsa per arcus,
Hersiliam iussis compellat vocibus Iris.]
Illa verecundo vix tollens lumina vultu
'O dea, — namque mihi nec, quae sis, dicere promptum est,
Et liquet esse deam — duc, o duc' inquit 'et offer
Coniugis ora mihi. quae si modo posse videre
Fata semel dederint, caelum accepisse fatebor.'
Nec mora, Romuleos cum virgine Thaumantea
Ingreditur colles. [ibi sidus ab aethere lapsum
Decidit in terras, a cuius lumine flagrans
Hersiliae crinis cum sidere cessit in auras. f. cclv.
Hanc manibus notis] Romanae conditor urbis
Excipit, et priscum pariter cum corpore nomen
Mutat, Horamque vocat, quae nunc dea iuncta Quirino est.

LIBER QUINTUS DECIMUS.

Quaeritur interea qui tantae pondera molis
Sustineat, tantoque queat succedere regi.
Destinat imperio clarum praenuntia veri
Fama Numam. non ille satis cognosse Sabinae
Gentis habet ritus: animo maiora capaci
Concipit, et, quae sit rerum natura, requirit.

Huius amor curae, patria Curibusque relictis,
Fecit, ut Herculei penetraret ad hospitis urbem.
Graia quis Italicis auctor posuisset in oris
Moenia, quaerenti sic e senioribus unus
Rettulit indigenis, veteris non inscius aevi:
'Dives ab Oceano bubus Iove natus Hiberis
Litora felici tenuisse Lacinia cursu
Fertur, et armento teneras errante per herbas
Ipse domum magni nec inhospita tecta Crotonis
Intrasse et requie longum relevasse laborem;
Atque ita discedens, "aevo' dixisse 'nepotum
Hic locus urbis erit." promissaque vera fuerunt.
Nam fuit Argolico generatus Alemone quidam
Myscelos, illius dis acceptissimus aevi.
Hunc super incumbens pressum gravitate soporis
Claviger alloquitur: "patrias, age, desere sedes:
I, pete diversi lapidosas Aesaris undas"
Et, nisi paruerit, multa ac metuenda minatur.
Post ea discedunt pariter somnusque deusque:
Surgit Alemonides tacitaque recentia mente
Visa refert, pugnatque diu sententia secum.
Numen abire iubet: prohibent discedere leges,
Poenaque mors posita est patriam mutare volenti
Candidus Oceano nitidum caput abdiderat Sol,
Et caput extulerat densissima sidereum Nox:
Visus adesse idem deus est eademque monere,
Et, nisi paruerit, plura et graviora minari.
Pertimuit. patriumque simul transferre parabat
In sedes penetrale novas, fit murmur in urbe,
Spretarumque agitur legum reus. utque peracta est
Causa prior, crimenque patet sine teste probatum,
Squalidus ad superos tollens reus ora manusque
"O cui ius caeli bis sex fecere labores,
Fer, precor' inquit 'opem! nam tu mihi criminis auctor."
Mos erat antiquus niveis atrisque lapillis,
His damnare reos, illis absolvere culpa.

Tunc quoque sic lata est sententia tristis; et omnis
Calculus inmitem demittitur ater in urnam.
Quae simul effudit numerandos versa lapillos,
Omnibus e nigro color est mutatus in album, f. ccv.
Candidaque Herculeo sententia numine facta
Solvit Alemoniden. grates agit ille parenti
Amphitryoniadae, ventisque faventibus aequor
Navigat Ionium, Lacedaemoniumque Tarentum
Praeterit et Sybarin Sallentinumque Neretum
Thurinosque sinus Crimisanque et Iāpygis arva;
Vixque pererratis, quae spectant litora, terris,
Invenit Aesarei fatalia fluminis ora,
Nec procul hinc tumulum, sub quo sacrata Crotonis
Ossa tegebat humus: iussaque ibi moenia terra
Condidit, et nomen tumulati traxit in urbem'
Talia constabat certa primordia fama
Esse loci positaeque Italis in finibus urbis.
Vir fuit hic, ortu Samius; sed fugerat una
Et Samon et dominos, odioque tyrannidis exul
Sponte erat. isque, licet caeli regione remotos,
Mente deos adiit et quae natura negabat
Visibus humanis, oculis ea pectoris hausit.
Cumque animo et vigili perspexerat omnia cura,
In medium discenda dabat, coetusque silentum
Dictaque mirantum magni primordia mundi
Et rerum causas et, quid natura, docebat:
Quid deus, unde nives, quae fulminis esset origo,
Iuppiter an venti discussa nube tonarent,
Quid quateret terras, qua sidera lege mearent,
Et quodcumque latet. primusque animalia mensis
Arguit inponi: primus quum talibus ora
Docta quidem solvit, sed non et credita, verbis:
'Parcite, mortales, dapibus temerare nefandis
Corpora! sunt fruges, sunt deducentia ramos
Pondere poma suo, tumidaeque in vitibus uvae;
Sunt herbae dulces, sunt quae mitescere flamma
Mollirique queant. nec vobis lacteus umor

Eripitur, nec mella thymi redolentia flore
Prodiga divitias alimentaque mitia tellus
Suggerit atque epulas sine caede et sanguine praebet.
Carne ferae sedant ieiunia, nec tamen omnes.
Quippe equus et pecudes armentaque gramine vivunt:
At quibus ingenium est inmansuetumque ferumque,
Armeniaeque tigres iracundique leones,
Cumque lupis ursi, dapibus cum sanguine gaudent.
Heu quantum scelus est in viscera viscera condi,
Congestoque avidum pinguescere corpore corpus,
Alteriusque animantem animantis vivere leto!
Scilicet in tantis opibus, quas optima matrum
Terra parit, nil te nisi tristia mandere saevo
Vulnera dente iuvat, rictusque referre Cyclopum?
Nec, nisi perdideris alium, placare voracis
Et male morati poteris ieiunia ventris?
At vetus illa aetas, cui fecimus aurea nomen,
Fetibus arboreis et, quas humus educat, herbis
Fortunata fuit, nec polluit ora cruore.
Tunc et aves tutae movere per aëra pennas,
Et lepus inpavidus mediis erravit in herbis,
Nec sua credulitas piscem suspenderat hamo:
Cuncta sine insidiis nullamque timentia fraudem
Plenaque pacis erant. postquam non utilis auctor
Victibus invidit, quisquis fuit ille, priorum,
Corporeasque dapes avidam demersit in alvum,
Fecit iter sceleri. primaque e caede ferarum
Incaluisse putem maculatum sanguine ferrum:
Idque satis fuerat, nostrumque petentia letum
Corpora missa neci salva pietate fatemur.
Sed quam danda neci, tam non epulanda fuerunt.
Longius inde nefas abiit, et prima putatur
Hostia sus meruisse necem, quia semina pando
Eruerat rostro spemque interceperat anni.
Vite caper morsa Bacchi mactatus ad aras
Dicitur ultoris. nocuit sua culpa duobus.
Quid meruistis oves, placidum pecus, inque tuendos

Natum homines, pleno quae fertis in ubere nectar,
Mollia quae nobis vestras velamina lanas
Praebetis, vitaque magis quam morte iuvatis?
Quid meruere boves, animal sine fraude dolisque,
Innocuum, simplex, natum tolerare labores?
Immemor est, Deus nec frugum munere dignus,
Qui potuit curvi dempto modo pondere aratri
Ruricolam mactare suum, qui trita labore
Illa, quibus totiens durum renovaverat arvum,
Condiderat messes, percussit colla securi.
Nec satis est, quod tale nefas committitur: ipsos
Inscripsere deos sceleri, numenque supernum
Caede laboriferi credunt gaudere iuvenci.
Victima labe carens et praestantissima forma —
Nam placuisse nocet — vittis praesignis et auro
Sistitur ante aras, auditque ignara precantem,
Imponique suae videt inter cornua fronti
Quas coluit, fruges, percussaque sanguine cultros
Inficit in liquida praevisos forsitan unda.
Protinus ereptas viventi pectore fibras
Inspiciunt, mentesque deum scrutantur in illis.
— Unde fames homini vetitorum tanta? ciborum est
Audetis vesci, genus o mortale? quod, oro,
Ne facite, et monitis animos advertite nostris.
Cumque boum dabitis caesorum membra palato,
Mandere vos vestros scite et sentite colonos.
Et quoniam deus ora movet, sequar ora moventem
Rite deum, Delphosque meos ipsumque recludam
Aethera et augustae reserabo oracula mentis.
Magna, nec ingeniis evestigata priorum,
Quaeque diu latuere, canam. iuvat ire per alta
Astra; iuvat terris et inerti sede relicta
Nube vehi, validique umeris insistere Atlantis,
Palantesque homines passim ac rationis egentes
Despectare procul, trepidosque obitumque timentes
Sic exhortari, seriemque evolvere fati.
O genus attonitum gelidae formidine mortis!

Quid Styga, quid tenebras et nomina vana timetis,
Materiem vatum, falsique pericula mundi?
Corpora, sive rogus flamma, seu tabe vetustas
Abstulerit, mala posse pati non ulla putetis.
Morte carent animae; semperque priore relicta
Sede novis domibus vivunt habitantque receptae.
Ipse ego — nam memini — Troiani tempore belli f. ccvi.
Panthoides Euphorbus eram, cui pectore quondam
Haesit in adverso gravis hasta minoris Atridae.
Cognovi clipeum, laevae gestamina nostrae,
Nuper Abanteis templo Iunonis in Argis.
Omnia mutantur, nihil interit. errat, et illinc
Huc venit, hinc illuc, et quoslibet occupat artus
Spiritus; eque feris humana in corpora transit,
Inque feras noster, nec tempore deperit ullo.
Utque novis facilis signatur cera figuris,
Nec manet ut fuerat, nec formas servat easdem,
Sed tamen ipsa eadem est; animam sic semper eandem
Esse, sed in varias doceo migrare figuras.
Ergo — nec pietas sit victa cupidine ventris —
Parcite, vaticinor, cognatas caede nefanda
Exturbare animas; nec sanguine sanguis alatur.
Et quoniam magno feror aequore plenaque ventis
Vela dedi: nihil est toto, quod perstet, in orbe.
Cuncta fluunt, omnisque vagans formatur imago.
Ipsa quoque assiduo labuntur tempora motu,
Non secus ac flumen. neque enim consistere flumen
Nec levis hora potest: sed ut unda impellitur unda,
Urgueturque eadem veniens urguetque priorem;
Tempora sic fugiunt pariter, pariterque sequuntur,
Et nova sunt semper. nam quod fuit ante, relictum est,
Fitque quod haud fuerat, momentaque cuncta novantur.
Cernis et emensas in lucem tendere noctes,
Et iubar hoc nitidum nigrae succedere nocti.
Nec color est idem caelo, cum lassa quiete

Cuncta iacent media, cumque albo Lucifer exit
Clarus equo; rursusque alius, cum praevia lucis
Tradendum Phoebo Pallantias inficit orbem.
Ipse dei clipeus terra cum tollitur ima
Mane rubet, terraque, rubet, cum conditur ima;
Candidus in summo est, melior natura quod illic
Aetheris est, terraeque procul contagia fugit.
Nec par aut eadem nocturnae forma Dianae
Esse potest umquam. semperque hodierna sequente,
Si crescit, minor est; maior, si contrahit orbem.
Quid? non in species succedere quattuor annum
Aspicis, aetatis peragentem imitamina nostrae?
Nam tener et lactens puerique simillimus aevo
Vere novo est: tunc herba recens et roboris expers
Turget, et insolida est, et spe delectat agrestes.
Omnia tunc florent, florumque coloribus almus
Ludit ager, neque adhuc virtus in frondibus ulla est.
Transit in aestatem post ver robustior annus,
Fitque valens iuvenis: neque enim robustior aetas
Ulla, nec uberior, nec quae magis ardeat, ulla est.
Excipit autumnus, posito fervore iuventae
Maturus mitisque, inter iuvenemque senemque
Temperie medius; sparsus quoque tempora canis.
Inde senilis hiems tremulo venit horrida passu,
Aut spoliata suos, aut, quos habet, alba capillos.
Nostra quoque ipsorum semper requieque sine ulla
Corpora vertuntur; nec quod fuimusve sumusve,
Cras erimus. fuit illa dies, qua semina tantum
Spesque hominum primae matris cubitavimus alvo.
Artifices natura manus admovit, et angi
Corpora visceribus distentae condita matris
Noluit, eque domo vacuas emisit in auras.
Editus in lucem iacuit sine viribus infans;
Mox quadrupes rituque tulit sua membra ferarum;
Paulatimque tremens et nondum poplite firmo
Constitit, adiutis aliquo conamine nervis;
Inde valens veloxque fuit, spatiumque iuventae

Transit, et emeritis medii quoque temporis annis
Labitur occiduae per iter declive senectae.
Subruit haec aevi demoliturque prioris
Robora: fletque Milon senior, cum spectat inanes
Illos, qui fuerant solidorum mole tororum
Herculeis similes, fluidos pendere lacertos.
Flet quoque, ut in speculo rugas aspexit aniles,
Tyndaris, et secum, cur sit bis rapta, requirit.
Tempus edax rerum, tuque, invidiosa vetustas,
Omnia destruitis, vitiataque dentibus aevi
Paulatim lenta consumitis omnia morte.
Haec quoque non perstant, quae nos elementa vocamus:
Quasque vices peragant, — animos adhibete! — docebo.
Quattuor aeternus genitalia corpora mundus
Continet. ex illis duo sunt onerosa, suoque
Pondere in inferius, tellus atque unda, feruntur;
Et totidem gravitate carent, nulloque premente
Alta petunt, aër atque aëre purior ignis.
Quae quamquam spatio distant, tamen omnia fiunt
Ex ipsis, et in ipsa cadunt: resolutaque tellus
In liquidas rarescit aquas, tenuatus in auras
Aëraque umor abit; dempto quoque pondere rursus
In superos aër tenuissimus emicat ignes.
Inde retro redeunt, idemque retexitur ordo.
Ignis enim densum spissatus in aëra transit,
Hinc in aquas; tellus glomerata cogitur unda.
Nec species sua cuique manet, rerumque novatrix
Ex aliis alias reparat natura figuras.
Nec perit in tanto quicquam, mihi credite, mundo,
Sed variat, faciemque novat. nascique vocatur
Incipere esse aliud, quam quod fuit ante; morique,
Desinere illud idem. cum sint huc forsitan illa,
Haec translata illuc, summa tamen omnia constant.
Nil equidem durare diu sub imagine eadem
Crediderim. sic ad ferrum venistis ab auro
Saecula: sic totiens versa est fortuna locorum.

Vidi ego quod fuerat quondam solidissima tellus,
Esse fretum: vidi factas ex aequore terras;
Et procul a pelago conchae iacuere marinae,
Et vetus inventa est in montibus ancora summis:
Quodque fuit campus, vallem decursus aquarum
Fecit, et eluvie mons est deductus in aequor,
Eque paludosa siccis humus aret harenis;
Quaeque sitim tulerant, stagnata paludibus ument.
Hinc fontes natura novos emisit, at illic
Clausit; et aut imis commota tremoribus orbis
Flumina prosiliunt, aut excaecata residunt.
Sic ubi terreno Lycus est epotus hiatu,
Existit procul hinc, alioque renascitur ore.
Sic modo conbibitur, modo tecto gurgite lapsus
Redditur Argolicis ingens Erasinus in arvis.
Et Mysum capitisque sui ripaeque prioris
Paenituisse ferunt, alia nunc ire, Caicum.
Nec non Sicanias volvens Amenanus harenas
Nunc fluit, interdum suppressis fontibus aret.
Ante bibebatur, nunc quas contingere nolis,
Fundit Anigrus aquas, postquam, nisi vatibus omnis
Eripienda fides, illic lavere bimembres f. covii.
Vulnera, clavigeri quae fecerat Herculis arcus.
Quid? non et Scythicis Hypanis de montibus ortus,
Qui fuerat dulcis, salibus vitiatur amaris?
Fluctibus ambitae fuerant Antissa Pharosque
Et Phoenissa Tyros: quarum nunc insula nulla est.
Leucada continuam veteres habuere coloni:
Nunc freta circumeunt. Zancle quoque iuncta fuisse
Dicitur Italiae, donec confinia pontus
Abstulit, et media tellurem reppulit unda.
Si quaeras Helicen et Burin, Achaidas urbes,
Invenies sub aquis; et adhuc ostendere nautae
Inclinata solent cum moenibus oppida mersis.
Est prope Pittheam tumulus Troezena, sine ullis
Arduus arboribus, quondam planissima campi
Area, nunc tumulus: nam — res horrenda relatu —

Vis fera ventorum, caecis inclusa cavernis,
Exspirare aliqua cupiens, luctataque frustra
Liberiore frui caelo, cum carcere rima
Nulla foret toto nec pervia flatibus esset,
Extentam tumefecit humum, ceu spiritus oris
Tendere vesicam solet aut direpta bicornis
Terga capri. tumor ille loci permansit, et alti
Collis habet speciem, longoque induruit aevo.
Plurima cum subeant audita et cognita nobis,
Pauca super referam. quid? non et lympha figuras
Datque capitque novas? medio tua, corniger Ammon,
Unda die gelida est, ortuque obituque calescit.
Admotis Athamanas aquis accendere lignum
Narratur, minimos cum luna recessit in orbes.
Flumen habent Cicones, quod potum saxea reddit
Viscera, quod tactis inducit marmora rebus.
Crathis et hinc Sybaris nostris conterminus arvis
Electro similes faciunt auroque capillos.
Quodque magis mirum, sunt qui non corpora tantum,
Verum animos etiam valeant mutare liquores.
Cui non audita est obscenae Salmacis undae
Aethiopesque lacus? quos quisquis faucibus hausit,
Aut furit, aut patitur mirum gravitate soporem.
Clitorio quicumque sitim de fonte levarit,
Vina fugit, gaudetque meris abstemius undis:
Seu vis est in aqua calido contraria vino,
Sive, quod indigenae memorant, Amythaone natus,
Proetidas attonitas postquam per carmen et herbas
Eripuit furiis, purgamina mentis in illas f. ccviii.
Misit aquas, odiumque meri permansit in undis.
Huic fluit effectu dispar Lyncestius amnis,
Quem quicumque parum moderato gutture traxit,
Haud aliter titubat, quam si mera vina bibisset.
Est lacus Arcadiae, Pheneum dixere priores,
Ambiguis suspectus aquis, quas nocte timeto:
Nocte nocent potae; sine noxa luce bibuntur.
Sic alias aliasque lacus et flumina vires

Concipiunt. tempusque fuit, quo navit in undis,
Nunc sedet Ortygie. timuit concursibus Argo
Undarum sparsas Symplegadas elisarum,
Quae nunc immotae perstant ventisque resistunt.
Nec quae sulpureis ardet fornacibus Aetne
Ignea semper erit; neque enim fuit ignea semper.
Nam sive est animal tellus et vivit habetque
Spiramenta locis flammam exhalantia multis;
Spirandi mutare vias, quotiensque movetur,
Has finire potest, illas aperire cavernas:
Sive leves imis venti cohibentur in antris,
Saxaque cum saxis et habentem semina flammae
Materiem iactant, ea concipit ictibus ignem;
Antra relinquentur sedatis frigida ventis:
Sive bitumineae rapiunt incendia vires,
Luteave exiguis ardescunt sulpura fumis,
Nempe ubi terra cibos alimentaque pinguia flammae
Non dabit absumptis per longum viribus aevum,
Naturaeque suum nutrimen deerit edaci;
Non feret illa famem, desertaque deseret ignes.
Esse viros fama est in Hyperborea Pallene,
Qui soleant levibus velari corpora plumis, f. ccix.
Cum Tritoniacam noviens subiere paludem.
Haud equidem credo, sparsae quoque membra veneno
Exercere artes Scythides memorantur easdem.
Siqua fides rebus tamen est addenda probatis,
Nonne vides, quaecumque mora fluidove calore
Corpora tabuerint, in parva animalia verti?
In scrobe Deoos mactatos obrue tauros, — f. ccx.
Cognita res usu — de putri viscere passim
Florilegae nascuntur apes, quae more parentum
Rura colunt operique favent in spemque laborant.
Pressus humo bellator equus crabronis origo est.
Concava litoreo si demas bracchia cancro,
Cetera supponas terrae, de parte sepulta
Scorpius exibit caudaque minabitur unca.
Quaeque solent canis frondes intexere filis

Agrestes tineae — res observata colonis —
Ferali mutant cum papilione figuram.
Semina limus habet virides generantia ranas,
Et generat truncas pedibus, mox apta natando
Crura dat, utque eadem sint longis saltibus apta,
Posterior partes superat mensura priores.
Nec catulus, partu quem reddidit ursa recenti,
Sed male viva caro est: lambendo mater in artus
Fingit, et in formam, quantam capit ipsa, reducit.
Nonne vides quos cera tegit sexangula fetus
Melliferarum apium, sine membris corpora nasci
Et serosque pedes serasque assumere pennas?
Iunonis volucrem, quae cauda sidera portat,
Armigerumque Iovis Cythereïadasque columbas
Et genus omne avium mediis e partibus ovi,
Ni sciret fieri, quis nasci posse putaret?
Sunt qui, cum clauso putrefacta est spina sepulchro,
Mutari credant humanas angue medullas.
Haec tamen ex aliis generis primordia ducunt;
Una est, quae reparet seque ipsa reseminet, ales:
Assyrii phoenica vocant. non fruge neque herbis,
Sed turis lacrimis et suco vivit amomi.
Haec ubi quinque suae complevit saecula vitae,
Ilicet in ramis tremulaeque cacumine palmae
Unguibus et puro nidum sibi construit ore.
Quo simul ac casias et nardi lenis aristas
Quassaque cum fulva substravit cinnama murra,
Se super imponit finitque in odoribus aevum.
Inde ferunt, totidem qui vivere debeat annos,
Corpore de patrio parvum phoenica renasci. f. ccxi.
Cum dedit huic aetas vires, onerique ferendo est,
Ponderibus nidi ramos levat arboris altae,
Fertque pius cunasque suas patriumque sepulchrum,
Perque leves auras Hyperionis urbe potitus
Ante fores sacras Hyperionis aede reponit.
Si tamen est aliquid mirae novitatis in istis,
Alternare vices et quae modo femina tergo

Passa marem est, nunc esse marem miremur hyaenam.
Id quoque, quod ventis animal nutritur et aura,
Protinus assimulat, tetigit quoscumque colores.
Victa racemifero lyncas dedit India Baccho;
E quibus, ut memorant, quicquid vesica remisit,
Vertitur in lapides et congelat aëre tacto.
Sic et curalium quo primum contigit auras
Tempore, durescit; mollis fuit herba sub undis.
Desinet ante dies, et in alto Phoebus anhelos
Aequore tinguet equos, quam consequar omnia verbis
In species translata novas. sic omnia verti
Cernimus, atque illas assumere robora gentes,
Concidere has. sic magna fuit censuque virisque,
Perque decem potuit tantum dare sanguinis annos,
Nunc humilis veteres tantummodo Troia ruinas
Et pro divitiis tumulos ostendit avorum.
[Clara fuit Sparte: magnae viguere Mycenae:
Nec non et Cecropis, nec non Amphionis arces.
Vile solum Sparte est, altae cecidere Mycenae:
Oedipodioniae quid sunt, nisi fabula, Thebae?
Quid Pandioniae restant, nisi nomen, Athenae?]
Nunc quoque Dardaniam fama est consurgere Romam,
Appenninigenae quae proxima Thybridis undis
Mole sub ingenti rerum fundamina ponit.
Haec igitur formam crescendo mutat, et olim
Inmensi caput orbis erit. sic dicere vates
Faticinasque ferunt sortes: quantumque recordor,
Dixerat Aeneae, cum res Troiana labaret,
Priamides Helenus flenti dubioque salutis:
"Nate dea, si nota satis praesagia nostrae
Mentis habes, non tota cadet te sospite Troia.
Flamma tibi ferrumque dabunt iter: ibis, et una
Pergama rapta feres, donec Troiaeque tibique
Externum patria contingat amicius arvum.
Urbem etiam cerno Phrygios debere nepotes,
Quanta nec est nec erit nec visa prioribus annis.
Hanc alii proceres per saecula longa potentem,

Sed dominam rerum de sanguine natus Iuli
Efficiet. quo cum tellus erit usa, fruentur
Aetheriae sedes, caelumque erit exitus illi."
Haec Helenum cecinisse penatigero Aeneae
Mente memor refero, cognataque moenia laetor
Crescere, et utiliter Phrygibus vicisse Pelasgos.
Ne tamen oblitis ad metam tendere longe
Exspatiemur equis, caelum et quodcumque sub illo est,
Immutat formas, tellus et quicquid in illa est.
Nos quoque, pars mundi, quoniam non corpora solum,
Verum etiam volucres animae sumus, inque ferinas
Possumus ire domos pecudumque in corpora condi.
Corpora quae possint animas habuisse parentum
Aut fratrum aut aliquo iunctorum foedere nobis
Aut hominum certe, tuta esse et honesta sinamus,
Neve Thyesteis cumulemus viscera mensis.
Quam male consuescit, quam se parat ille cruori
Impius humano, vituli qui guttura ferro
Rumpit, et inmotas praebet mugitibus aures!
Aut qui vagitus similes puerilibus haedum
Edentem iugulare potest: aut alite vesci,
Cui dedit ipse cibos! quantum est, quod desit in istis
Ad plenum facinus? quo transitus inde paratur?
Bos aret, aut mortem senioribus imputet annis:
Horriferum contra borean ovis arma ministret:
Ubera dent saturae manibus pressanda capellae.
Retia cum pedicis, laqueos, artesque dolosas
Tollite; nec volucrem viscata fallite virga,
Nec formidatis cervos illudite pennis,
Nec celate cibis uncos fallacibus hamos.
Perdite siqua nocent, verum haec quoque perdite tantum;
Ora vacent epulis, alimentaque mitia carpant.'
  Talibus atque aliis instructo pectore dictis
In patriam remeasse ferunt, ultroque petitum
Accepisse Numam populi Latiaris habenas:

Coniuge qui felix nympha ducibusque Camenis
Sacrificos docuit ritus, gentemque feroci
Assuetam bello pacis traduxit ad artes.
Qui postquam senior regnumque aevumque peregit,
Extinctum Latiaeque nurus populusque patresque
Deflevere Numam. nam coniunx urbe relicta
Vallis Aricinae densis latet abdita silvis,
Sacraque Oresteae gemitu questuque Dianae
Impedit. a! quotiens nymphae nemorisque lacusque,
Ne faceret, monuere et consolantia verba
Dixerunt! quotiens flenti Theseïus heros
'Siste modum,' dixit 'neque enim fortuna querenda
Sola tua est. similes aliorum respice casus:
Mitius ista feres. utinamque exempla dolentem
Non mea te possent relevare! sed et mea possunt.
Fando aliquem Hippolytum vestras si contigit aures
Credulitate patris, sceleratae fraude novercae
Occubuisse neci — mirabere, vixque probabo:
Sed tamen ille ego sum. me Pasiphaëia quondam
[Temptatum frustra patrium temerare cubile,
Quod voluit, voluisse infelix crimine verso —
Indiciine metu magis, offensane repulsae? —]
Arguit; immeritumque pater proiecit ab urbe,
Hostilique caput prece detestatur euntis.
Pittheam profugo curru Troezena petebam,
— Iamque Corinthiaci carpebam litora ponti,
Cum mare surrexit, cumulusque immanis aquarum
In montis speciem curvari et crescere visus
Et dare mugitus summoque cacumine findi.
Corniger hinc taurus ruptis expellitur undis,
— Pectoribusque tenus molles erectus in auras,
Naribus et patulo partem maris evomit ore.
Corda pavent comitum: mihi mens interrita mansit,
Exiliis contenta suis: cum colla feroces
Ad freta convertunt, arrectisque auribus horrent
Quadrupedes, monstrique metu turbantur, et altis
Praecipitant currum scopulis. ego ducere vana

Frena manu spumis albentibus oblita luctor,
Et retro lentas tendo resupinus habenas.
Nec tamen has vires rabies superasset equorum,
Ni rota perpetuum qua circumvolvitur axem,
Stipitis occursu fracta ac disiecta fuisset.
Excutior curru, lorisque tenentibus artus
Viscera viva trahi, nervos in stirpe teneri,
Membra rapi partim, partimque reprensa relinqui,
Ossa gravem dare fracta sonum, fessamque videres
Exhalari animam, nullasque in corpore partes,
Noscere quas posses, unumque erat omnia vulnus.
Num potes aut audes cladi componere nostrae,
Nympha, tuam? vidi quoque luce carentia regna,
Et lacerum fovi Phlegethontide corpus in unda.
Nec nisi Apollineae valido medicamine prolis
Reddita vita foret. quam postquam fortibus herbis
Atque ope Paeonia, Dite indignante, recepi,
Tum mihi, ne praesens augerem muneris huius
Invidiam, densas obiecit Cynthia nubes:
Utque forem tutus, possemque impune videri,
Addidit aetatem nec cognoscenda reliquit f. ccxii.
Ora mihi; Cretenque diu dubitavit habendam
Traderet, an Delon. Delo Cretaque relictis
Hic posuit, nomenque simul, quod possit equorum
Admonuisse, iubet deponere, "'qui' que 'fuisti
Hippolytus,' dixit 'nunc idem Virbius esto."
Hoc nemus inde colo, de disque minoribus unus
Numine sub dominae lateo atque accenseor illi.'
Non tamen Egeriae luctus aliena levare
Damna valent; montisque iacens radicibus imis
Liquitur in lacrimas, donec pietate dolentis
Mota soror Phoebi gelidum de corpore fontem f. ccxiii.
Fecit, et aeternas artus tenuavit in undas.
Et nymphas tetigit nova res, et Amazone natus
Haud aliter stupuit, quam cum Tyrrhenus arator
Fatalem glaebam mediis aspexit in arvis
Sponte sua primum nulloque agitante moveri, f. ccxiv.

Sumere mox hominis, terraeque amittere formam,
Oraque venturis aperire recentia fatis:
Indigenae dixere Tagen, qui primus Etruscam
Edocuit gentem casus aperire futuros: —
Utve Palatinis haerentem collibus olim
Cum subito vidit frondescere Romulus hastam,
Quae radice nova, non ferro stabat adacto, f. ccxv.
Et iam non telum, sed lenti viminis arbor
Non expectatas dabat admirantibus umbras: —
Aut sua fluminea cum vidit Cipus in unda f. ccxvi.
Cornua. vidit enim, falsamque in imagine credens
Esse fidem, digitis ad frontem saepe relatis
Quae vidit, tetigit; nec iam sua lumina damnans
Restitit, ut victor domito veniebat ab hoste,
Ad caelumque oculos et eodem bracchia tollens
'Quicquid,' ait 'superi, monstro portenditur isto,
Seu laetum est, patriae laetum populoque Quirini;
Sive minax, mihi sit.' viridique e caespite factas
— Placat odoratis herbosas ignibus aras,
Vinaque dat pateris, mactatarumque bidentum,
Quid sibi significent, trepidantia consulit exta.
Quae simul aspexit Tyrrhenae gentis haruspex,
Magna quidem rerum molimina vidit in illis,
Non manifesta tamen. cum vero sustulit acre
A pecudis fibris ad Cipi cornua lumen,
'Rex,' ait 'o salve! tibi enim, tibi, Cipe, tuisque
Hic locus et Latiae parebunt cornibus arces.
Tu modo rumpe moras, portasque intrare patentes
Appropera. sic fata iubent. namque Urbe receptus
Rex eris et sceptro tutus potiere perenni.'
Rettulit ille pedem, torvamque a moenibus Urbis
Avertens faciem 'procul, a! procul omina' dixit
Talia di pellant; multoque ego iustius aevum
Exul agam, quam me videant Capitolia regem.'
Dixit, et extemplo populumque gravemque senatum
Convocat. ante tamen pacali cornua lauro
Velat, et aggeribus factis a milite forti

Insistit, priscosque deos e more precatus
'Est' ait 'hic unus, quem vos nisi pellitis urbe,
Rex erit. is qui sit, signo, non nomine dicam:
Cornua fronte gerit. quem nobis indicat augur,
Si Romam intrarit, famularia iura daturum.
Ille quidem potuit portas irrumpere apertas:
Sed nos obstitimus, quamvis coniunctior illo
Nemo mihi est. vos urbe virum prohibete, Quirites,
Vel, si dignus erit, gravibus vincite catenis,
Aut finite metum fatalis morte tyranni.'
Qualia succinctis, ubi trux insibilat eurus,
Murmura pinetis fiunt, aut qualia fluctus
Aequorei faciunt, siquis procul audiat illos,
Tale sonat populus. sed per confusa frementis
Verba tamen vulgi vox eminet una, 'quis ille est?'
Et spectant frontes, praedictaque cornua quaerunt.
Rursus ad hos Cipus 'quem poscitis,' inquit 'habetis'
Et capiti dempta, populo prohibente, corona
Exhibuit gemino praesignia tempora cornu.
Demisere oculos omnes gemitumque dedere,
Atque illud meritis clarum — quis credere possit? —
Inviti videre caput: nec honore carere
Ulterius passi, festam imposuere coronam.
At proceres, quoniam muros intrare vetaris,
Ruris honorati tantum tibi, Cipe, dedere,
Quantum depresso subiectis bobus aratro
Complecti posses ad finem lucis ab ortu.
Cornuaque aeratis miram referentia formam
Postibus insculpunt, longum mansura per aevum.
Pandite nunc, Musae, praesentia numina vatum, —
Scitis enim, nec vos fallit spatiosa vetustas —
Unde Coroniden circumflua Thybridis alveo
Insula Romuleae sacris acciverit urbis.
Dira lues quondam Latias vitiaverat auras,
Pallidaque exsangui squalebant corpora tabo.
Funeribus fessi postquam mortalia cernunt
Temptamenta nihil, nihil artes posse medentum

Auxilium caeleste petunt, mediamque tenentes
Orbis humum Delphos adeunt, oracula Phoebi,
Utque salutifera miseris succurrere rebus
Sorte velit, tantaeque urbis mala finiat, orant.
Et locus et laurus et, quas habet ipse, pharetrae
Intremuere simul; cortinaque reddidit imo
Hanc adyto vocem, pavefactaque pectora movit:
'Quod petis hinc, propiore loco, Romane, petisses;
Et pete nunc propiore loco: nec Apolline vobis,
Qui minuat luctus, opus est, sed Apolline nato.
Ite bonis avibus, prolemque accersite nostram.'
Iussa dei prudens postquam accepere senatus,
Quam colat, explorant, iuvenis Phoebeïus urbem,
Quique petant ventis Epidauria litora, mittunt.
Quae postquam curva missi tetigere carina,
Concilium Graiosque patres adiere, darentque,
Oravere, deum, qui praesens funera gentis
Finiat Ausoniae; certas ita dicere sortes.
Dissidet et variat sententia: parsque negandum
Non putat auxilium; multi retinere, suamque
Non emittere opem nec numina tradere suadent.
Dum dubitant, seram pepulere crepuscula lucem,
Umbraque telluris tenebras induxerat orbi:
Cum deus in somnis opifer consistere visus
Ante tuum, Romane, torum, sed qualis in aede
Esse solet; baculumque tenens agreste sinistra
Caesariem longae dextra deducere barbae,
Et placido tales emittere pectore voces:
'Pone metus, veniam, simulacraque nostra relinquam.
Hunc modo serpentem, baculum qui nexibus ambit,
Perspice et usque nota visu, ut cognoscere possis.
Vertar in hunc: sed maior ero, tantusque videbor,
In quantum debent caelestia corpora verti.'
Extemplo cum voce deus, cum voce deoque
Somnus abit, somnique fugam lux alma secuta est.
Postera sidereos aurora fugaverat ignes:
Incerti, quid agant, proceres ad templa petiti

Conveniunt operosa dei, quaque ipse morari
Sede velit, signis caelestibus indicet, orant.
Vix bene desierant, cum cristis aureus altis
In serpente deus praenuntia sibila misit f. ccxvii
Adventuque suo signumque arasque foresque
Marmoreumque solum fastigiaque aurea movit,
Pectoribusque tenus media sublimis in aede
Constitit atque oculos circumtulit igne micantes.
Territa turba pavet. cognovit numina castos
Evinctus vitta crines albente sacerdos,
Et 'Deus en; deus en! animls linguisque favete,
Quisquis ades!' dixit 'sis, o pulcherrime, visus
Utiliter, populosque iuves tua sacra colentes.'
Quisquis adest, visum veneratur numen, et omnes
Verba sacerdotis referunt geminata, piumque
Aeneadae praestant et mente et voce favorem.
Annuit his, motisque deus rata pignera cristis
Et repetita dedit vibrata sibila lingua.
Tum gradibus nitidis delabitur, oraque retro
Flectit et antiquas abiturus respicit aras,
Assuetasque domos habitataque templa salutat.
Inde per iniectis adopertam floribus ingens
Serpit humum, flectitque sinus, mediamque per urbem
Tendit ad incurvo munitos aggere portus.
Restitit hic, agmenque suum turbaeque sequentis
Officium placido visus dimittere vultu
Corpus in Ausonia posuit rate. numinis illa
Sensit onus, pressa estque dei gravitate carina.
Aeneadae gaudent, caesoque in litore tauro
Torta coronatae solvunt retinacula classis.
Impulerat levis aura ratem: deus eminet alte,
Impositaque premens puppim cervice recurvam
Caeruleas despectat aquas. modicisque per aequor
Ionium zephyris sexto Pallantidos ortu
Italiam tenuit, praeterque Lacinia templo
Nobilitata deae Scylaceaque litora fertur,
— Linquit Iapygiam, laevisque Amphrisia remis

— Saxa fugit, dextra praerupta Celennia parte,
— Romethiumque legit Caulonaque Naryciamque,
Evincitque fretum Siculique angusta Pelori
Hippotadaeque domos regis Temesesque metalla,
Leucosiamque petit, tepidique rosaria Paesti.
Inde legit Capreas, promunturiumque Minervae
Et Surrentino generosos palmite colles
Herculeamque urbem Stabiasque et in otia natam
Parthenopen et ab hac Cumaeae templa Sibyllae.
Hinc calidi fontes lentisciferumque tenetur
Liternum, multamque trahens sub gurgite harenam
Volturnus, niveisque frequens Sinuessa columbis,
Minturnaeque graves et quam tumulavit alumnus,
Antiphataeque domus, Trachasque obsessa palude
Et tellus Circaea et spissi litoris Antium.
Huc ubi veliferam nautae advertere carinam —
Asper enim iam pontus erat — deus explicat orbes,
Perque sinus crebros et magna volumina labens
Templa parentis init flavum tangentia litus.
Aequore pacato patrias Epidaurius aras
Linquit, et hospitio iuncti sibi numinis usus
Litoream tractu squamae crepitantis harenam
Sulcat, et innixus moderamine navis in alta
Puppe caput posuit, donec Castrumque sacrasque
Lavini sedes Tiberinaque ad ostia venit.
Huc omnis populi passim matrumque patrumque
Obvia turba ruit, quaeque ignes, Troica, servant,
Vesta, tuos, laetoque deum clamore salutant;
Quaque per adversas navis cita ducitur undas,
Tura super ripas aris ex ordine factis
Parte ab utraque sonant, et odorant aëra fumis,
Ictaque coniectos incalfacit hostia cultros.
Iamque caput rerum, Romanam intraverat urbem:
Erigitur serpens, summoque acclinia malo
Colla movet, sedesque sibi circumspicit aptas.
Scinditur in geminas partes circumfluus amnis,
Insula nomen habet; laterumque e parte duorum

Porrigit aequales media tellure lacertos
Huc se de Latia pinu Phoebeïus anguis
Contulit, et finem specie caeleste resumpta
Luctibus imposuit venitque salutifer Urbi.
Hic tamen accessit delubris advena nostris:
Caesar in Urbe sua deus est. quem Marte togaque
Praecipuum non bella magis finita triumphis
Resque domi gestae properataque gloria rerum
In sidus vertere novum stellamque comantem,
Quam sua progenies. neque enim de Caesaris actis
Ullum maius opus, quam quod pater extitit huius.
Scilicet aequoreos plus est domuisse Britannos,
Perque papyriferi semptemflua flumina Nili
Victrices egisse rates, Numidasque rebelles
Cinyphiumque Iubam Mithridateisque tumentem
Nominibus Pontum populo adiecisse Quirini,
Et multos meruisse, aliquos egisse triumphos,
Quam tantum genuisse virum? quo praeside rerum
Humano generi, superi, favistis abunde.
Ne foret hic igitur mortali semine cretus,
Ille deus faciendus erat. quod ut aurea vidit
Aeneae genetrix, vidit quoque triste parari
Pontifici letum et coniurata arma moveri,
Palluit et cunctis, ut cuique erat obvia, divis
'Aspice,' dicebat 'quanta mihi mole parentur
Insidiae, quantaque caput cum fraude petatur,
Quod de Dardanio solum mihi restat Iulo.
Solane semper ero iustis exercita curis?
Quam modo Tydidae Calydonia vulneret hasta,
Nunc male defensae confundant moenia Troiae:
Quae videam natum longis erroribus actum
Iactarique freto sedesque intrare silentum,
Bellaque cum Turno gerere, aut, si vera fatemur,
Cum Iunone magis? quid nunc antiqua recordor
Damna mei generis? timor hic meminisse priorum
Non sinit. in me acui sceleratos cernitis enses.
Quos prohibete, precor, facinusque repellite! neve

Caede sacerdotis flammas extinguite Vestae.'
Talia nequiquam toto Venus anxia caelo
Verba iacit; superosque movet. qui rumpere quamquam
Ferrea non possunt veterum decreta sororum,
Signa tamen luctus dant haud incerta futuri.
Arma ferunt inter nigras crepitantia nubes
Terribilesque tubas auditaque cornua caelo
Praemonuisse nefas. solis quoque tristis imago
Lurida sollicitis praebebat lumina terris.
Saepe faces visae mediis ardere sub astris:
Saepe inter nimbos guttae cecidere cruentae:
Caerulus et vultum ferrugine Lucifer atra
Sparsus erat, sparsi Lunares sanguine currus:
Tristia mille locis Stygius dedit omina bubo:
Mille locis lacrimavit ebur, cantusque feruntur
Auditi sanctis et verba minantia lucis.
Victima nulla litat, magnosque instare tumultus
Fibra monet, caesumque caput reperitur in extis.
Inque foro circumque domos et templa deorum
Nocturnos ululasse canes umbrasque silentum
Erravisse ferunt, motamque tremoribus urbem.
Non tamen insidias venturaque vincere fata
Praemonitus potuere deum: strictique feruntur
In templum gladii; neque enim locus ullus in Urbe
Ad facinus diramque placet, nisi curia, caedem.
Tum vero Cytherea manu percussit utraque
Pectus, et Aeneaden molitur condere nube,
Qua prius infesto Paris est ereptus Atridae,
Et Diomedeos Aeneas fugerat enses.
Talibus hanc genitor: 'sola insuperabile fatum,
Nata, movere paras? intres licet ipsa sororum
Tecta trium! cernes illic molimine vasto
Ex aere et solido rerum tabularia ferro,
Quae neque concussum caeli neque fulminis iram
Nec metuunt ullas tuta atque aeterna ruinas.
Invenies illic incisa adamante perenni

Fata tui generis. legi ipse animoque notavi
Et referam, ne sis etiamnum ignara futuri.
Hic sua complevit, pro quo, Cytherea, laboras,
Tempora perfectis quos terrae debuit annis.
Ut deus accedat caelo templisque locetur,
Tu facies natusque suus; qui nominis heres
Impositum feret unus onus, caedisque parentis
Nos in bella suos fortissimus ultor habebit.
Illius auspiciis obsessae moenia pacem
Victa petent Mutinae; Pharsalia sentiet illum,
Emathiaque iterum madefient caede Philippi,
Et magnum Siculis nomen superabitur undis:
Romanique ducis coniunx Aegyptia taedae
Non bene fisa cadet; frustraque erit illa minata,
Servitura suo Capitolia nostra Canopo.
Quid tibi barbariam, gentes ab utroque iacentes
Oceano numerem? quodcumque habitabile tellus
Sustinet, huius erit: pontus quoque serviet illi.
Pace data terris animum ad civilia vertet
Iura suum, legesque feret iustissimus auctor:
Exemploque suo mores reget, inque futuri
Temporis aetatem venturorumque nepotum
Prospiciens prolem sancta de coniuge natam
Ferre simul nomenque suum curasque iubebit,
Nec nisi cum senior similes aequaverit annos,
Aetherias sedes cognataque sidera tanget.
Hanc animam interea caeso de corpore raptam
Fac iubar, ut semper Capitolia nostra forumque
Divus ab excelsa prospectet Iulius aede.'
Vix ea fatus erat, media cum sede senatus
Constitit alma Venus, nulli cernenda, suique
Caesaris eripuit membris nec in aëra solvi
Passa recentem animam caelestibus intulit astris.
Dumque tulit, lumen capere atque ignescere sensit,
Emisitque sinu. luna volat altius illa,
Flammiferumque trahens spatioso limite crinem f. ccxviii.
Stella micat: natique videns benefacta fatetur

Esse suis maiora, et vinci gaudet ab illo.
Hic sua praeferri quamquam vetat acta paternis,
Libera fama tamen nullisque obnoxia iussis
Invitum praefert, unaque in parte repugnat.
Sic magni cedit titulis Agamemnonis Atreus;
Aegea sic Theseus, sic Pelea vincit Achilles.
Denique, ut exemplis ipsos aequantibus utar,
Sic et Saturnus minor est Iove. Iuppiter arces
Temperat aetherias et mundi regna triformis;
Terra sub Augusto. pater est et rector uterque.
Di, precor, Aeneae comites, quibus ensis et ignis
Cesserunt, dique Indigetes, genitorque Quirine
Urbis, et invicti genitor Gradive Quirini,
Vestaque Caesareos inter sacrata penates,
Et cum Caesarea tu, Phoebe domestice, Vesta,
Quique tenes altus Tarpeias Iuppiter aedes,
Quosque alios vati fas appellare piumque est:
Tarda sit illa dies et nostro serior aevo,
Qua caput Augustum, quem temperat, orbe relicto
Accedat caelo faveatque precantibus absens.
  Iamque opus exegi, quod nec Iovis ira nec ignis
Nec poterit ferrum nec edax abolere vetustas.
Cum volet, illa dies, quae nil nisi corporis huius
Ius habet, incerti spatium mihi finiat aevi:
Parte tamen meliore mei super alta perennis
Astra ferar, nomenque erit indelebile nostrum.
Quaque patet domitis Romana potentia terris,
Ore legar populi, perque omnia saecula fama,
Siquid habent veri vatum praesagia, vivam.